Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

GRENAA og OMEGN
FØR og NU
1987

GRENAA og OMEGN
FØR og NU
1987

ISBN 87-87629-30-5
1. oplag 1987
© P. S. Johnsen
Tryk og grafisk tilrettelægning:
Johnsen bogtryk/offset, Grenaa
Redaktion: Elin Dreyer, Willy Helbo,
Mogens Møller

Tidligere udgivet i denne serie:
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1976 - udsolgt
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1977
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1978
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1979
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1980 - udsolgt
Nørre Djurs - Før og Nu 1977 - udsolgt
Nørre Djurs - Før og Nu 1978
Grenaa og Nørre Djurs - Før og Nu 1981
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1982
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1983
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1984
Grenaa og Omegn - Før og Nu 1985

Forsiden af omslaget: Torvet 1987
Bagsiden af omslaget: Torvet i 1920'erne

Forord

Efter en pause i 1986 er vi klar med en ny udgave af GRENAA og OMEGN FØR og NU.

Format og udseende er uændret i forhold til tidligere årgange, og igen i år mener vi, at årbogen lever op til sit navn og tilgodeser læsere i hovedparten af Grenaa Kommune. Det kan være vanskeligt hvert år at skulle medtage artikler, der emnemæssigt dækker hele egnen.

Som følge af pausen i fjor omfatter dagbogen »Set og Sket« samt listen over afdøde i Grenaa Kommune denne gang 2 år.

En tak skal rettes til de mange skribenter, der har villet bidrage til årbogen igen i år og ligeledes til Grenaa Egnsarkiv, der sædvanen tro har stillet arkivalier og assistance til rådighed. En særlig tak skal rettes til det nedsatte redaktionsudvalg, uden hvis ihærdige indsats - blandt andet med at fremskaffe artikler - det næppe havde været muligt allerede igen i år at bringe en ny udgave af GRENAA og OMEGN FØR og NU.

P. S. Johnsen

Indholdsfortegnelse

Set og sket 1985/87, af Otto Rasmussen ..... side 5
Døde i Grenaa Kommune 1985/87 ..... side 35
Grenaa Købstads opståen, af Palle Schødt Rasmussen ..... side 39
Fra Grenaa Egnsarkiv, af Børge Kjær ..... side 41
Hjemme i Sønder-Homå, af Sine Andersen ..... side 47
Et jernalderhus ved Lyngby, af Niels Axel Boas ..... side 55
H.K. - Handels og kontormedhjælpernes forbund, af Elin Dreyer ..... side 59
Enslev by brænder, af Tage Tækker Hansen ..... side 68
Bom- og Bleghuset ved Sønderbro, af Mogens Møller ..... side 75
Førerprøve på godt og ondt, af Felix Sørensen ..... side 80
De fynske indvandrere, af Elin Dreyer ..... side 86
Hattemager i Grenaa, af Mogens Møller ..... side 92
Gerhard de Lichtenberg til Hessel, af J. A. Nielsen ..... side 96
Homaa brænder, af Niels Erik Mortensen ..... side 101
En provsteretssag, af Willy Helbo ..... side 107
Liegstouw i overstuen - bal i forsamlingshuset, af Willy Helbo ..... side 112
Kærlighedsstien ved Nordkanalen, af J. A. Nielsen ..... side 114
A/S Grenaa Motorfabrik - en virksomhedshistorie ..... side 116

Set og sket 1985/87

Tekst: Otto Rasmussen
Foto: Kurt L. Jakobsen og Flemming Højer

Oktober 1985

1.
En omfattende anlægsvirksomhed i det kommende år, 1986, har ført til, at Grenaa Byråd ved anden behandling af budgettet vedtager at foretage et træk på kassebeholdningen på 25 mio. kr. i det kommende år. Ved at foretage dette forbrug af kassebeholdningen undgås en skatteforhøjelse, så skatteprocenten for 1986 uændret bliver 17,9 og grundskyldspromillen 5,9. Kirkeskatten nedsættes fra 0,8 pct. til 0,65 pct. Den borgerlige gruppe havde ønsket grundskyldspromillen nedsat. Det blev nedstemt af S og SF. En række ændringsforslag fra SF blev stemt ned.
Der blev udtrykt tilfredshed med, at nogle anlægsarbejder nu kom i gang. - Men netop anlægsvirksomheden skulle komme til at give store bekymringer, efter at regeringens »Julepakke« var vedtaget.

3.
Det radikale Venstre retter en henvendelse til Århus Amtsråd med ønske om, at et areal nord for Grenaa reserveres til et Miljøteknisk Institut. Det er et led i bekæmpelsen af den stigende forurening af Kattegat.

BASF i Grenaa oplyser, at fabrikken vil udvide produktionen af C-vitaminer. Samtidig bebuder fabrikken en forbedring af rense-effekten med 70 pct. Begge dele hilses velkommen af borgmester Arne Jessen.

4.
Den første oktober blev en sommerdag med 23 graders varme. Samtidig oplyser vejrtjenesten på Flyvestation Tirstrup, at september havde en rekordstor nedbør på 98,6 mm, og månedens gennemsnitstemperatur blev 0,8 grader under det normale. Meteorolog Ib Jensen, Grenaa, sagde, at vejret i sommeren og efteråret pegede mod en streng vinter. Han ville ikke kalde det en sikker forudsigelse - men det kom nogenlunde til at slå til.

8.
Grenaa Meningsråd beslutter at anskaffe 10 billed-bibler, som børn kan sidde og se i under gudstjenesten.

9.
Den tidligere børnehave-pavillon i Trustrup indrettes til bibliotek. Bibliotekslokalet kan også anvendes til mødelokale. Der anskaffes klapstole til formålet.

9.
SID tilbyder at anlægge en indhegning med børnevenlige dyr - får og bjerggeder - i plantagen. Tilbuddet modtages med tak og velvilje i byrådet.

11.
Som et led i kommunens beskæftigelsesforanstaltninger (jobtilbud) har fire unge kvinder fået nogle ugers arbejde med at plante marehalm i klitterne ved Grenaa Strand. Marehalmen skal forhindre, at sandet bliver borte med blæsten.

12.
Grenaa Havns Brugsforening udvider sit forretningsareal med 130 kvadratmeter. Baggrunden for udvidelsen er, at der planlægges en marina, som vil give brugsforeningen en stor og speciel kundekreds i sommertiden. Den mulighed indrettes forretningen efter.

16.
Handelsmand Svend Ove Jensen, Enslev, blev Danmarksmester i pløjning med heste. Han var i forvejen nordisk mester i den disciplin.

18.
For at styrke interessen for at handle i Grenaa fik Grenaa Handelstandsforening i samarbejde med Dagbladet Djursland for en dag skabt en indianerlejr på Rådhustorvet.

19.
Grenaa Kommunes likviditet blev i 1984 forbedret med 34 mio. kr. Årsagen var større skatteindtægter og betydelige besparelser på drifts- og anlægsbudgettet. De samlede besparelser løb op på 29 mio. kr., og bl.a. var anlæg af lystbådehavn og modernisering af plejehjem og skoler blevet udskudt, oplystes det på byrådsmødet. De udskudte ting tages op i 1986, hvor kommunen får et anlægsbudget på ca. 45 mio. kr. Det er næsten en fordobling i forhold til 1984 (Derfor rammes det senere hårdt af regeringens »Julepakke«). Grenaa Havn sluttede sit regnskab for 1984 med et overskud på 5,4 mio. kr.

22.
Boligselskabet Grenaa af 1945 oplyser, at det den 1. november går igang med ombygning af den tidligere Meiers Maskinfabrik til ungdomsboliger. Der er planlagt 10 ungdomsboliger i bygningen.

23.
Grenaa Byråd godkendte de tidligere ralgrave ved Glatved til deponeringsplads for flyveaske og afsvovlingsrester. Området skal også give muligheder for deponering af affald i 40 - 50 år. Byrådet kræver, at Århus Amt bekoster en forbedring af tilkørselsforholdene på stedet. Meget af det, der skal deponeres på pladsen kommer fra Studstrupværket.

24.
Kapaciteten på færgeruten Grenaa-Helsingborg forøges med 50 pct. ved indsættelse af en ny færge. Færgen har plads til 300 personbiler og 1400 passagerer.

26.
Der skal være kommunalvalg den 19. november. I sit valgprogram bebuder Socialdemokratiet i Grenaa at stramme kursen på miljøområdet. - Kommunen skal gennem en klar miljøpolitik påvirke landspolitikken, hedder det i programmet. Videre gives udtryk for ønske om rent drikkevand, rent badevand og grønne områder. Valgprogrammet kaldes en handlingsplan.

28.
Den 17-årige Lars Vester, Grenaa, vinder den danske afdeling af en tegnekonkurrence, som Europarådet har ladet afholde i alle fællesmarkedslande. Han rejser til Strasbourg for at modtage præmien.

30.
Der holdes licitation på den nye politigård i Grenaa. Beregnet efter de laveste licitationstilbud vil den komme til at koste 20,5 mio. kr. Det var bemærkelsesværdigt, at i de vigtigste entrepriser var det lokale håndværksmestre, der var lavestbydende.

30.
Århus Amt bevilger 10.000 kr til »Den Gamle Smedje« i Grenaa. Pengene skal anvendes til registrering af smedjens værktøj og arkivalier. Djurslands Museum skal stå for registreringen.

31.
Alle seks nuværende folkeskoler i Grenaa Kommune skal bevares. Det siger Socialdemokratiet i partiets oplæg til kommunalvalget.

November

4.
HK i Grenaa fejrede sit 75 års jubilæum. Der blev talt af folketingsmand Søren B. Jørgensen (S), som bebudede en helt ny arbejdsmarkedspolitik, når Socialdemokratiet atter får magten. Efter talen blev bunker af balloner med gavekort sendt i luften. Der serveredes varm suppe for 1000 mennesker, og Struer Jernbaneorkester spillede.

4.
Lions Club præsenterer sit Grenaa-julemærke. Motivet er gamle huse i Nederstræde tegnet af lærer Holger Wolsing. Det er Grenaa-julemærkets 10 års jubilæum, og det er trykt i 4000 ekspl.

5.
Den lokale afdeling af Landsforeningen af Vanføre påpeger, at dørene til rådhuset i Grenaa er så tunge, at brugere af kørestole ikke ved egen hjælp kan komme ind på rådhuset.

7.
Under storm, der anrettede skader mange steder i landet, havde man ved Grenaa Havn en vandstand, der var 1,70 meter over dagligt vande. Det var højeste vandstand siden 1926. I Strandgade og Søgade var der en del oversvømmelser, og i nogle huse måtte indboet bjerges ud.

8.
Et jobtilbud til den arbejdsløse tekniske tegner Janne Jürgensen, er resulteret i, at hun i løbet af syv måneder har registreret vandingsanlæg på 84 landejendomme i Grenaa og Nørre Djurs kommuner. Registreringen er foretaget for at brandvæsenet i en kritisk situation skal kunne udnytte de boringer landbruget har anlagt til markvanding. I brandinspektørens bil ligger der nu kort over boringerne. Det nævnes som et fornuftigt eksempel på udnyttelse af jobtilbud.

12.
Et stort kommunalt vælgermøde i Grenaa tilrettelæges, så det i tid passer med,

at mødedeltagerne også kan nå at se en transmission i TV af en fodbold-landskamp.

13.
De Danske Spritfabrikker vil kunne indtjene 36 mio. kr. i fremmed valuta ved eksport af en hel gærfabrik til Kina. Fabrikken skal opføres som en kopi af fabrikken i Grenaa. De Danske Spritfabrikker har allerede i samarbejde med fabrikken Pasilac i Silkeborg opført en gærfabrik i Ægypten.

13.
Grenaa Byråd har godkendt, at der bygges et saltvandsdambrug ved Glatved. Dambruget er planlagt bygget som indpumpningsdambrug på det areal, der tidligere har været udlagt til et atomkraftværk. Dansk Ornitologisk Forening og Danmarks Naturfredningsforening har protesteret mod det store dambrug.

14.
Grenaa Byråd har bevilget 28.000 kr. til forbedring af byantennen i Grenaa, så man via dette fællesantenneanlæg kan tage Århus lokal-TV.

16.
Bikubens Sparemand 1985, der forestiller den kendte sportsjournalist Gunnar Nu Hansen, er tildelt fire idrætsmænd i Grenaa: Poul Ovesen, Kaj Hansen, Jens Knold og Bendi Sørensen.

19.
10 lister stillede op til byrådsvalget i Grenaa Kommune, men kun fire opnåede repræsentation. Deres stemmetal blev, med stemmetallene fra foregående valg i parentes: Socialdemokratiet 4039 (4205), Konservative Folkeparti 1365 (957), Socialistisk Folkeparti 1552 (769) og Venstre 1617 (2051). De lister, der ikke blev repræsenteret var: Radikale Venstre, Danmarks Retsforbund, Danmarks kommunistiske Parti, Grenaa-listen, Fremskridtspartiet og Centrum-Demokraterne. Tendensen i Grenaa svarede nogenlunde til tendensen på landsplan.

21.
Amtsrådsvalget er opgjort. Fra Grenaa valgtes to. Peter Christensen (S), der også var medlem af det tidligere amtsråd, han fik 2644 personlige stemmer, og Poul Bjerre Andersen, De Grønne, der fik 1353 personlige stemmer. Det var første gang partiet De Grønne kom i Århus Amtsråd - og det blev således Grenaa, der markerede sig som »grøn« by.

23.
Det fik politiske og personlige konsekvenser, at Fremskridtspartiet ved kommunalvalget den 19. nov. mistede sin repræsentation i Grenaa Byråd. Partiet fik kun 142 stemmer mod 641 ved det foregående valg. Umiddelbart efter valget udmeldte byrådsmedlem Poul E. Pedersen og den lokale partiformand sig af Fremskridtspartiet og meldte sig ind i Socialdemokratiet. Formanden for Grenaa socialdemokratiske Forening, Ivar Danø, sagde, at de to fremskridtsfolk var velkomne hos Socialdemokratiet. Det var ikke første gang, at Socialdemokratiet tog mod tidligere fremskridtsfolk, tilføjede han.

25.
Grenaas vartegn, Bavnhøj Mølle, er ved at rådne op. Det er konstateret, at armen, hvormed hatten drejes rundt, og den udvendige gangbro er så rådne, at en udskiftning er nødvendig. Det ventes at blive en udgift på 100.000 kr. plus moms.

26.
Miljøankenævnet offentliggør en kendelse, hvorefter udledningen af spildevand ved Fornæs i de to kommende år ikke må forøges. Det ændrer på en afgørelse, som Miljøstyrelsen gav i marts, den gav da tilladelse til mere. Stoppet for mere spildevand kan særligt komme til at genere Grenaa Kommune.

26.
Det koster for et lille parti at støtte en regering, sagde Det Radikale Venstres spidskandidat ved byrådsvalget, Ela Dolmer. Hun opnåede ikke valg. Partiet gik tilbage fra 568 stemmer til 238.

28.
Grenaa-firmaet Vekawi tjener godt på den sne, der i de dage gav alle andre udgifter og ulemper. Firmaet fabrikerer en snefræser/-kaster. Den fungerer nærmest som en grønthøster. Maskinen eksporteres hovedsagelig til Norge og Sverige. Men en snerig vinter kan give et godt hjemmemarked.

29.
SF i Grenaa vil bede partiets folketingsgruppe om at fremsætte lovforslag om nedlæggelse af Miljøankenævnet, fordi fiskerierhvervet og miljøbevægelsen ikke er repræsenteret i nævnet. Det sker som reaktion på afgørelsen refereret under den 26.

29.
Grenaa Husmoderforening fejrer 50 års jubilæum. Foreningen var en tid oppe på 300 medlemmer, men har nu ca. 200 medlemmer. Der savnes unge i foreningen, oplyses det. Foreningen har kun haft to formænd i de 50 år. Den første, Anni Bostrup beklædte posten i 37 år, hvorefter hun afløstes af den nuværende, Karen Kaarsbo. På billedet ses fra venstre: Karen Kaarsbo, Jonna Sjørup, Nora Knudsen, Inger Boie Pedersen, Asta Frederiksen og Anna Lise Johansen.

29.
Dansk Røde Kors har solgt sin børnehave og vuggestue i Søndenå-kvarteret til Grenaa Kommune for 30.000 kr. Det er det beløb Dansk Røde Kors oprindelig skød ind i institutionen som egenkapital.

30.
Den 34-årige redaktionssekretær Poul Bøgh, Århus, ansættes fra 1. januar som ansvarshavende chefredaktør på Amtsavisen, Randers/Dagbladet Djursland, Grenaa. Han afløser den sygemeldte Bent Grauballe.

30.
På Havlund er der åbnet en ny restaurant i nostalgisk amerikansk stil fra årene efter 2. verdenskrig. Der er billeder af gamle filmstjerner fra den tid, de var unge, og der vil primært blive serveret amerikansk mad. Havlund ejes af Pat og Mike Sulivan. Englænderen Kevin O'Brian er daglig leder af restaurationsvirksomheden.

December

2.
1700 medlemmer af Julens Glæde i Grenaa har i årets løb opsparet 1,4 mio. kr. Foreningen har virket siden 1894.

2.
Grenaa byråd bevilger 175.000 kr. som årligt tilskud til driften af golfbanen i det grønne område ved Ringvejen. SF stemte imod med den motivering, at golf er en overklassesport.

7.
Projekteringen af den nye lystbådehavn i Grenaa skal startes op, meddeler styregruppen, der har været nedsat for at få gennemført planlægningsarbejdet.
Havnen skal have plads til 550 kølbåde. Den vil komme til at koste 31,5 mio. kr. Det ventes, at 400 lystbådeejere vil indskyde seks - syv mio. kr. i havneanlægget. Havnen skal anlægges af Grenaa Kommune.

9.
Grenaa Egnsarkiv er gået i gang med at registrere og fotografere alle mindesmærker og skulpturer i Grenaa Kommune. Det fotografiske arbejde varetages af fotograf Elin Dreyer, og der søges oplysninger om alle mindesmærker.

10.
Dansk Folkehjælps lokalafdeling i Grenaa sender ni tons tøj til Polen, hvor befolkningen mangler daglige fornødenheder. Det er tredie og sidste læs tøj, Grenaa-afdelingen sender afsted, i alt er der sendt 27 tons.

12.
Fysioterapien på Gigtplejehjemmet i Grenaa skal udvides for 925.000 kr. Det vil give Grenaa Kommune øgede lejeudgifter. Gigtplejehjemmet er en form for selvejende institution under Rigsforeningen til Gigtens Bekæmpelse.

17.
Tre børn i syv - otte års alderen blev indlagt på Grenaa Sygehus, fordi de havde spist de giftige frø af prydtræet guldregn, der har bælge som ærter. Disse frøs gift er dødbringende i større doser. Men børnene havde ikke spist ret mange, så de blev hurtigt udskrevet.

17.
Djurslands Museum anmoder Midtdjurs Kommune om fortsat at betale tilskud til museet, da kommunen ligger i museets arbejdsområde og har repræsentation i museets bestyrelse. Som et led i de offentlige besparelser havde kommunalbestyrelsen i Midtdjurs ønsket at spare dette tilskud, der udgør ca. 55.000 kr. årligt og udløser et statstilskud på ca. 22.000 kr. Efter museets anmodning ombestemte Midtdjurs kommunalbestyrelse sig, så der kom penge.

19.
Grenaa skal sammen med Ebeltoft, Århus og Randers deltage i et stort turistfremstød i Norge. En færge udrustes til formålet og bliver flydende turistmesse. Turistchef Per Rasmussen, Grenaa, drager med på turen til de norske kystbyer.

20.
En gruppe gymnasieelever fra Grenaa Gymnasium foretog på valgdagen en undersøgelse. Der indkom 750 skriftlige og anonyme besvarelser på spørgsmål vedrørende de pågældendes stemmeafgivning. Undersøgelsen viste bl.a., at kvinder er mere venstreorienterede end mænd. Flere kvinder end mænd stemmer på S og SF. Omtrent halvdelen af de vælgere, der stemte første gang, stemte på SF. Undersøgelsen viste også, hvilket er kendt, at hovedparten af de selvstændige på landet stemmer på Venstre, medens de selvstændige i byen er konservative.

21.
Den 49-årige turist- erhvervschef Gunnar Arnesen, Skelskør er af Djurslands Erhvervsråd udpeget som erhvervschef for Grenaa, Nørre Djurs og Midtdjurs. Gunnar Arnesen, der er født i Norge, er af uddannelse civiløkonom. Grenaas hidtidige erhvervschef, John Holmstrøm, har fået en stilling som erhvervschef på Fyn.

23.
Fredag var sidste arbejdsdag før jul, og aftenen blev særdeles livlig i Grenaa, da mange festede. Politiet konstaterede, at det næsten var værre end nytårsaften. På vejene i og omkring Grenaa standsede politiet ca. 500 bilister, heraf blev fem taget med til kontrol for spirituskørsel.

23.
Laila og Peter Bech, Markedsgade 22, fik af BRF's udvalg for bevarelse af ældre ejendomme i Grenaa en præmie på 6000 kr. Ægteparret har renoveret deres hus, så det helt er i den stil, som det var, da det opførtes i 1922.

27.
Efter 35 års virke på Grenaa Havn trækker statsautoriseret skibsmægler Georg Østergård sig tilbage ved årets udgang. Virksomheden videreføres af skibsmægler Eigil Nielsen, der har fået sin uddannelse og har haft hele sit virke i firmaet.

28.
1986 bliver et magert år for Grenaa Kommune, konstaterede borgmester Arne Jessen et par dage før nytår. Det skyldes primært regeringens »Julepakke« der lagde en 20 pct. afgift til staten på nye bygge- og anlægsudgifter. Byrådet havde ved budgetlægningen afsat 35 mio. kr. til nye anlægsarbejder, som der havde været sparet på året før. Byrådet får nye spareopgaver i det nye år.

30.
De traditionelle fælles juletræsfester er ved at være en saga blot. Grenaa Håndværkerforening har måttet søge samarbejde med Grenaa Borger- og arbejderforening for at få børn nok til en juletræsfest. En enkelt forening og et forsamlingshus har måttet aflyse juletræsfest på grund af manglende tilslutning. SID melder dog om god tilslutning til juletræsfest. Både dalende børnetal, menneskers fremmedgjorthed overfor hinanden og TV får skylden for, at de fælles juletræsfester ikke længere kan tænde »julelys« i øjnene på så mange.

Januar 1986

Omsætningen på Grenaa Fiskeauktion steg væsentligt i 1985 i forhold til 1984. Den samlede årsomsætning blev på 62,3 mio. kr. for 6,1 mio. kg. fisk mod 45,3 mio. kr. for 4,9 mio. kg. fisk i 1984. Torskene indbragte over halvdelen af salgssummen, nemlig 32 mio. kr., og dybvandshummer indbragte 12,6 mio. kr. hvilket var en fremgang på 50 pct.
For rødspætter var omsætningen omtrent uændret i forhold til året før. Men som helhed blev 1985 således et godt år for fiskeriet i Grenaa.

2.
Holger Pedersens gartneri, som han har drevet i ca. 30 år, er solgt til Grenaa Kommune, der vil udlægge det til boligområde. Arealet afgrænses af Lupinskrænten, Tulipanstien og Cikorievej. Det ventes overdraget til boligselskabet af 1945, og der regnes med at det bebygges med lejeboliger i 1987/88. Det bliver et nyt boligområde nær bymidten.

3.
Grenaa Idrætsforenings gymnastikafdeling havde ved årsskiftet 500 medlemmer. Det er det største medlemstal i afdelingens historie. Medlemmerne fordeler sig på 18 gymnastikhold. For tredie år i træk er gymnastikafdelingen vokset med 100 medlemmer.

4.
Indenfor det sidste halve år har 15 SID-medlemmer, der arbejder på fabrikken BASF, meddelt, at de har fået arbejdsskader, det såkaldte malersyndrom fremkaldt af opløsningsmidler. Det er næstformanden i SID i Grenaa, Leo Klausen, der giver denne oplysning. - Et par dage senere oplyser klubformanden for BASF's ufaglærte arbejdere, Leo Klausen, at det ikke er så galt. De 15 har frivilligt henvendt sig til en rutinemæssig undersøgelse på Arbejdsmedicinsk Klinik i Århus, fordi der er så meget tale om malersyndromet og hjerneskader forårsaget af opløsningsmidler. På Arbejdsmedicinsk Klinik oplyses det, at der tidligere er påvist hjerneskader hos to ansatte på BASF.

4.
Biografforpagter Gert Skov, Kino, Grenaa, foreslår, at der indrettes en lille biografsal i de lokaler over Kino, som politiet forlader i 1987, når den nye politigård er bygget.

8.
Rentefald og bedre tider for selvstændige erhvervsdrivende har medført, at mange kommuner har fået udsolgt af byggegrunde egnet til erhvervsvirksomheder. Grenaa Kommune har dog stadig grunde klar til erhvervsbyggeri - og også parcelhusgrunde, oplyses det på Teknisk Forvaltning.

9.
Mange arbejdsledige kvinder melder sig til halvårs-kurser på Øst-Djurslands Enkeltfagskursus. De vil have 9. eller 10. klasses eksamen for at komme igang med nyt job. Også enkelte mænd melder sig.

10.
Djurslands forblæste kyststrækninger er et interessant område for vindmølleparker på havet. Det meddeler Arhus Amt, der i løbet af 1988 venter at få etableret vindmølleparker på åbent hav.

10.
Århus Amt opgiver et tidligere antydet muligt krav om at få Spritfabrikken i Grenaa lukket på grund af dens forurening af Kattegat. Men fabrikken skal inden 15. februar give meddelelse om, hvorledes dens udledning af organiske stoffer i spildevandet kan nedbringes.

11.
Den lokale teater-gruppe Teater Ravnen vil for anden gang opføre en cabaret i Drivhuset i Lillegade. Det bliver en underholdende forestilling, der handler om mellemmenneskelige relationer. Den er uden direkte politisk indhold. Teatergruppen har haft succes med forestillingen »Mann & Quinn«. Den forestilling skal også vises ude omkring på Djursland.

16.
Arkæologer foretager udgravninger i Grenaas bymidte, hvor arresten skal udvides. De finder rester at keramik fra 14., 16. og 17. århundrede.

17.
De store lønforskelle mellem offentligt og privatansatte illustreredes i Grenaa Byråd af Henning Sørensen(SF),der oplyste, at et SID-medlem, der er ansat på emballagefabrikken Danapak, får 20 kr. mere i timen, end et SID-medlem, der er ansat ved Grenaa Kommune. Oplysningerne kom frem i forbindelse med debat om at indføre personlige løntillæg for kommunalarbejderne. Den tanke gik

syv borgerlige og fire socialdemokrater ind for, medens SF og fire socialdemokrater gik imod.

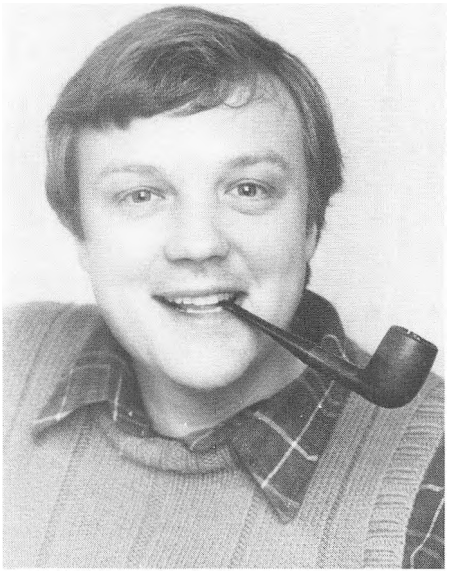

17.
Den 38-årige redaktionssekretær Holger Frausing Christiansen er fra 15. marts ansat som redaktør af Dagbladet Djursland og Djurslands-Posten. Holger Frausing Christiansen har i en årrække været ansat på Djursland, men han havde en kortere periode inden redaktøransættelsen andet erhverv. Han afløser redaktør Erling Hansen, der fra 1. marts er ansat som informationsmedarbejder ved Grenaa Kommune.

18.
Henning Sørensen (SF) vælges som formand for bevillingsnævnet i Grenaa. Han er afholdsmand, og der har siden nævnets oprettelse i 1909 næsten været tradition for, at en afholdsmand var formand, først Jens Udsen, så Aksel H. Hansen.

22.
Kriminaliteten er stigende i Grenaa politikreds. Det drejer sig særlig om berigelses-kriminalitet. I 1980 modtog politiet 300 anmeldelser på indbrud, røveri og brugstyveri. I 1985 var politiet nået op på 500 af sådanne anmeldelser. Overtrædelser af straffeloven er steget med ni procent til 3334 i det sidste år. 1985 har også givet flere anholdelser end tidligere år. Oplysningerne er fra politiets nytårsparade.

23.
Pouline Andersens brudelegat på 2000 kr. udbydes. Det kan søges af en ugift pige, som har boet i Ålsø Sogn i mindst to år. Pigen og hendes forældre skal være ubemidlede - sådan da, hedder det i annoncen, hvor der også står: Søg nu blot piger, hvis I opfylder ovennævnte bestemmelser, og hvis I vil giftes inden 11. februar!

24.
Lokalkomiteen for Danmarks Naturfredningsforening frygter, at det vil forøge luftforureningen over Grenaa yderligere, når Grenaa Papfabrik går over til at fyre med kul i stedet for olie. Papfabrikken har fået miljøgodkendelse fra Århus Amt til at gå over til kulfyr. Den godkendelse anker Naturfredningen til Miljøstyrelsen.

24.
Grenaa Kommunes bevaringsforening har holdt stiftende generalforsamling. Foreningen formål er at arbejde for beskyttelse af de æstetiske værdier i bygninger, bevoksninger og landskaber i kommunen.Som formand valgtes lektor Palle Schødt Rasmussen.

25.
Grenaa Byråd beslutter, at det 234 år gamle hus, Storegade 30, der blev nedrevet uden tilladelse skal genopbygges, som det så ud før nedrivningen. Denne ulovlige nedrivning gav indirekte stødet til oprettelse af bevaringsforeningen,der er omtalt ovenfor.

29.
Et flertal i Grenaa Byråd (S og SF) vedtager at melde vitaminfabrikken BASF til politiet for ulovlig luftforurening ved udledning af chloroform. De borgerlige gik imod denne vedtagelse. Deres ordfører Mogens Blach (V), sagde at det er en »stening« af virksomheden og Grenaa Kommune er ikke (i forureningsspørgsmål) ren nok til at kaste den første sten!

27.
På generalforsamlingen i Grenaa Fiskeriforening blev det vedtaget at arbejde for et lovindgreb, der forbyder fiskeri i Limfjorden i weekenden. Det er den eneste måde, hvorpå det kan forhindres, at Kattegat »støvsuges« for fisk, sagde forslagsstilleren, Ib Jørgensen, der bl.a. pegede på, at store fangstslugende trawlere i stigende omfang hjemsøger Nordsøen. Fiskeriforeningens formand, Poul Madsen, sagde i sin beretning, at fiskerierhvervet i Kattegat er alvorligt truet af forureningen. 1985 har dog været et godt fiskeriår, særlig med et godt torskefiskeri. (Se under fiskerioversigten 2/1).

27.
Kaj Munk-serien sendes i TV. Mange anmeldere kritiserer den ret voldsomt. Seriens forfatter, Jens Aarkrog, Grenaa,

siger i en udtalelse, at han mener, at serien er lykkedes ganske godt, og han har også fået mange henvendelser af positiv art.

30.
Djurslands Ridecenter ved Fuglsang får ny ledelse, ridelærer Britta Sørensen og beridder Karsten Petersen.

31.
EF's regionalfond bevilger fire mio. kr. til udvidelse af Grenaa Nordhavn. Det er halvdelen af det budgetterede beløb på otte mio. kr. Udvidelsen skal gennemføres i løbet af 1986.

Februar

1.
Fællesorganisationen i Grenaa har foretaget det første skridt til at få oprettet en lokalradio for Djursland. En sådan radio er blevet mulig efter en ny lov af december 1985.

3.
Til Djurslands Museum er indleveret nogle keramikskår, der dokumenterer, at Grenaa har været beboet i vikingetiden. Skårene er fundet under udgravninger på hjørnet af Østergade i 1973/74, men de har siden da været opbevaret af en privatmand, der fandt dem.

5.
Vitaminfabrikken BASF har fået tilladelse til fremover at slippe 21,6 tons chloroform ud i luften om året.
Lokalkomiteen for Danmarks Naturfredningsforening mener, det er for meget og har anket den tilladelse til Miljøankenævnet.

6.
1985 blev et meget koldt år på Djursland, har vejrtjenesten på Flyvestation Tirstrup beregnet. Årets gennemsnitstemperatur blev kun 6,4 grader mod normalt 7,6. Det er det koldeste i 25 år. Årets nedbør blev 768 mm mod normalt 646 mm. Det våde kolde vejr fortsætter i januar 1986, hvor der måltes 127 mm nedbør mod månedens normal 45 mm. Månedens middeltemperatur kom til at ligge 1,5 grader under det normale.

10.
Sportsdykkerklubben »Plask« fejrede fastelavnen ved at slå katten af tønden i isfyldt vand i Grenaa Havn.

11.
En undersøgelse har vist, at den gamle losseplads i Grenaa ventes at kunne afgive 500 tons biogas årligt i 20 år. Det er tanken at udnytte gassen i Fuglsang Varmeværk. Udnyttelse af gassen skulle kunne skabe muligheder for at varmeværkets forbrugere sparer 20 pct. på varmeudgiften.

12.
Flere filetskærere på fiskefiletfabrikken Thorfisk i Grenaa er blevet ramt af eksem, der menes fremkaldt af arbejdet med fisken, specielt torsk. Et tilfælde er sendt til undersøgelse på Arbejdsmedicinsk Klinik i Århus. Allerede i 1984 mærkedes lidt af disse problemer, og ved Vestkystens fiskeindustrier plages filetskærerne også af eksem. - I løbet af vinteren blev dette et meget stort og diskuteret spørgsmål, der satte sindene en del i bevægelse.

13.
Bestyrelsen for SID's afdeling i Grenaa kom under stærk kritik, fordi mange medlemmer fandt repræsentationskontoen på 110.000 kr. for stor, og bestyrelsen blev betegnet som en hyggeklub, der ikke sørgede for tilstrækkelig medlemsservice. Beretningen blev stemt ned med 89 stemmer mod 76. Hele bestyrelsen blev væltet. Afdelingen har knapt 1900 medlemmer. 172 af dem var mødt til generalforsamlingen.

13.
Tæt drivis spærrer Grenaa Havn, og mange fiskekuttere er ved at blive spærret inde. Der er is helt til Sjælland, men færgerne har endnu ikke problemer.

13.
Grenaa og Omegns Brugsforening, hvilket i dag vil sige Kvickly, fejrer 75 års jubilæum. Brugsforeningen startedes af 65 medlemmer.

14.
Erik Laursen, der i et halvt år har været fungerende brandchef i Grenaa, har fået fast ansættelse som brandchef og leder af Civilforsvarsgården. Erik Laursen har siden 1973 haft tilknytning til Grenaa Brandvæsen.

15
Kapaciteten er blevet for lille i arresten i Grenaa. Politiet måtte forleden løslade en anholdt, fordi der ikke var plads.

17.
Grenaa-Hundested Linien bebuder indskrænkninger, idet der skal inddrages en daglig dobbelttur. Det kan betyde, at 60 mennesker mister deres arbejde. Borgmester Arne Jessen siger, at nedskæringerne vil få alvorlige konsekvenser for Grenaa.

18.
Forbrugerne behøver ikke at bekymre sig over uønskede stoffer i maden. De er på et meget lavt niveau. Faren er, at den danske mad er for fed, for rigelig, for salt og for fiberfattig, sagde formanden for Grenaa Landboforenings planteavlsudvalg, Jørgen Keller Pedersen, Allelev.

20.
Regeringens »Julepakke« - 20 pct. afgift på nye offentlige anlægsarbejder - vil betyde, at der fortsat vil være salt i drikkevandet i Grenaa. Der bliver ikke det første år råd til nye boringer ved Homå.

22.
Det tidligere Hotel Dagmar i Grenaa er omdannet til ejerlejligheder, der i størrelse varierer fra 56 til 82 kvadratmeter. Prisen pr. lejlighed svinger fra 380.000 kr. til 498.000 kr.

22.
Marineforeningen i Grenaa har på sin generalforsamling vedtaget, at kvinder kan blive medlemmer af foreningen. Der henvises til, at mange kvinder nu er tjenstgørende i søværnet, så er foreningen også for dem.

24.
Et af Grenaas ældste huse, det 230 år gamle »Aftenstjernen« i Lillegade, vil nu blive omdannet til café. Initiativtagerne er Jens Nikolajsen og Lars Chalmer Rasmussen. Det er meningen, at caféen skal rumme en del kulturelt virke.

26.
»Julepakken« har betydet at Grenaa Byråd har måttet ændre sit anlægsbudget for 1986 væsentligt, og dog vil kommunen komme til at betale 1,4 mio. kr. i bøde til staten for overskridelser i forhold til 1984, da kommunen sparede. Det gik særligt ud over kulturudvalgets projekter, der blev reduceret med næsten 11 mio. kr., men til gengæld blev der mere til kloakker og vejanlæg. 11 mio. kr. til lystbådehavn forsvandt næsten helt fra anlægsbudgettet.

28.
Ved EF-afstemningen markerede Grenaakredsen sig med et klart ja til EF-pakken. 62,6 pct. i kredsen stemte ja, medens 37,4 pct. stemte nej. - Da Anholt på grund af isvinteren ikke havde færgeforbindelse, måtte stemmesedlerne flyves til øen med taxafly.

Marts

1.
Under isbrydning på Grenaa Havn var et 300 tons fragtskib ved at kæntre, da det hovedsagelig havde dækslast af træ og kun lidt ballast. Skibet krængede over, da en isbryder sejlede forbi, men da dækslasten så gled i havnen, rettede det sig igen.

2.
Fiskeriminister Henning Grove (K) har taget initiativ til hurtigt at få undersøgt årsagen til den eksem, der plager filetskærere på Thorfisk i Grenaa.

3.
Det svenske firma Junoverken AB har oprettet salgskontor i Grenaa. Firmaet fremstiller stålkonstruktioner og maskinbearbejdninger.

4.
Det er en kold tid. Der er store isskruninger ved Fornæs. Februar måneds gennemsnitstemperatur blev minus 5,7 grader mod normalt minus 0,7

5.
Grenaa Hundested færgelinien gav i 1985 et overskud før skat på 9,6 mio. kr. Men hovedparten af overskuddet 7,8 mio. kr. kom fra samsejlingsbidraget fra Mols-Linien. Koncernen finder ikke resultatet tilfredsstillende.

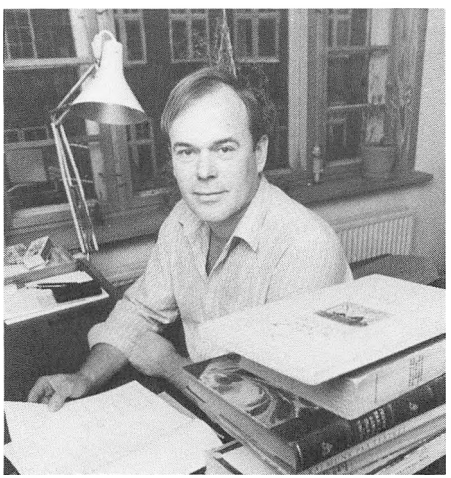

10
Forfatteren Jens Aarskrog, Grenaa, som TV-serien om Kaj Munk gjorde kendt, har skrevet et hørespil for radioen om købstadslivet. Forskellige miljøer i lokalsamfundet beskrives i hørespillet.

12
Affaldet fra Anholt skal nu transporteres til Grenaa med færge. Det drejer sig om det, der betegnes som storskraldet. Det har Grenaa Byråd vedtaget. Det vil koste 286.000 kr. at få ryddet op på den nuværende losseplads på Anholt.

12.
Fællesorganisationen i Grenaa kritiserer skarpt, at færgefarten skal indskrænkes på Grenaa-Hundested linien.

13.
Det konstateres, at tre børneinstitutioner i Grenaa er forsynet med de kræftfremkaldende asbestlofter. Skolerne skal også nærmere undersøges for at konstatere, om der er asbest i lofterne.

13.
Djurslands Bank har haft det bedste resultat i sin historie: Et overskud på 75 mio. kr. i 1985. Der har været kursgevinster på 60 mio. kr. For den ordinære drift er der en fremgang på 15 pct.

15.
Lærerne på Grenaa Kommunes seks folkeskoler deltog i en landsomfattende lærerstrejke. Baggrunden for strejken var regeringens »Påskepakke«, der gav nye afgifter, bl.a. på energi. Lærerne understregede, at de har et lønefterslæb på 15.900 kr.

17.
Efter et grundlovsforhør er en 33-årig mand fængslet. Han sigtes af politiet for at stå bag tre pyromanbrande. Under den ene brand måtte 16 beboere i ejendommen Sygehusvej 1, Grenaa, evakueres.

18.
Nordjysk Tennisunion har hædret civilingeniør Hans-Erik Sørvin, Grenaa med en fortjenestenål. Det er en anerkendelse for mange års arbejde for tennissporten og i særdeleshed for ungdomsafdelingen indenfor denne sportsgren.

18.
Grenaa har udsigt til at få både en borgerlig og en socialistisk nærradio. En borgerlig gruppe med fuldmægtig Henning Jørgensen som formand har dannet en selvejende institution, der skal søge sendetilladelse. Henning Jørgensen er formand for Grenaa Venstreforening. Det Konservative Folkeparti er også repræsenteret i gruppen. I forvejen har en socialistisk gruppe søgt om sendetilladelse

19.
Formanden for Grenaa Håndværkerforening, Niels Buur, kritiserer på foreningens generalforsamling skarpt regeringens »Påskepakke«. Det er altid »den lille mands snaps«, der må holde for, siger han.

21.
Diskussionen om miljø og forurening i og ved Grenaa- og mange TV-indslag om det emne - har givet Grenaa et flosset omdømme ud over landet, konstaterede formanden for Grenaa Handelsstandsforening, Niels T. Bundgård, i beretningen ved generalforsamlingen. Bundgård fremhævede, at man nu skulle til at markedsføre nogle af Grenaas positive sider. Det har handelsstandsforeningen taget initiativ til.

22.
Grenaa Kommune skal skære 20 mio. kr. ud af årets driftsbudget. Det er resultatet af regeringens »Julepakke«, der krævede offentlig besparelse. Besparelserne rammer så at sige alle grene i den kommunale forvaltning, også socialforsorg og undervisning.

23.
Fiskerikontrollen i Grenaa er underbemandet. Der er arbejde til fire personer, men der er i tiden kun én. Det siger fiskeribetjent Kurt Rosenbrock. Der er normalt tre mand, men én stilling er sparet væk som led i de almindelige offentlige besparelser, og én holder ferie, til han går på pension uden at en efterfølger er ansat. Med stort fiskeri og megen fiskeindustri er der store opgaver for fiskerikontrollen i Grenaa.

25.
Olieselskabet Texaco beslutter at indlede nye prøveboringer efter olie sydvest for Anholt. Prøveboringerne skal foretages i juni/juli.

April

1.
Grenaa Byråd har bevilget 990.000 kr. til udvidelse af vejen øst for Farvandsvæsenets depot på Grenaa Havn. Vejen udvides fra seks til ti meters bredde, og en ny bølgeskærm sættes op.

2.
16 flygtninge måtte evakueres, da Abildgårdens hovedbygning i Trustrup udbrændte.

3.
Der er planer om udvidelse af Polderrev Camping med 90.000 kvadratmeter. Pladsen har i tiden 700 overnatningspladser. Udvidelsen vil betyde,at der bliver 150 - 200 mere. Udvidelsen kan først komme til nytte i 1987, da en række tilladelser skal indhentes. Private campingpladsejere på Djursland protesterer mod udvidelsen og henviser til, at den kun kan ske, fordi pladsen er kommunalt ejet.

4.
Grenaa Gymnasium får i det nye skoleår fem matematiske klasser mod nu fire. Det er en ret uventet udvidelse.

7.
En bedre kloakering skal gennemføres i Højbjerg, så den lille landsby slipper for de oversvømmelser, der flere gange har sat husene under vand.

9.
Aftenstjernen på Lillegade i Grenaa kommer nu ind under byfornyelse. Tanken er, at Grenaa Smedie- og Maskinfabrik skal flyttes væk, så der bliver større friareal. Alle beboere i ejendommen, både ejer og lejere, inddrages i planlægningen af den gamle ejendoms fremtid.

10.
Det danske Stålvalseværk i Frederiksværk har tilbudt 20 matroser og seks - otte funktionærer, der er afskediget på Grenaa-Hundested færgen nye job.Men det bliver til lavere løn, end de fik til søs!

11.
Grenaa Byråd har gennem vedtagelse af en ny lokalplan overført hele Ålsrode by til byzone. Det er tanken at udbygge den gamle landsby med 25 boliger. I forbindelse med vedtagelsen oplystes det, at der ikke skønnes at være bevaringsværdige bygninger i området.

15.
Et ægtepar i Grenaa er idømt en bøde på 5000 kr., fordi de uden tilladelse har nedrevet et 234 år gammelt hus i Storegade. Huset, der var bevaringsværdigt, var pludselig forsvundet. Ægteparret havde ladet det nedrive, da de fandt, at det var for besværligt at gøre istand. De havde købt huset for 300.000 kr., og de er tidligere blevet pålagt at lade det genopføre, så det bliver et meget dyrt hus!

15.
Grenaa-Hundested linien har i første kvartal af 1986 haft stor fremgang i forhold til tilsvarende kvartal i 1985. Der er overført 104.685passagereremod77.217, og antallet af personbiler er steget med 34 pct.

17.
Egnsudviklingsrådet meddeler, at Grenaa vil bevare sin egnsudviklingsstøtte. Det gælder også de tre andre Djurslandskommuner.

18.
På godset Hessel er fældet et 200 år gammelt lindetræ, hvoraf der på Djurslands Museum i den kommende sommer med flintøkser skal udhugges en båd, som det brugtes i ældre stenalder. Det er både turistunderholdning og et videnskabeligt projekt.

19
Arbejdsmarkedsnævnet for Århus Amt har påvist, at der i Grenaa-området mangler uddannelse for beskæftigelse indenfor jern- og metalindustrien. Det gælder for lærlinge på Teknisk Skole, hvor uddannelse efter basisåret ikke kan finde sted. Den skal ske udenbys. Det gælder tillige med hensyn til efteruddannelse, hvor Grenaa for metalfagenes vedkommende mangler muligheder for uddannelse i data-styring.

22.
Ved landsindsamlingen til Landsforeningen Kræftens Bekæmpelse indsamledes der i Grenaa og Nørre Djurs kommuner 141.000 kr. 245 frivillige indsamlere var i sving.

26.
5A-klassen på Mølleskolen har adopteret skibet »Polardyk«, der sejler som slæbebåd på Grønland. Det er gjort for at klassens elever kan lære mere om søfart og om Grønland. Fra skibet sendes rapporter til klassen.

28.
Grenaa Havn skal have store udvidelser, der vil komme til at koste i alt 13 mio. kr. Grenaa Byråd har på et lukket møde bevilget otte mio.kr.til anlæg i Nordhavnen. Til Sydhavnen (færgehavnen) skal anvendes 5,3 mio. kr. til udvidelse.

Maj

1.
Djurslands Turistforening genansatte turistchef Per Rasmussen i stillingen

som turistchef i Grenaa. Et par måneder tidligere havde turistchefen opsagt sin stilling for at blive direktør for Hotel Kattegat i Bønnerup. Men jobbet i hotellets chefstol tilfredsstillede ikke helt Per Rasmussen. Han søgte derfor igen turistchefstillingen og fik den.

1.
Museumsinspektør Niels Axel Boas, Djurslands Museum, udgraver ved Svapkæret en 5000 år gammel runddysse.

2.
Grenaa har modtaget ca. 100 flygtninge, men det kniber at skaffe boliger til dem. Det kniber også at få de mange flygtninge integreret i egnens sportsliv.

4.
Grenaa Sportsfiskerforening udsætter ca. 25.000 stk. ørredyngel i små vandløb på Djursland.

7.
Turistforeningen i Grenaa har i samarbejde med Djurslands Museum fået udarbejdet skilte, der skal opsættes 15 forskellige steder med det formål at lede turister hen til de mest markante oldtidsminder på Djursland. Skiltene affattes på dansk, tysk og engelsk.

9.
Passagererne på Europafærgen så på sejlturen mellem Varberg og Grenaa et svensk Draken-jagerfly styrte i havet. Piloten blev reddet af færgen.

9.
Grenaa Kommunes skattevæsen udsender årsopgørelserne. Ca. 6.000 skatteydere får 18,4 mio. kr. tilbagebetalt, medens 3930 skatteydere skal efterbetale i alt 17,1 mio. kr.

10.
Luften er delvist renset over Grenaa. Vitaminfabrikken BASF er erklæret lugtfri, oplyses det. Fabrikken har brugt 25 mio. kr. til vandrensning og indsats mod luftforurening. - Derimod får Spritfabrikken stadig lov til at lugte. Det klager Grenaa Byråds plan- og miljøudvalg og forbrugsrådet over. Det er Miljøstyrelsen, der har givet Spritfabrikken dispensation, så dens lugtudslip kan fortsætte.

14.
Grenaa Fjerkræklub holdt hanegalkonkurrence i Åstrup Ungdomsgård. Vinderen blev en Orpington dværghane fra Mogens Pedersen, Gjerrild. Den galede 56 gange på 20 minutter.

16.
Grenaa Kommune vil fra 1. juli spare 800.000 kr. ved at omlægge køreplanen for bybusserne. Der bliver forbedringer i den sydlige del af kommunen. Men de faste minuttal forsvinder.

17.
For at få balance i miljødebatten, som det udtrykkes, har BASF udsendt en miljøavis »Vitaminfo«, til alle hjem på Grenaa-egnen. Der gøres opmærksom på, at der også er spildevandsudledninger mange andre steder ved Kattegat. Det er ikke alene et Grenaa-problem.

22.
Grenaa Tekniske Skole og Grenaa Handelsskole oplyser, at der nu er et rimeligt antal lærepladser på Østdjursland til unge indenfor metalfaget og HK, når de har gennemgået basisåret.

23.
Fagforeninger har gennemført en eksem-undersøgelse på Thorfisk i Grenaa. Den viser, at mindst 44 af de ansatte på virksomheden i løbet af vinteren har været plaget af kløe, rødme og knopper. Direktør Jørn Thorbjørn erklærer, at han er noget overrasket over det store tal, da en undersøgelse, som virksomheden havde foranstaltet viste, at det kun drejede sig om fem - seks af de ansatte.

23.
En badevandsrapport fortæller, at der er tilfredsstillende badevand omkring Grenaa og ved Anholt, når man lige ser bort fra 400 meter syd for Grenaaens udløb ved havnen.

26.
Der er pludseligt blevet børne-boom i Grenaa, og Grenaa Byråd beslutter at lade opføre en pavillonbørnehave ved Grenaa Bibliotek. Den får plads til 40 børn. - I samme byrådsmøde vedtoges det at nedskære kommunens budget med 20 mio. kr. for at undgå den strafafgift til staten, der blev vedtaget i »Julepakken«, når kommunale udgifter kommer over 1984-niveauet med et tillæg af 6,5 pct.

26.
Formanden for Grenaa Landboforening, gårdejer Arne Jørgensen, Højbjerg, roste på landboforeningernes amtsgeneralforsamling regeringen for en række initiativer, men han kritiserede

»Påskepakken«, der giver nye afgifter. Afgifter har en negativ effekt både psykologisk og økonomisk, sagde han.

31.
Dansk Flygtningehjælps kontor i Grenaa blev lukket efter flere dages uro, særligt forårsaget af palæstinensiske flygtninge.

Juni

1.
Grenaa Kommune har et relativt lavt service-niveau. Kommunen er blandt de 22 fortrinsvis jyske kommuner, der har et service-niveau, på under 85 pct. af landsgennemsnittet. Disse kommuner har mulighed for at gennemføre betydelige forbedringer i 1987 uden at betale strafafgift til staten. Beregningerne, der ligger til grund for dette, er foretaget af Kommunernes Landsforening. - Borgmester Arne Jessen mener, at beregningerne er foretaget på for gamle tal fra 1984. Siden da er der gennemført nogle sociale forbedringer.

3.
Klitterne ved Grenaa Strand skal bevares. Byrådet vedtager en lokalplan, der forhindrer, at der bygges et motel eller anden koncentreret bebyggelse i klitterne. Derved strander en plan, som private investorer havde.

4.
Per Udsens Maskinfabrik i Grenaa søger at skaffe sig opgaver i den civile flyindustri. Sammen med tre andre selskaber af lignende type har firmaet dannet Scandinavian Aircraft Group. Det nye firma vil også engagere sig internationalt i flyprojekter.

5.
Et nyt takstsystem gør det billigere at køre med regionale busser i Grenaa Kommune.

11.
Med stemmer fra S og SF vedtager Grenaa Byråd en beslutning om parkeringsfond. Det betyder, at bygherrer, der ikke på egen grund kan skaffe det krævede antal parkeringspladser, skal betale en afgift på 12.000 indeksregulerede kr. pr. manglende plads. De borgerlige partier stemte imod at denne fond med dens begrænsninger oprettes.

11.
Beboerne på Anholt gør opmærksom på, at der er fare for, at deres ø forsvinder i havet, fordi der foretages ralgravninger og anden udvinding af råstoffer ved øens kyster. Nordvestrevet er forsvundet, og det betyder at Flakket, der giver vadefugle rige muligheder, er truet.

11.
Læge Niels Nørrelund, Trustrup, får tildelt en pris på 100.000 kr. for besvarelse af en prisopgave »Sundhed for alle i år 2000« - det er WHO's sundhedspolitiske mål for Europa. Det er førstepræmien Nørrelund får. Pengene kommer fra E. Danielsens og hustrus Fond.

18.
Grenaa Slagtehus går ind i forsøg for at få etableret et hjorteslagteri. Det er landets 250 hjortefarme, der gør et sådant initiativ aktuelt.

25.
Grenaa Rustfri Stål får ordre på gærtanke til et kinesisk bryggeri ved Peking. Der er kommet kinesiske bryggeriarbejdere til Grenaa, da de skal have optræning på fabrikken.

28.
Grenaa-Hundested linien ændrer lidt på de drastiske nedskæringsplaner, der gennem længere tid har voldt store bekymringer og megen debat i Grenaa og Hundested. Trafikken opretholdes - også efter 1. september - uændret på lørdage. Det betyder, at 10 færre mister deres job.

30.
Grenaa vil få et motel på Trekanten i byens sydlige udkant. Byrådet har vedtaget en lokalplan, der sikrer plads til motel i området, og Dreyers Tømrer- og Tæppefirma har købt et areal på 3600 kvadratmeter med det formål at bygge motel der.

Juli

1.
Svenske turister, der kommer til Grenaa med Europafærgen er utilfredse med den service, de får i Grenaa. Svenskerne hævder, at de møder almindelig modvilje i forretningerne i Grenaa, og ganske specielt, at forretningerne ikke vil modtage svenske penge til en rimelig kurs. (Den var på det tidspunkt 1,14). Forret-

ningerne vil helst lade en svensk krone være lig en dansk - og så forsvinder meget af svenskernes fordel ved at købe madvarer ind i Grenaa. Der er gået klager til direktør Peter Lyngdorf, Europafærgen. Han oplyser, at forretningerne i Frederikshavn og Helsingør er langt mere imødekommende overfor svenskere på indkøb, end man er i Grenaa. Sagen har også ført til, at Grenaa Handelsstandsforening har sendt en skrivelse til nogle forretninger, der opfordres til at være imødekommende overfor svenskere.

7.
En mindetavle for kriminalbetjent Arne Pedersen blev afsløret på Grenaa Politistation. Arne Pedersen blev skudt ned, da han ville anholde en ung mand i Rostved den 6. juli 1971. Kriminalbetjent J. Chr. Jochumsen blev hårdt såret.

10.
Beboerne i Aftenstjerne-karreen i Lillegade protesterer mod planer, som kommunen har til en omfattende byfornyelse i området. Beboerne ønsker det gamle miljø bevaret og modsætter sig sanering.

17.
På Anholt, hvor den tidligere landbrugsjord har ligget udyrket hen i 30 år, er der igen opstået landbrug. Anlægsgartner Ulrik Gørvild, København, er flyttet til Anholt, hvor han har opdyrket ca. 10 ha. Han dyrker primært kartofler og jordbær til turisterne, og han har modtaget 140.000 kr. i egnsudviklingsstøtte til formålet. Det er hans tanke at dyrke jorden på Anholt uden brug af kemiske plantebeskyttelsesmidler. - Samtidig oplyses det fra Anholt, at sælbestanden igen er stigende efter at sælernes yngleplads på Totten er blevet fredet.

21.
Der indledes seks måneders forsøg med at gøre Lillegade mellem Schoubygade og Torvet til stillegade.

21.
Den nye nordre fordelingsvej nord om Grenaa tages i brug. Den officielle åbning kommer senere. Vejen fører frem til industriområdet.

24.
Anholt har fået lokalhistorisk arkiv og museum i det gamle redningshus i Anholt by. Lederen er Alma Christensen.

24.
I Grenaa begynder man at gøre en indsats for at få den påtænkte fabrik til presning af raps anlagt i byen. Hidtil er rapsen blevet presset i Tyskland. Men dansk landbrug ønsker en dansk fabrik både af beskæftigelsesmæssige grunde og for at kunne få rapsskrå, som kun stammer fra dobbeltlave sorter.

26.
Dykkere har lokaliseret den tyske u-båd U534, der blev sænket af britiske fly den 5. maj 1945 netop som krigen sluttede. U-båden ligger nordøst for Anholt på 50 meter vand. Den menes at indeholde værdier for ca. 60 mio. kr., og det kan være en flugt-båd, som nazister brugte til at bringe sig selv og deres værdier væk fra det slagne Tyskland. Bl.a. af hensyn til de mennesker, der omkom i u-båden blev der ikke givet tilladelse til at bjerge den.

27.
Godsejer Torben O. W. Svendsen sælger godset Hessel til ejendomshandler Knud Erikstrup, Grenaa. Hessel er på 364 ha. Hessel er som hovedgård nævnt første gang i 1328. Siden 1918 har den været i familien Svendsens eje.

August

2.
Revisor Frank Jensen, Grenaa, der er konservativ kandidat i Grenaa-kredsen, sender en opfordring til statsminister Poul Schlüter. Statsministeren opfordres til at arbejde for, at de to store DSB-færger flyttes fra Århus-Kalundborg til Grenaa-Hundested. Forslaget tager sigte mod den dag, der er etableret fast forbindelse over Storebælt.

4.
40.000 mursten er sendt til Anholt til reparation af det fredede fyr.

6.
En rapport fra teknikere i Århus Amtskommune, Grenaa Kommune og Miljøstyrelsen fastslår, at spildevandet fra Grenaa Kommune skal renses bedre.

8.
Den 37-årige færing Ove Joensen, der er roet fra Færøerne til Danmark i robåd, er i Grenaa, hvor han modtages af borgmester Arne Jessen og som gave fra byen får en Søren Kanne-vase.

8.
Grenaa Andelsboligforening udskifter flade tage på 94 boliger med tage med høj rejsning. De flade tage koster 50.000 kr. årligt i vedligeholdelse og erstatning for vandskade.

12.
Ledigheden på Djursland er siden foråret generelt faldet 25 pct. For kvindernes vedkommende er den dog steget med 16 pct., oplyser Arbejdsformidlingen i Randers

13.
I en mindst 100 kvadratkilometer stor zone ud for Fornæs er havet forurenet og mærket af spildevandsudledningen, fastslår miljøteknikere. Forureningen er sket, uden at den tilladte udledning er overskredet. Det er det eneste sted i Danmark, hvor der er foretaget en så omfattende undersøgelse, og det kan være lige så galt ved andre byer, f.eks. Skagen, Sæby, Ålborg, Århus og Fredericia. Biologen Jytte Heslop oplyser, at man slet ikke havde ventet at kunne vise påvirkning i så stort et område.

16.
Viceborgmester Morten B. Kristiansen spår, at Grenaa i 1987 vil få uændret skatteprocent på 17,9. Udvalgene har ønsket anlægsarbejder for ca. 100 mio. kr. De bliver bedt om at halvere beløbet.

19.
Århus Amt har givet Grenaa Kommune meddelelse om, at fremtidig byvækst i kommunen skal ske i Trustrup, Ålsø, Lyngby, Ålsrode og i Hammelev ud mod Fornæs.

23.
TeaterRavnen i Grenaa venter at blive egnsteater i 1988. Det har Grenaa Kommunes kulturudvalg antydet mulighed for. På budgettet for 1987 er der ikke penge til det. TeaterRavnen håber at få tre andre kommuner: Ebeltoft, Midtdjurs og Nørre Djurs med i teaterprojektet - men altså til næste år!

28.
I løbet af få timer blev en ny pavillonbygning til børnehave på Gymnasievej løftet på plads af en stor kran. Bygningen er på 240 kvadratmeter. Den 8. september er inventaret monteret, så åbner den med plads til 40 børn.

28.
Efter et besøg på Anholt har medlemmer af Folketingets Ø-kontaktudvalg og miljøminister Chr. Christensen givet Anholts beboere løfte om, at ralsugning ved øens kyster skal blive stoppet i fem år. Så håbes det, at øens nedbrydning kan standses.

29.
Når 39-timers arbejdsugen gennemføres fra nytår, vil det komme til at koste Grenaa Kommune godt fem mio. kr. Det er dog kun hvis alle - også deltidsansatte - får fuld kompensation for arbejdstidsnedsættelsen, at beløbet bliver så stort.

30.
Grenaa Kommune og Århus Amtskommune har i en årrække nægtet at betale større tilskud til Anholtfærgen. Det har betydet, at 500.000 kr., som staten havde bevilget til denne færgefart er gået til andre færger til andre småøer, fordi kommune og amt betalte for lidt. Nu søges der gennemført en ændring, så Anholtfærgen kan få flere afgange om vinteren.

September

3.
Grenaa Amatørteaters operettekor, der består af Bente Nielsen, Jonna Nielsen, Svend Erik Schmidt, og Per Krægh Petersen, har fået udgivet et bånd med operettesange, fra operetter, som har været opført på Grenaa Amatørteater. Der er bl.a. sange fra »Sommer i Tyrol«, »My fair Lady« og »Landmandsliv«. Musikken står Knud Udengård og Ole Jensen for.

7.
I Krattet i Grenaa har Boligselskabet af 1945 ladet opføre 64 boliger, som på flere måder er en realisering af arkitektonisk nytænkning. Bebyggelsen hedder Bærhaven, og det er besluttet, at al beplantning i området skal være bærbuske og frugttræer. Man vil have nogle planter der yder noget til brug, ikke blot noget at se på. Det er et blandet byggeri, og nogle af boligerne er indrettet, så de er velegnede som ældreboliger.

8.
Grenaa er en af de gumpe-tunge pamper-byer! Det sagde Socialdemokratiets miljøordfører, folketingsmedlem Ritt Bjerregård ved Socialdemokratiets landskongres i Ålborg. Det var selvfølgelig miljøspørgsmål, denne udtalelse sigtede imod. Ritt Bjerregård sagde videre: -Hensynet til arbejdsplad-

ser har været de ledende politikeres begrundelse for at acceptere forurening både i kommune og amt. Men netop hensynet til arbejdspladser er den dårligst tænkelige undskyldning for at fortsætte ødelæggelse af miljøet, hævdede Ritt Bjerregård.
Et par dage efter sagde Grenaas borgmester, Arne Jessen, at han hverken er gumpe-tung eller pamper, og han tilføjede, at Ritt Bjerregård helt havde mistet jordforbindelsen. Et andet socialdemokratisk medlem af Grenaa Byråd, Kim Simonsen, mente dog nok, at der var nogen rimelighed i Ritt Bjerregårds kritik af Grenaa Byråd. Han kunne ønske, at der kom mere fart i arbejdet med at bedre miljøet.

11.
Grenaa Byråd vedtager på et lukket møde at bygge en ny idrætshal ved Østre Skole. Det blev beboerne i Åstrup, og særlig ledelsen af Åstrup Idrætsforening meget skuffede over. For før kommunalvalget i november 1985 var der flere politikere, der lovede, at næste hal skulle komme til at ligge i Åstrup.

15.
Den svenske miljøstyrelse har konstateret, at krabber fanget i Kattegat indeholder giften dioxin. Formanden for Grenaa Fiskeriforening, Poul Madsen, sagde, at det fund giver anledning til bekymring og at det dioxinforurenede område bør kortlægges hurtigst muligt, da fundet af denne gift i Kattegat kan skade alt fiskeri i Kattegat. Han håbede, at der var tale om et lokalt svensk fænomen.

16.
Efter anke af en byrådsafgørelse fastslår Miljøstyrelsen, at fire minkhaller tilhørende Fodercentralen »Thorfisk« i Trustrup skal fjernes inden 1. marts 1987.

17.
En ti meter lang stenalderbåd, der i løbet af sommeren er blevet udhulet ved hjælp af stenøkser på Djurslands Museum, klarede meget sikkert en prøve på Grenaaen. Båden er udhulet af en lindestamme hentet fra godset Hessel. I løbet af sommeren 1987 vil det blive prøvet at sætte over Kattegat i båden, oplyser museumsinspektør Bjarne Flou. Anholt var jo også beboet i Stenalderen, så det har kunnet gøres.

19.
Det er konstateret, at rådhuset i Grenaa, der blev taget i brug i 1980, er alt for lille. Alle kroge var fyldt ud allerede i 1982, og en behovsanalyse hos personalet viser nu, at rådhuset skal udvides med 74 pct., hvis personalets ønsker skal imødekommes. Så meget bliver det næppe til. Der er flere projekter at vælge imellem til udvidelse, et af dem går ud på at bygge en etage ovenpå, så man slipper for de flade tage. Byggeriet kommer ikke til at foregå i 1987, og måske skal noget af kommunens administration midlertidigt flytte til lejede lokaler.

22.
Formanden for Åstrup Idrætsforening, Jørgen Josefsen siger, at hvis kommunen ikke vil bygge idrætshal ved stadion i Åstrup, men bygger ved Østre Skole, så vil beboerforeningerne i den nordlige del af kommunen ikke lade sig slå ud, de vil så selv bygge.

24.
Grenaa Byråd beslutter, at der skal holdes offentlig licitation over en hal ved Østre Skole. Licitationen skal finde sted 17. oktober, og byggeriet skal begynde den 3. november.

26.
Udskiftningen af karlit- og asbestlofter i børnehaver, skoler og andre offentlige bygninger i Grenaa vil komme til at koste 13 mio. kr., oplyser borgmester Arne Jessen. I 1987 ventes brugt fire mio. kr. til formålet. Arbejdet skal være færdigt inden udgangen af 1989.

30.
Kvinderne har opnået ligeberettigelse i Grenaa Håndværkerforening, hvor der ved generalforsamlingen blev vedtaget nye love, som indebærer at ægtefæller nu står registreret som medlemmer. Det øger foreningens medlemstal med 200 til 600. Jens Wulff trak sig ud af bestyrelsen, hvor han har siddet i 22 år, deraf 14 år som formand. Der blev ikke indvalgt kvinder i bestyrelsen.

Oktober

8.
Fiskerne melder om betydeligt iltsvind i det sydlige Kattegat, hvor rødspætterne og andre fisk er forsvundet, så der intet er at fiske. Et miljøskib undersøger forholdene. - Disse miljøproblemer er gentagende gange fremme i 1986 hvor der ofte tales om en katastrofe for fiskeriet, fordi forureningen fører til iltsvind i havet.

11.
Et større kloakarbejde mellem Ålsø og Højbjerg fører til, at der findes oldtidsbopladser fra flere perioder. Der gøres fund helt fra yngre stenalder og frem til vikingetiden. Navnlig vikingebopladsen vækker arkæologernes og historikernes interesse, da det er småt med fund fra den periode på Djursland. Men efter landets struktur er det givet, at der har været vikingebopladser på Djursland.

20.
Regeringens økonomiske indgreb,»Kartoffelkuren« fører til, at kommunerne må stoppe en del anlægsarbejder. På rådhuset i Grenaa regnes der med, at anlægsarbejder til omkring 14 mio. kr. kan komme i fare. Beløbet reduceres dog senere lidt.

21.
En licitation viser, at en ny idrætshal ved Østre Skole i Grenaa med inventar vil koste 5,8 mio. kr.

22.
Medens der klages over fiskeriet i Kattegat på grund af iltsvind har lystfiskerne i efterårsferien gode dage ved Kolindsunds kanaler. Der fanges havørreder i størrelser fra to til seks kg.

23.
Dårlige løn- og arbejdsforhold hos politiet fører til at tillidsmænd hos politiet i Grenaa siger,at det går ud over effektiviteten i arbejdet, når politifolkene er utilfredse. - Noget af den nødvendige kreativitet og iderigdom forsvinder, siger de.

25.
Det kommende års besparelser på det kommunale anlægsbudget vil ikke gå ud over renseanlægget, fastslår Grenaa Kommunes økonomiudvalg.

25.
De seks tidligere husvildeblokke i Fredensgade i Grenaa skal renoveres i kraft af byfornyelsesloven, som giver Grenaa tre mio. kr. til sådanne projekter. Renoveringen betyder, at disse boliger, der opførtes under anden verdenskrig får centralvarme og varmt vand,hvad de ikke tidligere har haft. - Beboerne siger, at de glæder sig til et varmt bad.

28.
Et nyt EDB-system, som Kommunedata ville indføre er blevet skrottet, fordi det ikke duede. Det giver Grenaa Kommune et direkte tab på 50.000 kr., fordi otte af kommunens funktionærer har været på et specielt kursus i brug af dette system.

29.
Byrådet vedtager kommunale besparelser på anlægsbudgettet. Bl.a. spares 4,8 mio. kr. til nyt vandværk i Homå, 2 mio. kr.spares på idrætshallen ved Østre Skole, til lystbådehavnen spares 1 mio. kr. og til tilskud til Pavillonen 1,2 mio. kr Det sidste ændres senere.

November

5.
Århus Amts miljøkontor har foretaget en undersøgelse af vandet i Kolindsunds kanaler. Den viser, at vandet i kanalerne, som afvander meget store landbrugsområder, kun har et nitratindhold på 25 mg/liter. Kolindsunds vand er således bedre drikkevand end det, der kommer fra nogle boringer. Undersøgelsen sætter spørgsmålstegn ved, om det i så høj grad er udsivning fra landbrug, der forøger nitratindholdet i havet. Fra amtets miljøkontor siges det, at man ikke kan beregne forureningen efter nitrat pr. liter. Der må også tages hensyn til de store vandmængder, der kommer ud fra Kolindsund, trods lavt indhold af nitrat pr. liter gør det alligevel mængden stor.

7.
Århus Amt strammer kravene til rensning af Grenaas spildevand. De nye miljøkrav betegnes som landets skrappeste.

10.
Medens Grenaas julemærke, der tegnes af lærer Holger Wolsing og udgives af Lions Club i tidligere år har hentet motivet fra historiske bygninger,har julemærket for 1986 Grenaas nye rådhus som motiv. Trods den moderne arkitektur er det lykkedes Wolsing at skabe julestemning.

11.
Sognepræst Niels Førgaard, Lyngby, protesterer i et brev til Grenaa Kommune mod, at kommunen har planer om at sælge de bygninger, der har rummet Lyngby Seminarium, til private. Af kulturelle og historiske grunde mener han, at bygningerne bør bevares i offentligt eje, fordi seminariet i sin tid var en betydelig kulturfaktor på egnen.

12.
Mogens From Hansen, Grenaa, deltog i Marathon-løb i New York. Løbet havde 22.250 deltagere fra 80 forskellige nationer. From Hansen blev nr. 1180 i tiden 3 timer og tre minutter. Det var en forbedring af hans personlige tid på seks minutter.

19.
Et gammelt dobbelthus på Markedsgade nr. 7 og 9 i Grenaa, er blevet nedrevet, skønt det var optaget i registeret over bevaringsværdige huse i Grenaa. Det foranlediger Grenaa Kommunes Bevaringsforening til i en skrivelse til kommunen at henstille, at der sker en omfattende foto-registrering af sådanne huse, hvis de nedrives. Foreningen erkender, at det i visse tilfælde kan være nødvendigt at nedrive registrerede gamle huse, men så bør den omfattende fotografering af dem foretages. Det nedrevne hus har veget pladsen for et lille grønt område.

20.
1. november nedsattes arbejdstiden fra 40 til 39 timer pr. uge. Men det gav ikke mange nye job konstaterede SID i Grenaa,der ønsker en ugentlig arbejdstid på 35 timer.

21.
For at få bygget ny lystbådehavn i Grenaa besluttes det, at hver bådejer skal betale et indskud. For større både kan der blive tale om indskud på over 20.000 kr.

25.
Når Storebælt-broen kommer, regner trafikplanlæggerne hos DSB med,at der kun kan bevares én færgerute over Kattegat. Århus-Kalundborg ruten ventes at forsvinde. Vognmændene vil helst bevare ruten Grenaa-Hundested.

26.
Grenaa Byråd ønsker en indsats for at få fjernet byens dårlige ry som Århus Amts »skraldespand«. Det dårlige ry er opstået på grund af forurenende industri. Man vil gerne have mere industri, men ikke noget der forurener mere, end hvad man vil tåle andre steder i landet.

27.
Drikkevandet i Vejlby har et nitratindhold på 106 mg/liter, viser en undersøgelse. Vandet er erklæret farligt for spædbørn, og fra 15.december vil spædbørnsfamilier i Vejlby få bragt drikkevand ud af kommunen. Vandværket i Vejlby skal lukkes inden udgangen af 1987. Også andre private vandværker, bl.a. Kirial, har problemer.

28.
Anholt har fået fast tandklinik. Forsvarsministeriet har overladt marinens mobile tandbus til Anholt. Bussen, der har fået nyt udstyr, bliver bemandet ved besøg fra Grenaas kommunale tandpleje.

December

2.
Færgeruterne på Kattegat, Grenaa-Hundested og Mols-Linien, nedsætter efter påbud fra Monopoltilsynet færgetaksterne med 13 pct. Kravet er kommet, fordi olieprisen er faldet.

3.
Seks virksomheder i Grenaa, Dansk-Norsk Kvælstoffabrik, Danapak, vitaminfabrikken BASF, De danske Spritfabrikker, Grenaa Papfabrik og Mælkecentralen, bliver ved byretten anklaget for at have ledt mere spildevand ud ved Fornæs, end tilladt. Anklagemyndigheden rejser samlet bødekrav på over 500.000 kr.

5.
Selskabet Lion Ferry meddeler, at en ny færgerute mellem Grenaa og Halmstad åbnes den 1. marts 1987. Færgen får plads til 25 lastbiler, 60 personbiler og 200 passagerer.

6.
»Kartoffelkuren« har bevirket, at bilsalget er faldet til en trediedel, oplyser Poul Erik Sørensen, Grenaa Bil-Center.

9.
El-prisen på Anholt nedsættes med 70 øre pr. kwh. Det er næsten en halvering. Byrådsbeslutningen betyder at el-forbrugerne på fastlandet og på Anholt ligestilles.

10.
Lodsstationen i Grenaa har fået en ny lodsbåd, der sejler to knob mere i timen end den gamle. Den har kostet 2,7 mio. kr. Lodsbåden er 14 meter lang, og dens motorer har 500hk eller motorkraft som Anholt-færgen.

12.
Licitationen over en ny sportshal ved Østre Skole viser, at hallen vil komme til at koste 6,2 mio. kr. Det bliver en skrabet

hal uden tilskuerpladser, fordi regeringens krav om offentlige besparelser skal følges.

13.
Grenaa Smedie og Maskinværksted bygger med egnsudviklingsstøtte et nyt industrihus ved havnen. Virksomheden har hidtil haft til huse i Aftenstjernekarreen. Udflytningen gør det muligt at foretage en fornuftig sanering og renovering af de bevaringsværdige bygninger i bymidten, oplystes det ved rejsegildet på det nye industrihus.

14.
Småbørnsfamilier i Vejlby forsynes med rent drikkevand i papkartoner, fordi landsbyens vandværksvand er for nitratholdigt. Småbørnsfamilier, der skal holde juleferie i Vejlby, gøres opmærksom på ordningen, der ventes at komme til at vare et år.

19.
Fiskeriministeriet oplyser, at forureningen i Kattegat har jaget jomfruhummerne fra Kattegat ud i Nordsøen. I Kattegat er fangsten af jomfruhummer dalet med mere end 100 tons årligt siden 1985, men der fanges flere jomfruhummere i Nordsøen. Over halvdelen af den samlede danske hummerfangst kommer dog fortsat fra Kattegat, der er det bedste danske hummervand.

22.
Optakten til julen blev lystig og dramatisk i Grenaa. Politiet havde patruljer ude fredagen før jul, da der var mange julefrokoster. 330 bilister blev stoppet. Fire af dem havde nydt for meget spiritus, og af disse var der to uden kørekort. Under starten af Grenaa Handelsstandsforenings juleoptog om søndagen, blev hestene for en af de vogne, der skulle med i optoget, skræmt af de mange nisser i flagrende kapper og løb løbsk. De løb ind i en parkeret bil, tømmerne sprang, kusken blev slynget af vognen, og hestene blev ramt af en anden bil. På Sønderbro lykkedes det at indfange hestene. En hest måtte til behandling på dyrehospitalet og kusken fik en arm slået af led. Da køretøjet var ødelagt, måtte optoget, der foruden nisserne omfattede Bamsen, Kyllingen og Garfield, som også havde medvirket til at skræmme hestene, foregå til fods. Det blev dog til stor fryd for børnene.

23.
Fem mio. kr. har Dansk Automobil Børskoncern ofret på at istandsætte Grenaa Dampvæveris tidligere kontorbygning på Østerbrogade i Grenaa. Koncernen, der nu ejer bygningen vil markere renoveringen med en stor erhvervsudstilling i januar.

29.
Grenaa og Djursland skal have et korps af AIDS-konsulenter. Det er ÅrhusAmt, der står står bag initiativet. Konsulenterne skal stå til rådighed med oplysning til lokalsamfundet om den frygtede sygdom.

30.
Under en redningsaktion på havet ved Anholt viser det sig, at Anholts redningsbåd ikke svarer til tidens krav. Det giver anledning til stor debat på landsbasis.

31.
Grenaa Kommunes budget for året 1987 balancerer med 688 mio. kr. Skatteprocenten er fastsat til 17,9 mod 19,9 året før.

Januar 1987

2.
Fra 1. januar er museumsinspektør Bjarne Flou udnævnt til direktør for museerne i Grenaa, herunder Dansk Fiskerimuseum. Hans Hustru, Britta Flou er samtidig udnævnt til museumsinspektør.

3.
Den vintersportsglade ungdom i Grenaa fik ved nytårstid både ny kælke- og skibakke og sne i passende mængde. Den gamle skydebane i Grenaa Plantage er ombygget til kælke- og skibakke. Jorden til bakken er skaffet ved at køre jord fra udgravning til den nye politigård ud i plantagen, hvor bakken er bygget op over den gamle skydevold. Det var politiet, der fik ideen til denne udnyttelse af jorden

5.
December blev relativ varm med en gennemsnitstemperatur på 2,6 grader og 88 mm. nedbør, hvilket er over normalen. - Men lige før nytår kom vinteren, og den blev hård.

6.
Grenaa Fiskeauktion havde i 1986 et fald i fiskemængden på 20 pct. i forhold til året før. Nedgangen i fiskemængden, der

er generel for Kattegat, antages at skyldes den stigende forurening. En meget stor stigning i prisen på søtunger har dog reddet fiskeauktionens omsætning, så den blev fire mio. kr. større end året før. Faldet i fiskemængde har været særlig stort for torsk, der udgør mere end halvdelen af den samlede mængde.

8.
Fiskefabrikken Thorfisk i Grenaa beslutter at importere fisk fra udlandet for at holde produktionen og beskæftigelsen konstant. Det er EF's kvoteordning for fiskeriet, der fremtvinger denne situation. Fabrikken har på Nordhavnen opført nyt frysehus til 5,5 mio. kr.

9.
Uden at have de endelige tal oplyser Grenaa-Hundested Liniens ledelse, at færgefarten i 1986 har givet et pænt overskud. Da sejlplanen den 1. september blev reduceret med to afgange i døgnet, noteredes et fald i overført mængde af biler og passagerer.

12.
KFUK i Grenaa fejrede sit 100 års jubilæum med en fest i missionshuset. Nu er KFUK og KFUM sammenlagt til én organisation. Oprindelig var de hver for sig, og de unge kvinders kristelige forening i Grenaa blev startet 30 år før mændenes.

14.
Grenaa Havn lukkes af isen, og al færgefart på Grenaa må indstilles. En stor bræmme af is ligger uden for havnen, og isbryderne må opgive at yde hjælp. Kun vestenvind kan rydde ordentligt op.

15.
Grenaa Byråd har besluttet, at ejeren af et bevaringsværdigt hus skal genopføre en skorstenspibe, som er nedrevet, fordi den ikke længere havde nogen funktion. Men efter bevaringsplanen hører skorstenspiben med til det hus, der efter planen skal have to skorstene. I byrådet stemte Socialdemokratiet, minus Morten B. Kristiansen, og SF for at skorstenspiben skal genopføres. Venstre og Konservative og den ene socialdemokrat ville tillade manden at undlade at genopføre skorstenspiben.

16.
Som følge af de offentlige besparelser besluttes det, at eleverne på Grenaa Gymnasium - og andre gymnasier i amtet - selv skal betale deres kladdepapir.

19.
Det besluttes at lukke Søndre Skole i syv uger for at fjerne alle asbest- og karlitplader i lofterne. Disse plader formodes at være kræftfremkaldende. Tilsvarende fjernelse af asbestlofter finder sted i mange offentlige bygninger over hele landet. Medens arbejdet står på skal skolens 570 elever undervises på Østre Skole om eftermiddagen.

22.
Det Konservative Folkepartis folketingskandidat i Grenaa-kredsen, revisor Frank Jensen, siger offentligt, at skatteminister Isi Foighel (K) bør gå af, fordi han er politisk umoden og koster partiet stemmer. (Ved rekonstruktionen af firkløver-regeringen efter valget i september 1987 forlader Isi Foighel regeringen).

23.
Fredningsstyrelsen afsiger kendelse om fredning af den gamle arrestbygning i Grenaa. Bygningen må hverken rives ned eller bygges om ud over, hvad der svarer til almindelig vedligeholdelse. Fredningen sker efter indstilling fra Bevaringsforeningen i Grenaa.

28.
Grenaa Byråd bevilger 22.000 kr. til sendeudstyr og og støtte til etablering af Radio Djursland og Grenaa Nærradio.

29.
Byrådet beslutter, at det meget affald, der kommer på Anholt i sommertiden, når der er turister, skal sorteres og genbruges. Affaldet sorteres på havnen på Anholt og transporteres derfra til Genbrugs-centret i Grenaa. Desuden bliver Anholts losseplads udvidet med 2,4 ha, så skulle den være stor nok til et stykke ind i næste århundrede.

30.
Arbejdsløsheden faldt i 1986. Ved arbejdsformidlingen i Grenaa var der ved udgangen af året tilmeldt 996 ledige. Ved udgangen af 1985 var der 1264 ledige. Den bedre beskæftigelse er mest kommet mændene til gode. Tallene omfatter Grenaa og Nørre Djurs kommuner.

31.
Seks virksomheder i Grenaa, BASF, Grenaa Mælkecentral, Grenaa Papfabrik, De danske Spritfabrikker, Danapak og Dansk-Norsk Kvælstoffabrik, blev tilsammen idømt bøder på 340.000 kr. plus 95.000 kr. i sagsomkostninger for ulovlig udledning af spildevand.

Februar

2.
En lov vedtaget i september 1986 forbyder fiskeri med snurrevod og trawl om søndagen i de indre danske farvande. Loven blev vedtaget efter et mangeårigt pres fra Grenaa Fiskeriforening. Alligevel overtræder en del Grenaa-fiskere loven og fisker om søndagen, oplyste formanden for Grenaa Fiskeriforening, Poul Madsen, ved foreningens generalforsamling. 15 fiskere siges at have overtrådt forbudet flere gange. Disse fiskere hævder, at forbudet også overtrædes af kolleger fra andre havne. Forbudet er indført for at sikre fiskerne en ugentlig fridag, for at dæmme lidt op for overfiskning og for at undgå for store tilførsler af fisk og dermed for lave priser på auktionen om mandagen.

6.
Produktionsskolen i Grenaa indvies. Skolen, der er bygget ved Åstrupgården, har til formål at give unge arbejdsledige uddannelse og beskæftigelse. Navnet fortæller, at det ikke primært er en teoretisk arbejdende skole, men der læres praktisk arbejde. Da skolen åbnede, havde Grenaa Kommune ca. 200 arbejdsløse mellem 16 og 24 år og ca. 160 arbejdsløse mellem 25 og 30 år.

9.
Medarbejdere på fiskefabrikken Thorfisk er atter blevet ramt af den eksem, der var omtalt så meget året før. Især når der arbejdes med torsk fra Østersøen opstår eksemen. Men den kendes også i fiskeindustrien f.eks. i Hanstholm.

10.
Børnebibliotekar Agnethe Lembo, Grenaa, har fra 1. maj fået ansættelse som vicelandsbibliotekar i Nuuk (Godthåb), Grønland. Agnethe Lembo skal beklæde stillingen i to år.

11.
På Grenaa Sygehus var der i 1986 indlagt 5882 patienter. Det er godt 500 mere end året før. Den gennemsnitlige liggetid pr. patient har været syv dage.

12.
Formanden for Grenaa Idrætsforenings gymnastikafdeling, Peter Sloth, kritiserer, at Grenaa Kommune ikke i tilstrækkeligt omfang forsyner sine idrætshaller med gymnastikredskaber. Der er ikke planer om at indkøbe gymnastikredskaber til Østre Skoles nye hal.

13.
Kulden og gydetiden får torskene til at klumpe sig sammen i Kattegat, og fangsterne er betydelige. På få timer kan en kutter tage torsk for 300.000 kr.

14.
Formanden for Grenaa Landboforenings planteavlsudvalg, gårdejer Jørgen Keller Pedersen, Allelev, sagde ved et møde, at nogle politiske partier fører overbudspolitik på miljøområdet. Det sker med henblik på det kommende folketingsvalg, og det fører til tvangsforanstaltninger, der truer den enkelte landmands selvstændighed.

16.
I Grenaa holdt danske og svenske socialdemokrater et fælles-nordisk møde om miljøet i Kattegat. Det blev oplyst på mødet, at man ikke måler udledninger på samme måde i Danmark og Sverige, så disse målinger, der ofte har betydning i miljødebatten om forurening af Kattegat, kan ikke umiddelbart sammenlignes.

18.
Det giver anledning til betydelig kritik i Grenaa at ejeren af Hotel Dagmar, Kay Riber-Jensen, lader hotellets vinduer i stueetagen mod Søndergade udskifte til større vinduer, der når helt ned i gadeniveau. For at bevare noget af det gamle bymiljø retter flere mennesker henvendelse til museet, og museumsdirektør Bjarne Flou siger,at ændringen ikke kan forsvares hverken arkitektonisk eller bygningshistorisk. Riber-Jensen henviser til og dokumenterer med fotos fra 1920, at der tidligere på Søndergade har været vinduer af den type, som han nu forsyner det gamle hotel med. Han satser på at få lokalerne udlejet til butik, så det ikke bliver en »død« facade, ligesom han selv siger, at det kan være for dyrt at lade alt blive ved det gamle.

20.
Den svenske avis »Arbetet« fremhæver at mennesker meget direkte er med til at forurene Kattegat, fordi færgerne, bl.a. de færger, der besejler Grenaa, tømmer afløbet fra toiletterne direkte ud i Kattegat. Det system har været brugt lige siden vikingetiden, men i fremtiden skal nye færger have rensningsanlæg, og de skal så aflevere det tilbageblevne slam i havnebyerne.

23.
Radio Djursland indvier sin radiostation, der har fået lokaler ved gågaden. Radioen skal begynde at sende 3. marts, og har indtil da prøveudsendelser.

26.
Grenaa Venstreforening har 75 års jubilæum. I dagens anledning udgav foreningen en jubilæumsbog udarbejdet af foreningens formand, ekspeditionssekretær Henning Jørgensen. Bogen giver ikke alene oversigt over foreningens og dermed partiets historie i byen i de 75 år, men samtidig noget af byens historie.

27.
Sikring af godt drikkevand til Grenaa vil koste godt 14 mio. kr. Arbejdet er begyndt med at føre en 50 cm ledning fra Homå til Grenaa, men dertil kommer, at der skal bygges pumpestation og et reservoir til 2000 kubikmeter vand. Hele arbejdet vil tage et års tid.

28.
Byrådsmedlem, Leif Pieler, Venstre, foreslår, at en del af Grenaa Kommunes administration flyttes til Lyngby, der så kunne få et mini-rådhus i det gamle seminariums bygning. 1500 af kommunens indbyggere bor i Lyngby-Trustrup området, og en del af sagerne dér kunne administreres lokalt, f.eks. hjemmehjælp, nogle skattesager og vej- og byggesager. På den måde kunne pladsproblemerne på rådhuset i Grenaa lettes, så udbygning kan vente, fremhæver forslagsstilleren.

Marts

3.
Grenaa Kommune gør klar til at integrere de flygtninge, som efter en indslusningsperiode under Flygtningehjælpen bliver overdraget i kommunens varetægt. Socialudvalget har planer om at skaffe flygtningene et lokale, så de ikke er henvist til at hænge på cafeteriaer eller banegården i fritiden.

4.
På generalforsamlingen i Djurslands Museumsforening blev det oplyst, at bygningen Gartnernes Auktionshal, der er overtaget af museet, har fået en udvendig istandsættelse. Lykkes det at få bevilget de nødvendige penge til det indvendige, er det tanken, at Dansk Fiskerimuseums 100 års jubilæum i 1988 skal markeres med en udstilling, med titlen »Fiskeren i kunsten«. - Fremover kan bygningen så anvendes til kunstudstillinger, så museet også dækker den side af kulturen. Stillet over for disse oplysninger sagde formanden for kulturudvalget, Gunnar Sørensen, at kunsten antagelig må vente, da kommunen har meget store miljøinvesteringer. Han erkendte dog, at kunsten nok er lidt forsømt i Grenaa.

5.
Omkring 1995 kan det tænkes, at sejlturen fra Grenaa til Hundested kan gøres på ca. 50 minutter. Det er en af de oplysninger, der er kommet frem fra Grenaa-Hundested Liniens arbejde med at finde konkurrencemuligheder, når en Storebæltsbro er en realitet. Det overvejes til den tid at indsætte luftpudebåde. Så vil det være muligt at gøre en rejse fra Randers til København på godt tre timer, når der etableres gode togforbindelser i begge ender af den hurtige færgerute.

6.
Grenaa Landboforening skifter formand. Gårdejer Arne Jørgensen, Højbjerg, meddelte på generalforsamlingen, at han ikke ønskede at fortsætte. Han blev afløst af gårdejer Jørgen Keller Pedersen, Allelev.

12.
Grenaa Byråd med borgmester Arne Jessen (S) og godsejer Mogens Blach (V) som ordførende nægter regionalradioen, Østjyllands Radio, tilladelse til at optage reportager fra byrådsmøderne. Derimod får den nye lokalradio i Grenaa, Radio Djursland tilladelse til at optage reportager fra byrådsmøderne, foreløbigt for et halvt år. Borgmesteren siger i den forbindelse, at man kun har set noget til Østjyllands Radio, når de fra radioens side havde en opfattelse af, at der kunne laves skandalehistorier. Mogens Blach giver udtryk for håbet om, at Radio Djursland vil klippe loyalt overfor alle byrådsmedlemmer.

13.
I Lyngby er der samlet 200 underskrifter fra mennesker mod, at en minkfarm flyttes fra Trustrup til Nygård ved Lyngby. Underskriverne mener, at minkfarmen vil forvolde skade på rekreative værdier i området.
Lyngby - Trustrup Pensionistforening protesterer også mod minkfarmens placering, og foreningens formand Gunnar Mortensen, henviser til, at mange pensi-

onister daglig går tur eller cykler i området, og de vil finde stanken fra en minkfarm uheldig. Minkfarmen, der ejes af firmaet Thorfisk skal af miljømæssige grunde flyttes fra Trustrup inden 15. juli. Der er tale om en bestand på 3000 mink.

17.
Grenaa Byråd vedtager en lokalplan, der betyder, at den gamle sommerhusbebyggelse i den yderste klitrække ved Grenaa Strand bevares som den er. Bevaringsreglerne er meget stramme. Det bliver i fremtiden kun muligt at udvide disse sommerhuse, hvis der i forvejen mangler bad og toilet i Huset. Planen har været til godkendelse hos overordnede myndigheder, og en af planens konsekvenser vil være, at Grenaa skal plante 36 ha fredsskov til erstatning for fredsskov, der er gået tabt i kommunen. Den nye skov skal plantes ved Åstrup.

18.
Grenaa-Hundested Linien beslutter igen at udvide fartplanen, så der i perioden fra påske til 1. november bliver tre dobbeltture i døgnet. Fartplanen blev skåret ned den 1. september 1986. Færgefarten havde i 1986 et bruttooverskud på 32,3 mio.kr. Heraf stammer 17,2 mio. kr. fra samsejlingsbidraget med Mols Linien. Året før var bruttooverskuddet kun 9,6 mio. kr. Nettooverskuddet efter skat bliver for 1986 16 mio. kr.

20.
Grenaa Strandjagtforening fejrer 25 års jubilæum. Foreningen fik ved starten seks medlemmer, i jubilæumsåret er der 100 medlemmer. Bent C. Jespersen har været foreningens formand gennem alle årene.

25.
DSB har udarbejdet forslag til jernbanelinie fra Trustrup til Glatved. En sådan jernbane skal kunne transportere svovlaffald fra Studstrupværket til Glatved. Anlægget, der vil koste 50 mio. kr. vil også kræve en stikbane fra Studstrup til Løgten. Noget af jordvoldene fra den nedlagte Ebeltoftbane vil kunne genbruges, hvis dette anlæg realiseres.

27.
Byrådsmedlem Lotte Hornemann er valgt som formand for Grenaa Venstreforening. Det er første gang den 75-årige forening har en kvinde på den post.

28.
Grenaa Papfabrik, der er Danmarks største producent af genbrugspapir, beslutter at investere 65 mio. kr. i maskinforbedringer for at øge fremstillingen af genbrugspapir. Et af problemerne ved indsamling af gammelt papir til ny fabrikation er, at det gamle papir betales for dårligt. På fabrikken regnes der med, at tiden arbejder for øget brug af genbrugspapir, hvilket staten også satser på af miljømæssige og valutariske grunde.

April

1.
I 1986 kørte DSB 3500 vognladninger gods til og fra Grenaa. Det er ialt 75.000 tons gods, og Grenaa har i kraft af sin store industri mere gods, end Skanderborg og Silkeborg har.

2.
1. april blev det markeret, at farvehandler Knud Møller (K) havde været medlem af Grenaa Byråd i 25 år. Der var reception på rådhuset og gaver fra kommunen og byrådet. Knud Møller er formand for den konservative byrådsgruppe.

3.
Overlæge Ejnar Hovesen, tidligere Grenaa, har skrevet doktor-disputats om lægen Ole Worm, der levede i 1600-tallet. Foruden at være læge var Ole Worm museumsmand, så det er naturligt, at Ejnar Hovesen, der også har store kulturhistoriske og museumsmæssige interesser, har interesseret sig for ham. Det var Ole Worm, der som specielt tilkaldt læge sad ved Christian den Fjerdes dødsleje i 1648. Det kan derfor antages, at Ejnar Hovesens arbejde får lidt ekstra interesse i indeværende år, hvor man markerer Christian den Fjerdes tronbestigelse i 1588. Det var iøvrigt det år, Ole Worm blev født i en århusiansk købmandsfamilie.

4.
For første gang i historien har Grenaa fået en kvindelig apoteker. Det er Lene Hübertz, der kommer fra en stilling under sundhedsstyrelsen. Lene Hübertz siger ved sin tiltrædelse, at apoteket i højere grad end tidligere skal gå ind i et konsultativt rådgivningsarbejde overfor brugerne af de midler, apoteket forhandler.

6.
Peder Christensen, der gennem 14 år har været formand for Arbejdernes Fælles-

organisation i Grenaa og som før den tid havde været kasserer i FO i 10 år, afløses på formandsposten af bagermester Kaj Ahrendt. Ved overdragelsen af formandsskabet var der mange gaver til Peder Christensen. Valget af ny formand var sket noget tidligere på generalforsamlingen.

7.
Grenaa nye rådhus, der er bare seks år gammelt, får nyt tag. Det oprindelige tegltag var ikke lagt godt nok. Teglene raslede ned, og nogle steder kunne det regne ind. Det udbedres for en udgift på 90.000 kr.

8.
Grenaa får en image-medarbejder, der skal styrke byens ry og omdømme, så den ud over landet bliver kendt for andet end forurening. Det er Djurslands Erhvervsråd, der ansætter Poul Elbæk Knorborg med den specielle opgave at finde alle Grenaas gode sider frem og få dem markedsført. - Baggrunden er, at når byen gennem de senere år har været nævnt i de landsdækkende massemedier, har det næsten altid været i forbindelse med forurening, særlig kommunens og industriens udledninger ved Fornæs, og da fiskeri og turisme er vigtige erhverv for byen, er der behov for et bedre image.

11.
På landsbasis arbejdes der meget for at få flere kvinder ind i metalindustrien, fordi der er for lidt beskæftigelse i de traditionelle kvindefag. På KEJ Maskinfabrik i Grenaa siger ledelsen, værkføreren og smedene: - Kvinderne er velkomne hos os, hvis de har de rigtige kvalifikationer. De kan også klare arbejdet hos os lige så godt som mænd.

15.
Som ny direktør for Andelsbankens afdeling i Grenaa ansættes den 37-årige Ole Bertelsen, der kommer fra en stilling som kontorchef i Andelsbankens afdeling på Bornholm. Han afløser direktør Frode Revsbech, der træder tilbage på grund af alder.

18.
Grenaa Byråd bevilger 43.000 kr. til støtte til Anholt Turistkontor for 1987 og opfordrede kontoret til at sætte fantasien i sving for også at skaffe sig andre indtægter. Birgit Årsnæs (SF) støttede tanken om brug af fantasien og foreslog at Anholt Turist- og Erhvervskontor måske kunne tillægges visse kommunale funktioner.

21.
Embedslæge W. Frees Christiansen, Århus Amts embedslægeinstitution, konstaterer, at Djursland er underforsynet med uddannede børnelæger og foreslår et særligt børnelæge-center oprettet for de fem Djurslands-kommuner.

23.
Formanden for Djurslands Turistforening, museumsdirektør Bjarne Flou, foreslår, at der oprettes et Kattegatsakvarium i Grenaa. Det vil være en god turistmæssig investering og kan forbedre Grenaas image.

24.
Dorthe Secher Rosenvinge, Grenaa, er mester i at forme gode slogans. Sidst blev det til en flot pels, som hun vandt i en slogan-konkurrence for et shampoomærke, og et slogan til et rejsebureau har sikret hende en rejse til Spanien.

27.
Ejerne af joller i Grenaa vil i løbet af sommeren få en ny havn til de små fartøjer. Den vil komme til at hedde Åhavnen i den nye lystbådehavn. For joller op til fire meter vil en jolleplads koste 2000 kr., for større joller 5000 kr. plus et årligt beløb til driften.

29.
Et flertal af S og SF i Grenaa Byråd bevilgede som en sidste og endelig bevilling 1,2 mio. kr. til renovering af Pavillonen. Pengene skal særlig anvendes på bygningens førstesal. Byrådets borgerlige medlemmer ville højst give et mindre beløb til det nødvendigste i 1987 og udskyde resten. Bygningen ejes af kommunen.

30.
Jydsk Telefon oplyser, at der i løbet af et år vil blive etableret et lyslederkabel mellem Grenaa og Randers, så Grenaa sikres mod telefonafbrydelser når de traditionelle kabler beskadiges.

Maj

1.
Grenaa Kommune får sit første rodzoneanlæg til rensning af spildevand i Hammelev. Desuden er der planlagt

sådanne anlæg i Lyngby og Homå, og et skitseprojekt er under udarbejdelse for Højbjerg. I et rodzoneanlæg er det en bestand af sumpplanter, der renser spildevandet fra et mindre lokalsamfund.

2.
Musikeren Helle Hansen, der er født og opvokset i Grenaa, tildeles den århusianske jazzpris, Abbedissen. Den 20-årige Helle Hansen uddanner sig på Musikkonservatoriet i Århus, hvor hun specielt arbejder med klassisk blokfløjte, men hun kan også det med jazz.

5.
Den Danske Banks afdeling i Grenaa får ny chef. Det er Erik Svendsen, der besætter direktørposten og afløser Kristian Thorsted, som går på pension. Erik Svendsen kommer fra bankens afdeling i Kolding.

9.
Gårdejer Jens Pallesen, Enegård, Balle, er af Sønderherreds Fællesforening, Trustrup, og Østdjurs Landboungdom udnævnt til »Årets unge landmand«. Han får diplom og en studierejse til England.

12.
Grenaas lokalradio, Radio Djursland, har ved en indsamling fået tilsagn om 317.000 kr., der skal anvendes til et nyt studie. Indsamlingens mål var 200.000.

13.
Grenaa Byråd beslutter, at der fra 1. januar 1988 skal rettes op på dagsinstitutioner for børn i Grenaa Kommune. Både pædagoger og pædagogmedhjælpere får flere timer til rådighed. Gennemførelse af genopretningsplanen for daginstitutionerne vil koste ca. 1,5 mio. kr. Et par år tidligere var der skåret ned på bevillingerne, og de kom bagefter i forhold til andre kommuners institutioner.

16.
Under udgravning til et rodzoneanlæg i Lyngby bliver der fundet rester af et hus fra jernalderen, fra ca. år 100 f.Kr. Det syv meter lange hus har haft otte tagbærende stolper.

19.
Grenaa får sin første bemærkelsesværdige gavludsmykning, der afsløres i Skolestræde på en gavl på en ejendom tilhørende Boligselskabet Grenaa af 1945. Det er et keramisk kunstværk af Bjørn Bendstrup, Vistofte. »Havfruekysset« kaldes værket, der er en fantasifigur, en stor fugl i hvis indre fuglemanden kysser havfruen.

20.
Firmaet Per Udsen Co. Aircraft har udsendt sit årsregnskab, der viser et overskud på 16 mio. kr. Firmaets årsomsætning har været 154 mio. kr. Firmaet er en højteknologisk virksomhed, der producerer komponenter til amerikanske jagerfly.

21.
SID i Grenaa bevilger 10.000 kr. til Grenaa Amatørteater, der er ved at sætte operetten »Den glade enke« op.

26.
Dr. med. Ejnar Hovesen, Århus, der gennem en lang årrække var overlæge på Grenaa Sygehus, er udnævnt til adjungeret professor ved Århus Universitet. Udnævnelsen gælder for fem år fra 1. juni. Den 67-årige professor fik sin doktorgrad på en disputats om lægen Ole Worm, og det er baggrunden for udnævnelsen til professor.

27.
Grenaa Kommune beslutter at tilbyde samtlige 2500 elever ved kommunens skoler aktiviteter i sommerferien. Der bliver 26 aktiviteter at vælge imellem. Det hele tilrettelægges af fritidskonsulent Hardy Andersen.

30.
Taget på Grenaa Idrætscenter skal udskiftes, hvilket vil koste 400.000 kr. Taget er utæt og konstruktionen skal ændres. Taget er fra 1981, da centret blev bygget.

Juni

3.
Dansk Flygtningehjælp har opsagt sine lokaler i Grenaa til 1. august. De fleste af de flygtninge, der kom til Grenaa har gennemgået indslusningen. Resten overlades til kommunens socialrådgivere, og flygtningehjælpen flytter fra Grenaa.

6.
Medens Søndre Skole får fjernet de farlige asbestlofter, hvilket vil tage fire uger, har eleverne fået nogle mere afvekslende dage. Skolens elever er spredt på 10 »lilleskoler«, hvilket vil sige, at man har spredt eleverne i forhån-

denværende lokaler forskellige steder i byen. Nogle undervises i en lærers private hjem, en klasse var på strandrensning, nogle i idrætscentret osv. For alle elever og lærere blev det et nyt miljø og nye oplevelser.

9.
Grenaa politi foretager første del af udflytningen fra de efterhånden meget trange lokaler over Kino på Østergade til den nye politigård på Vestre Skovvej.

10.
Amtsrådsmedlem Poul Bjerre Andersen fra partiet De Grønne foreslår, at Kolindsund sættes under vand, så det igen bliver naturområde, som det var i fortiden. Sluk for pumperne, siger Bjerre Andersen. Næstformand i pumpelauget, Jørgen Eriksen, siger, at Kolindsund så vil blive et stinkende myggehul.

11.
Grenaa Østre Skole er ved at være en gammel kasse, konstateres det. Pudset falder ned, faglokalerne er for dårlige, vinduerne utætte m.m. Der er udarbejdet et problem-katalog på 12 sider.

13.
Lars Johanson, Randers, optager film om livet på Anholt i vintertiden, når der ikke er turister. Filmen optages for Statens Filmcentral. Den vil komme til at koste 800.000 kr.

12.
Grenaa Politi tager den nye politigård på Vestre skovvej i brug. Det betegnes som en historisk dag. Flaget hejses af politimester Sten Berthing med assistance fra vicepolitimester Morten Berdiin.

15
Dyrskuet i Grenaa havde for første gang i mange år en større udstilling af får. Men mange af udstillerne er nye som fåreavlere og mangler erfaring, konstaterede de sagkyndige. - Den store udstilling af får fortæller lidt om en ny udvikling i landbruget med flere hobby-folk og nogen overgang til ekstensiv drift. Også får af grønlandsk/islandsk race var med.

17.
Gigtplejehjemmet i Grenaa markerer sin 10 års fødselsdag. Samtidig indvies en tilbygning på 100 kvadratmeter, der skal rumme fysioterapien.

18.
Miljøstyrelsen beslutter, at der på Djursland i nærheden af Grenaa skal placeres en målestation, der kan måle radioaktivitet. Det er Tjernobylkatastrofen, der har foranlediget dette tiltag, og der henvises til, at fra Grenaa er der kun 130 km til det svenske atomkraftværk Ringhals. Der skal oprettes 10 sådanne målestationer ud over landet, og Anholt vil også få en. Prisen på de 10 stationer bliver syv mio. kr.

23.
Danmark oplever en af sine vådeste og koldeste somre. Ved midsommertid står der på lave steder vand i mange kornmarker, så kornet på udsatte steder kvæles og sygner hen - og på badestrande er det normale sommerliv også sygnet hen. Disse forhold mærkes stærkt ved Grenaa. Samtidig meddeles det, at Grenaa badestrand er blandt landets bedste. Det viser målingerne. Men det hjælper ikke

på vejret. Den forholdsvis rene strand får lov at ligge øde hen.

26.
Ny Carlsberg-fondet skænker seks kunstværker til Grenaa Vestre Skole. Det er fire oliemalerier, en granitskulptur og et vægtæppe.

27.
Grenaa Kommune udskriver konkurrence om plan for en ny fredsskov øst for Åstrup. I skoven skal bl.a. anlægges en kælkebakke.

29.
Venstre i Grenaa-kredsen beslutter at fyre deres folketingskandidat, biologen Esbern Warncke. Baggrunden er en strid om miljøpolitikken. Warncke har fremsat udtalelser, som landmændene i kredsen ikke kan godtage. Som ny kandidat opstilles godsejer Mogens Blach, der tidligere har været kredsens kandidat.

30.
Stationsleder Erik Larsen træder tilbage efter 30 års virke som leder af Falck i Grenaa. Han afløses i lederstillingen af Jørn Justesen. Erik Larsen oplyser, at da han kom til Falck i Grenaa var der tre ansatte, i 1987 er der 33 ansatte. - Men korpsånden er ikke, hvad den var engang, siger han ved afskeden.

Juli

1.
Grenaa Byråd beslutter at placere nyt renseanlæg til 90 mio. kr. ved gården Moselund ved Hammelev. Det beklages, at placeringen vil berøre fem landbrugsejendomme, og der bliver protester i Hammelev.

2.
Redaktør Hans Thordrup, Grenaa, er valgt til guvernør for Rotarys nordjyske distrikt, der omfatter 47 klubber med ca. 2000 medlemmer. Valget gælder for et år. Det er første gang et Rotarymedlem fra Grenaa besætter den post.

6.
Brugsen i Lyngby er som den første nærbrugs i Danmark indrettet med nyt design. Det er således lidt af en modelbrugs. FDBs arkitekter har, hævdes det, taget psykologien i brug ved indretningen af brugsen. Den er nu Lyngbys eneste nærbutik, for få år siden var der tillige to købmænd.

7.
Turistsamarbejdet skal udbygges mellem de fire nordiske venskabsbyer, Grenaa, Drøbak/Frogn, Åmål og Loimaa. Det blev besluttet på den årlige venskabsbykonference, der blev holdt i Åmål i Sverige. Hidtil er der satset meget på udveksling af skoleelever, idrætsungdom og andre grupper, nu vil man videre ud.

8.
Efter at der ikke har været egentligt landbrug og knap nok lidt havebrug på Anholt i en længere årrække, har øen fået et økologisk gartneri, startet af ægteparret Lene og Ulrik Garvil. Det giver bl.a. muligheder for, at øen kan være selvforsynende med kartofler, og foruden kartofler dyrkes der i gartneriet 14 slags grøntsager. Der skal sælges kartofler fra Anholt til Magasin Du Nords forretninger i Århus, Lyngby og København. Lene Garvil betegner Anholt som helt ideel til økologisk landbrug, fordi der praktisk talt aldrig har været anvendt kemiske plantebeskyttelsesmidler, så produkterne fra øen sælges under betegelsen »absolut giftfri«. - I gamle dage, hvilket i denne forbindelse vil sige frem til anden verdenskrig og lidt efter, havde Anholt landbrug. Men det døde ud, og siden har øen henligget i delvis naturtilstand, dog har der været lidt kødkvæg, heste og får.

10.
Grenaa Roklub fejrer 50 års jubilæum. Da klubben startede optog den ikke kvinder som medlemmer. De kom først med i 1944. Ved jubilæet har klubben 300 medlemmer, heraf er 40 kvinder.

14.
Dansk landbrug mangler arbejdskraft. Det fører til at der ansættes udlændinge ved landbruget. Det er bl.a. sket i Enslev.

18.
Den regnfulde sommer har bevirket, at campingpladserne i Grenaa har fået mindre besøg end vanligt. De har endnu ikke midt i juli prøvet at have fuldt optaget. Men inden for handelen i Grenaa er der tilfredshed. Mangelen på sol og varme holder turisterne i byens gader. Sommerens jordbærhøst kom også meget sent, og udbyttet blev beskedent. I Weekenden 18. og 19. juli måltes på Flyvestation Tirstrup 70 mm nedbør. Det er mere end hele julis normal.

21.
I juli måned får Grenaa Strand og Anholt Strand EFs blå miljøflag som bevis for at den internationale miljøfond finder, at badestrandene i Grenaa Kommune opfylder en række kvalitetskrav. Det bliver hurtigt udnyttet i Grenaa, hvor der udsendes et postkort med det blå flag, hvilket skal styrke byens image. Kortet udleveres gratis i alle forretninger og flere steder i byen. Grenaa Handelsstandsforening har været med til at finansiere udgivelsen af kortet, som turistforeningen mere formelt står for.
Så langt og så godt.
Danmarks Naturfredningsforening mener, at Grenaa har overspillet sine kort på det område. - Grenaa Kommune har fået det blå flag for stranden ved Grenaa og på Anholt, og nu synes alle at glemme, at vandet midt imellem er møgbeskidt... Når Grenaa betragter flaget som et blåt stempel for miljøet i kommunen og bruger det på postkort, så er der tale om misbrug, siger direktøren for Danmarks Naturfredningsforening Svend Bichel til Dagbladet Djursland kort tid efter, at postkortet med det blå flag var kommet på gaden.

28.
Otte vandboringer i Vejlby gøres klar til at supplere Grenaas hårdt tiltrængte vandforsyning. Ved Vejlby bygges et rentvandsreservoir til 2 mio. liter vand. Når boringerne tages i brug vil Vejlby få nitratfrit drikkevand.

31.
Djurslands Museum beriges med et fund af et 7000 år gammelt skelet fundet ved Fannerup. Det er fra Ertebølletiden.

August

3.
Den frygtede elmesyge, der totalt kan ødelægge elmetræer, konstateres i fem træer i Anlægget i Grenaa. Der menes også at være elmesyge i træer i private haver.

5.
Der skal findes besparelser på sygehusene i Århus Amt for det kommende år. Det kan komme til at betyde lukning af en eller flere afdelinger på sygehuset i Grenaa, oplyses det fra et budgetmøde i amtet.

8.
VUC i Grenaa får tildelt forsøgsundervisning i teknologi på HF-niveau. Det kniber dog med tilmeldingerne.

10.
Lions Club i Grenaa har indsamlet 4000 par brugte briller, der sendes som en hjælp til svagtsynede i Afrika.

11.
Det er ulovligt at bo i sommerhus om vinteren, men det er ikke ulovligt at være tilmeldt folkeregisteret med adresse i et sommerhus hele året. Dette lidt paradoksale forhold volder Grenaa Kommune problemer. Hvert år sender Grenaa Kommune advarsler ud til ca. 25, der om efteråret stadig har adresse i sommerhuset, så ventes det, at folk fraflytter sommerhuset. Anden kontrol foretages ikke. - Vi går ikke ud og ser, om der er fodspor i sneen, siges det fra Teknisk Forvaltning.

12.
DSB ændrer sine takster, indfører klippekort og nye rabatter. I Trustrup giver det nye prissystem, som gør korte rejser dyrere og længere rejser billigere, megen utilfredshed. En enkeltbillet fra Trustrup til Grenaa stiger fra fem til 10 kr. - Folk tager så bussen i stedet for toget.

14.
Grenaas første byfornyelsesprojekt er færdigt. Det omfatter kommunale ejendomme i Fredensgade. Disse boliger er opført lige efter anden verdenskrig. To familier har måttet dele toilet på baggangen, og lejlighederne var opvarmet ved kakkelovn. Ved fornyelsen får de fjernvarme, badeværelse m.m.

16.
I anledning af indvielsen af den nye politigård i Grenaa skænker »Danmarks Samfundet« Grenaa Politiforening en ny fane.

19.
Syv kommuner på Djursland oprettede i 1986 deres egen feriefond, hvori indgår de feriepenge, som ansatte glemmer at hæve. Det blev første år til 200.000 kr., der er investeret i et sommerhus i Hurup i Nordjylland. Sommerhuset vil blive udlånt til kommunalt ansatte.

22.
I anledning af skolens 25 års jubilæum fik Toubroskolen overdraget en kunstudsmykning. Det er en granitskulptur af en kakadue udført af kunstneren Aage Bruun Jespersen.

24.
Arrangørerne af den store fodboldturnering Kattegat Cup har haft økonomisk succes med et overskud på 100.000 kr. på årets turnering.

25.
Grenaa Kommune har besluttet at bygge en 45 kw vindmølle til elproduktion nord-nordøst for Anholt Havn. Projektet vil koste 1,4 mio. kr. Men kommunens udgift bliver kun 243.000 kr., da der ydes tilskud fra EF og staten. Møllen vil give en årlig besparelse i elproduktionen på Anholt på 50.000 kr. Møllen kobles til Anholt elværks dieselgenerator.

27.
Nu da politiet er flyttet fra ejendommen på Østergade venter Djurslands Teater at kunne få forbedret forholdene i og ved Kino, så der bliver bedre muligheder for teater. Det oplystes på teaterforeningens generalforsamling. Det største ønske er en udbygning, så scenen får større dybde.

September

1.
Søndre Skoles tage skal repareres, da de efterhånden er meget utætte. Det ventes at blive et arbejde i million-klassen. De ældste bygninger på Søndre Skole er 15 år gamle og har delvis flade tage.

3.
Miljøminister Chr. Christensen siger, at miljøbøder på mellem 40.000 og 70.000 kr., som seks virksomheder i Grenaa er idømt, bør danne skole i miljøsager over hele landet, når der sker forurening. Bøder på mellem 3000 og 10.000 kr. kan friste til gentagende overtrædelser, mener miljøministeren.

5.
Et forslag til byfornyelse for »Aftenstjerne«-karreen, som Grenaa Kommune har ladet udarbejde går ud på at nedrive fire huse og renovere en række andre huse.

9.
Ved folketingsvalget fik partierne i Grenaa Kommune følgende stemmetal: Socialdemokratiet 4407 (4400), Radikale 560 (556), Konservative 2322 (2822), SF 1384 (1073), CD 447 (523), Fælles Kurs 235, Kristeligt Folkeparti 241 (232), Venstre 1502 (1665), Fremskridtspartiet 605 (366). De ikke repræsenterede partier er udeladt her. På Anholt, hvor valget var opgjort allerede kl. 20^{10}, var resultatet stærkt afvigende fra landsgennemsnittet. Der havde Socialdemokratiet 21 stemmer, SF 28, Konservative 25, Radikale 6, De grønne 4, Kommunisterne 3, så fulgte CD, Venstre, Kristeligt Folkeparti og Fremskridtspartiet med hver to stemmer, og Venstresocialisterne og Retsforbundet fik hver én. Anholt havde 123 vælgere, hvoraf 71,5 pct. stemte.

11.
Revisor Frank Jensen, Grenaa, Det Konservative Folkepartis kandidat i Grenaakredsen, var en af de første i landet, der reagerede på, at unge kvinder ved folketingsvalget havde slået det, han kaldte »garvede politikere«. Pernille Sams fik 10 gange så mange personlige stemmer som Frank Jensen, og han var blandt de første, der begyndte at tale om hvor meget hendes valgkamp havde kostet. (Det skulle der senere blive talt meget og skrevet meget om over hele Danmark).

16.
I Grenaa Kommunes forbrændingsanlæg er et nyt elektronisk styringssystem taget i brug.
Det har kostet 1,6 mio. kr. Dermed lever forbrændingsanlægget bedre op til Miljøstyrelsens krav. Det nye anlæg giver også bedre økonomi.

17.
Jens Wulff, Grenaa, udnævnes til æresmedlem af Grenaa Håndværkerforening. Jens Wulff var i 15 år foreningens formand. Han trådte tilbage i 1985.

19.
Fire landboforeninger på Djursland, Grenaa, Ebeltoft, Kalø Knebelvig og Kolind landboforeninger nedsætter et samarbejdsudvalg for at komme ind i et mere formaliseret samarbejde.

21.
Trods de lokale protester beslutter Grenaa Byråd endelig at placere nyt stort rensningsanlæg ved Hammelev.

22.
To tvillingebrødre fra Århus, Knud og Poul Pedersen forærer Dansk Fiskerimuseum i Grenaa en privat samling. Det drejer sig om i alt 314 numre. Der er bl.a. et par flotte skibsmodeller.

23.
Grenaa Byråd bevilger 400.000 kr. som tilskud til nyt klubhus ved Grenaas nye lystbådehavn. Klubhuset, som Grenaa Sejlklub vil lade opføre vil koste 1,6 mio. kr.

29.
Den 15-årige Morten Kristiansen, Grenaa, har vundet en andenplads i motorcross i juniorklassens Danmarks-mesterskaber. Morten Kristiansen har tidligere vundet det jyske mesterskab.

28.
Efter den våde, kolde sommer er der endnu i slutningen af september meget uhøstet korn på markerne, hvor mejetærskerne ofte er kørt fast i våde områder og får hjælp af Falck. Kornfirmaerne opfordrer landmændene til at lade kornet stå uhøstet til det tørrer lidt på marken. De kan ikke følge med med tørring. Det våde vejr er i særlig grad gået ud over høsten af ærter.

30.
Grenaa Byråd fastsætter den kommunale beskatningsprocent for 1988 til 18,9. Det er en stigning på ét procentpoint i forhold til 1987. Grundskylden forhøjes med 0.1 promille til 0,7. Kirkeskatten sænkes ganske lidt.
Grenaa Varmeværk meddeler, at der på grund af den strenge vinter og den kolde sommer er konstateret et øget varmeforbrug i 1987 i forhold til 1986. Der vil derfor blive opkrævet en ekstra rate varmebidrag for 1987 i december.

Døde i Grenaa Kommune

1.10.85-30.9.86

Anders W. Aagaard-Møller	Høgevej 28	53 år	15.01.86
Svend Aage Andersen	Tulipanvej 4	62 år	21.11.85
Ingeborg Andersen	Violskrænten 13	93 år	25.06.86
Maren K. B. Andersen	Trekanten 1	85 år	03.03.86
Jenny Marie Andersen	Dolmer Bygade 8	55 år	09.03.86
Ellen Andersen	Askhøjvej 44, Albøge	74 år	24.10.85
Pouline Andersen	Karen Blixensvej 1	88 år	08.12.85
A. Gunnar Andersen	De Lichtenbergsvej 53	66 år	28.11.85
Ingeborg Bachmann	Havnevej 142 c	84 år	26.07.86
Søren Thomassen Bahnsen	Trekanten 1	93 år	30.10.85
Vagn Juul B. Bek	Kølvej 38	72 år	09.09.86
Else Poul Belling	Sommerlyst 89	54 år	04.03.86
Gudrun Bilde	Lyngbyvej 105, Lyngby	71 år	18.06.86
Georg Bilde	De Lichtenbergsvej 79	67 år	17.02.86
Anna Marie Bilde	Fuglevænget 17	91 år	30.04.86
Gudrun Blok	Bredstrupvej 16	63 år	06.09.86
Evald Max J. B. Bolther	Havnevej 30	62 år	10.08.86
Gunnar Kristian Borup	Krattet 11	64 år	11.02.86
Eva Bregnballe	Fladstrupvej 1, Vejlby	57 år	29.08.86
Peter Broberg	Parkvej 10	84 år	22.08.86
Hans Hornbæk Broge	Korsgade 13	69 år	14.09.86
Valborg Broni	Fasanvej 11 b	71 år	21.10.85
Emma Marie Brøgger	Vesterport 1 a, 2. tv	56 år	23.10.85
Edel Kathrine Buch	Violskrænten 13	83 år	13.01.86
H. Frode Christensen	Kaj Munksvej 17	75 år	12.11.85
Gretha Christensen	Erantisvej 6	51 år	30.08.86
Knud Egon Christensen	Havnevej 203	52 år	08.05.86
Viktor Emanuel Christensen	Fasanvej 18	85 år	21.09.86
Erna Christensen	Syrenvej 15	61 år	24.04.86
Kirstine Dam	Hornsleths Allé 6	73 år	23.02.86
Jørgine Marie Dyhr	Lillegade 48	84 år	30.12.85
Hermann Alfred Feidenhansl	Violskrænten 6	57 år	25.07.86
Jens Kristian Fogh	Hammelevvej 39	72 år	19.03.86
Peder Martin Qvist Frandsen	Kølvej 24	79 år	08.01.86
Aksel Frederiksen	Fasanvej 51	76 år	23.04.86
Inger Johanne Gotschalk	Skovstykket 4	64 år	27.06.86
Kirstine Greve	Kaj Munksvej 10	71 år	01.03.86
Inga Nina Groulelf	Århusvej 23	62 år	12.08.86
Else-M. Hammer-Pedersen	Trekanten 1	72 år	27.11.85
Viola E. A. Hansen	Lupinskrænten 134	74 år	07.05.86
Hilda Nørgaard Hansen	Æblerosevej 95	66 år	10.08.86
Egon Høgh Hansen	Lillegade 38	61 år	28.04.86
Helga Hansen	Trekanten 1	77 år	07.09.86
Valborg Signe Hansen	Hoedvej 32,Ålsø	74 år	02.07.86
Andreas Hansen	Hoedvej 32, Ålsø	76 år	01.07.86
Inger Hansen	Stensmarkvej 19	72 år	15.09.86
Ingrid S. B. Hansen	Karen Blixensvej 1	92 år	15.10.85
Valborg Emilie Hansen	Karen Blixensvej 1	72 år	29.01.86
Magda Sigrid Hansen	Fuglevænget 24	69 år	26.02.86
Tonny Hauge	Duevej 18	52 år	19.01.86
Emil Hedegaard	Lyngbyvej 81 a, Lyngby	71 år	29.10.85
Kirstine Marie Helweg	Fuglebækvej 7, Sdr Homå	78 år	05.08.86
Rigmor J. M. R. Henriksen	Bredgade 8 st	86 år	08.11.85
Niels J. H. Henriksen	Karen Blixensvej 1	85 år	14.07.86
Rigmor Lindberg Henriksen	Århusvej 76 a	84 år	07.03.86
Johannes L. V. B. Hoffmeyer	Jeppe Aakjærsvej 3	77 år	28.05.86
Julie Marie Hougaard	Engdalen 19	73 år	09.01.86
Johanne Høeg	Lillegade 48	86 år	17.06.86
Margrethe J. Højfeldt	Lillegade 48	95 år	05.10.85
Elisa Marie Høvring	Fuglevænget 60	86 år	13.04.86
Iver Erik Jahnsen	Sommerlyst 58	58 år	13.05.86
Hans Jørgen Jakobsen	Strandgade 29	61 år	13.11.85
Ragnhild Jakobsen	Glatved Strandvej 47	75 år	28.07.86
Niels Holm Jakobsen	Lyngbyvej 105, Lyngby	82 år	10.07.86
Inger Jensen	Trekanten 34 g	59 år	07.06.86
Rudolf Arne Leopold Jensen	Trekanten 1	76 år	26.07.86
Rasmine Jensen	Fuglevænget 78 c	80 år	21.03.86
Ellen Margrethe Jensen	De Lichtenbergsvej 9	80 år	04.01.86
Else Jensine Nygaard Jensen	Fasanvej 21, 1.	65 år	04.01.86
Arne Ejnar Jensen	Solvangs Allé 23	57 år	06.10.85
Christine Frederikke Jensen	De Lichtenbergsvej 9	86 år	20.06.86
Viggo C. Jensen	Nygårdsvej 46, Lyngby	83 år	27.03.86
Jenny K. J. Jensen	Lykkevej 3	83 år	08.05.86
Esther Jensen	Karen Blixensvej 1	85 år	27.08.86
Asta Lavrine Petrine Jensen	Lillegade 48	91 år	18.02.86
Anna Margrethe Jensen	Næsbyvej 3, Næsby	74 år	12.04.86
Meta N. M. Jensen	Havnevej 152 a	85 år	01.05.86
Maja Jensen	Gymnasievej 2	39 år	19.08.86
Anker Jensen	Grønnegade 3	76 år	05.04.86
Henry Jensen	Karen Blixensvej 1	70 år	07.11.85
Dinna Jensen	Havnevej 27	44 år	06.09.86
Egon Jensen	Ålsrodevej 8, Ålsø	46 år	04.11.85
Ejner Johansen	Trekanten 1	84 år	13.12.85
Kirsten Marie Johansen	Sygehusvej 5	71 år	06.02.86
Anna Johansen	Bavnhøjvej 4	70 år	03.07.86
Solvejg Johnsen	Liljebakken 10	51 år	18.12.85
Bodil Elin Josefsen	Robstrupvej 15, Robstrup	57 år	20.12.85
Helge Jørgensen	Forsythiavej 48	74 år	19.10.85
Ragnar Esger Jørgensen	Karen Blixensvej 1	78 år	12.01.86
Erik Jørgensen	Lyngbyvej 105, Lyngby	68 år	22.04.86
Anton Marius Kanstrup	Karen Blixensvej 1	95 år	21.12.85
Aage Kjeldsen	Stensmarkvej 7	83 år	05.06.86
Søren Martinus Kjeldsen	Grønland 7	87 år	22.12.85
Johannes Kjeldsen	Sandstumpvej 30	74 år	05.04.86
Børge Kjær	Æblerosevej 19	55 år	21.05.86
Karl Marius Kjær	Lyngbyvej 105, Lyngby	85 år	04.11.85
Knud Kristensen	Grønnegade 30	52 år	06.11.85
Elsine Marie Kristensen	Vestervej 8 st.	73 år	21.11.85
Kaj Kristensen	Højrisvej 2	66 år	09.03.86
Svend Aa. Kr. Kristensen	Linde Allé 45, Trustrup	78 år	10.01.86
Anna M. Kristiansen	Søndervang 3, Trustrup	56 år	06.08.86
Annelise Krog	Hallendrupvej 50	44 år	04.06.86

Andreas J. Krogh	Lillegade 48	80 år	02.05.86
Simon Krogh	Trekanten 1	85 år	24.05.86
Karl E. M. Kruse	Fasanvej 30	80 år	20.05.86
Carl Gustav N. Kvist	Nørrevang 14	65 år	06.03.86
Peter Larsen	Violskrænten 13	86 år	05.04.86
Albine Christine J. Larsen	Lillegade 48	83 år	30.09.85
Knud Arne Laursen	Slemmingvej 19	65 år	30.05.86
Aage Manly Laursen	Frejasvej 30	81 år	24.03.86
Mary Valborg Leth	Fasanvej 30	75 år	01.05.86
Anders Viggo Leth	Fasanvej 24	62 år	20.09.86
Karlo Viggo Lindgreen	Karen Blixensvej 1	81 år	06.03.86
Niels Kjeld Lomholt	Nørregade 7	38 år	26.08.86
Emma F. N. Lunøe	Næsgårdvej 4,Enslev	73 år	02.11.85
Ane Margrethe Madsen	Markedsgade 4	68 år	29.03.86
Mette Kirstine Magnussen	Karen Blixensvej 1	88 år	03.10.85
Teddy H. Mattson	Damkærvej 30, Homå	57 år	20.03.86
Anna Magdalene Melin	Solbakkevej 13	55 år	05.07.86
Niels Kristian Melin	Robstrupvej 10, Robstrup	53 år	26.06.86
Holger Rasmus Mikkelsen	Nyvej 12	84 år	24.11.85
Inga Elisa Mikkelsen	Hesselager 7	54 år	02.02.86
Anna Ebba Mikkkelsen	Herman Bangs Vej 31	73 år	12.09.86
Theobald C. F. T. Mogensen	Krattet 1	73 år	22.10.85
Molli Skjold Molsing	Storegade 59	48 år	09.03.86
Egon Johannes Mortensen	Glatved Strandvej 53	63 år	02.02.86
Hanne Mousten	Vesterbro 36, Trustrup	49 år	10.08.86
Niels Ellermann Munk	Havnevej 98	76 år	10.09.86
Inger Mygind	Trekanten 1	66 år	11.12.85
Kristine Jorunn Myklebost	Gustav Wieds Vej 9	52 år	19.11.85
Lilly Marie Mølgaard	Trekanten 1	70 år	12.07.86
Villy Petri Møller	Lupinskrænten 26	70 år	09.07.86
Thorvald Nielsen Møller	Lillegade 48	81 år	21.12.85
Gunhild Elna M. Møller	Bellisvej 5	84 år	13.09.86
Nilie K. M. Møller	Violskrænten 13	91 år	29.09.86
Bertha Kirstine Møller	Robstrupvej 34, Robstrup	72 år	22.07.86
Søren Kjær Møller	Villavej 7 b	66 år	20.07.86
Aage A. Nielsen	Karen Blixensvej 1	77 år	11.07.86
Alis Margrethe Nielsen	Søren Kannes Vej 11	43 år	10.07.86
Mathilde K. Nielsen	Fuglevænget 15	88 år	03.08.86
Anna Marie Nielsen	De Lichtenbergsvej 57	64 år	21.04.86
Svend Nielsen	Mellemstrupvej 4	48 år	23.03.86
Helga Nielsen	Trekanten 1	84 år	05.03.86
Ejnar Marius Nielsen	Østerbro 7, Trustrup	86 år	07.08.86
Olga Jensine Nielsen	Toftevej 9, Aalsrode	83 år	02.09.86
Verner Niels Nielsen	Fasanvej 17	63 år	16.06.86
Knud Erik Nielsen	Østerbrogade 27	59 år	06.02.86
Ejnar Nielsen	Violskrænten 13	82 år	01.05.86
Elva Elfride Nielsen	Havnevej 130 c	63 år	27.08.86
Christian Emil Nielsen	Nederstræde 6	79 år	05.08.86
Jens Folmer Nielsen	Havnevej 152 a	68 år	20.02.86
Niels M. P. Nielsen	Strandgade 18	78 år	13.01.86
Peter Nielsen	Åboulevarden 38	40 år	19.11.85
Inger Benedikte Nygaard	Storegade 13 c	75 år	04.06.86
Peder Nygaard	Storegade 13 c	76 år	12.06.86
Astrid Marie Nyhuus	Søren Quists Vej 13, Vejlby	74 år	12.09.86
Johannes Nørgaard	Havneplads 3 a	75 år	22.11.85
Karen G. V. Nørrevang	Storegade 46 e	73 år	29.05.86
Villy Verner Olesen	Jeppe Aakjærs Vej 15	57 år	04.12.85
Palma J. J. Olesen	Violskrænten 13	85 år	29.12.85
Johanne Marie Overgaard	Ålsø Stationsvej 2, Ålsø	78 år	22.08.86
Lene Elisabeth Paterek	Vintergækvej 25	29 år	04.07.86
Ole Mygind Pedersen	Violskrænten 13	84 år	19.07.86
Peter Ewald Pedersen	Fasanvej 45	75 år	18.04.86
Ejlert Pedersen	Kaj Munksvej 41	66 år	03.04.86
Gudrun J. M. Pedersen	Fasanvej 27	63 år	27.02.86
Find Pedersen	Fuglevænget 56	73 år	02.06.86
Karen Magdalene Pedersen	Bakkehegnet 76	71 år	04.09.86
Olga Minika Pedersen	Havnevej 47	89 år	13.02.86
Niels Anker Pedersen	Glatvedvej 19, Østerballe	76 år	19.09.86
Peter Axel Petersen	Fuglebækvej 2, Sdr. Homå	67 år	08.01.86
Ejvind Robert Petersen	Dalsgårdevej 8, Ø. Maskine	81 år	12.09.86
Johannes Petersen	Sønder Allé 19	79 år	17.02.86
Bertel Bønsdorff Petersen	Nedergaden 15, Højbjerg	64 år	06.02.86
Karl Petersen	Lyngbyvej 105, Lyngby	84 år	18.02.86
Leo A. M. Petersen	Ågade 13	74 år	30.04.86
Holger Rasmus C. Post	Havnevej 81	58 år	05.04.86
Dagny Poulsen	Søgade 41	76 år	25.10.85
Arnild Refskou Poulsen	Violskrænten 9	64 år	28.03.86
Maria H. K. Poulsen	Storegade 12	89 år	01.05.86
Søren Poulsen	Villavej 1	63 år	04.04.86
Poul Rudolf Poulsen	Ramskovvej 15	72 år	08.09.86
Niels Poulsen	De Lichtenbergsvej 61	77 år	22.05.86
Hans Olaf Press	Trekanten 1	74 år	01.01.86
Poul Rasmussen	Klostervej 18	64 år	29.11.85
Richard Ø. B. Rasmussen	Fuglevænget 60	77 år	12.05.86
Gudrun Anna Rasmussen	Niels Bohrs Vej 31	59 år	26.11.85
Anton H. J. Rasmussen	Lykkesholmvej 15	79 år	03.05.86
Sigrid Elise Rasmussen	Søren Kannes Vej 14	69 år	26.03.86
Ester Marie Rasmussen	Lyngbyvej 105, Lyngby	80 år	31.03.86
Evald Røjkjær	Dr. Louise Vej 13	61 år	14.04.86
Olga Schaldemose	Engdalen 9 g	79 år	31.08.86
Esther Elisabeth Seiffert	Karen Blixensvej 1	89 år	16.07.86
Frode Houmann Skjødt	De Lichtenbergsvej 81	79 år	30.06.86
Nanna M. Stephansen	Blichersvej 48	72 år	31.07.86
Anton E. J. Stokholm	Lillegade 48	85 år	16.03.86
Johannes A. Stougaard	Krattet 360	84 år	04.03.86
Otto Svenningsen	Lyngbyvej 105, Lyngby	72 år	22.12.85
Rasmus Svenningsen	Engdraget 22	66 år	31.03.86
Anna Kathrine Sørensen	Karen Blixensvej 1	81 år	30.12.85
Valborg Andrea Sørensen	Lupinskrænten 14	79 år	13.02.86
Elvin Sørensen	Sønder Allé 22	72 år	07.07.86
Otto Marentius Sørensen	Lyngbyvej 28, Lyngby	78 år	27.01.86
Ane Marie Fogh Sørensen	Lillegade 48	78 år	31.05.86
Palle Dahlgren Sørensen	Bygaden 3 a, Anholt	34 år	15.05.86
Johanne Sørensen	Violskrænten 13	90 år	07.03.86
Helen Morpeth Sørensen	Bygaden 3 a, Anholt	40 år	26.02.86
Esther Sonja F. M. Sørensen	Fuglevænget 21	70 år	13.11.85
Marie C. Tetsche	Linde Allé 15, Trustrup	83 år	21.01.86
Christian Richard Thaagaard	Syrenvej 13	75 år	04.03.86
Ellen Kirstine Therkildsen	Violskrænten 10	83 år	25.05.86
Kristian Thomsen	Århusvej 108	86 år	16.11.85
Ernst Byskov Thomsen	Kølvej 42	58 år	19.10.85
Thomas Peter Thomsen	Lillemøllevej 3, Vejlby	67 år	31.03.86
Karl Jensen Trælle	Århusvej 8	75 år	27.03.86
Robert Kristensen Tvilling	Åkrogen 4 g 1.	78 år	14.10.85

Anne Udengaard	Fuglevænget 60	69 år	02.07.86
Alma Kristine Villadsen	Markedsgade 31	81 år	01.04.86
Ketty Klara Wegler	Fasanvej 47	77 år	23.08.86
Jens Kristensen Østergaard	Stationsgade 17, Trustrup	84 år	06.05.86

1.10.1986-30.9.87

Erich Friedrich Alker	Æblerosevej 33	35 år	05.11.86
Hans Christian Andersen	Niels Juelsvej 31	82 år	27.06.87
Ellen Marie Andersen	Djursgade 30	69 år	28.06.87
Tove Margrethe Andersen	Karen Blixensvej 1	86 år	05.07.87
Esther A. K. Andreasen	Krokusvej 17	80 år	26.09.87
Hovgaard Anders Antonsen	Markedsgade 46	80 år	22.03.87
Lars Svenning Bach	Næsgårdvej 8	77 år	04.10.86
Arnold Andreas Bager	Ågade 8	83 år	29.01.87
Else Bagner	Ymersvej 30	73 år	01.01.87
Ejner Sofus Bakmann	Violskrænten 10	89 år	22.10.86
Kaj Balleby	Åboulevarden 6	58 år	07.01.87
Jenny Petrea Basballe	Lyngbyvej 105, Lyngby	84 år	05.03.87
Nina Alfrida Bilde	Bavnhøjvej 3	86 år	16.12.86
Jenny Sørine Bitz	Solbakkevej 31	72 år	28.06.87
Hans Hansen Bonde	Lyngbyvej 105, Lyngby	102 år	14.11.86
Børge Jakob Follin Bork	Fasanvej 45	75 år	23.08.87
Ella Busk	Karen Blixensvej 1	86 år	05.11.86
Sigrid R. A. Bøhl	Trekanten 1	82 år	11.10.86
Laura Jensine Carlsen	Østerbro 34, Trustrup	92 år	15.01.87
Helga Agnethe Christensen	Lillegade 48	90 år	14.01.87
Wagn N. J. Christiansen	Bavnhøjvej 1	72 år	03.12.86
Marie Kirstine Christiansen	Karen Blixensvej 1	86 år	21.01.87
Inge Rye Dahl	Lupinskrænten 28	78 år	22.11.86
Carla Inga Dam	Lykkesholmvej 1, Trustrup	63 år	06.04.87
Inga Dragsbæk	Søren Kannesvej 18	55 år	12.01.87
J. Meta M. P. Ejlersen	Nørregade 9	83 år	24.04.87
Ove A. K. Ellermann	Violskrænten 10	85 år	10.04.87
Agnes Johanne Ellermann	Lyngbyvej 105, Lyngby	84 år	03.09.87
Karl Jensen Ellermann	Søren Kannesvej 10	77 år	14.12.86
Rita Merete Eriksen	Lundskovvej 32	27 år	03.04.87
Ove Fogh	Hammelevvej 32	49 år	03.01.87
Else Margrethe Friis	Lillegade 48	89 år	24.02.87
Peter Grandjean Gleerup	N. P. Josiassensvej 16	63 år	24.04.87
Else Sofie Grove	Lyngbyvej 105, Lyngby	82 år	10.04.87
Carl Marinus Hansen	Trekanten 1	90 år	23.04.87
Katrine Hansen	Violskrænten 6	75 år	15.04.87
Stefan Kristian Hansen	Lyngbyvej 105, Lyngby	79 år	08.06.87
Lydia Juul Hansen	Karen Blixensvej 1	83 år	19.02.87
Richard Michael Hansen	Søren Kannesvej 18	73 år	14.02.87
Niels Ellermann Hansen	Brogade 4	49 år	26.06.87
Holger Hansen	Vesterbro 8, Trustrup	71 år	13.01.87
Ane Magdalene Hansen	Trekanten 1	93 år	22.02.87
Svend Gunnar Hansen	Mågevej 4	57 år	19.01.87
Julie Hansen	Karen Blixensvej 1	81 år	19.06.87
Holger Justinus Helweg	Odinsvej 14	67 år	14.06.87
Karl Hemberg	Nørrevang 16	77 år	12.10.86
Esben Hansen Hjerrild	Bakkegårdsvej 17,Ålsrode	57 år	21.08.87
Ellen Hougaard	Violskrænten 13	91 år	01.01.87
Rita Hougaard	Klitten 58	65 år	06.07.87
Christen Christensen Husum	Rosenvang 14	62 år	04.08.87
Ane M. J. Hvid	Violskrænten 13	95 år	14.08.87
Ivan Klitgaard Iversen	Hoedvej 22, Ålsø	25 år	24.11.86
Finn Horn Jacobsen	Åstrupskrænten 33	39 år	11.05.87
Ove Jacobsen	Skolebakken 19	53 år	17.01.87
Mary Sofie Jensen	Trekanten 1	89 år	22.04.87
Søren Martin Jensen	Rosengade 6 a	79 år	16.12.86
Anna Christine Jensen	Lyngbyvej 105, Lyngby	88 år	31.03.87
Steen Bech Jensen	Havnevej 142 e	51 år	04.09.87
Johannes Jensen	Fasanvej 12 a	74 år	08.06.87
Karla R. S. Jensen	Bakkehegnet 62	74 år	10.05.87
Henry Christian Jensen	Bakkehegnet 42	81 år	22.06.87
Jens Christian Jensen	Glentevej 14	87 år	06.03.87
Christian Jensen	Fredensgade 5	80 år	24.10.86
Dorette Hansine F. Jensen	Karen Blixensvej 1	91 år	30.10.86
Poul Erik Bang Jensen	Fuglsangvej 35	56 år	28.02.87
Søren Rasmus Jensen	Fuglebækvej 17, Sdr. Homa	75 år	18.09.87
Magrethe Jensen	Parkvej 10	89 år	25.02.87
Anders K. Brygger Jensen	De Lichtenbergsvej 51	75 år	27.12.86
Trygve Jacob Johannesen	Æblerosevej 7	67 år	21.09.87
Johanne Marie Josefsen	Lyngbyvej 105, Lyngby	87 år	23.08.87
Karita Natalie Julvert	Karen Blixensvej 1	86 år	12.11.86
Dagny Marie Justesen	Henrik Ibsensvej 41	70 år	23.07.87
Niels Peder Jørgensen	Åvangen 1	90 år	27.12.86
Orla Jørgensen	Åstrupskrænten 37	44 år	16.12.86
Lykke Hjorth Jørgensen	Åstrupvænget 22	74 år	03.03.87
Karl S. Jørgensen	Lyngbyvej 110, Lyngby	64 år	19.11.86
Ingeborg S. Jørgensen	Karen Blixensvej 1	76 år	06.05.87
Jørgen Herman Jørgensen	Vintergækvej 18	36 år	06.01.87
Svend Aage Kaiser	Møgelbjergparken 67	56 år	27.02.87
Mary Kajhøj	Fasanvej 18	73 år	27.11.86
Charlotte B. Kamp	Sandstumpvej 38	20 år	16.10.86
Irma Christine Kirk	Grønland 36 c	77 år	02.07.87
Jensine F. Kjeldsen	Lyngbyvej 105, Lyngby	90 år	29.12.86
Bruno Emil Dørr Kjær	Karen Blixensvej 1	49 år	26.01.87
Anna Brøgger Klausen	Kaj Munksvej 55	79 år	20.12.86
Niels Klausen	Trekanten 1	84 år	12.04.87
Betty Klepner	Violskrænten 12	76 år	25.08.87
Kirstine Kristensen	Trekanten 1	85 år	06.06.87
Leif Erik Kristensen	Grenaa Kommune	33 år	02.12.86
Johanne M. Kristiansen	Østergade 35 a	83 år	13.08.87
Margrethe Lassen Krogbæk	Karen Blixensvej 1	88 år	10.10.86
Knud C. O. Krogh	Karen Blixensvej 1	81 år	23.02.87
Edith Kruse	Bakkehegnet 76	76 år	04.12.86
Søren Marius Langholm	Trekanten 1	86 år	05.04.87
Frederikke B. M. Larsen	Lillegade 48	93 år	02.01.87
Anna Mathilde Larsen	Karen Blixensvej 1	86 år	17.11.86
Clara Marie Larsen	Østervej 18, Anholt	73 år	07.06.87
Ove Vilhelm Laursen	Grønlandsvej 2, Trustrup	79 år	03.11.86
Karluf A. Laursen	Trekanten 1	91 år	01.03.87
Harry Vagn C. Laursen	Plantagevej 9	65 år	06.02.87
Bodil Liljeqvist	Karen Blixensvej 1	83 år	18.12.86
Marie Stenumgård Lind	Katholmvej 18	46 år	25.04.87
Otto Hjelm Lind	Skovlystvej 15, Ålsrode	66 år	16.04.87
Egon Wilhelm Lindby	Fasanvej 53	79 år	20.04.87
Henning Madsen	Glatvedvej 73,Balle	43 år	17.12.86
Jacob Martinussen	Lyngbyvej 105, Lyngby	85 år	23.05.87

Kresten Sigvald Mikkelsen	Lyngbyvej 105, Lyngby	85 år	28.03.87
Ernst Mortensen	Damkærvej 36, Homå	93 år	23.04.87
Anna Margrethe Munk	Sygehusvej 7	72 år	07.07.87
Hertha Alvilda Mygind	Åkrogen 4 c	89 år	10.04.87
Søren Marinus Møller	Lyngbyvej 105, Lyngby	92 år	21.01.87
Gudrun Hansen Nielsen	Markedsgade 3	70 år	21.02.87
Eigil B. Møller Nielsen	Klostervej 20	56 år	19.11.86
Petrea Rasmine Nielsen	Lyngbyvej 105, Lyngby	77 år	23.06.87
Egon Vagn Nielsen	Fuglevænget 14	61 år	22.04.87
Oda Timm Nielsen	Åboulevarden 4	79 år	25.09.87
Astrid Gudrun Edle Nielsen	Tjørnegårdsparken 8	78 år	04.11.86
Anne Johanne Nielsen	Niels Bohrsvej 5	67 år	14.03.87
Christiane Cathrine Nielsen	Fasanvej 55	84 år	05.04.87
Tekla Nielsen	Violskrænten 10	79 år	15.05.87
Clara Husted Nielsen	Trekanten 1	75 år	15.08.87
Karl Nielsen	Havnevej 87	61 år	09.11.86
Inger Hansine Nielsen	Violskrænten 13	82 år	19.03.87
Rasmus Nielsen	Bærhaven 61	74 år	21.05.87
Svend Aage J. Nielsen	Blichersvej 26	66 år	29.09.87
Poul Nielsen	Kaj Munksvej 7	61 år	01.02.87
Maria Dorthea Nielsen	Bredgade 21	93 år	23.11.86
Kjeld Valdemar Nielsen	Sandstumpvej 2	61 år	22.12.86
Johannes Møller Nielsen	Lillemøllevej 1, Vejlby	81 år	28.04.87
Poul Emil Nielsen	Henrik Ibsensvej 52	46 år	08.07.87
Ellen Margrethe Nielsen	Bakkegårdsvej 8, Ålsrode	66 år	18.10.86
Mary Kirstine Nielsen	Violskrænten 13	85 år	06.02.87
Lars Schandorff Nikolaisen	Sommerlyst 10	44 år	24.04.87
Svend Aage Olesen	Kølvej 11	76 år	02.11.86
Jens R. L. Olsen	Lillegade 42	71 år	04.11.86
Robert Lui Ottesen	Hoedvej 53, Hoed	56 år	18.09.87
Jens Marius Ottesen	Lillegade 48	82 år	14.01.87
Augusta R. Pedersen	Violskrænten 13	86 år	24.05.87
Erik Peter Pedersen	Storegade 46 e	84 år	29.09.87
Martha J. P. Pedersen	Bakkehegnet 56	84 år	07.03.87
Kaj Kousted Pedersen	Østervænget 4	61 år	11.01.87
Anna M. Brøgger Pedersen	Markedsgade 45	77 år	04.02.87
Børge Jens Chr. Pedersen	Skovsvinget 21	48 år	24.04.87
Theodor Julius Pedersen	Krattet 276	70 år	21.05.87
Arne Charles Pedersen	Kølvej 48	67 år	06.08.87
Mette Pedersen	Lyngbyvej 105, Lyngby	95 år	24.06.87
Kurt Bruun Pedersen	Århusvej 43	49 år	25.10.86
Viggo Pedersen	Hammelevvej 49	62 år	19.04.87
Karl M. Pedersen	Arkesvej 3, Trustrup	82 år	09.10.86
Niels Vestergaard Pedersen	Århusvej 225, Obdrup	74 år	15.02.87
Jens Magnus Carlo Pedersen	Fasanvej 28	77 år	11.06.87
Sofie Pedersen	Lyngbyvej 105, Lyngby	87 år	23.12.86
Helga Jensine E. Petersen	Slemmingvej 2, Kirial	68 år	21.12.86
Johannes Gudmund Petersen	Rosengade 20	79 år	01.08.87
Aksel Mikael P. Petersen	Kaj Munksvej 33	83 år	03.03.87
Dorte Schierbech Poulsen	Karen Blixensvej 1	39 år	15.04.87
Alfred Peter Poulsen	Lyngbyvej 105, Lyngby	93 år	07.09.87
Kirstine Jensen Rasmussen	Lillegade 48	83 år	10.05.87
Bent Rasmussen	Grønland 31	53 år	12.09.87
Rasmus Nielsen Rasmussen	Sygehusvej 9	84 år	04.11.86
Grethe Tove Rasmussen	Nyvej 4	65 år	12.01.87
Kristian Stuntz Rasmussen	Havnevej 13	86 år	11.12.86
Henrik Risager	Solvangs Allé 16	29 år	12.05.87
Hans Christian Schmidt	Anholt	47 år	29.12.86
Kristiane Severinsen	Karen Blixensvej 1	87 år	15.05.87
Jonna Margit Sjørup	Rosengade 16	51 år	01.01.87
Hans Marius N. Slemming	Violskrænten 12	96 år	03.04.87
Hilma D. Steffensen	Sygehusvej 3	69 år	28.11.86
Peder Sigvald Stenberg	Lillegade 54	69 år	05.08.87
Elly Anna Svendsen	Ramskovvej 3	63 år	26.06.87
Kristian Tage Svendsen	Petersborgvej 30, Trustrup	69 år	21.03.87
Gustaf A. F. Svensson	Sygehusvej 9	78 år	09.04.87
Arnold Søndergaard	Bredgade 24	83 år	12.05.87
Mogens M. D. Sørensen	Fredensgade 5	25 år	13.12.86
Anders P. L. Sørensen	Lillegade 48	93 år	01.02.87
Johan Brask Sørensen	Østervænget 2	73 år	06.12.86
Jens Marius Sørensen	Violskrænten 13	86 år	24.12.86
Ellen Signe Sørensen	Karen Blixensvej 1	83 år	22.07.87
Eigil Sørensen	Østergade 22	70 år	27.02.87
Marie Sørensen	Violskrænten 13	84 år	21.06.87
Inger Marie Sørensen	Østergade 31	73 år	09.11.86
Poul Sørensen	Kirkevej 4, Enslev	55 år	16.08.87
Agnes Gerda Sørensen	De Lichtenbergsvej 27 u	66 år	22.03.87
Nicoline K. Sørensen	Fasanvej 30	95 år	31.10.86
Ditlev Sørensen	Lillegade 48	87 år	25.08.87
Gurli Johnsen Sørensen	Dalsagervej 16, Revn	44 år	20.12.86
Gunnar Sørensen	Lyngbyvej 95, Lyngby	73 år	03.11.86
Erik Neess Sørensen	Mølletoften 29, Lyngby	61 år	23.10.86
Ellen P. E. Sørensen	Trekanten 1	85 år	24.04.87
Marius Tams	Violskrænten 13	88 år	05.08.87
Ellen Therkildsen	Lillegade 48	79 år	04.03.87
Kai Otto Thomsen	Aug. Kroghsvej 51	61 år	10.02.87
Edith Thygesen	Karen Blixensvej 1	81 år	27.09.87
Karen Jensen Trælle	Århusvej 8	71 år	28.03.87
Erik Møller Vendelboe	Engvangen 3	71 år	02.04.87
Aage Jensen Vester	Kaj Munksvej 45	72 år	05.10.86
Gunnar Jensen Vester	Østerbrogade 31	80 år	26.02.87
Arne Ingemann Vester	Trekanten 1	77 år	08.11.86
Tage Bach Vinther	Nørrevang 24	62 år	27.06.87
Jørgen Valentin Vogt	Ålsrodevej 52, Ålsrode	58 år	21.08.87
Marie Vogt	Violskrænten 13	88 år	13.10.86
Johanne Kirstine Zaar	De Lichtenbergsvej 52	66 år	14.06.87

(Kilde: Folkeregisteret, Grenaa Kommune)

Plejehjemsadresser:
Karen Blixens Vej 1: Gigtplejehjemmet.
Lillegade 48: De gamles Hjem
Lyngbyvej 105: Lyngby Hvilehjem.
Trekanten 1: Plejehjemmet Fuglsangsgården.
Violskrænten 13: Plejehjemmet Violskrænten.

Grenaa Købstads opståen

belyst ud fra det ældste billede af byen - seglet fra omkring år 1300

Af Palle Schødt Rasmussen

Det ældste billede, vi har af Grenaa, stammer fra tiden omkring 1300. Det er byens middelalderlige segl, som er forlæg for det nuværende byvåben.

Det ældste bevarede eksemplar er ganske vist først fra 1556; men ud fra motivets udformning og bogstavtyperne kan det tidsfæstes omtrentligt til 1300; og det er en af hovedkilderne til teorien om, at Grenaa fik sine købstadsrettigheder på den tid.

Seglet blev brugt til vigtige aktstykker, og havde først og fremmest en juridisk funktion. Men da dokumenter med seglet på kunne komme vidt omkring, var det en oplagt idé at lade det fortælle noget om Grenaa. Det er med andre ord byens ældste reklame.

Grenaa bys ældste segl fra ca. 1300. (Grandjean).

Hvad var det så for oplysninger, købstaden Grenaa gerne ville have udbredt?

Øverst på seglet ses en lille kirke, der bare består af et skib og et kor. Der er nok ikke gjort noget for at få billedet til at ligne. Meningen med motivet har sikkert været at slå fast, at der var en kirke. Og umiddelbart kan man undre sig over, at en så selvfølgelig oplysning skulle med på byens segl.

Men i den katolske samtid kan det have haft betydning, at kirken var indviet til Sankt Gertrud, og hun var værd at reklamere med.

Gertrud levede i 600-tallet og tilhørte den familie, som kejser Karl den Store udgik fra. Og denne høje sociale status kan ikke have skadet rygtet om hendes godhed og fromhed. Hun afslog et fyrsteligt ægteskab og blev abbedisse i et kloster, som hendes moder havde grundlagt. Her tog hun sig især af de syge og de vejfarende.

I den første tid efter hendes død blev hun kun dyrket som lokal helgen; men siden bredte hendes dyrkelse sig voldsomt. Den nåede hansestæderne, og netop omkring 1300 kom den med de tyske købmænd til de nordiske lande. Der var flere og flere, som rejste rundt for at leve af at handle, og for en købstad, der gerne ville øge sin handel, var det godt at kunne fremhæve, at de vejfarendes helgen havde en tilknytning til stedet.

Sankt Gertruds helgensymbol var en lille kirke - netop som kirken på seglet.

Hovedmotivet på seglet viser noget om byens gode beliggenhed. De naturgivne forhold på stedet var glimrende. Den nye bys centrum ved kirken ligger så højt, at det var sikret mod selv de voldsomste oversvømmelser fra Sundet. Varer kunne fragtes til og fra hele sundområdet, og en eventuel overproduktion kunne eksporteres over havet. Og det var også af stor betydning, at dette var stedet, hvor man nogenlunde let kunne lave en fast forbindelse fra Nørre Djurs til Sønderherred. Der er kun få hundrede meter fra torvet til bakken ved Søndermølle - et kort stykke dæmning fra hver side og en bro over selve åløbet. Og denne vigtige broforbindelse får da også den centrale plads i seglet.

Men brobygning var ikke kun nyttig for handelen, det var også en from gerning.

Der kendes eksempler på, at der blev givet aflad til folk, som hjalp til ved opførelse eller vedligeholdelse af broer. Og der var en pave, der ligefrem betegnede brobyggeri som et fromt og gudvelbehageligt arbejde. Det var et udtryk for kristen næstekærlighed.

Forbindelsen kunne tydeliggøres ved at der blev bygget kapeller eller hospitaler ved broerne.

På seglet er åen forsynet med strømpile, så man kan se, at det lille bybillede har nord opad. Syd for åen ligger en anden bygning af samme type som den øverste. Men den er mindre, ligesom også de kors, den er udsmykket med, er lidt mere beskedne.

Skriftlige kilder fra middelalderen fortæller om en Sankt Jørgensgård og et

kapel syd for broen. Og ved forskellige vejarbejder og havearbejder er der fundet bygningsrester og skeletdele, som naturligt kan sættes i forbindelse med de få skriftlige kilder. Således blev der i slutningen af 1940'erne fundet skeletter i kommunens grusgrav øst for Søndermølle. De blev først anbragt i en bunker, og siden i et par papkasser ført til museet. Det arkæologiske materiale er ikke nærmere undersøgt, og det kan vel heller ikke dateres synderligt præcist.

Fra 1342 kendes navnet på en præst i Bro, navnet på den ældste bebyggelse syd for åen. Og i et senere dokument nævnes Bro Hospital ved Grenaa - muligvis et andet navn for Sankt Jørgensgården. Måske har der helt fra begyndelsen været - eller været planlagt - et religiøst set sammenhængende anlæg bestående af kirke, bro og hospital med kapel. Seglets udformning kunne tyde i den retning; men kilderne er unægteligt spredte og spinkle. Måske er den nederste bygning blot en lidt varieret gentagelse af Sankt Gertrud-symbolet; taget med for at fylde pladsen ud eller for at opnå en symmetrivirkning. Under alle omstændigheder kan kirken på Baunhøj lades ude af betragtning. Dels lå den ikke ved åen, og dels var det jo en landsbykirke.

Kalkmaleri af Sankt Gertrud. Søborg kirke. Frederiksborg amt ca. 1350.
Der står ikke noget navn, for næsten alle i menigheden var analfabeter. I stedet for blev helgenerne afbildet med deres symboler, som har været velkendte. En mand med en nøgle var Sankt Peter. Paulus bærer et sværd. Klemens kendes på et anker. Og en kvinde, der er afbildet med en lille kirkebygning, er Sankt Gertrud.

Det var normalt kongemagten, der anlagde købstæderne, idet det var kongen, der kunne give de rettigheder, som var forudsætninger for livet i byerne. Hvis landet blev vel forsynet med købstæder, blev handelen sat i system til gavn for hele samfundet, og kongen fik mulighed for gode indtægter og for at sikre lov og orden indenfor dette erhverv, der fik større betydning op gennem middelalderen.

Det var naturligt, at kongen anlagde byerne der, hvor han i forvejen ejede jord. Og det gjorde han i Grenaa. Omkring 1230 blev der udfærdiget en liste over krongodset, Kong Valdemars Jordebog, opkaldt efter Valdemar Sejr. Her møder vi byens navn for første gang. Og på det ældste bykort, som stammer fra slutningen af 1600-tallet, findes navnet Kongsgårds Jorder som betegnelse for et engområde umiddelbart sydvest for byen. Vi ved ikke, hvor kongsgården lå. På ejendommen Vestervej 8 er der fundet munkestensfundamenter, som kan være rester af den.

Kongens repræsentanter kunne kontrollere, at broen blev opført og torvefreden blev sikret. Så fik man håbe, at der var nogen, der ville slå sig ned i den nye by og prøve at leve af handel eller håndværk.

Med sin beliggenhed og sit rige opland havde Grenaa gode muligheder for at udvikle sig, og vi har en tidlig kilde, som antyder en vis succes.

Erik Menved var konge fra 1286 til 1319. Han var en stor kriger, men til gengæld blev hans økonomi værre og værre. For at rejse kapital pantsatte han dele af landet til udenlandske og indenlandske stormænd. De gav ham et lån og fik til gengæld indtægterne fra de pantsatte områder. Jo større dele af landet, der blev pantsat, desto mindre blev kongens indtægter fra krongodset, og så meget mere voksede behovet for at skaffe kapital ad anden vej; for eksempel ved at pantsætte nye områder. Udviklingen fortsatte og kulminerede under Christoffer II. Hele landet blev delt mellem panthavere, og kongen endte sine dage som en håbløst forgældet gæst på en borg, hans halvbroder Johan den Milde havde i pant.

I 1327 blev Grenaa med kongsgård pantsat til marsken Erik Holch og Aage Iversen. På den tid har byen altså haft så megen fremgang, at den og dens indtægter var penge værd, og kunne bruges som en rimelig sikkerhed for et lån.

I det dybt forgældede land kunne man på afgrundens rand hente trøst i tanken om, at en del af gælden var lån, som var optaget blandt landets egne borgere.

Fra Grenaa Egnsarkiv

Af Børge Kjær

Grenaa Egnsarkiv har mange forskellige opgaver, men den vigtigste er at indsamle og opbevare arkivmateriale fra det område, som svarer til den nuværende Grenaa Kommune. Det gælder ikke blot papirarkivalier i form af protokoller, dokumenter og lignende, men også billeder, film, lyd- og videobånd har arkivets interesse. I dette arbejde betjener arkivet flere forskellige instanser i lokalområdet: Private kan aflevere personpapirer, breve, dagbøger, ejendomspapirer osv. Kommunens administration overfører efterhånden gammelt arkivmateriale til egnsarkivet. Foreninger, organisationer og institutioner kan på samme måde benytte egnsarkivet til at tage vare på det arkivmateriale, som ikke længere er i brug, f.eks. udskrevne protokoller af forskellig slags, scrapbøger, korrespondance, billeder og lignende.

På den måde bliver egnsarkivet at betragte som egnens »hukommelse«, hvor mange slags oplysninger om fortiden er på lager. Her skal man altså søge kildematerialet, når man ønsker at beskæftige sig med den lokale historie, - hvad enten man vil skrive om et emne for en større offentlighed i form af artikler, jubilæumsskrifter, brochurer og lignende, eller man til mere privat brug samler oplysninger om sin slægt eller ejendom.

Dette forpligter naturligvis egnsarkivet til at indsamle og bevare så meget som muligt, så vi nu og i fremtiden kan

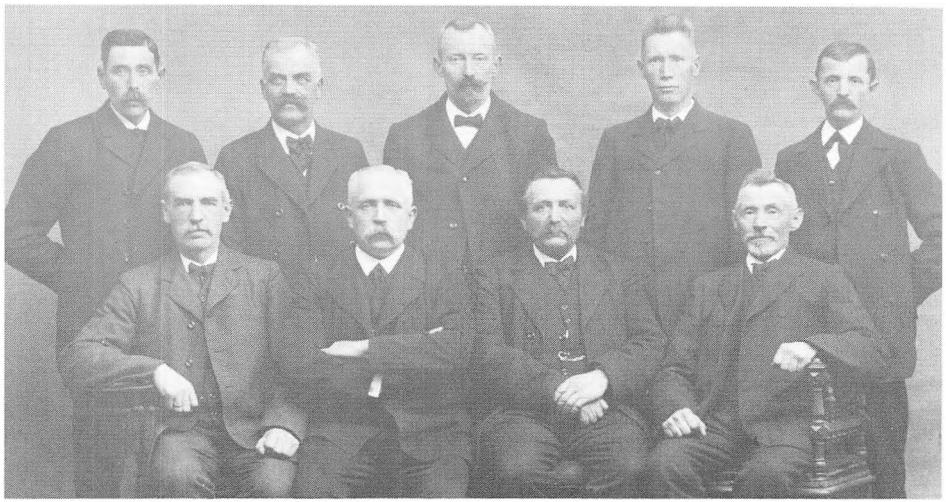

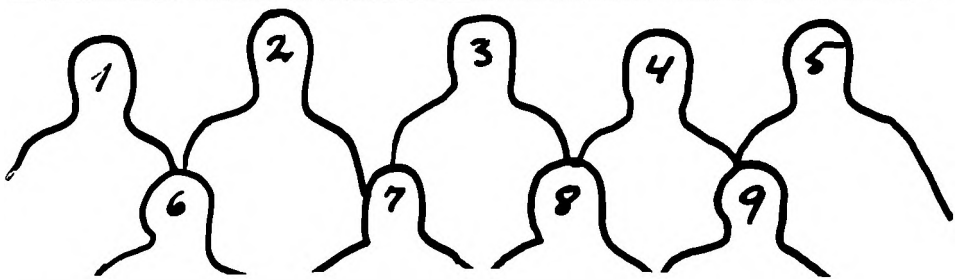

Sådan så et sogneråd ud i Vejlby-Homaa årgang 1913. Personerne er:

1. Gårdejer Søren Skiffard, Homaa mark
2. Søren Bonde, Søndre Homaa
3. Gårdejer Peder Pedersen, »Lille Mølle«, Vejlby
4. Gårdejer Kristian Birch, Vejlby
5. Gårdejer Severin Juul, Revn
6. Uddeler Jens Sørensen, Homaa
7. Sognerådsformand, gårdejer Jens P. Jensen, Homaa
8. Gårdejer Niels Mortensen, Søndre Homaa
9. Husmand Johannes Jakobsen, Tolstrup

I valgprotokollen kan vi se, at dette sogneråd blev valgt ved kommunalvalget d. 4. marts 1913. Ved valget blev der afgivet 135 stemmer. I sognerådets forhandlingsprotokol kan vi endvidere se, at det første møde efter valget blev afholdt d. 27. marts.

For øvrigt havde kvinderne i 1908 fået valgret og var blevet valgbare til sognerådene. Men de allerfleste steder blev det ved med at være mændene, der regerede. Sådan var det altså også i Vejlby-Homaa i 1913.

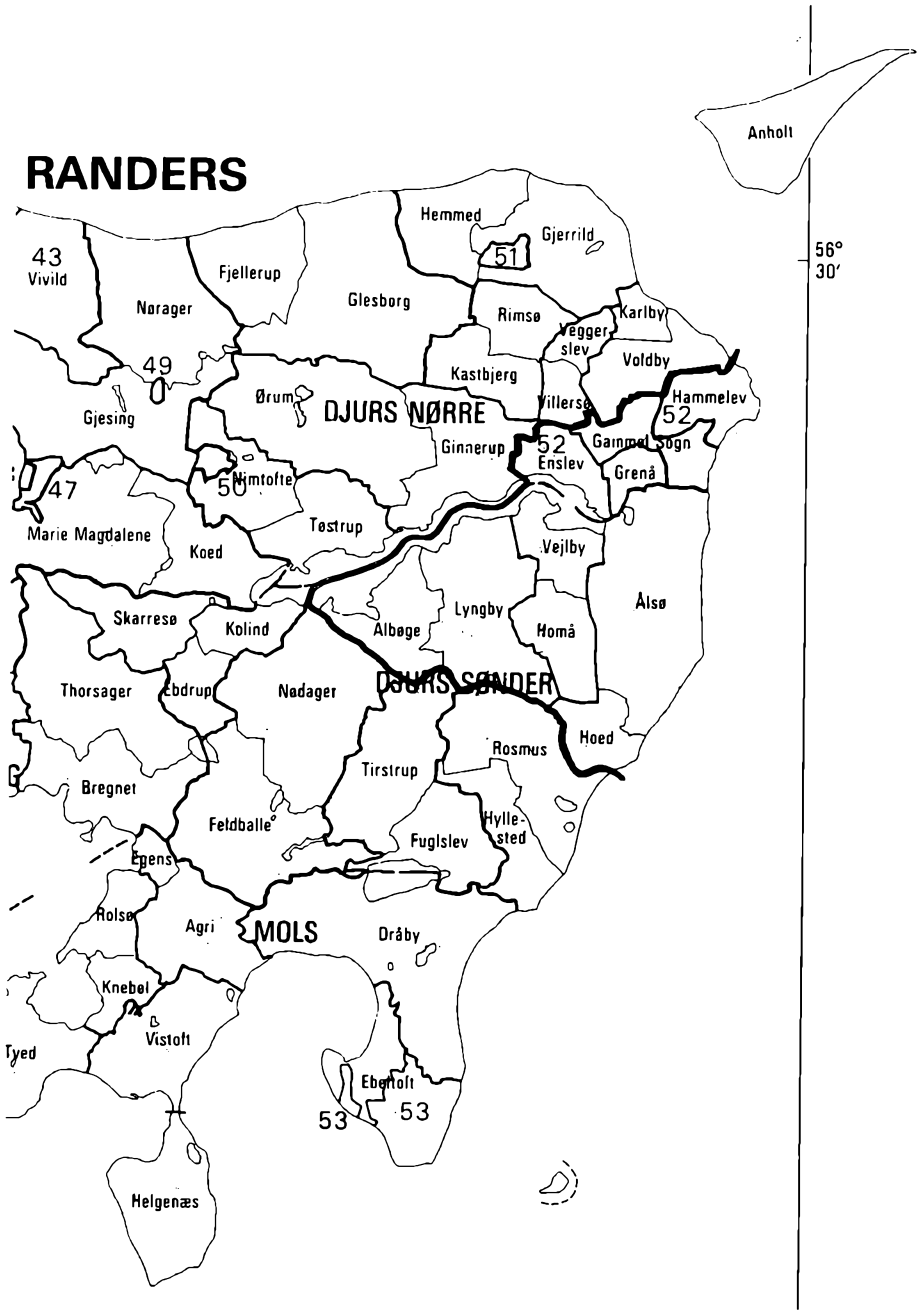

Den nye kommuneinddeling.

Ved kommunalreformen i 1970 ændrede man en over hundrede år gammel administrativ inddeling af landet. Der skete en kraftig centralisering af lokalstyret, og mange folkevalgte i landets sogneråd blev sat fra bestillingen. Omkring Grenaa blev 4 landkommuner lagt sammen med Grenaa købstad til den nuværende Grenaa Kommune.

Det drejede sig om Anholt, Hammelev-Enslev, Lyngby-Albøge, og Aalsø-Vejlby. Nogle år før var der sket et par sammenlægninger. Aalsø-Vejlby kommune var i 1962 blevet dannet ved en sammenlægning af Vejlby-Homaa og Aalsø-Hoed, og Gammelsogn var i 1966 helt blevet indlemmet i Grenaa Købstad. Ifølge den oprindelige kommunale inddeling af området tilbage fra 1842 var der altså ialt 6 landkommuner foruden Grenaa Købstad. - I bogen Danske Landkommuner 1842 - 1970 (Viborg 1976) kan man for hele landet få yderligere oplysninger om den landkommunale inddeling i nævnte periode og om de forskellige større eller mindre ændringer, der har fundet sted. Kortet viser den nuværende Grenaa Kommune, dannet ved kommunalreformen i 1970 (fed streg). Derudover ses de gamle landkommuner, som de blev dannet i 1842 (halvfed streg). Disse kom ofte til at bestå af 2 kirkesogne.

skaffe os et nuanceret og præcist billede af fortiden. Men det forpligter også den enkelte borger, offentlige myndigheder, foreninger og organisationer. Alle skal bidrage til, at vi får bevaret det arkivmateriale, som er nødvendig, for at vi hele tiden har en fælles »hukommelse« at øse af.

I det følgende skal jeg berette lidt om, hvad egnsarkivet i den seneste tid har gjort for at leve op til *sin* forpligtelse.

Også kommunens arkiv.

Overførsel af arkivmateriale fra den kommunale administration til Grenaa Egnsarkiv har stået på nogle år. Og vi er nået så vidt, at det bevarede materiale

fra de landkommuner, der i 1970 blev lagt sammen med Grenaa Købstad, nu findes på egnsarkivet.Det er gennemgået og registreret, således at det let kan benyttes af administrationen og historisk interesserede.

Landkommunerne blev oprettet som administrative enheder i 1842, og de fik en levetid på nær ved 130 år. De blev i begyndelsen ledet af sogneforstanderskaber, der senere ændrede navn til sogneråd. Og som regel er forhandlingsprotokollerne for de enkelte kommuner bevaret tilbage til 1842. Her kan man følge, hvorledes det kommunale selvstyre har udviklet sig, hvorledes flere og flere opgaver er kommet ind i offentligt regi, og hvorledes der er blevet mere og mere papir i den lokale administration.

I de gamle landkommuners arkiver kan der også være ting, som går længere tilbage end 1841. Fattigvæsensprotokoller findes for en del sogne tilbage til 1803. For Grenaa Gammelsogns vedkommende er der endog bevaret en fattigprotokol, der dækker perioden fra 1709 til 1803. I en del tilfælde er der også skoleprotokoller af forskellig art tilbage til tiden omkring 1814.

Mange slags oplysninger kan hentes ud af det kommunale arkivmateriale - om skoleforhold, sociale forhold, beskatning og meget andet. Her kan også findes oplysninger om personer og ejendomme. Men det er naturligvis sådan, at oplysninger, der kan berøre nulevende personer, ikke er tilgængelige på arkivet. Ellers kan arkivmaterialet bruges af alle interesserede.

Indtil videre gælder dette altså kun arkivalier fra de gamle landkommuner. Med hensyn til Grenaa Købstads arkiv

I 1945 oprettedes et kvindeudvalg under den socialdemokratiske forening i Grenaa. Kirstine Uth-Jensen blev forkvinde for udvalget og de øvrige i den første bestyrelse var: Anna Sørensen, Erna Nielsen, Karen Hansen, Hilda Sandland Nielsen, Esther Johannesen samt fru Rasmussen, Fuglsang Skole. Dette kan vi læse om i udvalgets første forhandlingsprotokol, hvor vi også kan følge det videre arbejde på den kvindepolitiske front.

Kvindeudvalget arrangerede bl.a. studiekredsaftener, og på billedet ovenfor er man igang i vinterhalvåret 1950/51 i Vestre Skoles biologilokale. Politimester A. P. Andersen holder foredrag, og det er lykkedes for egnsarkivet at få navngivet alle deltagerne på nær en enkelt - takket være J. A. Nielsen og Emil Hansen. På billedet ses:

1. Elna Krogh. (Musse)
2. Magna Søndergaard.
3. Kirstine Danielsen.
4. Mary Rasmussen.
5. Maria Andersen.
6. Kirstine Uth-Jensen.
7. Jenny Kejser.
8. Johanne Nielsen.
9. Knud Møller, kommuneassistent.
10. Aksel Madsen, elektriker.
11. A. P. Andersen, politimester.
12. Anna Nielsen
13. Eva Sørensen
14. !
15. Magda Mammen
16. Frk. Esther Johannesen
17. Sissa Hansen
18. Klara Hansen
19. Valborg Sørensen

så er det ældste materiale (frem til ca. 1868) afleveret til landsarkivet i Viborg. Det nyere opbevares i rådhusets kælder, hvor det venter på at blive overført til egnsarkivet. Her skal arkivmaterialet gennemgås og registreres, således at det også bliver lettere tilgængeligt for publikum.

Også foreningernes arkiv.

Som nævnt betjener Grenaa Egnsarkiv også lokale foreninger og organisationer. Og netop for øjeblikket er vi igang med en indsamlingskampagne med henblik på at få så mange foreninger og organisationer som muligt til at aflevere arkivmateriale, der ikke længere er i brug. Dette er et omfattende arbejde, ikke mindst fordi det ofte kan være et større detektivarbejde overhovedet at finde frem til, hvor arkivmaterialet befinder sig - f.eks. fra foreninger, der forlængst er nedlagt eller lagt sammen til større enheder.

Netop derfor er det også vigtigt at få indsamlet de arkivalier, som endnu er i behold. De ligger jo oftest hos private, der har været formænd, kasserere eller lignende i en eller anden forening - eller de ligger på loftet, hvor sådanne personer har boet, eller hos efterkommere. Og erfaringen viser, at der er endnu flere muligheder. Egnsarkivet har flere protokoller, som er fundet på lossepladsen og derefter indleveret til os. Under sådanne omstændigheder går der naturligvis let noget tabt, og indsamlingskampagnens hovedformål er at sikre så meget som muligt for eftertiden.

Indsamlingen vil tillige vise noget om, hvor vidtspændende foreningelivet har været - navnlig gennem de sidste ca. 100 år. Mange foreninger og organisationer er vi blevet fortrolige med, fordi de er blevet en integreret del af det moderne samfundsliv. Det gælder f.eks. de politiske vælgerforeninger, de faglige organisationer inden for arbejdsmarkedet, andelsforetagender, sportsorganisationer og flere andre. Men også mere specielle opgaver er man i tidens løb gået sammen om ved at stifte foreninger, der i mange tilfælde kun har haft en kort levetid.

På landet har der f.eks. været mange små lokale gødnings- og foderstofforeninger. Der har været vaskeforeninger og ægindsamlingskredse. Sådanne foreninger er enten gledet helt ud eller erstattet af større fællesforetagender. - En hel del offentlige institutioner har en foreningsfortid. Vore folkebiblioteker er således en videreførelse af tidligere læseforeninger. Børnehaver er også i mange tilfælde etableret på foreningsbasis, og sådan kunne vi blive ved. Alt sammen er dette udtryk for, at i foreningslandet Danmark er initiativer til at løse de mest forskelligartede problemer i samfundet ofte kommet nedefra - fra

Til foreningslivet hører også afholdsbevægelsen og dens forskellige organisationer. Bevægelsen kom fra slutningen af 1800tallet til at spille en afgørende rolle og satte sig varige spor, bl.a. i form af høje spiritusafgifter. - Til afholdsbevægelsen hører f.eks. de forskellige former for Good Templar loger, som bredte sig ud over verden fra U.S.A. og kom til Danmark i 1880.

Ifølge fanen på billedet blev ungdomslogen »Enigheden« stiftet d. 11. november 1894 i Grenaa. Men den var kun en af mange. Egnsarkivet har på nuværende tidspunkt kendskab til følgende Good Templar loger: »Attila« i Homaa, »Det lyse Haab« i Allelev, »Reformatoren Nr. 53« i Trustrup, »Frit Mod«, »Prøven«, »Reformatoren«, alle i Grenaa. Derudover var der en ungdomsloge ved Grenaa Havn og en loge i Glatved, som vi ikke kender navnene på. Ud over nogle enkelte billeder har vi ikke arkivmateriale fra disse loger. Det er vi interesseret i at få oplysninger om.

græsrødderne. Her er ofte de nye ting begyndt, som senere er blevet en selvfølgelig del af samfundet. Og det er blevet et særkende for den danske model af demokratiet, således som det har udviklet sig efter enevældets ophør midt i 1800-tallet, at folkelige bevægelser og deres organisering i foreninger har haft en væsentlig indflydelse på hele samfundsudviklingen. Derfor er det så vigtigt at få indsamlet arkivmateriale fra foreningslivet rundt omkring i landet.

At der har været grøde og frodighed omkring græsrødderne her på egnen, viser allerede arkivets arbejde med registrering og indsamling af foreningsarkiver. Vi har for øjeblikket (november 1987) kendskab til ca. 850 forskellige foreninger, som i kortere eller længere tid har haft deres hjemsted og virke i det område, som svarer til det nuværende Grenaa Kommune. Fra ca. 150 af disse har vi arkivmateriale og stort set daglig kommer der mere til i denne tid. Langt de fleste eksisterende foreninger er nemlig interesseret i at overføre deres arkivmateriale til egnsarkivet, når vi henvender os til dem, og i mange tilfælde lykkes

Afholdsbevægelsen satte sig også spor i Grenaas kaféliv for 100 år siden. Dette fristende tilbud kunne man læse om i Grenaa Avis d. 1. april 1887.

Grenaa Good Templar Kafé.

Undertegnede har indrettet en hyggelig **Good Templar- og Afholds-Kafé** paa Storegade i Grenaa ved Siden af Strædder Lyngbye og anbefaler samme til Enhver, der besøger Byen. **Varme Retter** faaes hurtigt og billigt. Ærbødigst

Murer J. P. Pedersen Damgaard.

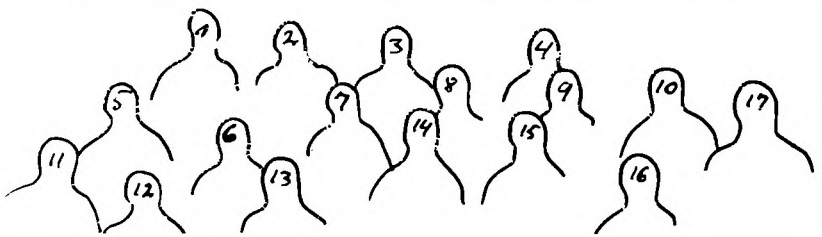

Et eksempel på hvorledes det kan gå: Dette billede er for en del år siden fundet på lossepladsen og derefter indleveret til Grenaa Egnsarkiv. Idag fortæller det historie. Det viser Grenaa Drenge Forbunds orkester.

1. Svend Clausen
2. Per Mouritzen
3. Svend Aage Rasmussen
4. Svend Due Jensen
5. Margund Sørensen (Forbunds- og orkesterleder)
6. Egon Jensen
7. Verner Lindgreen
8. Hugo Nørrevang
9. Svend Gissel
10. Hans Christian Andersen
11. Erhardt Gundorff
12. Villy Brandt Christensen
13. Leif Rasmussen
14. Erik Bisgaard
15. Børge Lietzen Jensen
16. Børge Bech
17. Børge Juul Jensen

Grenaa Drenge Forbund blev dannet i 1938 som et selvstændigt spejderkorps efter et brud med Frivilligt Drenge Forbunds Grenaa afdeling. Egnsarkivet har efterhånden en del arkivmateriale til belysning af de forskellige spejderorganisationers historie, men vi er interesseret i flere oplysninger - også om Grenaa Drenge Forbund.

det os at opspore arkivalier fra forlængst nedlagte foreninger. Vi hører gerne fra personer, som har kendskab til sådant materiale.

Også levende billeder

Grenaa Egnsarkiv har gennem årene fået indleveret mange gamle film. Den ældste er fra 1928. Filmene er optaget i Grenaa og den nærmeste omegn, og de viser forskellige sider af egnens nyere historie. Der er optagelser fra byens gader og gadeliv, fra specielle begivenheder - f.eks. kongebesøg -, fra gamle butikker, virksomheder osv. Vi får også glimt af strandlivet, af det østdjurske landskab og af gammeldags landbrugsdrift.

Arkivets filmsamling rummer for øjeblikket godt og vel tyve film af forskellig længde. De er alle på nær en enkelt helt uden lyd og af højst forskellig kvalitet. Men ser man bort fra dette tekniske, giver filmene et levende indtryk af byens og egnens udvikling, som vi ikke kan få på anden vis. Men desværre rækker de levende billeder ikke længere tilbage end til slutningen af 1920erne.

De indleverede film har egnsarkivet fået kopieret, så de kan vises uden at originalerne slides. De fleste af filmene har også været vist på bilioteket i løbet af de seneste år - og trukket »fulde huse«. Det er også sådan, at foreninger og lignende kan låne filmene til forevisning. - Nu har egnsarkivet imidlertid også fået filmene overført til videobånd. Hermed er de blevet lettere tilgængelige for publikum, og det giver nogle flere muligheder for at anvende dem, f.eks. til undervisningsbrug.

Videobåndene kan også bruges som råstof til produktion af specielle videoprogrammer. Man kan behandle et bestemt emne ved at tage klip fra de forskellige film - følge en gades udvikling for blot af tage et enkelt eksempel. Der kan indtales en tekst med historiske oplysninger og evt. også sættes lyd til. På den måde kan de levende billeder bruges til at fortælle et bestemt stykke lokalhistorie.

Egnsarkivet har netop færdigproduceret det første videoprogram. Hensigten er at præsentere filmmaterialet og vise mulighederne for at anvende den nye teknik. Videoen har vi kaldt »En by i bevægelse«. Den varer ca. 30 minutter og kan lånes på arkivet. De øvrige ubearbejdede film/videoer kan også lånes af interesserede.

Hvad de enkelte film/videoer så handler om? Ja det kan man få mere at vide om på egnsarkivet. Der er netop udarbejdet en brochure med en fortegnelse over den nuværende filmbeholdning. Den kan fås på biblioteket og arkivet. Desuden har vi til en del af filmene en mere udførlig beskrivelse af indholdet.

Egnsarkivets levende billeder er gjort grydeklare. Kom og brug dem.

En cigarklædt mandsperson spadserede i 1928 langs med Torvets nordside. Her er han omtrent ud for Vilhelm Hansens daværende boghandel med det gamle rådhus og Ehrenreichs hjørne i baggrunden. Mon han skulle være på vej til Hotel Dagmar? - Det er endnu ikke lykkedes at identificere denne mand, og vi venter på, at han skal blive genkendt. Mød ham lyslevende på egnsarkivets film og videobånd.

Hjemme i Sønder-Homå

Af Sine Andersen

Jeg er født i Sønder-Homå den 29. november 1886. Mine forældre var Jensine og Laurits Hansen Bonde. Sønder-Homå hed dengang Homå Hede og bestod af 16-17 landbrugsejendomme, en skole og et par små huse, som var købt og udstykket fra Homås gårdejere.

Jeg husker, min mor tog initiativ til, at Homå Hede blev ændret til Sønder-Homå, dels fordi embedet som lærer ikke var så eftertragtet med hedenavnet. Vi tre søskende har gået i skole til flere lærere.

Mine forældre overtog ejendommen efter min morfar i 1882. Til ejendommen hørte 16 tdr. land, men min far købte i tidens løb nogle tdr. land mere til. Vi var fem søskende. Min ældste bror døde som seksårig af tuberkulose, og vor lille søster døde som 2-årig af hjernebetændelse. Vi andre tre havde et lille, godt og dejligt hjem. Vi lærte tidligt at tage del i al slags arbejde.

Far var god til at lære os, men han var striks og nøjeregnende med, at alt skulle ske med orden og akkuratesse. Vi havde hver dag en time eller halvanden fri til at lege i. Vi legede »klapboni«, spillede kegler og gik på stylter. I plantagen, som morfar havde plantet til læ for gården, var der gode skjulesteder til kuk-kuk. Til tider kunne far godt komme os til hjælp med keglespil, så var det jo rigtig sjovt, men så var tiden næsten altid udløbet, og vi skulle ind til vore bøger, regne, skrive, male, tegne, læse osv. Mor og far læste også eventyr for os, inden vi selv lærte at stave og læse os igennem et ugeblad, som mor syntes så godt om, at vi fik lov til at læse deri. Det hed »Ugens Nyheder«, og det kom med posten hver torsdag. Så var der rift om det, når mor havde læst det.

Midt i plantagen var en stor dam, og når den om vinteren var frosset, og far mente, at isen var stærk nok, tog far os i hånden ud midt på isen. Så skulle vi alle på een gang hoppe, og holdt isen så, som den forresten altid gjorde, slog far en tyk pæl ned gennem isen, lagde en lang tværstang på, bandt en lille slæde med et langt tov i den lange ende af stangen, og så var det med at få en rutsjetur rundt på dammen, mens far var hos os og drejede i stangen.

Tit kom naboens fire børn. Så var der rigtig fart i slæderne, og vi fik lov til at lege derude til kl. 7. Så var vi rigtig sultne til varm the og mellemmadder med græskar på. Imens havde mor og far læst avisen, og så kom tavle og læsebøger frem, og far hjalp os med regning

Barndomshjemmet i Sdr. Homå

lige fra vi begyndte at tælle, til vi kom ud af skolen.

Vinteraftenerne blev også benyttet til husflidsarbejde. Far købte sav, kalkerpapir og krydsfiner-plader, så vi kunne tegne forskellige ting og save dem ud.

Når dyrene skulle malkes og fodres, måtte vi ud og hjælpe til. Den mindste af os blev sat til at »slå kager«. Far havde i foderloen en stor, næsten flad kampesten, og ved den sad vi på knæene, og med en hammer slog vi de hårde rapskager i små stumper, som så blev lagt i kar med vand til næste dag. Senere kunne far købe bomuldsfrøkager, som ikke var nær så hårde at slå i stykker. Det var et arbejde, vi var kede af, og det var også koldt om vinteren.

Mor var en meget gudfrygtig kvinde, men så langt jeg kan huske tilbage, var mor syg, og hun døde kun 42 år gammel af tuberkulose. Vi børn var da 14, 12 og 10 år gamle. Far giftede sig igen, efter at mor havde været død i halvandet år, og i andet ægteskab kom der fire børn, to drenge og to piger. Kun en pige er tilbage nu.

Sidespring

Her bliver et lille sidespring, men det, jeg nu vil fortælle, synes jeg skal med, for at mine små oldebørn kan læse, hvil ken stor oplevelse og samtaleemne, det var dengang.

Det skete før min fødsel. Min mor havde en moster, der var gift med en væver. De boede i udkanten af Glatved i et lille gult hus, vel nok halvanden kilometer fra, hvor far og mor boede. Huset lå der endnu, da jeg for et par år siden kørte forbi.

Væverens havde to døtre. Sine, der blev gift med gårdejer Marius Konge, boede i Glatved. Margrethe blev gift Petersen. Efter nogle år rejste Petersen og Margrethe og to børn til Sydafrika. Mor har fortalt, hvilket hårdt slag det var for Margrethes forældre. Efter 6 uger nåede Margrethe og familie til Kapstaden, hvor de skulle bo, og hvor Petersen fik arbejde.

I brevene, som Margrethe skrev til sine forældre, og som mor fik lov til at læse, skrev Margrethe: *»Her kryber slanger i det hede sand udenfor huset, og engang var en giftig slange sneget sig ind i huset«*. Da var Margrethe blevet bange, men hendes sorte tjenestepige fik slangen listet ud efter megen besvær.

Margrethe længtes stærkt hjem til Danmark, og efter flere års tjeneste havde Petersen tjent sig til millionær. Så besluttede de sig til at rejse hjem, og uden nogen oplysning om deres hjemrejse holdt der en dag en fin lukket vogn udenfor væverhuset. Det var en stor sjældenhed dengang at se en lukket vogn.

Margrethe trådte ind i stuen og sagde: *»Goddag far og mor«*, men de kunne slet ikke kende hende efter de mange års adskillelse, og da Margrethe og hendes mand fik forældrene forklaret, at det virkelig var dem, fik Margrethes mor et slagtilfælde (hvad man vel nu kalder et chok). De var jo blevet gamle, og som mor sagde: *»Jeg kan godt forstå, hvilket indtryk, det har gjort moster og morbror ved at se datter og svigersøn pludselig stå hos dem, men der blev glæde i det lille hus«*.

Hos Hans Jensen

Da jeg var 15½ år, kom jeg ud at tjene hos min formynder, gårdejer Hans Jensen. Hans kone hed Ida, og der var to sønner, Jens på 17 år og Kristian på 12 år. Om sommeren begyndte dagen ved 4-tiden, om vinteren ved 5-halv 6-tiden. Der var 12-14 køer, som Ida og jeg malkede 3 gange daglig. Om middagen var der kun 5-6 stykker, der skulle malkes, og det var så mit arbejde. Om morgenen, når malkningen var overstået, skulle jeg vaske og skure malkespandene. De var af træ med blanke gjorde om. Dertil skulle jeg bruge en halmvisk og noget sand. Jeg skulle tørre spandene og mælkesien grundigt af og lægge det hen på en bænk i bryggerset. Det så så smukt ud med de hvidskurede spande, men de var ret ubehagelige at sidde med ved køerne, især når de var lidt urolige.

Efter morgengerningen blev det davretid. Vi opholdt os i køkkenet. Der var et langt bord og bænk. Karlene sad på langbænken. Husbond for bordenden, og konen ved den anden bordende. Vi fik mælkebrød (rugbrødsterninger med kogt mælk) serveret i et stort lerfad. Vi skulle alle, undtagen konen, spise af samme lerfad. Jeg skulle stå op, og det var vanskeligt at dirigere en skefuld mælkebrød fra lerfadet op til munden. Efter mælkebrød fik vi en halv eller en hel skive rugbrød og en kop kaffe.

Så fortsatte dagens gerninger, for mit vedkommende med opvask i bryggerset, indbæring af tørv, træ og et knippe ris, som jeg skulle knække i korte stykker og lægge i en tønde ved siden af tørvekassen, bære to spande vand ind fra pumpen i gården og løfte dem op på en bænk

i bryggerset, vaske gulv i køkkenet og rede karlekammersenge.

Når Mælkekusken kom tilbage fra mejeriet med den skummede mælk, skulle jeg give de små kalve en del af mælken og bære resten om i svinehuset. Så skulle de store mejerispande vaskes. Det var det daglige arbejde. Så var der næsten hver dag forskellige arbejder, som jeg skulle udrette og hjælpe til med.

Fra bryggerset var der en dør ind til mit kammer oven på frugtkælderen. Der var to ydervægge, og om vinteren, når frosten var hård, kunne dynen være frosset til gavlvæggen, men værst var det med alle de tusindben, som holdt til i sengen. Jeg fangede mange og trådte ihjel, inden jeg turde gå i seng. Jeg frøs og græd mig mange aftener i søvn.

Fra bryggerset var der dør ned til en dyb kælder. Der havde vi øltønder, bryggekar, vaskekar og vaskebaljer. Alt sammen af træ, som efter brug skulle skures hvide. På hylderne stod mælkefade og flasker. Trappen derned var tilhugne kampesten, og hver aften skulle jeg balancere ned på trappen med et fad nymalket mælk. Hvis det var før regn, var trappen fugtig. Så måtte jeg passe nøje på.

Bryggerset var meget stort, og om lørdagen skulle jeg ligge på knæene og skure det store cementgulv i kold vand og med en klud af sækkelærred. Der var også dør til rullestuen, og derfra ind i frugtkælderen. I rullestuen, kun to trin ned, stod en gammeldags rulle, som man trækker frem og tilbage. Det vil sige, man trak en mægtig tung kasse fyldt med store kampesten. Under kassen var to glatte rullestokke, hvorom tøjet blev lagt. Så vippede man kassen, når stokkene skulle skiftes, og tøjet var glat og meget fint.

Om sommeren skulle jeg luge og skuffe i haven. Urtehaven var meget stor. Der havde vi kartofler til det meste af sommeren. Når roerne blev tjenlige til udtynding, skulle jeg hver dag tynde roer, luge gulerødder og kartofler. I høhøstens tid hjalp jeg med at vende og stakke hø, og når høet skulle køres hjem, rev jeg bundstakkene sammen og kørte så på hølæsset hjem. Det var morsomt, men strengt.

Kornet blev høstet med le. Dengang var der ikke høstmaskiner, i alt fald ikke på de mindre gårde. Der var to, der mejede kornet. Den ældste søn gik først, og jeg bandt det mejede korn i neg. Bagefter mig høstede daglejeren, og den yngste søn og Hans Jensen bandt op efter ham. Øl i en dunk og mellemmadder havde vi med, og det spiste vi ved firetiden i skyggen af nogle kornhobe, medens snak, latter og hvile rigtig blev nydt. Høstens tid var dejlig, og alt arbejde gik ved gemyt.

Om efteråret gjaldt det jo så at få roer, kartofler og gulerødder bjærget godt hjem. Kartoflerne var det jo ingen sag med. Da var septemberdagene endnu lune, tit med dejligt solskin, men i oktober, når roerne skulle tages op, og det traf ind med regnvejr, æltede den fede lerjord sig op over træskoene. Var det et år med nattefrost, var roetoppen så fæl kold at gribe om, og rykke op med venstre hånd. I højre hånd havde man en kniv til at snitte toppen af med. Det var ikke så slemt at læsse roerne i vognen. Det gav varme, men ryggen led stærkt under alle de bøjninger op og ned. Vi skulle tage roerne med hænderne. De var kolde at tage på. Det sidste år jeg var der, måtte vi læsse med greb. Det var en stor lettelse for ryggen.

Når markarbejdet var overstået, stod urtehaven for tur, men det var ikke så slemt, for der ville konen være med. Hun sagde, hvad og hvor meget, der skulle bæres ned i kælderen og kules ned i noget sand. Det skete næsten altid i godt vejr og altid om eftermiddagen.

Jeg glemte at skrive om gulerødderne. Dem gravede den ældste søn op og lagde dem i store bunker. Så sad jeg på knæ og skar toppen af. Toppen blev fodret op, og gulerødderne blev kulet ned.

Om vinteren, når der skulle tærskes, skulle jeg køre hestene, som blev spændt for en lang tyk stang eller bom, som vi kaldte den. Bommen førte hen til nogle overdækkede tandhjul, som igen havde forbindelse med tærskemaskinen inde i laden. Hestene og jeg gik så i en stor rundkreds rundt og rundt i timevis i al slags vejr. Ligeledes om vinteren hjalp jeg til, når der skulle laves taghalm. Jeg tog lokker, som man kaldte det. Altså lok efter lok af rugnegene og rakte til manden, som holdt lokkene på ribbemaskinen, først top, så rodenden. Hver lok blev til fint taghalm. Der var stråtag på alle udlængerne. Det var en kold og kedelig bestilling. Jeg frøs, så jeg rystede, men ved middagstid skulle jeg ind i kostalden og malke 5-6 køer, og der var dejligt varmt.

Vi havde en dam et stykke nedenfor gården. På de tre sider var der store sten stablet op, og vel også noget jord. Der groede i alt fald brændenælder og enkelte pil op. Der boltrede ænder og ællinger sig om sommeren. Ællingerne blev

slagtet Til Mortensaften, men to moderænder og en andrik overvintrede for at holde bestanden vedlige. De passede sig selv, gik ned i dammen om morgenen og kom tilbage om aftenen, men en kold vinterdag med stærkt frost kom de ikke.

Ida blev bange for, at ænderne var frosset fast i isen, og ganske rigtigt sad ænderne ude på midten af dammen omgivet af is. Det var ikke muligt for mig at jage dem derfra. Så trådte jeg ud på en sten. Den gled, og jeg faldt i dammen, men ved det plump, det gav, da stenen og jeg faldt i dammen, skal jeg love for, at ænderne kom op og fløj og rendte hjem. Det var værre for mig at komme op, og på vejen hjem var mit tøj stivfrosset. Jeg tænkte, at jeg nok fik lov til at stå i det varme køkken og få tørt tøj på, men Ida sagde: *»Gå nu ind på dit kammer og få noget tørt tøj på. Det våde kan du hænge op på loftet«*. Der var trappe til loftet i bryggerset.

Svinehuset lå lidt bagved gården, bygget sammen med brændehuset, og af svin var der som regel små grise, fedesvin og en eller to søer. Hvis en so skulle føde om natten, fik jeg en krone for at sidde derude på et muret skillerum og i skæret af en lille firkantet lygte, der kun gav så meget lys som et stearinlys. Det kunne godt vare en hel nat, og hver gang soen fødte en gris, hoppede jeg ned, og med en tot halm tørrede jeg det lille dyr af, og satte den om til patten. Værst var det, hvis soen rejste sig op. Så måtte jeg have de små grise, mange eller få, samlet op i en krog, for at soen ikke skulle træde eller lægge sig på dem, når hun endelig blev færdig med at bære halm sammen til et leje. Fik soen mere end 12 grise, fik jeg 10 øre for hver over 12. Klokken 5 om vinteren og kl. 4 om sommeren kom Hans Jensen: *»Nu er det malketid, kan du nu gå ind og få fat i spandene«*. Så havde jeg tjent en krone i nattens kulde, måske mere.

Når der blev kørt gødning ud, fik jeg 2 øre for hvert læs, jeg spredte, men kun hvis jeg kunne følge vognene (3 vogne). En dag ved aftenstid, da jeg var ved det 27. læs og var meget træt, bad jeg Hans Jensen, om jeg måtte køre med ham hjem, men han mente, at jeg måtte blive og sprede hele læsset færdig. Ellers fik jeg ikke de to øre for det sidste læs. Da havde jeg tre roger tilbage og kunne så traske den lange vej hjem (en kilometer), så ind at malke, spise, vaske op, og så var klokken gerne 9 eller halv ti.

Jeg var trods alt glad for at være der alle tre år. Lønnen var 70, 80, 100 kr. årligt. Om vinteraftenerne hændte det somme tider (når Hans Jensen havde det godt. Til tider var han meget tungsindig), at han spillede på harmonika for os. Så gav Ida kaffe og et par småkager eller et stykke kringle. Selv om det blev lidt over sengetid, var det aftener, vi huskede og glædede os til som rigtige hyggeaftener.

Om vinteren, når jeg ikke skulle hjælpe til ude, og det var for tidligt at begynde forårsrengøringen, sad jeg tit i det varme køkken og ribbede fjer. Det vil sige, at jeg trak det fjerede af stilkene af de lange vinge- og halefjer af ænderne, som blev slagtet om efteråret, og jeg klippede den yderste spids af. Jeg sad jo varmt og godt, men hvor var det et kedeligt arbejde. Det lønnede sig til sidst, for engang Ida var i Grenaa for at gøre indkøb, havde hun købt et stykke Nankin, som hun gav mig og tid til at sy det til en hovedpude, og deri kom de ribbede fjer.

Jeg hjalp også til med at sy skjorter til mandfolkene, og jeg fik tit ros for de små fine sting, jeg syede i hånden. Når Ida var i Grenaa, kom hun altid hjem med en lille ting til mig, f.eks. et nøgle hæklegarn eller en blonde, eller stof til et lille forklæde eller lærred til en særk, som vi dengang brugte. Jeg fik tid til at sy, og jeg husker endnu, hvor glad jeg var for alle de små ting, og jeg glemte ikke at fortælle det, når jeg var hjemme på besøg, som regel hveranden søndag, fra jeg var færdig over middag til malketid om aftenen.

En sommer i mit sidste år, var Hans Jensen og Ida til en stor fest i deres familie, og var borte i flere dage. Vi andre høstede rug i en styrtende varme. Vi drak og drak, og en eftermiddag slap vort øl op. Vi blev så enige om, at jeg skulle blive hjemme fra marken næste dag for at brygge øl. Det havde jeg set mange gange og hjulpet til med, så det troede jeg nok, jeg kunne. *»Men malten«*, sagde jeg til sønnen Jens, *»den skal jeg nok sørge for«*. Så da vi om aftenen havde spist aftensmad, gik jeg i gang med at fylde den store gruekedel med vand fra pumpen i gården, slæbe kar og baljer og øltønder op fra den dybe kælder, fik lagt humle i gryden og ølgæren givet frisk vand. Jeg gik så i seng med håb om, at brygningen ville lykkes for mig. Næste dag, da jeg fik brygkar og baljer vasket og skoldet, skoldet halmen og lagt til rette i karret, strøet tapstangen og hældt malten i karret, husker jeg endnu, at jeg var lidt nervøs.

Mere nervøs var jeg om aftenen, da gæren skulle røres i urten, som den hed, inden gæringen. Den måtte hverken være for varm eller for kold. Da jeg vågnede næste morgen, kunne jeg lugte gæringen. Åh, hvor var jeg glad. Nu vidste jeg, at det hele var blevet til øl, og da jeg senere tog dækket af karret og så gærens virkning, var alt i god orden. Da morgengerningen var overstået, lagde jeg øltønderne på plads i den dybe kælder. Tønderne havde jeg dagen i forvejen vasket, skoldet og fyldt halvt op med kogende vand og 2-3 rødglødende kampesten i hver tønde. Så spruttede vandet ud i hver revne og krog i tønderne. Jeg skummede gæren af øllet, bar det ned i kælderen og klinede lågene godt fast på øltønderne. Det var mit første bryg på egen hånd.

Om søndagen kom Ida og Hans Jensen hjem og havde mormor med. Den ældste søn Jens fortalte så, at jeg havde brygget øl. Ida sagde ikke noget, men jeg kunne næsten se, at hun tænkte, at den øl bliver nok sur. Det blev den nu bare ikke, men mormor tog mig i hånden og sagde: »*Du er vel nok en dygtig pige*«. Hun kyssede mig på kinden og lagde en tokrone i min hånd. Det var den største tak, jeg kunne få, og jeg var meget glad.

Samme år fik jeg lov til at støbe de godt og vel hundrede lys af den fine, hvide talg af et par får, som blev slagtet om efteråret. Aftenen før støbningen skulle foregå, hjalp sønnerne til med at klippe og binde vægegarn på afbarkede pilepinde, som havde plads på en hylde i den dybe kælder. På hver pind skulle der være seks lysevæger, og selve støbningen foregik inde i bryggerset. En høstige blev lagt på to høje stole, og mellem hvert trin hang man 2 pinde med væger. Midt under stigen stod en høj, tynd zinkspand med kogende vand. Oven på vandet flød den smeltede talg. Der var godt med gamle aviser under stigen til dryp.

Så tog man pinden i begge hænder, dyppede vægen ned i det varme vand og talg. Første gang var det noget vanskeligt at få vægen ned i vandet, men jeg havde jo tit set, hvordan Ida gjorde for at få vægen til at hænge lige, inden talgen klistrede den fast. Så næste pind, og næste igen, og så *forfra* igen, og sådan blev man ved, indtil der ikke var mere talg, og lysene var tykke nok. Når lysene blev helt kolde, tog man dem af pindene og havde så lys til hele vinteren.

Laurits Hansen Bonde

Djursland og Vendsyssel

Da vi nåede maj 1905, var der gået tre indholdsrige år. Jeg følte selv, at jeg var blevet rettet godt op, og jeg ville så prøve en anden plads. Det hjalp far mig med, og det blev hos ølbrygger Krogh og frue på Djurslands Bryggeri i Grenaa. Det var noget helt anderledes, end jeg var vant til. Her skulle rengøring, skopudsning, opvask, madlavning og borddækning være mit daglige arbejde.

Fruen var tysker, og det var maden for en stor del også. Der var 6 voksne børn, tre sønner og tre døtre. Den ældste søn var den bekendte nobelpristager August Krogh. I ferien, når børnene kom hjem med venner og bekendte, gik det mig hårdt på. Jeg blev ikke færdig før langt hen på aftenen eller somme tider natten. En enkelt morgen var der 32 par sko at pudse og bære rundt til de forskellige værelser. I ferien var også værelserne i sidebygningen i brug.

I ferien skulle en af døtrene hjælpe til med middag og opvask. Det var gerne lærerinden, frk. Frida, der tørrede glas og sølvtøj af og lagde på plads. Det var en stor hjælp.

Da jeg havde været der en fjorten dages tid, kaldte hr. Krogh mig ind på kontoret. Jeg var bange, at jeg havde gjort noget forkert. Det havde jeg ikke, men jeg skulle lære at telefonere. Jeg ved ikke, om jeg havde set en telefon, i alt fald aldrig talt i en. Jeg fik så en besked på, hvad jeg skulle sige til en købmand Wichmann, som boede nede ved havnen, en halv mils vej fra bryggeriet. Mens jeg talte med købmanden, kunne jeg høre, at hr. og fru Krogh lo. Da jeg havde hængt røret og ville gå, sagde hr. Krogh: »*Det var godt, men De skal*

aldrig tale højere i en telefon, end De taler til Deres veninde. Nu herefter kan De tage mod en besked, hvis ikke fruen eller jeg er her«.

Efter den lange sommerferie og efter at gæsterne var rejst (sønnen Johan rejste sidst), kom jeg om aftenen over på mit værelse. Der lå et brev med fem kroner i, og så dette lille vers:

»Tak for al den gode mad. Den gjorde mig særdeles glad.
Tak for de meget blanke støvler, og undskyld mig nu i fald jeg vrøvler«.

Efter ferien blev der et par dage, hvor vi tog den med ro, men så begyndte en grundig rengøring. Der skulle luftes sengetøj, pudses vinduer, bankes tæpper, pudses sølvtøj, messing og kobbertøj. Jeg var ked af at være der og rejste efter halvandet år.

Så afløste jeg en veninde, som tjente hos en gårdejer Christensen i Kastbjerg, og skønt konen var syg (nerver), var hun så rar og omgængelig, at man ikke kunne andet end være glad ved at være der. Konen kunne intet foretage sig, men overlod det hele til mig, og hun var altid tilfreds med, som det blev gjort. Christensen passede det hele ude. I bryggerset var en pumpe med dejligt koldt vand, og fra bryggerset kunne jeg gå ud i brændehuset. Tit var konen så syg, at hun gik i seng. Det eneste hun bad mig om var, at børnene, Meta på fem år og Christian på tre år, ikke måtte smage på en dejg med bagepulver i. *»Vil du passe godt på det«,* sagde hun. Børnene var søde og rare, og næsten altid lagde manden dem i seng (men inden kom de ud i nattøj og sagde godnat), medens jeg vaskede op.

Det gode slipper altid op for tidligt. Christensen solgte gården og flyttede ind i en lejlighed på Lillegade i Grenaa, og da vi kom i orden der, havde de ikke mere behov for en pige.

Så ville min far, at jeg skulle søge plads hos gårdejer Søren Holck i Allelev. Holckerne var kendt i omegnen som meget dygtige folk. Jeg fik pladsen og lige så rar og venlig som fru Holck var, lige så ond og studs var Søren Holck. Jeg husker en søndag aften, jeg var helt alene hjemme. Søren Holck og frue og lille søn var om lørdagen kørt en tur til Revn til fruens (Stense hed hun) forældre og ville komme hjem igen mandag ved aftenstid.

Det var Sct.Hans aften, og der var musik og dans i forsamlingshuset. Gården lå lidt udenfor byen, og jeg fik så den ide at gå lidt ned ad vejen. Jeg låsede dørene og var borte i 20 minutter. Da jeg kom tilbage, viste det sig, at Holck var kommet tilbage og havde stænget døren, så jeg ikke kunne komme ind. Han var kørt bag om byen. Var han kørt den rigtige vej, som jeg stod på, var miséren ikke sket. Først ville han ikke lukke op for mig, og da han endelig lukkede op, skældte han mig ud, så jeg aldrig havde hørt nogen bande og rase som ham.

Hen på sommeren, nogle dage før jagten gik ind, kørte de igen til fru Holcks forældre, og jeg fik besked på at stege flæsk til kartofler mandag middag. Om søndagen fik vi altid mannagrød eller risengrød. Da jeg om mandagen ville gå i kælderen efter flæsket, var døren låset, og nøglen fjernet. Jeg kaldte så på forkarlen, som fik døren dirket op.

Jeg belavede mig på en ordentlig omgang, når Søren Holck kom hjem. *»Det kan du overlade til mig«,* sagde forkarlen. Det skete heller ikke, thi nede i kælderen hang to store skudte harer. Så var gåden jo løst.

Efter den dag var jeg fri for Søren Holcks ubehageligheder og gøren nar af mig. Oven i købet sørgede han for, at jeg fik plads hos hans bror som husbestyrerinde, da jeg var 21 år. Hans bror, Marinus Holck, havde en gammel gård i den anden ende af byen. Der blev jeg kun i et år. Det var gammelt og upraktisk. Et meget lille køkken, i bryggerset et vaklende bord. Gulvet var af små, bitte kampesten og næsten ikke til at holde rent. Alt var gammelt, fra forældrenes tid. De havde boet der i et halvt hundrede år og ikke ofret noget på vedligeholdelse.

Jeg rejste og fik plads på Frydensberg, en anneksgård til forpagtergården Rugaard. Forpagteren hed Dybro. Der var kun et lille stykke skov mellem de to gårde. På Frydensberg var der en forvalter Vinther, en landvæsenselev, og inde i folkestuen 2 eller 10 bisser. En polak skulle bære vand og brændsel ind til mig. Han hed Johan. Han var rar og behjælpsom med mange ting og uhyre taknemlig, når jeg stak et eller andet spiseligt til ham. Kød og flæsk fik jeg leveret fra Rugaard hver ugedag. Fru Dybro var ikke smålig. Der var altid rigeligt. Kolonialvarer og andet skulle jeg selv sørge for. Jeg havde megen tid tilovers, og den benyttede jeg til at øve mig i bagning og madlavning. Jeg havde fået en kogebog fra en margarinefabrik og ved dens hjælp lavede jeg små retter, som vi spiste inde ved aftensmaden.

Det var en godsejer Mourier-Petersen, der ejede Rugaard. På slottet var en husjomfru Jensen, som jeg kom til at kende. Når der så var selskab oppe på slottet, og husjomfruen kunne få bud til mig, var jeg tit i mulm og mørke listet ind på hendes værelse og fik smagt på levningerne og tit set anretningerne. Man måtte være meget forsigtig, for der måtte ingen gå ind på slottet uden tilladelse. Dengang var der ingen fare ved at gå gennem skoven en mørk vinteraften.

Forvalter Vinther rejste fra Frydensberg året før mig. Han havde købt sig en gård i Lendum, mellem Hjørring og Frederikshavn. Hen på sommeren skrev han til mig, at jeg kunne få plads som husbestyrerinde hos ham, når jeg rejste fra Frydensberg. Jeg syntes, det kunne være sjovt at se Vendsyssel, rejste så derop og var der i godt 3 år. Så kom den første verdenskrig. Vinther solgte gården, og jeg rejste hjem, men hvor var vendelboerne dog nogle rare og flinke mennesker, måske nok noget dagligdags. De holdt på skift store gilder med masser af mad og drikke, og mange var i løftet stemning, når de gik hjem ved 2-3 tiden om natten.

Der var nok at bestille, idet jeg skulle hjælpe til ude i marken. Der var 10 køer at malke og småkalve, der skulle passes med mælk, en ret stor have med mange frugtbuske, især ribs. Ribsene solgte vi til købmanden og fik een krone for et lispund (8 kg). Vi havde en ung mand, Albert, som hver lørdag gik til købmanden for mig. I ribstiden havde han så de plukkede ribs med. Vinthers far var kroejer i Øster Vrå, og tit var Vinther derhenne og hjælpe til, når der var marked eller anden komsammen, og mange gange var jeg med. Det gav nogle penge i kassen. Der var en stor omsætning sådanne aftener eller dage.

Fra Øls over Klampenborg til Hasle

Hjemme havde de ikke brug for mig, nu drengene Jens og Lars var blevet så store, at de kunne hjælpe til. Jo, jeg samlede da kartofler op, og en dag så jeg i avisen en annonce. En sognefoged Johannes Petersen i Øls søgte en husbestyrerinde til november. Jeg skrev til ham, at jeg var ledig på grund af krigen og fik til svar, at vi kunne mødes på et hotel i Randers den og den dag, for som han skrev: *»Det er bedst, vi taler sammen om det«*. Jeg fik pladsen og skulle så rejse med tog til Hobro den første november 1914. Der ville holde en vogn til det sidste stykke vej.

Gården hed Rishøjgaard. Stuehuset var ret nyt, og en stor have grænsede til Hobro-Ølsvejen. På den anden side af vejen var der en lille skov, nærmest nåletræer. Der var sti eller vej ned gennem »krattet«, som vi kaldte det. Mellem krattet og jernbanen en stor eng, der hørte til Rishøjgaard. Ved udkanten af krattet boede sognefogedens søster og mand, som jeg hurtigt kom i forbindelse med. Sognefogeden sagde på hotellet: *»Vi bager selv rugbrød. Har du ikke prøvet det, kommer min søster og viser dig til rette første gang. Jeg ildner ovnen op, så den er klar til at stikke brødene ind. Første gang kan jeg sætte brødene ind, så du kan se, hvor tæt de kan stå. Det er slet ingen kunst, men det er svært at dejne mel og vand sammen«*.

Efter en uges tid skulle vi så bage. Anna kom og hjalp mig at forme dejen til brød. Vi fik 14 store rugbrød, 4 sigtebrød og en stor kringle halet ud af ovnen, da de var bagt. Næste gang kunne Dagmar på 14 år og jeg selv klare det, men sognefogeden ildnede altid ovnen op for os. Rugbrødene skulle vaskes, straks de kom ud af ovnen. Det var en streng dag, men sikken en velstand af brød og så den dejlige duft i hele huset. Man tog hver gang en klat dej fra til at syrne næste bagning med, vel nok et kg dej, pakket godt ind og lagt i dejtruget på loftet.

Der var to voksne karle og en 14 års dreng, en gevaldig kleppert, på gården. Den ene karl, Ludvig, hjalp os med malkning. Husker jeg rigtigt, var der 18 malkekøer, men Ludvig tog altid de værste, og han tog de unge kviekøer, der ville sparke, når de blev malket første gang efter kælvning.

Jeg tror nok, vi alle havde det godt hos Johannes Petersen. Der var aldrig sure miner, men tit meget sjov. Især når Johannes Petersens bror, der var løjtnant på Charlottenlund fortet, og en af hans kammerater var hjemme i ferien. Så var der næsten ingen grænser for, hvad de mandfolk kunne finde på.

Lillejuleaften ventede vi de to løjtnanter hjem, og jeg havde tændt lampen (en bredbrænder) på et lille blus, dækket bord med hvid dug og sat tallerkener og kopper på bordet. Mens jeg så var i køkkenet for at lave steg og sovs, var de to herrer kommet ind ad hoveddøren og var gået ud igen, men inden havde en af dem skruet lampen op, og da jeg senere kom ind i stuen, var alt sort af os fra lampen. Da blev jeg vel nok ked af det, men vi måtte jo i gang med afvaskning

af alt det hele på nær dørene og chatollet og stueuret, som vi tog efter spisning. Imens stod stegen og skrumpede ind. Sovsen trak skind, og kartoflerne blev halvt kolde.

Der blev sagt, at det var den fremmede kammerat, der havde skruet lampen op. Senere fik jeg at vide, at det var Kristian, som havde drejet ganske lidt på skruen, men nok til, at lampen spyede sorter flager ud. Den aften var en smule trist.

Johannes Petersen var forlovet med den unge pige, der tjente der, før jeg kom. Hun var nu pige hos et præstepar på Fyn, og da jeg efter halvandet år ville prøve en anden plads, blev de gift. Johannes Petersen var 36 år og Dorthea 17 år.

I Øls krat holdt militæret tit øvelse om vinteren, og kunne sognefogeden få fat på et par soldater, så kunne jeg godt være vis på, at han bød dem indenfor på kaffe, især når det var rigtigt koldt eller snevejr. Selvfølgelig måtte soldaterne ikke det, men Johannes Petersen morede sig over at snyde befalingsmændene, og soldaterne skulle jo så listes over i krattet igen, uden at nogen så, hvor de kom fra.

Engang i et ordentligt snesjap myldrede ca. 300 soldater og befalingsmænd ind i gården. De tog hvert eneste rum både ude og inde i besiddelse, og en kanon stod udenfor gården. Da jeg langt hen på aftenen gik ind på mit værelse, lå der en officer i min seng. Det blev mig for meget, og dagen derpå sagde jeg til Johannes Petersen, at jeg ville rejse til maj. Dagmar havde været så klog at låse sin dør, og vi måtte så krybe i hendes lille seng begge to, men sikke et hus vi havde at få orden på. Først langt op ad formiddagen skød soldaterne kanonen af. Det skrald rystede os alle, men så var også det hele forbi, og der blev igen ro på gården. Det var sidste øvelse i Øls krat, mens jeg var på Rishøjgaard.

Jeg fik plads på Nymølle hos Olsen, der var ungkarl og havde en ung mand til hjælp. Jeg indså straks, at der kunne jeg ikke være. Det var jeg alt for godt vant til. Jeg måtte kun få et halvt kg hakket kød til hele ugen. Det købte han selv om lørdagen.

Sine Andersen

Et jernalderhus ved Lyngby
Ældre jernalderbebyggelse på Djursland

Af Niels Axel Boas

I foråret 1987 foretog Djurslands Museum en rutinemæssig arkæologisk besigtigelse af Grenaa Kommunes anlægsarbejder ved Lyngby, hvor man havde påbegyndt etablering af et rodzoneanlæg til rensning af spildevand (fig 1). Efter den maskinelle afrømning af muld ved anlæg af det lille overløbsbassin ved Askhøjvej ca. 250 m. vest for Lyngby sås mørke muldpletter med enkelte potteskår i den lyse undergrund.

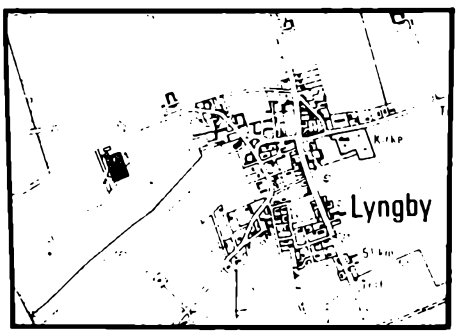

Fig. 1. Rodzoneanlæg ved Lyngby. I SØ-hjørnet af det lille overløbsbassin ved Askhøjvej fandtes jernalderhuset.

En let afrensning af fladen i det ca. 35 × 15 m. store bassin afslørede en tydelig grundplan af et lille stolpebygget hus fra ældre jernalder[1]). Huset lå orienteret ØV (fig. 2-3). Det var blot 7 m. langt og 4 m. bredt.

Væggene var alene markeret ved to hjørnestolper i vestenden, to dobbelte hjørnestolper i østenden og midt for hver af langsiderne to stolper med ca. 70 cm. afstand, altså husets to indgangspartier (fig. 4). 4 stolpepar anbragt på række i husets indre fremviste således den for jernalderhuset gængse »treskibskonstruktion« d.v.s. at de to rækker tagstolper på langs tredeler husets indre rum. Både væg-, dør- og tagstolpehullerne var alle omtrent lige spinkle. De fleste var kun ca. 25 cm. i diameter og 0,3-0,6 m. nedgravet i undergrunden. I husets vestende, midt mellem de 4 vestligste tagstolper, sås et ca. ½ m. stort, cirkulært fyldskifte. Dette viste sig ved udgravning, at indeholde et knapt ½ m. højt, spandformet forrådskar med mundingen nedad (fig. 5). Omkring lerkarrets opadvendte bundparti var pakket med plastisk råler. Gamle brudflader ved karrets bund viste, at selve karbunden har været afslået og fjernet allerede i oldtiden (fig.6). Indvendigt var karret opfyldt af løst muldjord, der kan være drysset ind efter at huset er forladt.

Jernalderhusenes vestende anvendtes normalt til beboelse og afsnittet øst for indgangspartierne til stald. Det store

Fig. 2. Plan over jernalderhus og gruber (J. Bacher, tegn.).

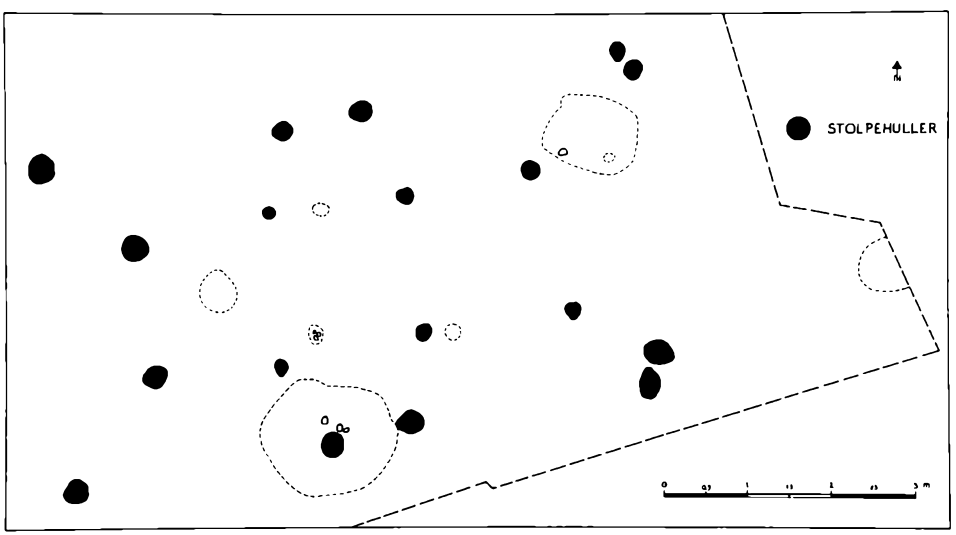

Fig. 3. Jernalderhuset set fra øst. Stolpehullerne er markeret med træpløkke (N. A. Boas, foto).

Fig. 4. Tværsnit af stolpehuller i nordlige indgangsparti (set fra nord) (N. A. Boas, foto)

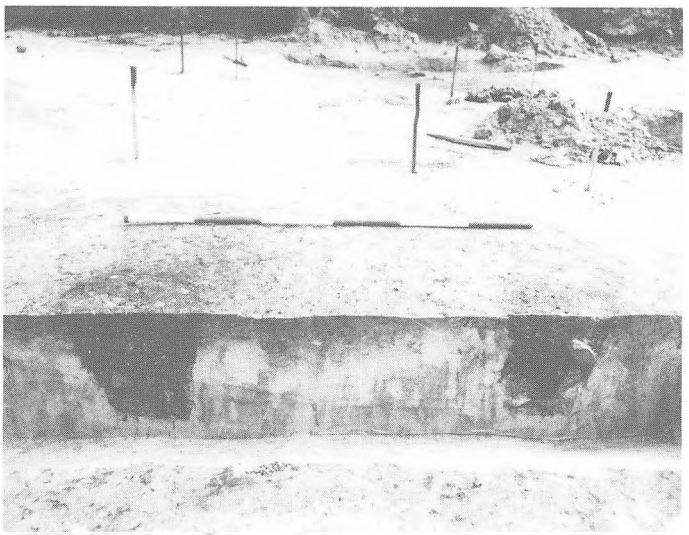

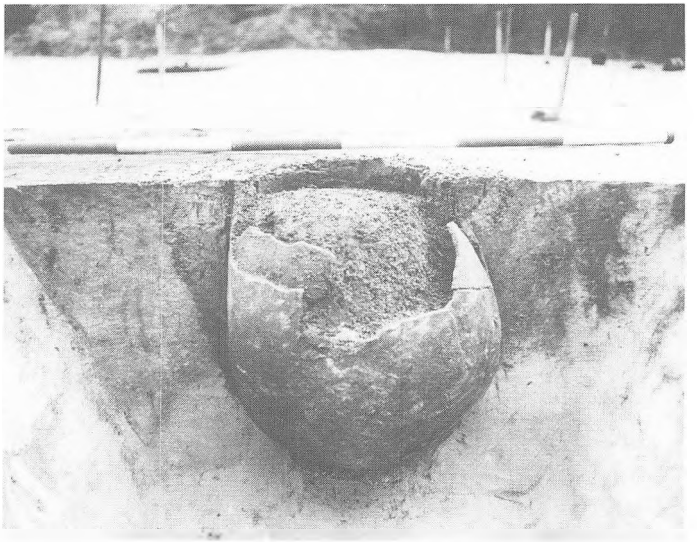

Fig. 5. Tværsnit af grube med det omvendte forrådskar. Funktionen af lerkarret er uvis - måske er det et husoffer eller en art »lyddåse« anbragt under husgulve og ildsted (Gert Rasmussen, foto).

Fig. 6. Det store forrådskar fra gruben (S. Harbo, Foto).

forrådskar synes placeret på det sted, hvor man traditionelt ville forvente at finde husets ildsted med arneplade af brændt ler. Lerpakningen omkring det store lerkar kan udgøre den underste, ubrændte del af en sådan arneplade. Arnepladen kan, sammen med et eventuelt lergulv, være bortgravet ved den maskinelle muldafrømning - inden arkæologerne kom til.

I husets NØ-hjørne sås en ca. ¾ m. stor, afrundet rektangulær grube. Gruben var kun ca. 10 cm. dyb, - og på dens bund lå brunlige rester af formuldet træ eller andet organisk materiale. I grubens mørke muldfyld fandtes en lille håndfuld skår, hvoraf et par stykker stammede fra et lille og sortbrændt og blankglittet lerkar. Lerkar af denne type passer tidsmæssigt sammen med det store forrådskar og kan dateres til slutningen af førromersk jernalder ca. 100 år f.Kr.

På stedet fandtes endvidere spor efter ældre bosættelse. Den vestlige dørstolpe i husets sydlige langvæg var nedgravet midt i en lille affaldsgrube. Fund af lerkarskår viser, at den må være anlagt og opfyldt kort tid før huset blev bygget.

En tilsvarende lav affaldsgrube sås lidt øst for huset. Få meter nord for tomten fandtes flintafslag sammen med et stykke af en slebet tyndnakket økse fra tidlig yngre stenalder.

Jernalderhuset fra Lyngby er en miniatureudgave af ældre jernalders traditionelle langhus. Længden af huset er kun ca. det halve af den normale enlængede jernaldergård. Længden af det i 1986 undersøgte jernalderhus med kalkstenskælder ved Hammelev var f.eks. ca. 15 m. og bredden 4,5 m²).

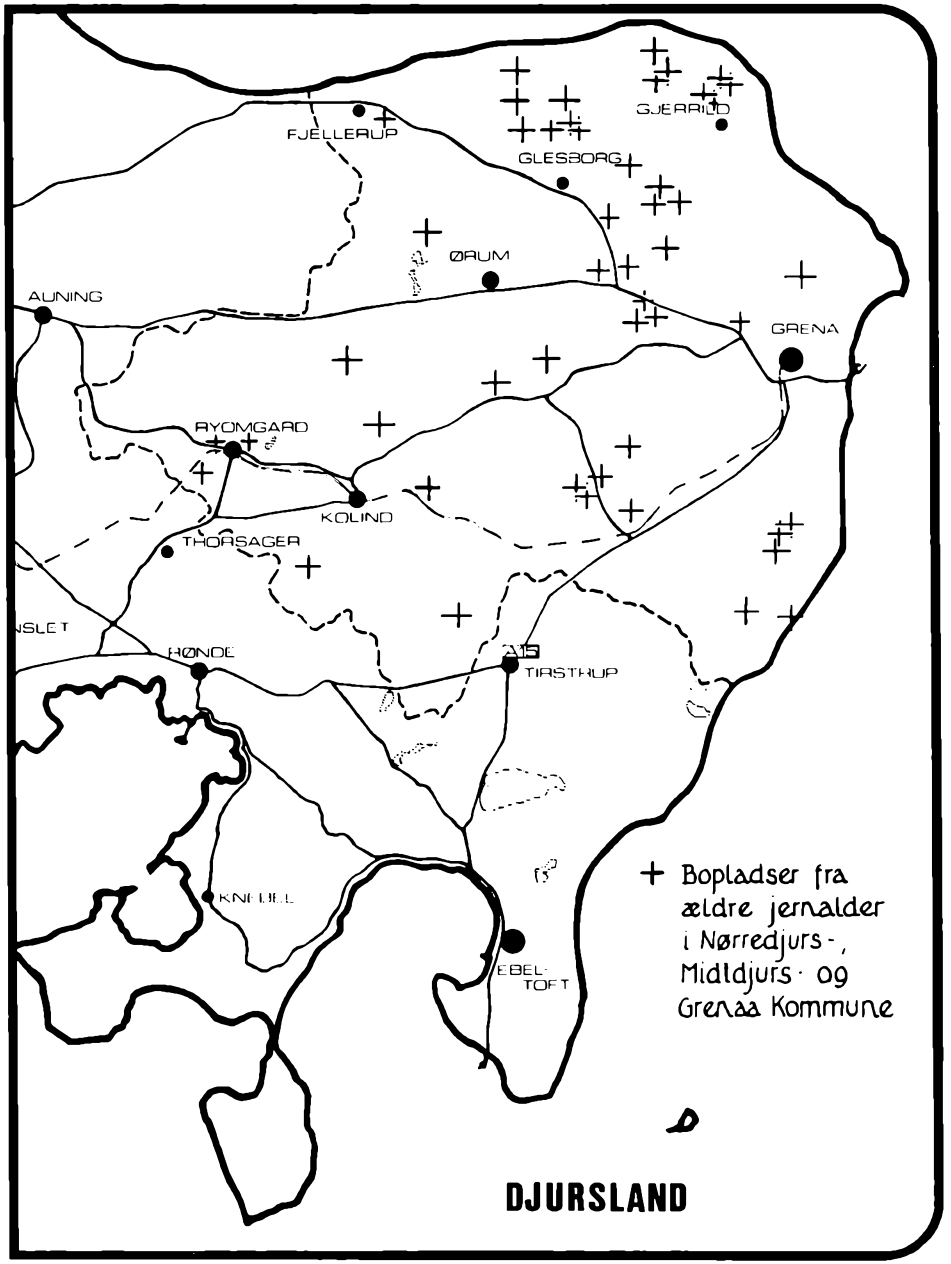

Fig. 7. Registrerede bopladser fra ældre jernalder ca. 550 f.Kr. - 400 e.Kr. (J. Bacher, tegn.). Den større tæthed i Nørre Djurs kan alene skyldes en intensere registreringsaktivitet.

Den fuldstændige afgravning af muldlaget over Lyngbyhuset har fjernet alle spor efter aktiviteter og vidnesbyrd om anvendelse af huset. Der er sjældent påvist båseinddeling til kreaturer ved huse af så ringe længde. Huset kan alene have været udnyttet til beboelse - måske tilknyttet en nærliggende større bygning med staldende. Forklaringen på de manglende vægstolper mellem hjørne- og indgangsstolper skal uden tvivl søges i den ringe længde. Få og spredte småklumper af brændt ler kan være rester af lerklinede vægge. Bortset fra hjørnestolperne er gavlene ligeledes uden spor af stolper. Dette betyder, at tagkonstruktionen har været afvalmet som normalt for jernalderens huse. 8 tagbærende stolper, anbragt indenfor det yderst beskedne gulvareal på ca. 27 m^2 samt den rumbegrænsende tagkonstruktion gør Lyngbyhuset til et af de mindste og mest kompakte langhuse fra Danmarks ældste jernalder.

Skikken med at nedsætte lerkar i eller under gulvet kendes specielt fra ældre jernalder. Oftest drejer det sig dog om mindre lerkar, nedsat i kanten af ildstedet mellem sten, anbragt som fundament til arnepladserne[3]. Man kan tænke sig disse anvendt som f.eks. saltbeholder eller måske som ofre til husguden.

Det store lerkar kan, - nedsat i tom tilstand, have frembragt en speciel hul lyd, når ilden knitrede på arnen eller når man færdedes på husets gulv.

Den fugtige eng lige syd for betyder, at huset må være det sydligste i en eventuel større jernalderbebyggelse. Mellem huset og det nuværende Lyngby er fundet knogler og potteskår fra ældre jernalder. De lå opgravet fra et affaldslag der fremkom ved anlæg af ledningen fra byen til rodzoneanlægget.

Indenfor Djurslands Museums virkeområde er der registreret spor efter et halvt hundrede forskellige bosættelser fra ældre jernalder ca. 500 f.Kr. - 400 e.Kr. (fig. 7). Der er hidtil kun fundet spor af huse ved Lyngby, Hammelev, Selkær, Stenvad, Kainsbakke, og Hemmed.

På de to sidstnævnte lokaliteter er der endvidere konstateret rester at grøfter til indhegning omkring husene eller landsbyen. Med husene fra Lyngby og Hammelev er der blot taget hul på undersøgelserne af jernalderens samfund på Djursland. De mange registrerede bopladser udgør en omfattende og rig kilde til vor viden om jernalderens landbrugssamfund, - et samfund der har haft stor betydning for den landsby- og agerbrugsstruktur vi kender i dag.

Noter:

1. Lyngby Rodzoneanlæg, DJM 2224. Udgravningsleder var mag. art. Lisbeth Wincentz assisteret af stud. mag. Gert Hougaard Rasmussen og forfatteren.
2. Vedr. jernalderhuset fra Hammelev, - se Historisk Årbog for Randers Amt 1987.
3. Østerbølle, Viborg Amt i G. Hatt, Årbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1938, s. 93 fig. 66.
   S. Hvass, »Hodde. Et vestjysk landsbysamfund fra ældre jernalder«, 1985, s. 112.

H.K. - Handels og kontormedhjælpernes forbund

Et forbund i vækst.

Af Elin Dreyer

1. August 1897 stiftedes »De danske Handelsmedhjælperes Forbund« bestående af københavnske handelsmedhjælpere, på initiativ af Karl Hintz, som blev dets første fører.

I de følgende år gik det stærkt med oprettelse af afdelinger rundt om i landet.

Således kom Århusafdelingen til allerede i 1899, og mange jyske afdelinger sluttede hastigt op om den tanke, at forbedre forholdene for handels- og kontormedhjælperne.

I september 1900 indkaldte Århusafdelingen til delegeretmøde, med det formål at danne »Centralorganisationen af Danske Handels- og kontormedhjælperforeninger« - organisationen dannedes med et stort flertal.

Men det var stadig et meget lille forbund, ikke mere end godt 5000 ud af Danmarks samlede antal af handels- og kontorfunktionærer.

Der skulle gå flere år inden Grenaa kom med i organisationsarbejdet. Man havde nok stadig smedekonflikten i København i tankerne (1885). En konflikt der varede i 4 måneder med 1300 lockoutede smede.

En konflikt om arbejdernes grundlovssikrede ret til at organisere sig i fagforeninger.

Også den lange periode, hvor Estrup regerede helt uden om folketingets flertal (provisorietiden), havde sat sine spor i Grenaa. Der var ingen tvivl om, at mange lønarbejdere var bange for at gå imod arbejdsgivernes ønsker. Det var bestemt ikke velset at være socialt engageret. Og lige fra starten var HK'erne klar over, at vejen til fremskridt og forbedringer gik over politisk medindflydelse.

Det har været meget svært for den enkelte at tage stilling til konsekvenserne: Hvad sker der, hvis jeg melder mig ind? - Hvad sker der hvis jeg ikke gør det? - Hvilke forbedringer kan jeg opnå? - Hvad går jeg glip af?

Først i 1910, efter at helsøndagslukningen var gennemført, arbejdsløshedskasserne, Statens Forligsinstitution og den faste Voldgiftsret var oprettet, tog en kreds af handels- og kontormedhjælpere mod til sig og indkaldte til et møde på Hotel Skandinavien, for at forsøge at få oprettet en Grenaa afdeling af Centralorganisationen for danske Handels- og Kontormedhjælpere.

Mødet var velbesøgt, og der var stor tilslutning til sagen. Ikke desto mindre var det kun 20 modige sjæle der dannede foreningen. Selv om der tidligere havde været forsøgt dannet en forening, kan man vel kalde datoen 3. november 1910 for H.K.'s fødselsdato og de love og vedtægter, der denne dato blev vedtaget, for H.K.'s fødselsattest.

Efter den første begejstring og de store forhåbninger meldte hverdagen sig.

Handels- & Kontormedhjælperne

havde i Aftes indbudt til et Møde med Hr. C. Hammer, Aarhus, som Taler for at faa startet en Afdeling af Centralorganisationen af danske Handels- & Kontormedhjælperforeninger. Mødet var velbesøgt, og der var enstemmig Tilslutning til Sagen. Afdelingen tæller foreløbig ca. 20 Medlemmer. Til Bestyrelse valgtes Søren Kjær, Borgberg Madsen, Henning Henningsen, Charles Christensen og W. Berg. Konstituerende Generalforsamling afholdes Mandag den 7. ds. paa „Skandinavien" for at vedtage Love og vælge Formand.

Grenaa Avis 3. nov. 1910.

Principalerne, som arbejdsgiverne dengang kaldtes, var naturligvis stærkt imod dannelse af fagforeninger og mange truede deres medarbejdere med opsigelse såfremt de meldte sig ind i en fagforening.

Det er da også typisk, at den eneste lille notits der findes i aviserne, er en ganske lille én der siger at:

»Afdelingen i Grenaa afholdt den 15. januar 1911 bal på Hotel Skandinavien. Alle kolleger i byen var indbudt, og stemningen var udmærket.

I midten det nu nedlagte Hotel Skandinavien, hvor H.K. stiftedes og siden holdt så mange møder.

Afdelingen holder møde hver torsdag kl. 9 i lokalerne på Hotel Skandinavien«.

Det viste sig imidlertid vanskeligt at få medlemmerne til at overtage tillidsposter og afdelingen sygnede langsomt hen. Men viljen til at organisere sig var der dog stadig.

Nyt forsøg

Den 22. april 1913 gøres der et nyt forsøg på at organisere handels- og kontormedhjælperne.

I Grenaa's aviser kan man læse følgende to notitser:

»I Grenaa var der i aftes indbudt til et møde angående dannelsen af en afdeling af Handels- og Kontormedhjælpernes Centralorganisation. Der var ikke mødt overdrevent mange, men det lykkedes dog at få dannet en afdeling, som nu skal søges udvidet ved personlig henvendelse til de Handels- og Kontormedhjælpere, der ikke var kommen til stede.«

»En Grenaa afdeling af Centralforeningen af danske Handels- og Kontormedhjælpere dannedes i aftes ved et møde på Afholdshotellet, afholdt på initiativ af Kommis Johs. Petersen. Der indmeldte sig straks en halv snes damer og herrer.

Til bestyrelse valgtes kommis Johs. Petersen, Formand - kommis I. Nielsen, Næstformand og kommis H. Knudsen, kasserer.

Et par gange tidligere har der været forsøgt dannet afdelinger her i byen, men de er begge gange sygnet hen.

Denne gang viser afdelingen sig forhåbentlig mere livskraftig.«

Ja livskraftig blev den og det skyldtes nok ikke mindst den nye aktive bestyrelse, der straks iværksatte en lang række medlemsarrangementer.

Arrangementerne i de første år

Udover utallige baller, sangaftener og koncerter var der også oplysende foredrag.

I sommeren 1913 holdt den *»ihærdige forkæmper«* Hr. Michael Nielsen et fængslende foredrag om Centralorganisationen og dens program, og sagde bl.a., at enhver måtte kunne se organisationens værd, når medlemmer med en 15 timers arbejdsdag og derover arbejdede for 18½ øre i timen ved en månedsløn på 75,- kr. medens andre fag på 9 - 10 timer tjener det samme.

Det vellykkede møde, der var besøgt af 7/8 af medlemstallet, der var på 40, sluttede og alle var enige om, at de havde fået meget ud af aftenen, og at det foredrag nok skulle sætte sine spor blandt medlemmerne.

Når man tænker på, at medlemmerne havde en arbejdsdag på 15 timer, er det imponerende at man kunne holde medlemsmøder hver onsdag aften kl. 9 og at bestyrelsen havde overskud til at afholde halvårlige generalforsamlinger.

Det er vel ikke mærkeligt, at der er store udskiftninger i bestyrelsen i de år.

Det er derfor med nogen forbløffelse men også med respekt for idealismen man læser i Centralorganisationens blad 1914, under Nyt fra afdelingerne:

»Skal vi inden for C.O. nå de mål vi har sat os, er det ikke tilstrækkeligt, at der fra hovedledelsens side udfoldes et arbejde, men i hver afdeling må de ledende erindre, hvilke pligter der følger med tillidshvervene, og dér er det man kan træffe for lidet initiativ og for meget sløseri med de arbejder C.O. pålægger. Det lysner på enkelte punkter for medlemmerne, men ved et mere energisk arbejde fra vore afdelingers side ville endnu større fremskridt kunne opnås«.

Hårde ord i oktober - kun 3 måneder efter at Ærkehertug Frantz Ferdinand og hustru blev myrdet i Sarajevo, og 1. verdenskrig brød ud.

Hele den sommer havde man, inden for butikssektoren, livligt diskuteret en revision af lukkeloven. (En revision der dog først blev en realitet i 1922).

I Grenaa Folketidende kan man i maj 1914 læse en appel til »det ærede publikum« om at foretage sine indkøb før kl. 7 aften. Det er en opfordring der giver et fint billede af arbejdsforholdene for butiksansatte, og den gengives derfor i sin helhed.

»Vi vil herved høfligst tillade os at henlede det ærede publikums opmærksomhed på nævnte sætning:

Gør Deres indkøb før kl. 7 aften.

Det er et meget beskedent og rimeligt ønske, vi her fremsætter, og det ærede publikum vil sikkert have forståelse heraf og give os ret i, at vi tilstræber at få en syvlukning af forretningerne gennemført for de tre sommermåneders vedkommende.

Intet andet fag har så tilnærmelsesvis lang arbejdstid som netop butiksmedhjælperne. - Det er et jag fra tidlig morgen til sen aften uden faste spisetider. - Når så lukketiden indfinder sig, skal kassen gøres op og der skal ryddes op i butikken, så det bliver et godt stykke efter den fastsatte lukketid, inden man bliver færdig, og dette har mange gange sin årsag i, at enkelte købere kommer og handler i sidste øjeblik.

Ærede borger! Gør derfor Deres til, at butiksmedhjælperne ligesom andre mennesker må få lov til at nyde godt af de få herlige, lyse sommeraftener.

Som det vil fremgå af Rigsdagens forhandlinger, bliver loven om syvlukningen ikke gennemført i sommer. Vi vil derfor tillade os at henstille til D'hrr. principaler at indføre frivillig syvlukning i sommer, idet vi tilføjer, at vi føler os fast overbeviste om, at det ærede publikum såvel i by som på land vil finde sig tilrette hermed, ligesom i andre byer, hvor syvlukningen allerede er indført.«

Ærbødigst
Bestyrelsen for Handels- og Kontormedhjælperforeningen
i Grenaa

Det var et indlæg, der i juli blev fulgt op af en artikel fra bladet »Manufakturisten«, hvori der bl.a. står:

»Det er jo ikke alene medhjælperne der trænger til frihed, også principalen, som er bunden bag disken hele dagen og ofte hustruen med, kunne fuldt så meget trænge til lidt hvile. Dette så meget mere, som deres arbejdsdag som oftest er betydelig længere end deres medhjælperes, idet meget arbejde hviler på dem, efter at personalet er gået.

Det vil derfor være til stor gavn for disse principaler, om de i sommertiden kunne lukke butikken kl. 7 og nyde den attrådede hvile ude i den frie natur.....«

Enten er det en smart butiksmedhjælper, der prøver at føre »krigen« over i fjendens lejr, eller også er det en principal der ser positivt på 7 lukningen. Det afføder i hvert fald omgående et svar fra Grenaa afdelingens formand, der ironiserer lidt over artiklen, og slutter med en kraftig henstilling:

»Jeg henstiller derfor såvel til D'hrr. manufakturhandlere som til D'hrr. købmænd i Grenaa, at tage initiativet og lukke kl. 7 herefter. Jeg har hørt forskellige udtalelser fra enkelte købmænd, at de ikke kunne lukke kl. 7 når der var een eller to som ikke ville lukke, dertil vil jeg bemærke, at jeg tror det købende publikum ville lære at kende vedkommende på en mindre fordelagtig måde, hvis han ikke lukkede samtidig med sine kollegaer.«

Tiden under krigen

Man fik dog snart andet at tænke på end lukkeloven.

Den 3. 7. 1914 mobiliseres 2.700 mand til hæren og lige så mange senere på efteråret til søværnet og flåden.

Det skabte selvfølgelig kaos på arbejdsmarkedet men sandelig også i de mange hjem, der nu måtte undvære en forsørger.

Det skabte også en livlig aktivitet i byrådet, der efter længere debatter vedtog at yde 10 kr. pr. uge til de indkaldtes hustruer + 2 kr. pr. ukonfirmeret barn. Selv om staten betalte ⅔ af beløbet, har det alligevel gjort et godt indhug i kommunens hjælpekasse.

Man fik også travlt i H.K.-afdelingen med at organisere og informere.

I november holdtes der et offentligt møde på Afholdshotellet med Centralorganisationens forretningsfører Jens Johansen som taler. Johansen talte om »Krigens virkninger overfor medhjælperstanden«. Han nævnte bl.a., at arbejdsløsheden var steget med 1%, når dertil så kom, at 12½% af medhjælperstanden var indkaldt, ville arbejdsløsheden efter krigen sikkert blive endnu højere.

Han omtalte principaler, der da krigen kom, havde vist tilbøjeligheder til at afskære sig fra deres økonomiske forpligtelser og annullere indgåede kontrakter over for deres personale, hvad der var både moralsk og juridisk uforsvarligt - ikke mindst i en tid, hvor der kaldes på og appelleres til samfølelse.

Men livet går trods alt sin gang i Danmark.

Med vanlig sans for både humor og petitesser diskuterer man, endda på regeringsplan, det timelige i at vedtage en lov om siddepladser til butikspersonale.

Fra Dagbladet »Nordjylland« er hentet denne lille notits:

»Vi vil såmænd gerne tro, at også forslaget om butiksstole bliver vedtaget af Rigsdagen, det vil falde godt i tråd med meget i de senere års lovgivning, hvorved den personlige frihed og dispositionsret er blevet bastet og tilintetgjort. Men vi kan ikke se nogen trang eller fornuftig grund til at lovgive om butiksstole, da man så godt som aldrig for år tilbage, da butiksbetjeningen havde langt længere arbejdstid end nu, hørte tale om sygdomme, forårsaget af den stående stilling under det lange dagsarbejde.

Men vi indrømmer, at slægten er mere sensibel nu, måske væsentligst fordi ungdommen ikke opdrages til udholdenhed i arbejdet.

Hvad i øvrigt stolene i butikkerne angår, så har kommisser til os udtalt, at der egentlig aldrig er tid til, at butikspersonalet kan sidde ned udenfor måltiderne, når gerningen skal passes forsvarligt, er der ikke kunder at betjene, så er der altid noget at ordne eller arrangere.

Butiksstolene kan vel derfor siges i almindelighed ikke at være påkrævede af nogen nødvendighed, og som regel vil det vise sig at være overflødighedsgenstande.

Et lovbud derom anser vi derfor som både umotiveret og upraktisk, og som unødvendigt indgreb i den frie dispositionsret.«

Det var den almindelige holdning i visse dele (højre) af den danske presse, og det har jo nok kunnet sætte sindene i kog.

Det kunne også, omend på en anden måde, det dansekursus der i vinteren 1915 blev en stor succes med danselærer Pallesen som leder. Hvad der derimod samme år ikke blev en succes, var et stenografikursus. Det var jo beklageligt, *»noget hvoraf dog enhver ville høste megen gavn og glæde«*.

De var både opfindsomme og kreative i den bestyrelse, således var adgangskortene ved 2 års stiftelsesfesten små håndmalede medaljoner, gjort af næstformanden.

Dyrtiden

Udover frygten, den stigende arbejdsløshed og rationering medførte krigen også enorme prisstigninger.

Nedenstående undersøgelse og sammenligning, der er hentet fra Statistisk Departement, er foretaget i juli 1914 i en københavnsk gennemsnitsfamilie på 5 personer med en årlig udgift på 2000 kr. Den siger jo noget om hvor svære leveforholdene var i de år. Der er taget hensyn til at den stigende vareknaphed medførte, at f.eks. margarine og fedt erstattedes af den rationerede smørmængde, og der er tillige taget hensyn til rationeringen af enkelte andre varer som f.eks. brød.

Dyrtidens storme blæste over landet.

Tilsammen giver tallene, selv med de nævnte forbehold, et meget dystert billede af livsvilkårene, specielt for den del af befolkningen hvor handels- og kontorfolkene befandt sig.

Hvor vigtig organisering i en fagforening var, og hvor kraftigt man agiterede, understreges af de talrige annoncer fra den tid, der opfordrer bl.a. boghandler- og isenkræmmermedhjælperne til at organisere sig.

Udgifter til: Fødevarer	Juli 1914 Kr.	Juli 1915 Kr.	Juli 1916 Kr.	Juli 1917 Kr.	Febr. 1918 Kr.
Flæsk og kød	234	328	420	370	402
Smør, mælk, ost, æg	217	282	324	371	492
Margarine og fedt	73	95	100	125	0
Fisk, fersk og salt	30	30	38	42	41
Brød	153	199	194	284	264
Mel, gryn o.lign.	33	56	59	80	80
Kartofler, grøntsager, frugt	54	65	65	82	95
Sukker, urtekram, øl m.v.	156	164	186	226	268
Tilsammen	950	1219	1386	1580	1642
Klæder, fodtøj, vask	270	297	432	513	567
Bolig og vedligeholdelse	330	330	342	375	404
Brændsel og belysning	100	135	175	220	275
Skatter, kontingenter, sygekasser osv.	210	210	210	210	210
Andre udgifter	140	140	173	196	224
Tilsammen	1050	1107	1332	1514	1680
Ialt	2000	2326	2718	3094	3322

Procentvis vil prisstigningen fremgå af følgende tal, idet udgiften i juli 1914 sættes til 100:

		Udgifter til fødevarer	Andre udgifter	Samtlige udgifter
Juli	1914	100	100	100
Juli	1915	128	106	116
Juli	1916	146	127	136
juli	1917	166	144	155
Febr.	1918	173	160	166

Kvinderne på arbejdsmarkedet

Hvor ringeagtede kvinderne på arbejdsmarkedet var på den tid, kan næsten ikke udtrykkes bedre end med dette lille uddrag fra organisationens eget blad:

»..... *Har De en bog om oldtidskundskab?*« - » *Ja vi har*«. *Man tænker sig ikke om, man flyver op og ned af reolerne, i stedet for at slå op i et bogkatalog. Men disse er ved Gud så indviklede, man ser sig i spejlet, smiler til kunden for at dække over sin uvidenhed.*

»*Nu skal jeg se om der er en af herrerne tilstede.*« *Det er lidt af typen på en dame ansat i en boghandel under navnet »medhjælper«. Først og fremmest gælder det om at komme ud af døren på slaget. Hvis disken flyder, så sætter man de forkerte låg på æskeposten og sælger det næste dag som udrangeret. Hellere det, end at gøre sit arbejde grundigt. Ulykken er, at boghandelen jo kun er noget midlertidigt, indtil man glider ind i ægteskabets »rolige« havn..... Bare de kvindelige medhjælpere ville dygtiggøre sig noget mere inden for deres fag, så at de ikke altid ved deres arbejde bliver den usunde konkurrence, men at de kan stå fuldt på højde med mændene, og derved først får ret til at sige: Samme arbejde, samme løn«.*

Lige løn for samme arbejde var et gammelt programkrav, der under verdenskrigen fik ny aktualitet, idet kvinderne i stigende tal rykkede ud på arbejdsmarkedet.

Det var i første række Dansk Kvindesamfund der trådte i skranken for den sociale reform, idet man fik ministeriets godkendelse til at indhente statistikker over lønforholdene mellem mænd og kvinder i samme arbejde.

Den stadig mere aggressive agitation og de mange kvinder på arbejdsmarkedet, kombineret med frygten for arbejdsløshed bevirkede i de år en ganske markant stigning i medlemstallet.

Vel nok også fordi man havde set resultater af de krav forbundet stillede.

En ny tid er på vej

Så - endelig - den 28. juni 1919, efter 4 års krig med 10 millioner døde og efter 5 måneders forhandling i Versailles gik Tyskland med til en ydmygende fred. Den store krig var forbi.

I tusindvis kæmper kontorfagets unge kvinder - og mænd - under ulige vilkår mod krigsperiodens enorme prisstigninger. Vil det lykkes at bringe den skrøbelige skude gennem dyrtidens storme, og lykkelig undgå at blive et bytte for tidens grådige hajer?
Husk uorganiserede kollega! Centralorganisationen er for Dem den bedste lods over dyrtidens frådende hav.

Det var et dyrt skud der blev affyret i Sarajevo 5 år tidligere. Mordet på Ærkehertugen blev ikke det eneste.

Rent fagligt var der i hele denne periode vokset et krav om, at man skulle gennemføre en 8 timers arbejdsdag. Et krav der også i Grenaa skabte megen debat ved de mange medlemsmøder.

Det var en af de virkelig store begivenheder i fagbevægelsens historie, da kravet i 1922 blev gennemført under dette slogan:

Tiden efter 30'erne

20'erne og 30'erne blev een lang faglig kamp - med strejker og lockouter.

Ved Kanslergade-forliget, der sikrede socialreformens gennemførelse i 1933, var der næsten 200.000 arbejdsløse.

Den medlemstilbagegang der havde været i 20'erne vendte, så medlemstallet mere end fordobledes i de næste 10 år.

Fagbevægelsen var præget af optimisme, en optimisme der bestemt ikke blev mindre ved dannelsen af den første socialdemokratiske regering i 1924 under ledelse af Th. Stauning.

Den reallønsnedgang der fulgte med krigen var efterhånden ved at være vundet ind gennem svære kampe, og man stillede nye krav.

Det moderne industrialiserede samfunds elendighed skulle løses.

Også i Grenaa steg medlemstallet i de år. Med Frede Dahlin som formand fra 1930 - 37 kom arbejdet ind i mere faglige rammer, og de første overenskomster blev oprettet.

De var ofte meget svære at hale i land.

Man hentede agitatorer fra Århus der skulle animere handels- og kontormedhjælperne bl.a. på Grenaa Dampvæveri til at melde sig i organisationen.

Da lønnen var lille, og H.K. lovede højere lønninger, meldte en del sig ind, men langt fra alle.

Det var ikke så nemt for døtre af f.eks. håndværksmestre eller selvstændige butiksdrivende at fortælle hjemme, at de havde meldt sig ind i en fagforening.

Når dertil lægges, at Direktør Rosenvinge var imod at medarbejderne organiserede sig, kan man jo godt forstå at bølgerne er gået højt. Hver enkelt medarbejder blev kaldt ind til direktøren og indirekte truet med opsigelse hvis de organiserede sig. Det blev dog ikke til hverken opsigelser eller lønforhøjelser i den omgang, da der ikke var organiserede nok til en overenskomst.

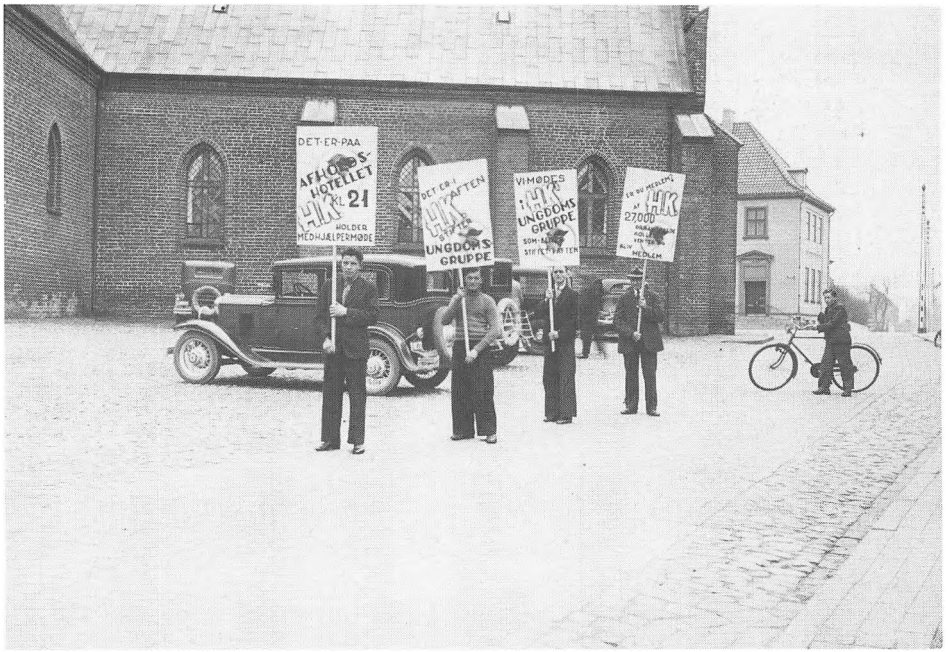

Agitatorer på Torvet i Grenaa der opfordrer til at støtte dannelse af en ungdomsforening med det meget slående argument: *»27.000 kollegaer venter på dig«.*
(Grenaa 1937)

Ungdomsforeningen

Det var ikke blot mellem de etablerede og uddannede handels- og kontormedhjælpere man agiterede.

Ved et møde den 9. april 1937 på Afholdshotellet i Grenaa,hvor alle handels- og kontormedhjælpere var indbudt, holdt sekretær Ravn fra København en agitatorisk tale, hvorefter de unge samledes for at stifte ungdomsafdelingen.

Til bestyrelsen valgtes som formand Ejnar Pedersen.

Ungdomsafdelingen havde til formål, at samle de unge med fælles fagområde til selskabelig og kammeratligt samvær. I den forhandlingsprotokol der er bevaret, er det morsomt at læse om de mange arrangementer, der strækker sig fra: cykelture i det blå, pinseballer, en film fra Falck's redningskorps, dans med musik af H.K.'s orkester - til: Kaffeborde med fællessang og en Jeppe Aakjær aften.

Men der har også været fagpolitiske foredrag, om værdien af at være organiseret, om H.K. og agitationen og om ungdomsarbejdet i al almindelighed.

Man har ud over det ført en livlig korrespondance med andre ungdomsafdelinger i landet og udvekslet erfaringer, ligesom bestyrelsen deltog i adskillige fagpolitiske kurser.

Ungdomsafdelingen har givet været det grundlæggende fundament for den rivende udvikling H.K. efter de år kom i.

H.K.'s kontor i Kannikegade. Som det ses er vinduerne dekoreret med agitationsmateriale og tilbud.

Op til i dag

Medvirkende har også været, at man i 1963 overgik til fast administration med kontor i Kannikegade 1 og ansatte en afdelingssekretær til at forestå det daglige arbejde.

Der blev i de næste år oprettet mange overenskomster og der blev dannet klubber med bestyrelser og tillidsmænd.

Afdelingen voksede og voksede.

I 1969 blev man således nødt til at ansætte en assistent på kontoret. Det blev Minna Henriksen, der i et par år havde været afdelingens udmærkede kasserer, hvorfor hun hurtigt kunne sætte sig ind i det daglige arbejde.

At der virkelig var gang i udviklingen, understreges af, at man i 1970 tegnede medlem nr. 1000 i Grenaa-afdelingen. Samtidig benyttede man lejligheden til at uddele hele 9 diplomer og hæderstegn til 25 års jubilarer.

Primus motor i hele denne udvikling var afdelingens formand Ejnar Pedersen, der nok er den formand der har varetaget posten længst i nogen H.K.-afdeling.

I to perioder, fra 1937 - 51 og igen fra 1957 - 71 ialt 29 år var han igangsætter og drivkraft for arbejdet i Grenaa-afdelingen.

Det udadvendte arbejde er siden 1963 varetaget af afdelingssekretæren:
1963 - 67 Poul E. Jensen
1967 - 81 Hans Jørgen Jørgensen
og fra 1981 Frederik Jühne.

Tre dynamiske og initiativrige personligheder.

Fra begyndelsen af 70'erne kom arbejdet i afdelingen ind i bredere rammer. Således deltog 7 unge Grenaaensere i Foreningen Nordens lærlingekonference i Grenaas norske venskabsby Drøbak.

Man indgik et tættere samarbejde med handelskolen og arbejdsformidlingen.

H.K.'s Jobpatrulje kørte rundt i sommerlandet for at skaffe bedre løn- og arbejdsforhold for de unge og for at kræve lærlingeloven overholdt.

Med den stigende arbejdsløshed voksede ikke bare administrationen men også aktiviteterne.

En gruppe arbejdsløse gik sammen i et arbejdsløshedsudvalg, med det formål at samle ligestillede til aktiviteter inden for normal arbejdstid, bl.a. for at mindske de psykiske problemer der kan opstå for den enkelte i ledighedssituationen.

Med den stigende arbejdsløshed har H.K. for længst set, at uddannelse og efteruddannelse er af største betydning i den rivende teknologiske udvikling, hvor det er vanskeligt bare at fastholde sit nuværende job.

Derfor prioriteres kursusvirksomheden højt i H.K.

Ejendommen Lillegade 24 medens der endnu var Brugsforening på hjørnet. Ejendommens facade har i tidens løb gennemgået en del forandring, men er for tiden ved at blive bragt tilbage til det oprindelige udseende.

Med H.K.'s køb af ejendommen Lillegade 24 i 1977 blev det muligt at etablere egne kursus- og mødelokaler, der benyttes flittigt til mange former for aktiviteter.

H.K. har også set, at solidariteten skal strække sig videre end til egne medlemmer. Derfor var det et længe næret ønske, der gik i opfyldelse, da man kunne samle tværfaglig ungdom under een hat i»Fællesorganisationens Ungdom«.

Et helt andet aspekt trænger sig på nu, det er fritiden.

Man har derfor i de senere år i stigende grad kunnet se H.K. arrangere en lang række alternative tilbud af mere kulturel art for medlemmerne.

Disse arrangementer er en naturlig følge af den stadige nedsættelse af arbejdstiden, der inden år 2000 sandsynligvis vil være på 20 - 25 timer pr. uge.

H.K. er efterhånden blevet en meget alsidig fagforening og det kan derfor heller ikke undre, at man er gået med i samarbejdet om oprettelse af en lokalradio, nemlig: Radio Djursland.

Fra den spæde start med 20 medlemmer i Grenaa, er afdelingen vokset så den i dag dækker et område på 5 kommuner, (Grenaa, Nørre Djurs, Midtdjurs, Ebeltoft og Rønde) med 90% af funktionærerne indenfor H.K.'s område.

H.K.'s Grenaa afdeling fejrede i 1985 sit 75-års jubilæum og fik naturligvis i den anledning mange gode ønsker for fremtiden, men hvad den bringer, ja, det er jo en helt anden historie.

Formandsliste for H.K. Grenaa afd.

1910	Søren Kjær
1911	Carl Nielsen
1912	Afdelingen går ind
1913	Ny start
	Johs. Petersen
	Ingvart Thorup
1914	Aage Mikkelsen
	J. C. Nielsen
	D. Elmer
1915 - 1916	A. Mikkelsen
1917 - 1920	J. Rasmussen
1920 - 1921	Kæmnerassistent
	Andersen
1921 - 1925	Olaf Rasmussen
1925 - 1929	Ejnar Nielsen
1930 - 1937	Frede Dahlin
1937 - 1951	Ejnar Pedersen
	-1. periode-
1951 - 1956	Knud Møller
1956 - 1957	Thyge Hansen
1957 - 1971	Ejnar Pedersen
	-2. periode-
1971 - 1972	Poul Hove-Jensen
1972 - 1973	Niels Chr. Laustsen
1973 - 1979	Knud Høeg
1978 - 1980	Inge Højer
1980	Børge Christensen

Faneindvielse blev foretaget den 27. 2. 1914

Enslev by brænder

Af Tage Tækker Hansen.

Tredie pinsedag den 31. maj 1887 lige over middag blev landsbyen Enslev næsten helt udslettet ved en voldsom ildebrand. Der har sikkert engang ligget en boplads på stedet, senere en landsby i mindst 1500 år. Den by, der brændte i 1887, har nok kun været ca. 200 år gammel, idet byen efter svenskekrigen i 1660 var så godt som ødelagt og nedbrændt. Kilderne fra dengang er meget få, men fra branden i 1887 findes forhørene indskrevet i Grenaa retsprotokol. Ligeledes findes i brandforsikringsprotokollerne vurderinger fra lige efter branden og af den nyopførte by. Første vurdering af nybygninger sker allerede mindre end seks uger efter branden.

Parti fra Enslev 1954
Forrest i midten ses den gård som i 1887 ejedes af sognefoged Søren Rasmussen. Han har sikkert måttet yde husly til de 2 gendarmer, som efter branden var stationeret i Enslev. Det var også i denne gård, de mange politiforhør blev foretaget. Det allerførste forhør foregik dog i skolen. Denne ses dog ikke på billedet, kun skolens staldlænge ses nederst til venstre. Midt i billedet ses Niels Præsts gård (matr. nr. 8), som den så ud efter branden og mange år frem.
(foto: Søren Harbo Andersen, Djurslands Museum)

Vejen gennem Enslev var oprindelig hovedfærdselsåre fra Grenaa til Randers, og kom man i 1887 fra østsiden, fra Grenaa til Enslev, lå det meste af byen til venstre ned mod Kolindsund, som dengang netop var tørlagt. Gårde og huse lå tæt sammenbygget, hvidkalkede med rødmalet bindingsværk og med stråtag, altså en hyggelig gammel landsby, hvor man ikke havde langt til naboerne. Oprindelig hørte byen under godset Sostrup, men midt i 1800-tallet var gårde og huse overgået til selveje.

Maj måned havde været tør i 1887, og den 31. maj blæste en frisk vind fra vest. Landsbyens beboere passede hver deres daglige pligter og gøremål. Rasmus Basland var sammen med sin 15-årige søn Søren og hjorddrengen Peder ved at køre vinterens sidste staldgødning ud på marken. Gårdens tjenestepige Ane Marie var om formiddagen i Sundet for at rense nogle grøfter. Konen i gården, Marie, passede parrets mindre børn. Lidt før middag kom tjenestepigen hjem for sammen med konen at malke køerne, som hjorddrengen havde hentet hjem fra marken. Dengang var det almindeligt at malke tre gange om dagen.

Hos Chr. Slemming var der denne dag blevet brygget øl - sikkert den fra Enslev kendte gammeløl, sur og stærk, men god for tørst. I enkelte enslevgårde blev der brygget gammeløl til for ca. 40 år siden. - I gården ved siden af var Rasmus Ladefoged ung og nygift. Hans kone

hed Jensine, og to karle og en tjenestepige udgjorde folkeholdet her. Lige før branden opstod, havde alle været samlet til middagsmaden, som den dag stod på grød. På Rasmus Ladefogeds stuehus i den østre ende havde en stork indlogeret sig. Også den mistede ved branden sit sommerhus.

Brandfoged og gårdmand Mathias Laursen havde den 20. maj været på brandsyn og fundet alt i orden. Hver især skulle selv sørge for at holde skorstene og fyrsteder m.v. i orden.

Stor Ildebrand. Idag ved Middagstid opstod en Ildebrand i den 1/4 Mil vest for Grenaa beliggende Landsby Enslev. I Løbet af et Par Timer nedbrændte 9 Gaarde og 6 Huse aldeles. Kun 1 Gaard (Sognefogdens), Stuehuset til en anden, Skolen og nogle Huse reddedes. Med Undtagelse af 3 Faar, en Kalv og noget Fjerkræ vides ingen Kreaturer at være indebrændt.

Samme dag som branden fandt sted, den 31. maj 1887, bragte Grenaa Avis ovenstående notits. Grenaa Folketidende bragte dagen efter en længere øjenvidneskildring fra branden i Enslev

Gårdmand Anton Ottesen var lidt før middag gået forbi smedien og gennem plantningen nord for Søren Slemmings lade - der hvor nu forsamlingshuset ligger - og om til Rasmus Ladefoged for at tale om en forestående grundlovsfest, der skulle være i plantningen. Det er en interessant sag, da tiden var præget af indre politisk uro. Grundloven fra 1848 havde endnu ikke givet Danmark en parlamentarisk valgt regering.

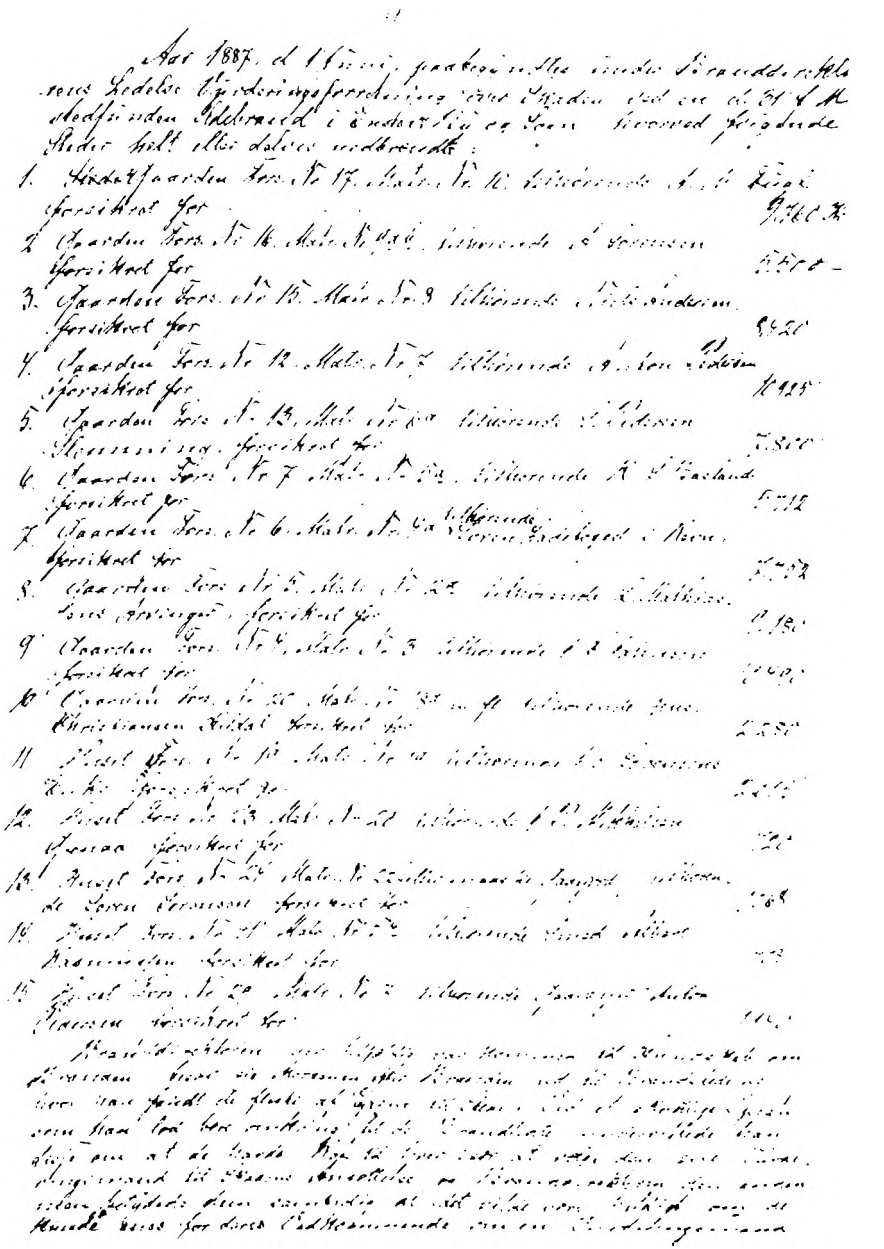

Fra brandforsikringsprotokollen: Vurderingsforretning af 1. juni 1887 over de 15 nedbrændte gårde og huse i Enslev.

Grundrids af de ved Ildsvaaden i Landsbyen Enslev den 31te Mai 1887 ødelagte Eiendomme.

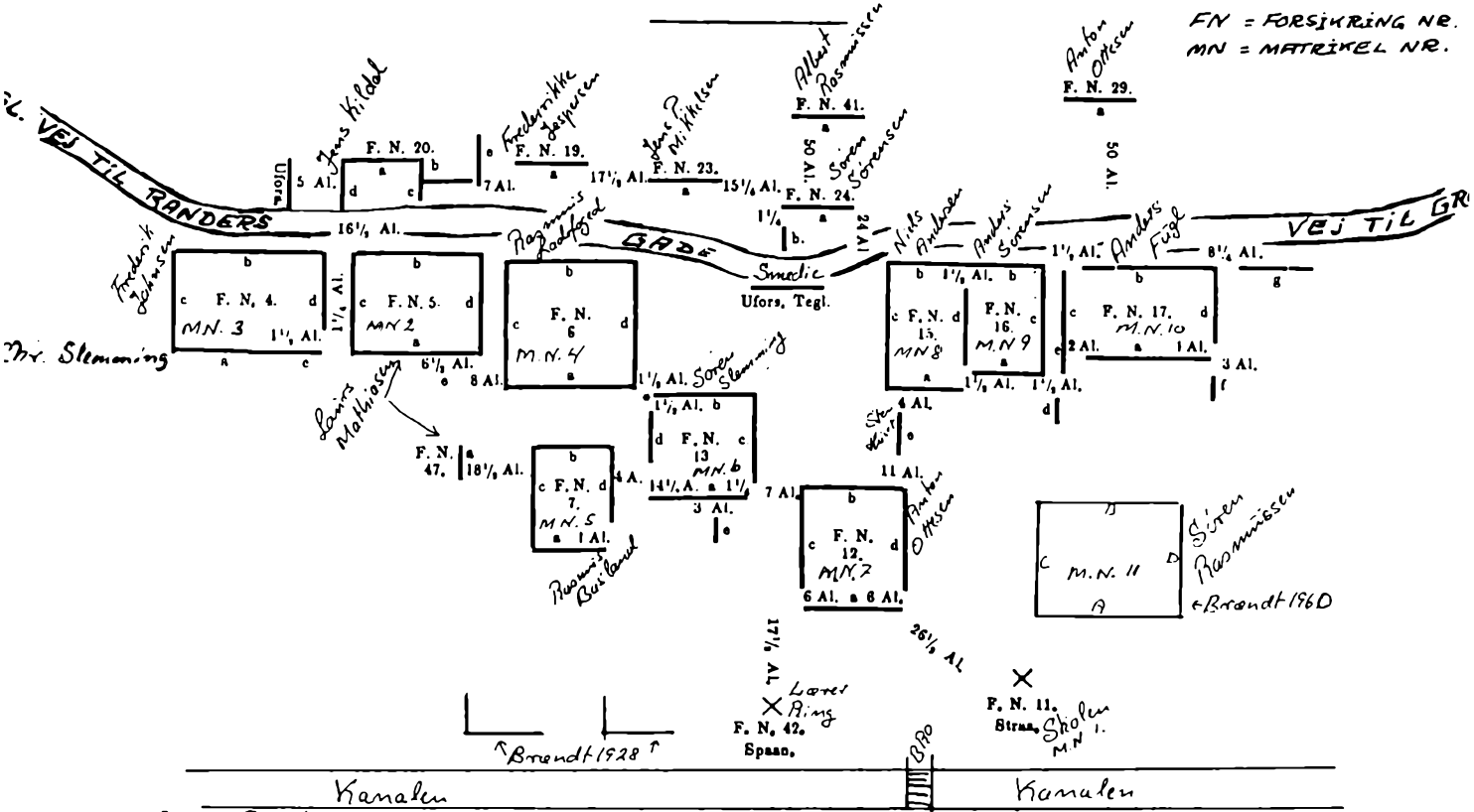

Ovenstaaende Grundrids omfatter de d. 31. Mai 1887 nedbrændte Eiendomme. Af det anførte reddedes bog Forf. Nr. 42, 11 og det uforsikrede teglhængte Hus (Smedie) syd for Forf. Nr. 24. Af de øvrige nedbrændte Eiendomme reddedes af Forf. Nr. 12 det flisetækkede Litra a og af Forf. Nr. 15 det teglhængte Litr. e, hvorhos det teglhængte Forf. Nr. 47 kun tog ubetydelig Skade.

• ved Forf. Nr. 13 betegner det Sted, hvor Ilden menes at være opstaaet.

× × Forf. Nr. 11 og 42 ere Skolen og et Skolelæreren tilhørende Huus, der reddedes ved, at det flisetækkede Vaaningshus til Forf. Nr. 12 (Litr. a) standsede Ildens videre Fremtrængen.

De anførte Maal i Alen betegne Afstanden imellem Bygningerne.

Gårdmand Anders Fugl - gift med enken i den østligste gård - havde lidt før middag sendt sin karl til smeden for at aftale tid angående nogle heste, der skulle have ordnet hove og lagt sko på. Hos Søren Slemming var forårsarbejdet ved at være tilendebragt. Søren og hans tjenestekarl, Marius, var ved 8-tiden taget i marken for at pløje. Ved 9-tiden var Marius taget hjem for at rense ud hos svinene. Sørens sønner på 8 og 11 år var fra morgenstunden sendt i marken med køerne, som de ved 11-tiden bragte hjem til middagsmalkningen.

Malkningen blev klaret ude på gårdspladsen af Sørens kone, Ane og tjenstepigen, Jensine, medens drengene spiste deres middagsmad, hvorefter de igen drog i marken med køerne. Søren var også lidt før middag vendt hjem fra marken med sin plov, der blev læsset af hos smeden til reperation. Marius vandede hestene og satte dem på græs, inden han og Søren gik ind for at spise middagsmad.

I stuehuset havde to sypiger, Christine og Sofie, hele formiddagen været i gang med at gå husets tøj og linned efter, medens Ane og Jensine passede deres daglige gøremål. Efter spisningen havde Søren og tjenestekarlen lagt sig til at sove. Ane gik og ordnede lidt og lagde sig så også til at sove.

Christine var lige gået ud et øjeblik. Sofie var gået over til smedens stuehus. Hendes broder var i lærer som smed ved landsbysmeden, Albert Rasmussen. Hun ordnede lidt ved broderens tøj og begav sig igen mod Søren Slemmings gård. På vej derhen stod hun et øjeblik og talte med Søren Skrædder og Jens Kildahl. Medens de står og snakker, ser

Anmodning til Veldædigheden.

Ved en i Gaar Enslev By overgaaet Ildebrand, hvorved 10 Gaarde og 5 Huse bleve lagte i Aske, mistede en stor Del Tjenestefolk og flere Smaakaarsfamilier næsten alle deres Ejendele, nogle uden at have tilstrækkelig assureret og andre uden at have nogetsomhelst assureret. For at kunne yde disse trængende, brandlidte Hjælp, tillade undertegnede os herved at anmode om velvillige Gaver, som enhver af os med Glæde vil modtage, og som skulle blive uddelte efter bedste Skjøn.

Den 1ste Juni 1887.

O. Gottlieb, Sognepræst. **A. Hoid,** Sogneraadsformand.
K. S. Ring, Lærer. **J. Rasmussen,** Sognefoged.
C. Christensen, Landinspektør.

Ved branden i Enslev mistede tjenestefolk og familier i små kår alle deres ejendele uden at have tilstrækkeligt brandforsikret, og mange havde overhovedet ikke forsikret. Til hjælp for disse brandlidte blev der startet en indsamling. En nedsat komité indrykkede ovenstående annonce i de lokale dagblade, og med mellemrum indrykkede komiteen også en notits om, hvor meget der kom ind ved indsamlingen (her vist fra Grenaa Folketidende for henholdsvis den 18. juni og den 28. juni 1887). Der indkom ialt kr. 1.156,57.

Sofie pludselig ild og røg slå op gennem taget på Søren Slemmings lade. Hun løb nu, så hurtigt hun kunne, ned for at vække de sovende i gården.

Til de brandlidte Smaakaars- og Tjenestefolk i Enslev

har Komiteen endvidere modtaget fra Partikulier J. A. Jørgensen i Grenaa 10 Kr., Dyrlæge Veyer 4 Kr., Propr. Bredstrup, Slemminggaard, 10 Kr., N. N. 10 Kr., N. N. 4 Kr., Gmd. K. Brygger og tre Døtre i Villerfø 5 Kr., Gmd. P. C. Nielsen i Veggerslev 4 Kr., X. 2 Kr.; fra Skjærvad er modtaget 30 Kr. 25 Øre, nemlig: fra Forvalterne Nonbve, Carve og Rasmussen, hver 2 Kr., Meieribest. Klopp 2 Kr., Avlsk., J. Sørensen 1 Kr., Kusk N. Sørensen 1 Kr. Staldk. N. Albertsen 1 Kr., Marius Christensen, Villum Villumsen, Andreas Larsen, Hans J. Hansen, Oluf Andersen, Anders Christensen, Chr. Christensen, Peter Henriksen, Henrik J. Christian Nielsen, Jens Grund, Hansine Hansen, Amalie Petersen, Christian Hansen, Christian Petersen, Theodor Jensen, hver 50 Ø., Søren Petersen, Niels Mikkelsen, Jens Simonsen, Anders Jensen, M. Mikkelsen, Lars Jensen, R. Thomsen og Niels Jensen, hver 1 Kr., Rudolf Jensen 75 Øre, Dorthea Jepsen 50 Øre, og Mølbestyrer Ibsen, Skjærvad Mølle, 2 Kr. hvilket med forannævnte er 79 Kr. 25 Øre.

Indsamlingen slutter den 26de Juni.

Enslev, d. 22. Juni 1887.

For Komiteen,
K. S. Ring.

— Til de brandlidte i Enslev er endvidere paa Grenaa Folketidendes Kontor indkommet: Mikkel Smed, Laen, 1 Kr. — med tidligere indkomne 21 Kr. — Hermed slutter Indsamlingen.

Den store katastrofe var sket.

I en så sammenbygget og brandfarlig landsby kunne det kun gå rivende galt, når den røde hane galede. Den friske

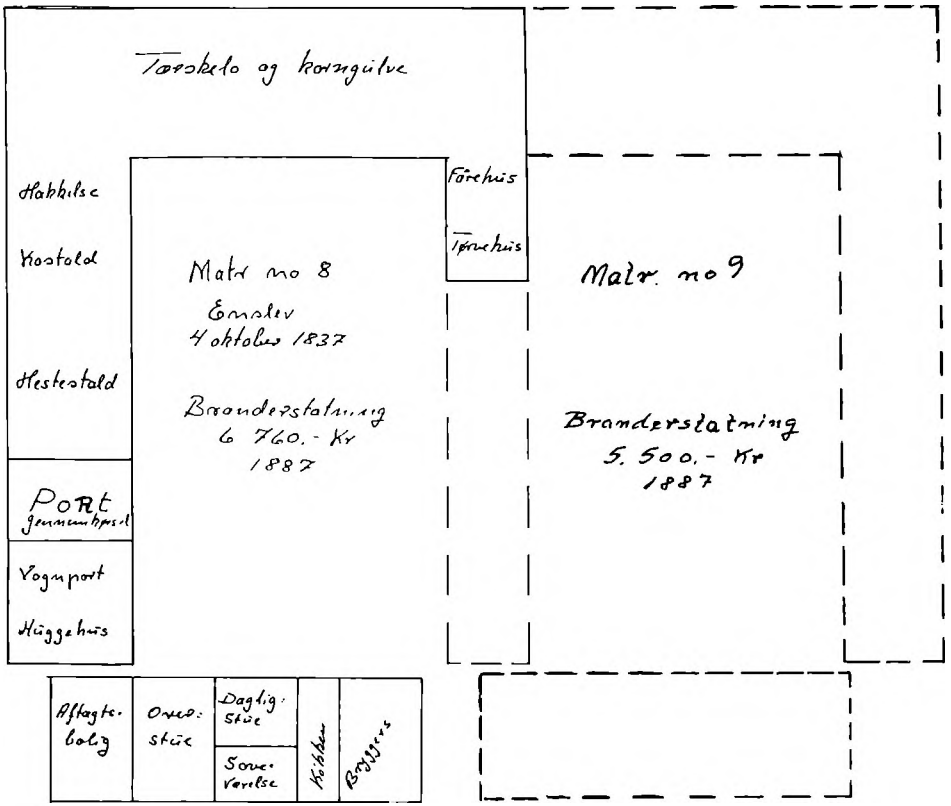

Tegningen over gård matr. nr. 8 som den formentlig var indrettet før branden i 1887. Gård matr. nr. 9 er tegnet ind med punkteret linie, så man kan se hvor tæt nogle af gårdene lå inden branden. Sammenbyggede gårde fandtes i mange landsbyer.

blæst fik ilden til med lynets hast at antænde ikke mindre end 10 gårde og 5 huse, som alle nedbrændte totalt. Ilden var så voldsom, at man i Grenaa kunne se askestykker og brandflager dale ned i gaderne. Brandkorpset fra Grenaa mødte med 2 sprøjter, ligesom sprøjter fra Kni, Karlby, Hammelev og Voldby også kom til hjælp. Det var nu nok begrænset, hvad datidens udstyr kunne stille op ved så stor en brand. Brandinspektør Starck, Grenaa, ledede brandfolkene, og forespurgte efter hvilke regler brandkorpsene arbejdede svarede han: »*Det går fanden rystemig, som det bedst kan*«.

Inden aften var byen en rygende ruinhob. Ingen menneskeliv var gået tabt, men var ilden opstået om natten, tør vist ingen forestille sig, hvad der ville være sket. Det hele gik så hurtigt, at man nogle steder næsten intet indbo fik ud. Personlige ejendele, gamle arvestykker og familiebilleder m.v. var væk for stedse.

Enkelte bygninger reddedes dog, fordi de var belagt med skiffer eller tegltag. Det gjaldt den nu fjernede gamle smedje, stenhuset ved Jørn Høegs gård samt aftægtshuset ved Mathias Laursens gård, hvor nu Iris og Frede Mikkelsen bor. Stuehuset til matr. nr. 7 - nu Jes Kruses gård - var nybygget og belagt med skiffer og reddedes derved. Det betød, at skolen, et par huse og to husmandssteder blev reddet. Gården matr. nr. 11, sognefogedens gård - nu Rosa og Torben Møller - lå lidt fra de andre gårde og i læsiden for branden. Derfor reddedes den. Det var også den eneste gamle gård, der var tilbage, men den 5. februar 1960 udbrændte også den totalt.

Hvordan ilden opstod, er der ingen der ved, men det var ikke fordi, der ikke blev gjort forsøg på at finde årsagen. Samme dag kl. 14,00 - halvanden time efter ildens opkomst - blev politiretten sat hos skolelærer Ring i Enslev skole - der hvor nu Vita og Holger Thinnesen bor. Lange forhør blev afholdt de nærmeste dage efter branden. To betjente og et par gendarmer blev stationeret i byen, men lige lidt hjalp det. Ildens årsag kunne ikke findes, og den 12. juli 1887 noterede dommeren i Grenaa i retsbogen, at det ikke hidtil er lykkedes at tilvejebringe yderlige oplysninger angående årsagen til branden. Der blev aldrig ført nogen retssag.

Grenaa Folketidende skrev den 19. juni 1887 om branden i Enslev, at skaderne på den faste ejendom var vurderet til ca. kr. 74.000,00 og på løsøret til ca. kr. 50.000,00. En del, især tjenestefolk, havde lavt eller slet ikke forsikret, og en indsamling blev iværksat af lærer Ring

og sognefogeden. At bidrag kom ind fra hele Djursland kan ses i aviserne. Hjælpsomheden var stor fra alle sider.

Hvad man har tænkt og gjort rent praktisk denne dag i 1887 vides ikke, men problemerne opstod straks. Dyrene har kunnet klare sig i det fri på marken, men genhusningen af de mange hjemløse mennesker må have været et problem. De få reddede huse kunne ikke rumme alle, selv om man dengang ikke var vant til megen komfort. Nogle har måttet søge til familie og venner uden for byen. Forsømmelseslisterne fra skolen viser mange forsømmelser i månederne efter branden.

Dette relief sidder i forgangen hos Gerda og Jørn Høeg (matr. nr. 8). Opsat af Niels Andersen - bedre kendt som Niels Præst - og hustruen Rasmine, som ejede og genopbyggede gården i 1887. (foto: Søren Harbo Andersen, Djurslands Museum).

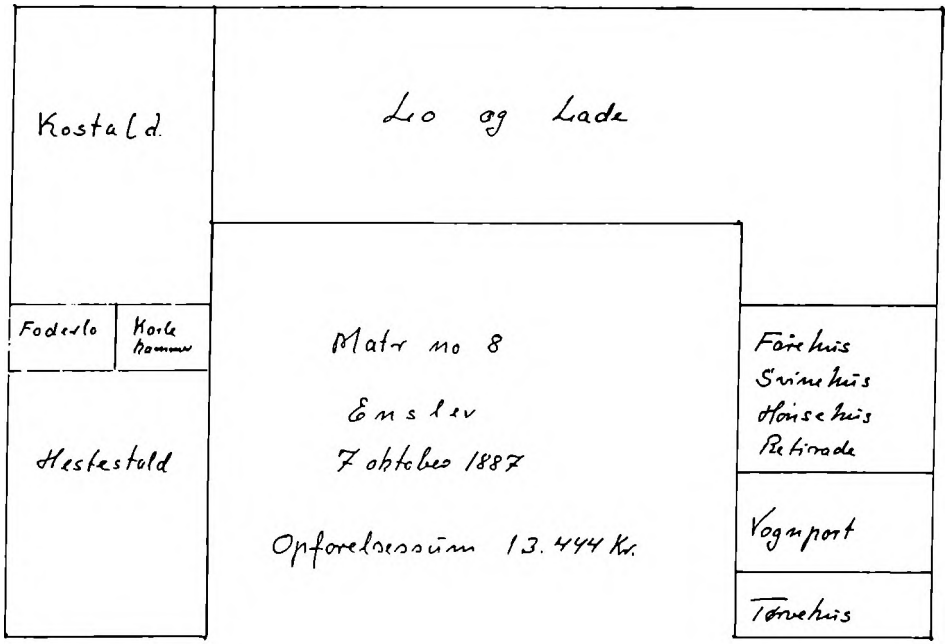

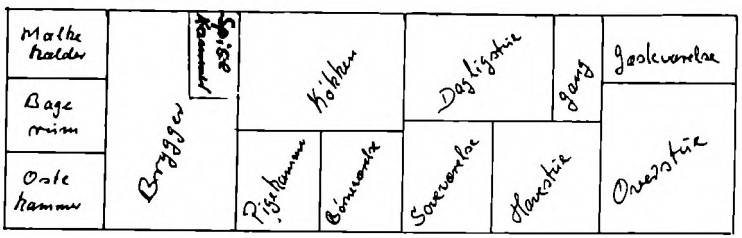

Gård matr. nr. 8 som dens indretning kom til at se ud efter branden. Dens beliggenhed i byen er uforandret, idet den blev genopbygget på brandtomten.

Et mægtigt oprydningsarbejde forestod nu, samtidig med at nye huse og gårde også skulle opføres. Husene opførtes individuelt, hvorimod gårdene stort set opførtes ens. Det nye stuehus i matr. nr. 7 blev model for de otte nye, der var kun små variationer i størrelse og indretning.

Selv om det var et meget hårdt slag for byens beboere, gik man dog straks i gang

med at bygge en ny by. Halvdelen af gårdene blev flyttet væk fra bymidten og ud på de tilhørende marker. Det har nok været overvejet grundigt, hvem der skulle flytte ud. Man var jo så vant til det nære naboskab, men nu havde man set, hvad der kan ske, når bygningerne ligger så tæt. Iøvrigt må det have været meget upraktisk ikke at have gårdens bygninger liggende på den tilhørende jord. Den ny landsby, der nu opstod, lignede således slet ikke den gamle. I bymidten blev der nu plads og luft. Det bevirkede, at nye huse kom til, og Enslev kom stort set til at se ud, som vi kender den i dag.

Der var yderligere to landsbybrande på egnen den sommer. Natten mellem den 22. og 23. juli 1887 nedbrændte tre gårde i Kni, og den 16. august 1887 brændte en stor del af Homaa.

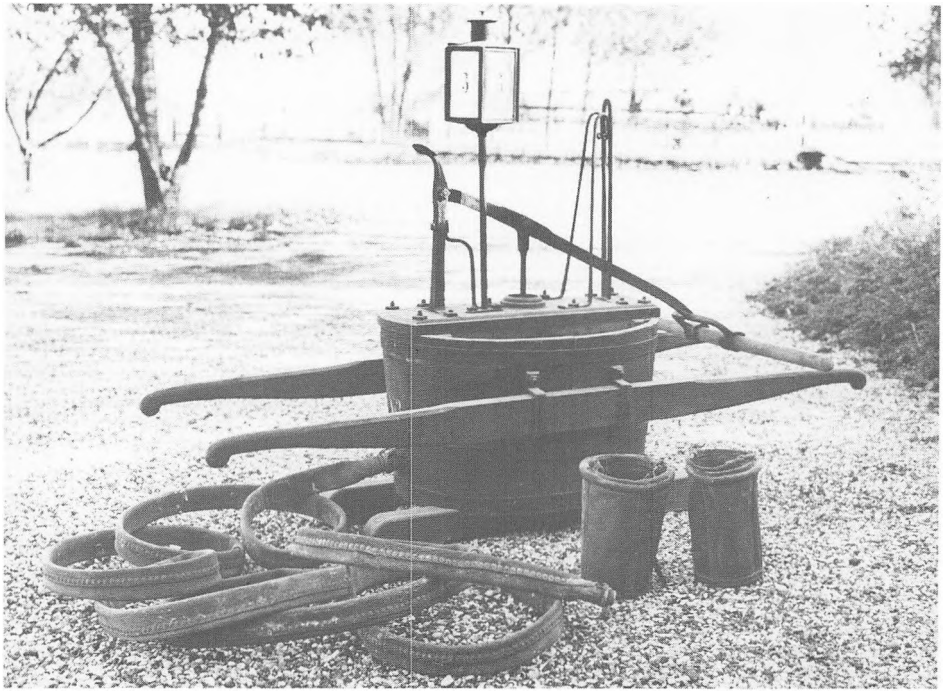

Det var sandsynligvis denne brandsprøjte, som Grenaa Brandvæsen mødte op med, da Enslev brændte. Selvom også nabobyerne mødte med deres sprøjter, var det ikke meget, de kunne udrette mod en hel landsby i brand.
(foto: Søren Harbo Andersen, Djurslands Museum)

Bom- og Bleghuset ved Sønderbro

Af Mogens Møller

Indtil for godt 100 år siden lå der et lille hus ved Sønderbro i Grenaa, umiddelbart syd for åen og vest for Århusvej. Huset var kendt under navnene »Bomhuset« og »Bleghuset«. Byen havde ladet huset opføre som tjenestebolig for den, der forpagtede driften af blegepladsen på Blegdammen syd for huset og som også forpagtede opkrævningen af afgift for passage over broerne.

Broen - egnens trafikknudepunkt

Tidligere havde der på dette sted kun været én bro, men i begyndelsen af 1600-tallet delte åløbet sig ved tilsanding og stormvejr i tre grene syd for byen. Disse tre grene blev opretholdt indtil tørlægningen af Kolindsund i 1870-erne.

De tre broer var af overordentlig stor betydning for færdselen. Før afvandingen af Kolindsund kunne man kun køre over dette ene sted mellem Kattegat og Kolind.

Broernes betydning har ifølge Carl Svenstrups udredning i Grenaa Bys Historie fundet udtryk i byens navn. Svenstrup oplyser, at stavemåden for bynavnet i ældste historiske tid som oftest var »Grindou« eller noget lignende. Stavelsen »grind« kunne bl.a. betyde bro, hvorfor han konkluderer, at navnet sikkert egentlig betød: (Byen ved) Broen (over) Aaen. Svenstrups forklaring støttes af, at byens segl fra den ældste tid jo netop også viser åen og broen.

Til Svenstrups forklaring kan føjes, at ordet grind er gledet ud af vort sprog samtidig med, at åen har delt sig i flere grene. Det har herefter været oplagt, at ændre stavemåden så den passede både til tidens sprogbrug og til det, som var særlig karakteristisk for netop denne å.

På kortet i Pontoppidans Atlas, tegnet i 1767, ses at åløbet også var tredelt ved udløbet fra sundet og på en del af strækningen gennem engene.

Efter at disse mange grene er blevet fjernet, er der heldigvis ved gravningen

Denne tegning fra Carl Svenstrups arkiv viser i forenklet perspektiv hovedtrækkene i landskabet fra åen til skoven ved Hessel. De tre ågrene har hver sin bro, og i forgrunden ses Bom- og Bleghuset samt bommen. På åerne mellem åløbene ligger blegdammene. Mellem Bomhuset og åen er vaskeladet, hvor folk fra byen kunne skylle deres vasketøj. Syd for åløbene ligger en vandmølle, vindmøllen Søndermølle og Søndermøllegården. Tegningen er dateret 1842, men er sikkert fremstillet langt senere. Stregen er som i tegninger, der vides at være udført af Carl Svenstrup.

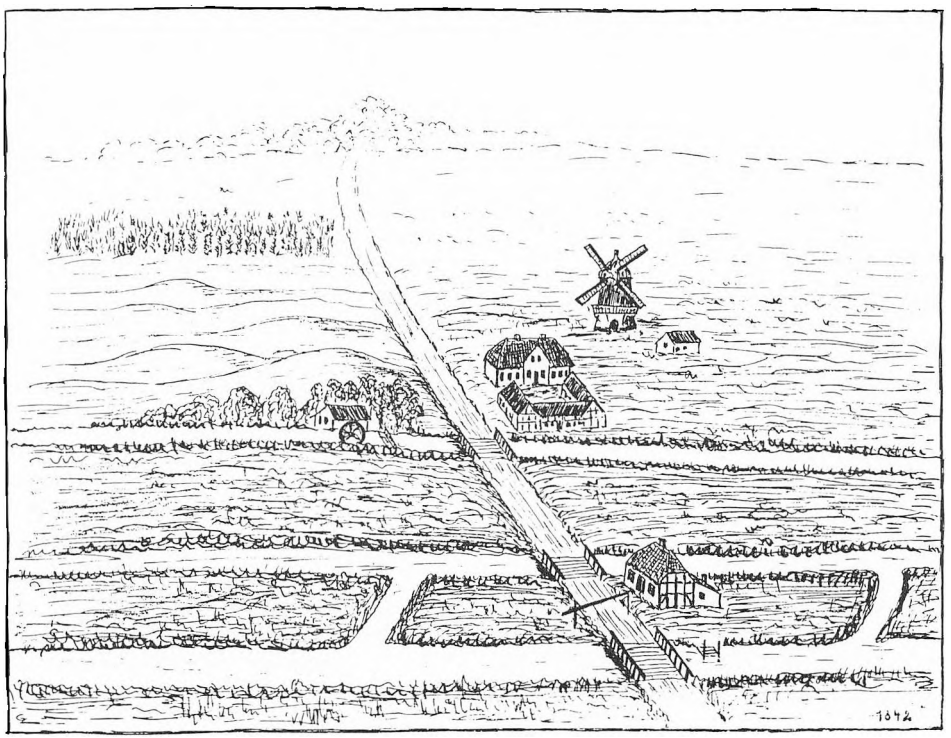

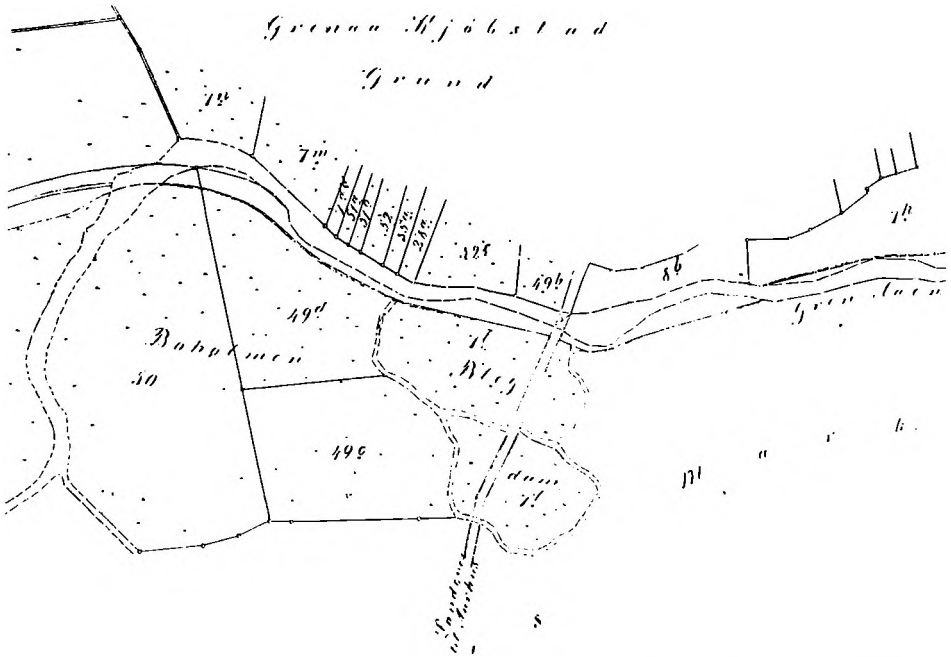

På kortet fra 1873 udfærdiget af landinspektør Christensen i anledning af Kolindsunds tørlægning ser man Vestre Blegdam og Østre Blegdam omgivet af de tre ågrene. Mod vest er den planlagte nordkanal indtegnet, og det er vist, hvorledes Grenaaen agtes udrettet og udvidet.

af en afvandingskanal blevet tilføjet en ny gren mod vest, således at der stadig er god mening i byens navn.

Så sent som i 1862, da broerne skulle repareres, vidste man intet bedre end at indrykke en annonce i Grenaa Avis med oplysningen »vadested anvises«.

Blegdammen

Ved at åen havde fået to ekstra grene, var der opstået to øer. Det var engarealer, der dels gav græs til kreaturfoder, og dels tjente som blegdamme for byens befolkning. I vore dage forbindes ordet dam med et oversvømmet areal. Tidligere kunne en dam også være et lavtliggende men dog tørt jordstykke, som grænsede til et vandområde. Blegdammene var nogle sådanne tørtliggende enge, hvorpå tekstilstoffer kunne lægges til solblegning efter først at være blevet gjort våde ved skylleladet i åen og eventuelt behandlet med kemiske midler. Blegmanden (eller blegkonen) var den, der påtog sig arbejdet med blegningen.

I tiden før opførelsen af Bom- og Bleghuset blev de to blegdamsenge ved offentlig auktion bortforpagtet på vilkår, at græsningsretten fulgte retten og pligten til at drive blegepladsen. I rådstuearkivet findes konditionerne for auktionen den 8. april 1812, som bl.a. indeholder følgende bestemmelser:

» - *saa forbinder nærværende Leietager til paa de 1/3 deel af Jorden, som aarlig ligger i hvile, at modtage paa sædvanlig Tid af Aaret, fra enhver af denne Byes Borgere og Indvaanere, som maatte forlange saadant, det Lærred eller andet, enhver af dem i det Løbende Aar maatte ønske sig Bleget, -dernæst sørge for sammes Behørige Blegning og Bevogtning, samt forøvrigt være enhver, der overlader ham Lærred eller andet til Blegning, ansvarlig for Sammes Tilstædeblivelse og Tilbagelevering i sin Tid. Da Leietageren for Skadesløs at efterkomme foranstaaende ham paalagte, nødvendig maa holde en paalidelig Person, der kan varetage Bleegen, saa bliver der igien ham at tilstaae en saadan Betaling for Lærredets etc. Blegning, som til en saadan Persons Holdelse med Hensyn til Tiderne og Omstændighederne, kan være fyldestgørende, hvilken Betaling her Bestemmes saaledes: Hørlærred a Alen 6 S, - Blaarlærred a Alen 4 S, - Dugge a Stykket 4 S, - Skiorter og Særker a Stykket 2 S, - mindre Deele a Stykket 1 S.* -«

Blegetiden var om sommeren efter, at der først var bjærget en høslæt fra blegepladsen.

Det var som regel de, der drev byens købmandsgårde, der havde interesse i at supplere forretningen med blegeriet.

De sidste, der forpagtede på ovennævnte vilkår, var: Købmand og konsumtionsforpagter Jens Jørgensen Bang 1756-62. Købmand Hans Broch og dennes enke 1763-87. Birkedommer Torbiørnsen 1788-1811, som fremforpagtede til købmand Rasmus Møller

1803-11. Købmand Amdi Kruse 1812-30. Farver J. F. Jahnsen og købmand I. Klausen 1830-40.

Som ansatte blegfolk i denne periode kan nævnes: Peder Andersen Basse, døde 24/4 1812 som fattiglem og fhv. blegmand. Karen Bang, boende ved folketællingen 1/2 1834 som blegkone »Bag Byen« (nord for). Blegpigen Catharina, som i 1841 ansøgte om, at måtte blive forpagter af Bleghuset.

Opkrævningen af broafgift

Det var dyrt at vedligeholde broerne, som var udsat for et betydeligt slid, og som kunne blive ødelagt ved storm og højvande.

Gennem flere hundrede år blev vedligeholdelsen finansieret ved opkrævning af en brugsafgift, som blev opkrævet af dem, som gjorde den mest belastende brug af broerne. Oprindelig var der tale om en fast årlig afgift i form af brokorn fra egnens bønder, der havde de mange og tunge vogne. Fritaget var ejere af såkaldt privilegeret hartkorn, f.eks. hovedgårdsejere. Som så ofte, når det gælder offentlige afgifter, blev der opkrævet meget mere end nødvendigt til vedligeholdelsen.

Carl Svenstrup har detaljeret redegjort for forholdene i tiden fra 1539 til 1788. I denne periode var afgiftsindtægterne og vedligeholdelsen bortforlenet til forskellige privatpersoner, der ofte ikke havde nogensomhelst tilknytning til egnen, men som på denne vis blev begunstiget af kongen. Greverne Frijs af Frijsenborg var som de sidste »benådet med brokornet« 1666-1788, og de havde tilsidst bortfæstet indtægterne og vedligeholdelsen til ejerne af Hessel.

Bom- og Bleghuset i Grenaa lå umiddelbart syd for åen og vest for Århusvej. Huset blev opført i 1841 af kommunen som tjenestebolig for byens bom- og blegmand. Bag huset var der et lille udhus. Bomhusets gruekedel blev udlejet til folk, som vaskede deres tøj ved skylleladet i åen ud for huset. Huset blev nedrevet i 1879, hvor det oplystes, at der ikke var nogen brønd, og at loftshøjden kun var 2¼ alen. (141cm).
Billedet er taget kort tid før, medens gartner A. Michelsen var lejer. Skiltet til venstre reklamerer for State Linien til Amerika, og det midterste skilt, for Klasselotteriet.

Broerne blev ikke ordentlig vedligeholdt. I 1788 blev bevillingen overført til byen.

I 1791 blev der udstedt et kongeligt cirkulære, hvorefter alle landevejsbroer fremtidig burde vedligeholdes alene ved opkrævning af bompenge af de rejsende. Det var landboreformernes tid.

Bystyret kviede sig ved at efterkomme dette cirkulære, der anviste en ordning,

som var mere besværlig og omkostningskrævende. Det kunne blive nødvendigt at etablere døgnvagt ved broerne for at få det fulde udbytte af denne nye ordning. Men der var ingen vej udenom. Byen kom til at følge cirkulæret, - fra 1. januar 1822.

Den 28. december 1821 ændredes den kongelige bevilling til, at der fremtidig måtte kræves afgift for hver passage over broerne af alle andre end købstadens borgere og indvånere med følgende takster:

»For en Karosse m. 6 Heste.....4 S Sølv
For en Chaise m. 4 eller 2 Heste..3 S Sølv
For en Hummelkarre. el. Møllesten.3 S Sølv
For en Postvogn.....2 S Sølv
For en Bondevogn.....1 S Sølv
For en enkelt Hest, Stud eller Ko 1 S Sølv
og for flere á Parret.....1 S Sølv
for et Par Svin.....1 S Sølv
og for hver Par mere.....½ S Sølv
dog at Transporter i den Kongelige Tjeneste eller det Offentlige vedkommende passerer frit«.

Afgiftsindtægterne blev herefter bortforpagtet til private broforpagtere på vilkår, at vedligeholdelsen påhvilede byen.

De første 20 år var der ikke noget hus, som bommanden kunne opholde sig i. Samme vilkår havde gennem mange år konsumtionsbetjentene, der opkrævede varetold ved byens 4-5 porte.

Opkrævning af broafgift fandt sted mange andre steder i landet. Ved Buskebro sydvest for Enslev, hvor dengang landevejen Randers/Grenaa krydsede et vandløb, var der også et bomhus. Her boede i 1834 bommanden, væver Anders Jensen med sin familie.

Ballade ved byporten

Broafgiften skal ikke forveksles med accisseafgiften, som senere afløstes af konsumtionsafgiften. Disse var toldafgifter på varer, der blev indført til købstaden. Folk undgik helst toldafgifterne, hvorfor det havde været nødvendigt, at indeslutte byen med et dige, hvorigennem der kun var adgang ad de 4-5 byporte, som blev aflåst om natten. Toldbetjentenes aflønning bestod tildels i, at de måtte beholde de smuglervarer, som det lykkedes at konfiskere i tjenesten. Det fremmede nidkærheden og mindskede populariteten. Det skete, at der opstod ubehagelige sammenstød ved toldstederne. Undertiden fulgte der et retsligt efterspil. Således endte det f.eks. efter en episode den 28. juli 1836 ved 20-tiden, da fæstegårdmand Jens Jensen Ladefoged fra Ålsrode kom kørende i hestevogn til byens søndre port på vej hjem:

Byporten var låst for natten, og da det varede noget længe at få konsumtionsunderbetjent Johannes Mathisen til at komme ud fra toldboden, blev Jens Jensen Ladefoged utålmodig og grov i munden overfor betjenten. Betjent Mathisen udfærdigede en rapport om, at han var injurieret i tjenesten, og allerede to dage efter episoden blev sagen indbragt for retten.

Den anklagede gårdmand prøvede at klare frisag under henvisning til, at hans to rejsefæller intet havde hørt, hvilket ikke gjorde videre indtryk på dommeren i betragtning af, at andre vidner havde hørt de fornærmelige udtalelser.

Desuden forklarede han, at tilråbene ikke gjaldt toldbetjenten, men derimod bommand Jochum Nielsen. Også denne forklaring blev forkastet under henvisning til, at der ikke var anledning til at tiltale bommanden med grovhed, sålænge porten ikke var åbnet.

I dommen blev det lagt til grund, at anklagede havde råbt: *»Luk op din hund«,* ligesom toldbetjenten i fornærmelig hensigt var blevet tiltalt med *»du«.*

Jens Jensen Ladefoged blev idømt en bøde på 20 rigsbankdaler sølv til Grenaa bys fattigkasse og dertil sagsomkostninger med yderligere 2 rigsbankdaler.

Opførelsen af Bom- og Bleghuset

Farver J. F. Jahnsen og købmand I. Klausen havde i deres forpagtningstid haft et hus på Blegdammen, hvorfra blegeriet kunne passes. Da forpagtningen ophørte, ville de gerne sælge det, men da man ikke kunne blive enige om prisen, blev de bedt om at fjerne huset.

Der blev klaget til borgerrepræsentantskabet over, at byen mistede indtægter ved ikke at kunne drive blegepladsen fra et hus på stedet, og over at borgerne ingen sikkerhed havde for det tøj, der blev lagt til blegning. Borgerrepræsentantskabet besluttede, at byen skulle opføre et nyt hus til beboelse, hvorfra en pålidelig forpagter kunne drive blegepladsen og desuden også broafgiftopkrævningen, når denne forpagtning udløb med udgangen af 1844. Huset skulle være billigt. Bygget af bindingsværk og med stråtag. Størrelsen blev ca. 40 m² og loftshøjden 141 cm. Der skulle ikke være nogen brønd. Byggeprisen forventedes at blive 150 rigsbankdaler.

Møller J. P. Rodkier, Sdr. Mølle påtog sig opførelsen af en sådant hus for 300 rigsbankdaler. Ved brandtaksationen

den 1. april 1841 over det nyoførte hus blev det vurderet til 240 rigsbankdaler.

I brandtaksationsprotokollen beskrives huset således:

»Grenaa Kommune tilhørende, nye Bygning, bestemt til Bleghus, opført paa den Grenaa Kommune tilhørende Eng »Blegdammen« Sønden for Grenaa Aa. Bemeldte Bygning er beliggende i Retning fra Syd til Nord, er udført af Fyrre Under- og Overtømmer, murede Vægge og Straatag.

Bestaar af ialt 4 Fag, nemlig 2 Fag til Stue og Sovekammer, 1 Fag til Forstue, Spisekammer og Bagstue og 1 Fag til Kjøkken. - I bygningen er 4 Fag Vinduer og fornødne Døre, Fjælleloft overalt, Fjællegulv i 2 Fag og Steengulv i de andre 2 Fag. - Bygningen er 10 Al. lang og 10 Al. bred. - Den vurderes til 60 Rd. pr. Fag.«

1 alen svarer til ca. 63 cm.

Der blev selvfølgelig snakket om, at huset var blevet for dyrt, men det kunne der jo være flere meninger om, - og nu stod der trods alt et færdigt hus. Det troede man, indtil brandmyndigheden kom på sagen. Da blev det først rent galt. Brandmyndighederne gjorde netop i disse år en indsats for at komme af med stråtagene i købstæderne, da de ofte var årsag til at store dele af en by nedbrændte. Til borgerrepræsentantskabets ærgelse viste det sig, at forsikringsselskabet krævede forhøjet præmie på grund af stråtaget. Det blev vedtaget, at klage til Det Kongelige Danske Cancelli og argumentere for en præmienedsættelse med, at udgifterne til vedligeholdelse af stråtaget ville blive større end, hvis det havde været et tegltag. Argumentationen gjorde overhovedet ikke indtryk på cancelliet, der ubønhørligt svarede, at byen havde overtrådt en anordning af 1832, hvorefter der skulle tegltag på nyopførte bygninger i købstæderne. Året efter blev taget udskiftet. Byens sidste stråtage blev efter påbud udskiftet 1848-50.

Bortforpagtningen af Bleg- og Bomhuset samt blege- og broafgiften

Som forpagter af Bleghuset og blegepladsen indtil udgangen af 1844 blev valgt hattemager Svend Møller.

Retten til én høslæt fra blegepladsen og til afgræsning af resten af Blegdammen blev nu bortforpagtet særskilt.

Fra 1. januar 1845 blev Bom- og Bleghuset bortforpagtet sammen med indtægterne af både blegepladsen og broerne for en 10-årig periode ved offentlig auktion. Højestbydende blev kobbersmedemester Chr. Christensen, der straks afstod forpagtningen til Svend Møller. Efter at han var død i 1849, flyttede enken og børnene over i farvergården på den anden side af vejen og åen, hvorfra forpagtningen blev passet.

Fra 1. januar 1855 overgik forpagtningen til Thomas Christian Johansen Bigum, der ved folketællingen 1. februar 1855 boede i Kannikestræde som bommand og daglejer.

Grenaa Avis

Herved undlader jeg ikke at bekjendtgjøre saavel for Byens som Omegnens Beboere, at jeg modtager **Lærred til Blegning:** Hørlærred 2 ß og grovt Blaarlærred 1½ ß. Alen.

Grenaa Bom- og Bleghuus, i Mai 1858.

T. C. Bigum, Bomforpagter.

Området ved Sønderbro var i det hele taget et ret centralt sted, når det gjaldt fremstilling og behandling af tøj.

Her kunne tøjet blive bleget eller farvet. Det kunne blive kogt i Bom- og Bleghusets gruekedel, som blev udlejet og/eller skyllet ved vaskebroen i åen. Der blev fremstillet og solgt hatte. I farvergården kunne vadmel indleveres til stampning på Fannerup Mølle.

Det hele havde sit udspring i, at her var åen og broen.

Broafgiften bortfalder - huset nedrives

I 1849 fik landet en grundlov, hvori liberalisering var et nøglebegreb. Nye tiders fortravlelse var på vej.

I 1851 blev konsumtionsafgiften ophævet som led i den liberalisering af næringslivet, som dengang vandt frem.

I 1855 skrev amtet til kommunalbestyrelsen og foreslog også broafgiften afskaffet, mod at amtet ville overtage vedligeholdelsen af broerne. Amtet argumenterede bl.a. med *»at den omhandlede Afgift maa forekomme Landboerne saa meget mere besværlig, som den ikke erlægges af Kjøbstadens Invaanere --«.*

Bystyret kviede sig ved at gå ind på forslaget, idet driften af broerne gav et betydeligt overskud. Kommunen stillede derfor som betingelse, at amtet også ville vedligeholde Havnevejen. Det blev i 1857 udgangen på sagen med den tilføjelse, at kommunen skulle betale et bidrag på 1000 rigsdaler til forbedring af vejen.

Afgiften for bropassage bortfaldt pr. 1. januar 1860.

Bom- og Bleghuset blev da herefter udlejet til den sidste bommand T. C.

Bigum. I 1866 benævntes han detaillist, da han fik byrådets tilladelse til at anlægge en reberbane på Vestre Blegdam langs åen til brug for sin broder, fisker og rebslager Carl Johannesen Bigum.

Tilsidst var Bleghuset, - som det nu som regel kaldtes, - udlejet til gartner A. Michelsen. På husets jordlod var der stadig blegeplads og desuden nu også gartneri. Fra huset drev gartneren lotterikollektion og solgte billetter til dampskibsselskabet State Line, der befordrede udvandrere til Amerika.

A. Michelsen blev opsagt til fraflytning pr. oktober flyttedag 1879, fordi han var i restance med betaling af 100 kr. for et års husleje. En hovedistandsættelse af huset ville koste 318 kr. Det ville man ikke ofre, og omkring årsskiftet blev det i stedet nedrevet.

Kilder:
Carl Svenstrup: Grenaa Bys Historie
Grenaa rådstuearkiv
Folketællinger
Justitsprotokollen for Grenaa m.v.
Byrådsprotokoller.

Førerprøver på godt og ondt

Af Felix Sørensen

Automobilet rundede 100 år i 1985
Året 1985 bliver af de fleste betragtet som 100-året for automobilets opfindelse. Den afgørende udvikling fandt sted i Tyskland, hvor de to fabrikanter Gottlieb Daimler og Karl Benz begge fabrikerede gasmotorer, men samtidig også eksperimenterede med benzinmotoren, som begge fik klar i 1883. Daimler fremstillede i 1884 det første køretøj med benzinmotor. Det var en motorcykel med to støttehjul, og køre kunne den, selv om den luftkølede motor kun var på ½ hk.

Allerede året efter havde Daimler fremstillet et egentligt firehjulet køretøj, - en hestevogn, der var ombygget til formålet og forsynet med en firetakts-

Daimlers motorcykel fra 1884

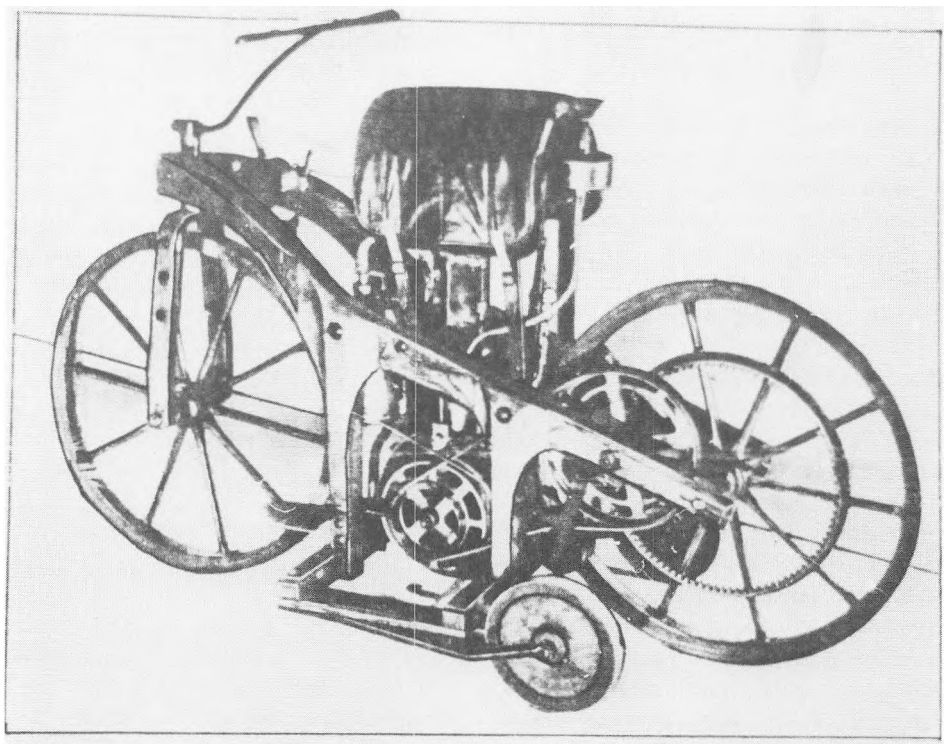

motor, der var encylindret, vandkølet og med en effekt på 1,1 hk. Karl Benz fremstillede et trehjulet køretøj, som ved 250 omdrejninger i minuttet kunne yde 0,8 hk. Karl Benz solgte kun få af disse vogne, men der skete da det, at en franskmand fattede interesse for køretøjet, og foranledigede det fremvist på Verdensudstillingen i Paris i 1889, hvilket øgede efterspørgslen og gav grundlag for en videreudvikling.

Disse eksperimenter dannede grundlaget for de »vidundere«, vi har i dag, og som nu betragtes som en naturlig ting i dagligdagen. Man kan vel godt kalde dem hvermands eje. Imidlertid er hestekræfterne blevet flere og hastighederne større, hvilket har øget risikoen for ulykker.

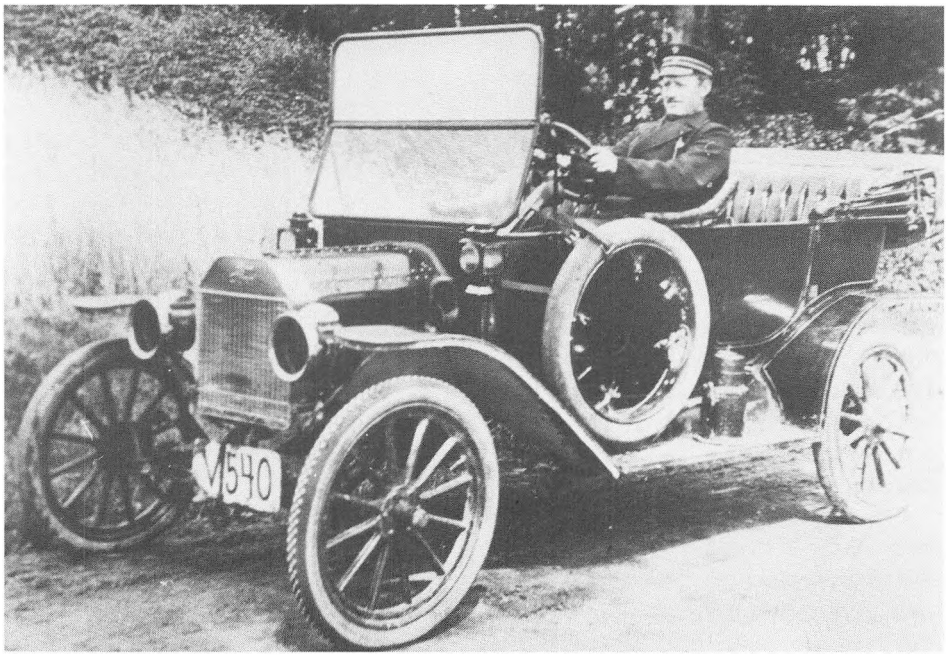

Denne dejlige gamle Ford var indregistreret under nr. V 540 til læge Carl Ilsøe, Østergade, Grenaa. Det er en T-model med udvendig håndbremse og signalhorn, tændingsinstilling ved rattet samt pedaler til gasgivning, bremsning og gearskift. Chaufføren er den omtalte Johan Simonsen

Færdselssikkerhedens problemer

Gennem mange år var der ikke nogen egentlig undervisning i motorkørsel, og færdighederne var ofte derefter.

Der lød da også advarsler mod køretøjernes farlighed. Man skrev, at disse livsfarlige køretøjer ville skræmme folk og fæ, hvorfor der på alle veje under 12 alens bredde burde gå en mand foran bilen for at advare og forhindre ulykker. Disse tanker blev fremsat som et lovforslag i 1903. Der var også forslag fremme om, at forbyde automobilkørsel om natten, dog med undtagelse af lægers nødvendige kørsel. Venstremanden J. H. Jensen, Bælum, frygtede, at bilismen kunne få skæbnesvangre følger og udtalte: »*Lad os tænke os, at en læge fik lov at køre med automobil om natten. Så kunne han køre om natten på alle veje og skaffe sig en mægtig praksis om dagen ved at forbinde alle de sårede, som var kommet til skade om natten*«...

»Bælum-Jensen's« forslag gik aldrig igennem, og tingene fik lov til at udvikle sig ret så frit.

De første biler i Grenaa

De første biler i Grenaa er kort omtalt i Carl Svenstrups bog »Grenaa Bys Historie«, bind A2.

I 1902 var motorkøretøjer endnu et ukendt fænomen i Grenaa. Det var ikke så sært, når man betænker, at der i Århus kun fandtes 4 biler og 1 motorcykel.

Disse motorsportsfolk blev af sportens foregangsmand i Grenaa, Hartmann Sørensen, inviteret til at komme til Grenaa den 25. maj 1902. En begivenhed i Grenaa. Turen hertil tog ca. 4 timer, bl.a. fordi motorfolket adskillige gange måtte standse for modkørende, hvis heste blev opskræmte.

Halvdelen af byens befolkning var på benene ude ad Søndermølle-vejen (nu Århusvej) for at se disse fremtidens køretøjer, som en avis så spydigt skrev. Interesserede borgere havde lejlighed til småture rundt i byens gader. Der var fest om aftenen, og hjemturen fandt sted dagen efter.

Under min gerning som politimand i Grenaa har jeg ofte haft glæde af at snakke med de gamle borgere, som havde noget at fortælle, heriblandt den tidligere chauffør Johan Simonsen, som gennem mange år kørte for læge Carl Ilsøe.

Carl Ilsøe havde anskaffet sig en af de første biler i Grenaa.

De første køreprøvesagkyndige

Allerede loven om motorkøretøjer fra 1902 indeholdt begrebet »den sagkyndige« i forbindelse med afholdelse af køreprøver. Den pågældende skulle dengang beskikkes af politiet.

Fra 1913 blev reglen, at den sagkyndige skulle beskikkes af justitsministeriet. Der findes ikke nogen egentlig oversigt over ministerielt beskikkede motorsagkyndige udover en bekendtgørelse fra 1921, hvori for Randers amt er anført fabriksinspektør J. Ingerslev.

Ved ændringer af retsplejeloven i 1919-20 opdeltes landet i 72 politikredse med hver sin politimester, hvilket afstedkom en forøgelse af de sagkyndiges antal. Indtil 1959 havde den motorsagkyndige i Grenaa alle køreprøver og bilsyn.

Som sagkyndige blev benyttet personer med teknisk sagkundskab, såsom f.eks. fabriksinspektører eller ingeniører. Disse kom til at virke uden nogen form for prøve, også selv om de måske selv var uden kørekort!

Kørekort i »Gamle dage«

I et motorblad fra 1985 har jeg læst om en køreprøve i 1915, fortalt af J. Nielsen, Rønde, som havde spurgt den gamle dyrlæge i byen, om han nogensinde havde været til køreprøve. Dyrlægen havde jo kørt bil i en årrække. Dyrlægen fortalte, at han dengang havde haft et tysk automobil, et trehjulet køretøj, hvor det hele sad på forhjulet og trak med en svær kæde. Fabriksinspektøren i Randers havde bedt dyrlægen komme en bestemt dag fra morgenstunden medbringende et fotografi for at aflægge prøve. Hvis dyrlægen ikke kunne komme denne dag, skulle han blot meddele dette, så kunne han få en udsættelse på flere måneder. Han besluttede sig for at køre til Randers. På den lange vej mødte han ofte hestekøretøjer, hvorfor han måtte gøre holdt. Ved ankomsten så han, at andre lidelsesfæller var tilsagt. Fabriksinspektøren bød alle velkommen, og foreslog at man drak morgenkaffe på kroen med tilhørende spiritus og cigarer. Alle fik derefter lov til, én efter én, at starte og køre en kort strækning og vende tilbage til startstedet. Alle bestod og afleverede fotografier, hvorefter man vendte tilbage til kroen for at indtage middagsmaden med diverse. Sådan gik hele dagen, og der var stemning på, da hjemturen skulle foretages.

Malermester Oskar Larsen, Storegade 31, havde denne vogn med på Håndværkerudstillingen i 1924. Karosseriet er udført af karetmager Jørgen Petterson, Lillegade 43

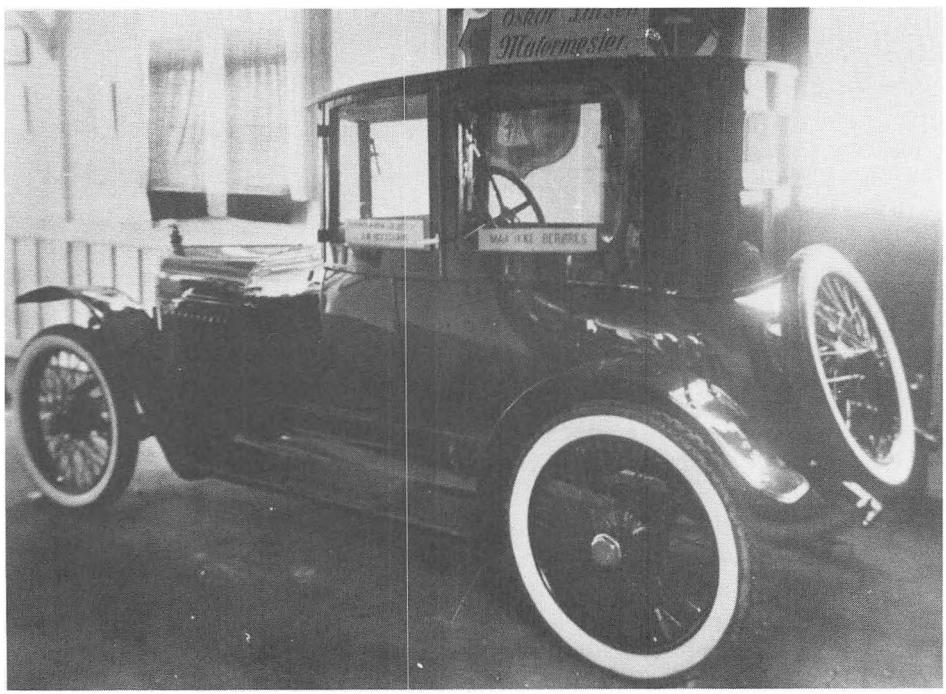

Min egen køreprøve i 1937 forløb ikke meget anderledes. Jeg mødte sammen med en anden hos fabriksinspektøren på Hadsundvej, hvor kørelæreren blev sat af. Hver af os fik stillet et par spørgsmål af færdselsmæssig karakter, og så kørte vi ud i byen for at vise vor kunnen i kvarteret omkring Markedsgade/Mariagervej og Adelgade, hvor to stejle gader mødtes i en vinkel på ca. 50 grader. Der skulle holdes en passende lav fart, men vognbetjeningen var mangesidig, og umiddelbart efter svinget kom en sidevej, hvorfra trafikken skulle holde tilbage, hvilket den imidlertid gjorde vel sent. Samtidig var der modkørende færdsel med stor hastighed, og det endte med, at jeg måtte foretage en hastig undvigemanøvre, som vel nok gjorde én lidt nervøs. Fabriksinspektøren bemærkede hertil, at det var fandens godt klaret, *»men sådan må De s'gu ikke gøre det«*. Herefter skulle vi køre til markedspladsen i nærheden af »Den Gamle Kro«, hvor vi skulle drikke kaffe. På vej over Mariagervej blev der stillet to teoretiske spørgsmål til os hver, og: *»Så har De bestået«*.

I 1925 havde vognmand Trolle Christensen, Østergade 18, Grenaa, anskaffet sig en hyrevogn, som Johan Simonsen kørte i mange år.

På min forespørgsel om, hvordan man blev oplært til at erhverve et »kørekort« udtalte Johan Simonsen, at det såmænd ikke var så besværligt. Det foregik på den måde, at Johan Simonsen lånte Trolle Christensens hyrevogn og kørte hen i Vestergade til den gamle pigeskole ved hjørnet Vestergade/Skolestræde. Johan fortalte så eleverne om vognens indretning og anvendelse. Derefter kom eleven op i vognen, hvor han fik lejlighed til at se, hvordan det skulle gøres under en køretur. Efter at være kommet tilbage til startstedet steg Johan ud af vognen, og eleven måtte så begynde forfra med start, som foregik henne foran køleren og omfattede indstilling af tænding og choker samt betjening af håndsving. Derefter måtte han inde i vognen sætte tændingen op på høj, hvorefter han kørte ene ned ad Kobrovej og tilbage. Dette gentog sig flere gange i en time eller to, men ofte måtte de vente på forbikørende hesteforspand.

Herefter henvendte de sig på politistationen, hvor de overfor politibetjent Jensen redegjorde for undervisning og rutine, hvorefter eleven fik kørekortet udstedt.

Johan K. Mouritsen

Den motorsagkyndige i Grenaa

I 1925 beskikkedes den første civilingeniør som motorsagkyndig i Grenaa politikreds. Det var Arild Munkebo, som virkede indtil 1930, hvor han blev afløst af ingeniør Johan K. Mouritsen, hos hvem jeg selv har aflagt køreprøver til henholdsvis motorcykel og omnibus. Han var en lun og måske lidt nærtagende person, som jeg fik et godt forhold til.

Jeg husker tydeligt, hvordan vi to kolleger skulle møde til teoretisk prøve. Jeg kunne stoffet (syntes jeg selv) både »for- og bagfra«, medens min kollega ikke var helt sikker i svarene. Nå, jeg blev hørt først og blev prøvet særdeles meget, hvorefter han sluttede med ordene: *»Nå det kunne De jo godt«*. Hertil udtalte jeg spagfærdigt: *»Ja, hvis ikke jeg skulle kunne, hvem så«*. Denne bemærkning faldt ikke i god jord, for han svarede, at han skulle vel nok være bedre til det. Tonefaldet var ændret og lød ligesom lidt krænket, men det gik hurtigt over, da jeg svarede: *»Godt ord igen Mouritsen, vi siger De er den bedste og jeg den næstbedste«*. Så var han tilfreds og udtalte til min kollega: *»De kan vel også Deres teori«*, og på svaret ja havde vi begge bestået.

J. K. Mouritsen havde ikke nogen særlig form for uddannelse i afholdelse af køreprøver, men gennem årene havde han tillagt sig en særlig stil og for aspiranterne var kørelærerne meget interesseret i, hvordan humøret stod, og om han havde travlt med syn af vogne m.v. Ofte har jeg beundret ham for hans afvikling af dagens arbejde, som blev gjort mere eller mindre omfattende alt

efter den tid, der var til rådighed. Lad mig nævne et eksempel.

Under en samtale med ham uden for bopælen i Aagade blev jeg budt på en cigar, og uden svar var den lidt korpulente mand på vej ind for at hente en sådan, men på mit »nejtak« kom han tilbage for at fortælle et eller andet. Jeg havde bemærket en motorcyklist, som standsede op og afventede en forbindelse. Efter nogen tid spurgte Mouritsen hvad han ville og efter svaret, at han skulle til en køreprøve, blev han afkrævet de nødvendige papirer, som viste sig værende i orden. Han fik derefter følgende ordre: *»Kør ned til enden af gaden, vend og kør tilbage til Storegade* (denne var hovedvej), *drej til højre til Torvet, vend ved kirken, kør tilbage ad Storegade til »Grisetorvet« og kom tilbage hertil, forstod De det«?*
Uden yderligere interesse for denne snak fortsatte vi en drøftelse, indtil en motorcyklist igen ankom. Denne fik stillet samme spørgsmål, hvad han ville. På svaret at han netop havde kørt den omtalte tur, som han bekræftede over for Mouritsen var gået godt, blev han stillet et par teoretiske spørgsmål, hvorefter prøven var bestået, og papirerne underskrevet. Tja, så let kan det også være.

Den motorsagkyndige fik mindre at lave under 2. verdenskrig, idet en stor del af motorparken i Danmark måtte klodses op grundet et tysk dekret og benzinproblemet, men enkelte fik dog tilladelse til absolut nødvendig kørsel. Alt dette medførte, at der heller ikke var nogen særlig uddannelse for kørekortsøgende, og så var der kun tilbage at syne offentlige køretøjer såsom redningsvogne, ambulancer og hyrevogne. Mange af disse gik også over til at bruge gasgeneratorer, som kunne omdanne træ til gas, - altså kørte man nærmest med en kakkelovn bagpå.

Den motorsagkyndige blev under disse forhold dårligt stillet, idet han i sin aflønning skulle have en vis del af gebyrerne, som blev betalt for henholdsvis prøver og syn. Han måtte supplere sin indkomst i tørvemosen, selv om han ikke var helt ung mere.

Midt i halvtredserne gik man i Justitsministeriet ind for at uddanne politifolk som førerprøvesagkyndige for bl.a. at aflaste bilinspektørerne, som de nu blev kaldt. Disse politifolk blev uddannet i København efter ganske strenge krav, og fik også beføjelse til at påtegne førerbeviser (kørekort udgår) om autorisation som kørelærer. Inden for samme periode havde man i Grenaa set, at den aldrende motorsagkyndige ofte i vinterdage med hård frost eller måske sne, regn, kulde, kunne stå med en kreds af elever foran sig for at teste deres kunnen i køretekniske og færdselstekniske spørgsmål, så også Grenaa ønskede at deltage i den nye ordning med førerprøvesagkyndige politifolk.

Politiets første førerprøvesagkyndige i Grenaa

I 1958 blev jeg efter ansøgning tilskrevet fra Rigspolitichefen om at give møde på Statens politiskole for at gennemgå et kursus med henblik på beskikkelse som Justitsministeriets sagkyndige til afholdelse af førerprøver efter de i afsnit II i Justitsministeriets cirkulæreskrivelse af 27. april 1957 angivne retningslinier.

Jeg mødte sammen med 11 andre fra diverse byer for at gennemgå et 6 ugers kursus. En lærer, civilingeniør Strodtmann, skulle i motorlære på 4-5 timer gennemgå mere end en mekaniker skulle kunne. Der var også studier i færdselslovgivningen på 35 timer, kørsel og køreprøver i 90 timer samt teoriprøver i 18 timer. Jeg bestod eksamen, og blev beskikket som førerprøvesagkyndig i 1959.

Det var noget ganske nyt, som også havde borgernes og mediernes bevågenhed. En avis skrev: *»Overbetjent i Grenaa bliver førerprøvesagkyndig. Overbetjent Felix Sørensen, Grenaa, har fået beskikkelse som førerprøvesagkyndig - skal aflaste den motorsagkyndige. - Skærpede regler i teori og praksis«*. En anden havde overskriften: *»Skærpede køreprøveregler for sikkerhedens skyld. Den motorsagkyndige i Grenaa aflastes ved en politimand med beføjelse som førerprøvesagkyndig«*. En tredie avis skriver: *»Nyordning for køreprøver i Grenaa-Ebeltoft politikreds. Overpolitibetjent Felix Sørensen, Grenaa, skal lette den motorsagkyndiges arbejde«*. I artiklen står, at prøverne skal være en menneskelig bedømmelse. Prøverne skal indledes med et kvarters tid i teori, som omfatter færdselslov m.v., men der gåes ikke i dybden vedrørende tekniske ting om motorkøretøjet. Der bliver anvendt nogle spørgekort udarbejdet af Dansk Kørelærer Union og Justitsministeriets motorsagkyndige i fællesskab. Efter teorien bliver der en halv times kørsel, som der bliver lagt megen vægt på, herunder om man er i stand til at vise hensyn, afpasse farten, placere sig rigtigt og være godt orienteret trafikalt.

Prøven drejer sig om sikkerhed for også at holde trafikulykkerne nede.

Det var absolut ikke nemt at overtage et sådant job. Som man siger: Nye koste fejer bedst. Dette må ikke forstås sådan, at der skete store radikale ændringer, men modsat vil der naturligt blive forandringer, når den ene person afløser den anden.

For at komme igang på den rigtige måde sammenkaldte jeg samtlige kørelærere til et møde på lufthavnen i Tirstrup, hvor der blev gjort rede for og stillet krav om, at det er ønskeligt med et godt samarbejde og forståelse for, at det fremover drejer sig om grundig undervisning til gavn for alle trods kørelærernes indbyrdes konkurrence.

Johan K. Mouritsen havde fortsat bilsyn og desuden køreprøver for store vogne og visse invalidevogne og virkede indtil 1964.

Fra 1964 blev han afløst af en ganske ung ingeniør fra Esbjerg, Christian Andersen, med hvem jeg knyttede gode kollegiale forbindelser. Han var altid villig til at samarbejde med de prøvesagkyndige og kørelærerne, som fandtes i et relativt stort tal.

I min tid som førerprøvesagkyndig kom jeg ud for mange mindeværdige hændelser. En af de mere komiske var, da jeg ikke måtte køre i bil i tjenesten. Der skulle også afholdes førerprøver i Ebeltoft, og til at begynde med kørte jeg dertil med toget kaldet »Ebeltoftgrisen« og senere i egen vogn. Men da der skulle spares, blev antallet af tjenestevogne ved embedet skåret ned, og min kørselstilladelse blev inddraget. Jeg søgte derfor om tilladelse til i stedet at benytte egen knallert, hvilket blev bevilget. Knallerten blev benyttet to gange om ugen til Ebeltoft i al slags vejr, sommer og vinter. Knallerttilladelsen var anbefalet af politimesteren og bevilget af rigspolitiet og indebar, at der skulle føres kørselsregnskab. Hvad værre var: Tjenestecyklen skulle inddrages!

Men nu blev det galt, da jeg skulle deltage i omgangstjenesten i Grenaa. Der skulle jeg bruge tjenestecyklen, og for at den kunne komme i anvendelse, ja så skulle knallerttilladelsen inddrages. Så måtte jeg igen tage toget til Ebeltoft.

Senere skulle endnu én ved embedet uddannes som førerprøvesagkyndig, og politimesteren tilskyndede en kollega fra Ebeltoft hertil.

Som førerprøvesagkyndig måtte jeg desværre stoppe op i 1970 grundet sygdom m.v.

Jeg fortrød aldrig denne mig påtagne gerning og mindes trods alt disse år på »godt og ondt« med glæde.

Felix Sørensen

De fynske indvandrere

Af Elin Dreyer

År 1835 solgte kammerherre Lang herregården Hessel ved Ålsø til G. D. Vedel fra Skaarup på Fyn.

Den nye ejer begyndte straks at indforskrive fynsk tjenerskab. Det samme skete, da løjtnant Dinesen 1839 overtog herregården Katholm, ligeledes i Ålsø.

Om tiden op til denne indvandring har Finn Rasch Pedersen skrevet i årbogen 1985, i artiklen: »KATHOLM GODS på fallittens rand 1818 - 1823«.

Man kan ud af denne artikel læse, hvor forarmede og tyngede af byrder fæstebønderne var.

For i hvert fald 9 familier blev det efterhånden umuligt at skaffe penge til skat og landgilde. Igennem flere år blev de hvert halve år udpantet, så de til sidst hverken ejede redskaber eller besætning.

Det var derfor den yderste armod løjtnant Dinesen fandt på sit nyindkøbte gods.

Han var fast besluttet på at drive sit gods rationelt, og det kom så til at gå ud over de forarmede bønder.

De blev simpelthen sat ud af deres fæstegårde ved næstkommende udpantning.

I 1876 udgav Dinesen et lille hæfte med titlen: »NOTITSER OM MIN VIRKSOMHED« i hvilket man bl.a. kan læse: »*På fæstebønderne hvilede den betydelige tinglæste skatterestance af ca. 10.000 Rd. Jeg indså, at såfremt bønderne for fremtiden nøjagtig betalte deres skatter, ville jeg have gjort en meget god handel. Jeg eftergav derfor en del af de flinkeste bønder deres skatterestance, hvorved de forpligtede sig til for fremtiden at betale deres skatter nøjagtigt...*

Envidere indlagde jeg 3 fæstegårde af Højbjerg by og sikrede ved tinglæst dokument til indtagelse 2 fæstegårde under Katholm hovedgård og parcelgård, hvorved såvel hovedgården som parcelgården betydeligt udvidedes med gode jorder...

Jeg indtog et betydeligt areal bønderjord til den såkaldte sorte stald og beplantede det med el.«

Ak ja, de stakkels bønder.

I folketællingslisterne kan man se, hvordan de rykker sammen i nogle få lejede gårde og husmandshuse i Højbjerg by og nu optræder som daglejere under Katholm gods eller som fattiglemmer. Men hermed var der så skabt grundlag for en fynsk indvandring på denne egn.

På billedet ses Jørgen Hansen og Eva Kirstine Konradsen omgivet af deres 6 børn. Fra venstre: Peder f. 1880, Dorthea f. 1868, Hans Christian f. 1866, Anton Konrad f. 1870, Karen f. 1873, Stefan Martin f. 1876

I årene 1835 - 70 indvandrede godt 100 personer, fordelt på ca. 29 familier, samt en del enkeltpersoner, de fleste tjenestefolk, andre det man kunne kalde »import af nye ægtefæller«.

De fleste familier købte de ledige fæstegårde eller husmandssteder, og blev altså straks selvejere, medens andre blev fæstere under Katholm, for senere at købe gårdene til selveje.

I løbet af ganske få år (formentlig bl.a. fordi de var fri for hoveri og tyngende skatterestancer) forvandlede de flittige fynboer den magre hedejord til frugtbar agerjord, der med sine pyntelige prydhaver og stendigeskel har sat et umiskendeligt fynsk præg på egnen.

Hovedparten af de fynske indvandrere kom fra to lokalt afgrænsede egne på Fyn nemlig fra Hindsholm (Dalby, Mesinge, Munkebo og Viby Sogne) og fra Svendborgegnen (Svendborg, Skaarup, Sørup og Taasinge). Omtrent lige mange fra hver egn.

Indvandrerne gik med stor energi ind på at skabe sig et udkomme på den nye egn, som de snart begyndte at sætte deres præg på, ikke blot materielt men også åndeligt.

Det er med de fynske indvandrere som med vore dages indvandrere, vi ved noget om dem som gruppe, men når det kommer til enkeltpersonerne, så kniber det med viden.

Det er ikke ret mange af de fynske indvandrere, der har nedskrevet deres erindringer, men egnsarkivet i Grenaa er så heldig at have fået en meget detaljeret slægtsbog til gennemsyn. Det er fra denne slægtsbog nedenstående uddrag bringes. Eva Kirstine Konradsen, født den 5. april 1838 på gården Frederikslund under baroniet Schjelenborg, Hindsholm på Fyn.

Hun var 6. barn i en søskendeflok på 8 af forældrene Konrad Frederiksen og Dorthea Steffansdatter.

Som ung havde hun forskellige pladser, bl.a. hos præsten i Dalby.

Det var dengang Kresten Kold havde bygget sin højskole i Dalby, et bræddeskur bare, hvor han begyndte at holde skole for unge mænd.

Da der en dag var eftersyn af de højere skoleautoriteter, sagde beboerne: »Nu ramler bræddeskuret«. Kold klarede dog sagen.

Der i præstegården kom en ung mand, teologisk kandidat, ved navn Nissen. Han var forlovet med en datter til den bekendte præst Morten Bredsdorf fra Eskildstrup, hvor Ingemann i sin tid havde sin præstegerning. Da Nissen siden blev kaldet til præst i Aalsø-Hoed, var det en stor glæde for Eva og hendes mand. De to havde nemlig købt Dobbeltgården i Aalsø, og her besøgte Nissen dem ofte.

Eva blev gift den 4. november 1865 med Jørgen Hansen, født den 19. februar 1836 som søn af fæstebonden Hans Jørgen Pedersen i Martofte på Fyn.

Den første vinter boede de unge i hans fødehjem. Han lavede selv alle møblerne. Selv om han ikke havde lært noget håndværk, var han snild på fingrene, og kunde lave alt det han efter så.

Eva Kirstines to søstre, Sine Konradsen, gift med den meget politisk interesserede, sognerådsformand, amtsrådsmedlem m.m. Niels Nielsen og Line Konradsen, gift med Rasmus Sloth, havde i forvejen købt gårde i Aalsrode, hvad der åbenbart lokkede Eva Kirstine og Jørgen Hansen. I 1866 købte de selv Dobbeltgården i Aalsø.

Det var to sammenhængende ejendomme med fælles stuehus.

Den ene af ejerne måtte sælge, fordi han var kommet til at skylde 4 rigsdaler i skat, som han ikke så nogen udvej til at skaffe.

Det var denne del Jørgen Hansen købte.

Foråret 1866 kørte de så den lange vej fra Hindsholm på Fyn til Aalsø på Djursland med hest og stiv kassevogn, dog med fjedrende agesæde.

Rejsen forløb heldigt bortset fra, at de tabte en helt ny kørepisk. De skiftedes til at køre og tage sig en lille lur. Herved opstod en lille ordstrid, om hvem der var skyld i at pisken gik tabt.

Bygningerne de kom til var dårlige, og da der intet vand fandtes, blev man enige om at flytte alle bygningerne til et mere vandrigt sted. Laden var under opførelse, det var bindingsværk med stråtag, man manglede kun at udfylde felterne i bindingsværket. Da tog stormen en nat taget af huset og satte det ved siden af.

Det blev taget som at varsel om, at der ikke måtte bygges, og laden blev da flyttet tilbage til de andre bygninger.

Der blev så gravet en 40 alen dyb brønd, der gav vand i mange år. Pludselig en sommer gik den så tør, og der kom aldrig vand i den mere. Så måtte der, sommer og vinter, hentes vand andre steder fra.

Jørgen Hansen var nok, efter den tids skik, en dygtig landmand. Han var en af de første, der på egnen, der begyndte at avle roer. Han fik en del af den sure jord drænet og mærglet. Om der var noget

Eva Kirstine Konradsen samlet med sine 3 søstre, Sofie, Line og Sine, til en kaffetår.

kalk i leret var mere end tvivlsomt. ½ % kunne godt bruse, når der kom saltsyre på, men det regnes jo i dag for intet.

Det var et stort arbejde at grave de store mergelgrave. Gjorde det ingen gavn, så gjorde det i hvert fald heller ingen skade.

Jørgen var en hjælpsom mand. Han skrev ofte på veksler for naboer og bekendte, med det resultat, at han tit selv måtte betale.

Han var ikke en mand, der talte ret meget.

Dog kunne det hænde, når der kom fremmede fra Hindsholm, og der blev drøftet politik, at han fik munden på gled.

Han var venstremand, og hans broder Peter og hans svoger Lorentz var højremænd.

Det var i provisorietiden med gendarmer, Københavns befæstning og alt hvad det medførte, så der var problemer nok at drøfte.

Ellers var det gerne Eva der førte ordet.

Det fortælles også, at det var hende der friede, ellers var de aldrig blevet mand og kone.

Jørgen havde været med i krigen 1864 og med på tilbagetoget fra Dannevirke. Den mest tragiske tildragelse for den danske hær.

Når Eva fortalte om, hvordan Jørgen havde hjulpet en soldat, der lå i vejgrøften og helt havde givet op og ikke kunne mere, men hvordan Jørgen fik ham på benene igen og hjalp ham, så han kom med de andre, ja da havde Jørgen tårer i øjnene.

Snild på hånden var han, som sagt, og det hjalp godt på økonomien, at han kunne tjene lidt ved at lave forskellige maskiner, bl.a. en roesåmaskine der kun lagde et frø ad gangen, rensemaskiner, vandsnegle, halmpressere, grutmøller, sågar en brødæltemaskine, så bageren kun skulle forme brødet. En garnvindemaskine blev udstillet på landmandsforsamlingen i Randers i 1888, med resultatet: »Hæderlig omtale«.

Han byggede også en lille vindmølle til gårdens forbrug. Den stod oppe på bakken ved siden af gården, og var sådan indrettet, at når der ikke var mere korn i kværnen, så faldt der et lod ned, som strammede bremsen og møllen gik i stå. Så var der ingen fare for at den løb løbsk, og det var ikke nødvendigt at se til den, for den gik i stå af sig selv.

I april 1902 var Eva og Jørgen trætte af at drive gården og forpagtede den ud til en søn, Stefan Martin Hansen.

I 1906 døde Jørgen og 1919 fulgte Eva efter.

De ligger begge begravet på Aalsø kirkegård.

At det har været et godt og fint hjem at vokse op i, er der vist ingen tvivl om. De 6 børn har elsket deres hjem, hvad de efterfølgende barndomserindringer, skrevet af de to yngste sønner, tydeligt udtrykker.

Stefan Martin Hansen født 1876.
Uddrag af barndomsminder

Jeg husker mor fra mit sjette år. Jeg havde da en oplevelse, som jeg aldrig glemmer. Jeg forsøgte at lyve for mor, og mente at hun troede mig. Få dage efter lykkedes det for hende at opdage at det var løgn. Hun sagde da ganske roligt: »*Det må du aldrig gøre mere*«. Jeg skammede mig og var meget ked af det.

Som barn havde jeg fået den vane, at når jeg i en fart ville fortælle noget, kom jeg til at stamme, og kunne ikke få det sagt. Mor var meget ked af det. En dag præsten var på besøg, talte hun med ham om sagen. Han pegede på mig, idet han sagde: »*Er det ham der?*«. Jeg sad på bænken bag ved bordet. »*Kom herom min dreng, så skal du få sådan en ørefigen, så du nok skal glemme de kunster*«. Jeg var frygtelig bange. Om jeg fik lussingen husker jeg ikke, men efter den tid var den uvane som blæst bort.

Ja, barndomsminder, der følger een gennem hele livet.

Vi børn måtte tidligt lære at gøre nytte i mark og stald. Noget af det første var at flytte får og ungkreaturer, senere køer og heste.

Jeg husker, når vi om foråret fik fårene på græs, hvor morsomt de små lam kunne hoppe og springe og lege med hinanden. Når der ikke var ret meget græs tilbage om efteråret, skulle køerne gå løse, og så skulle jeg passe på at de ikke kom over på naboens enemærker, i roerne eller den nysåede rug. Så længe der var nogenlunde græs, kunne det sag-

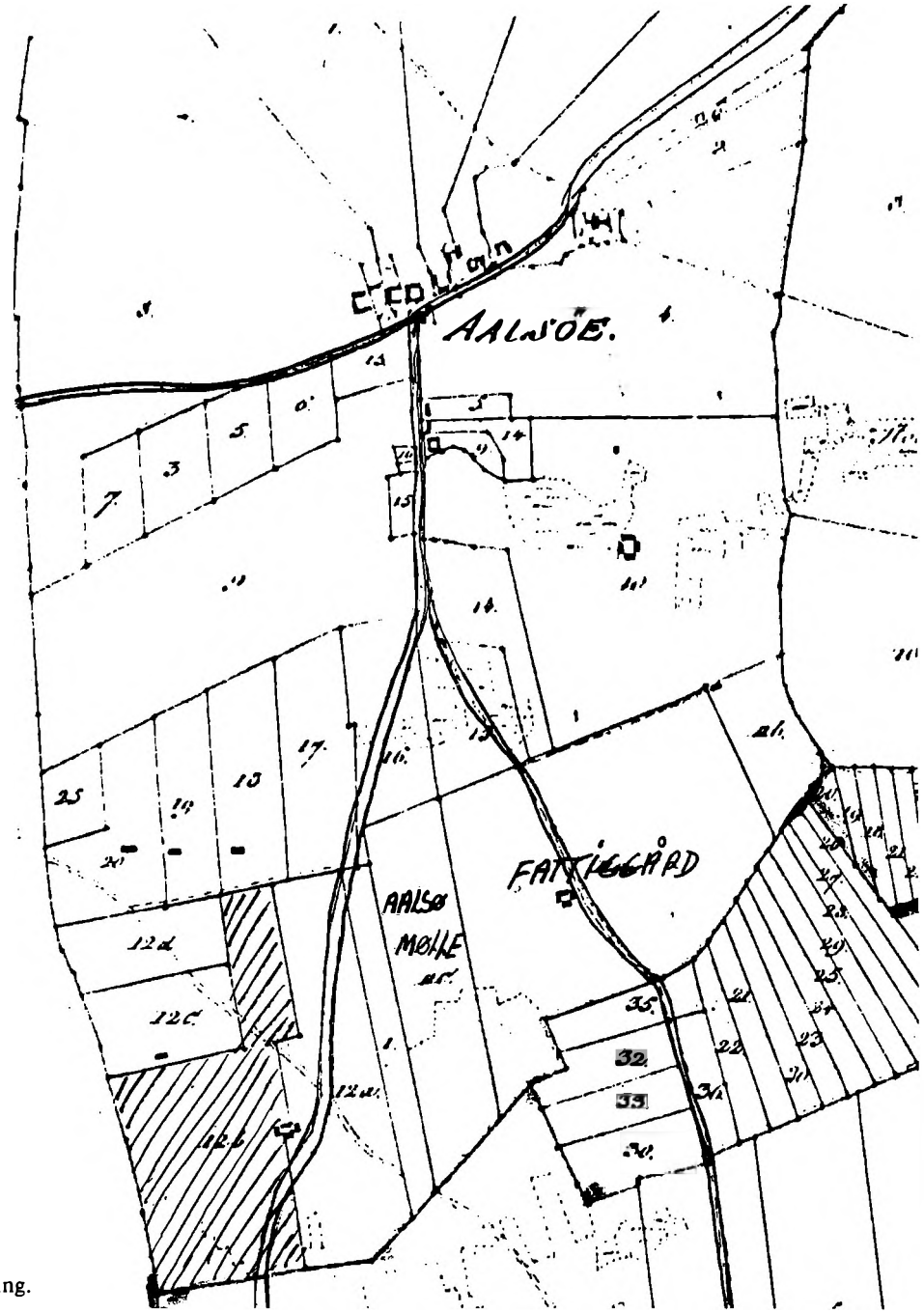

Matrikelkort over Aalsø -
Det skraverede felt viser Dobbeltgårdens placering.

tens gå, men når det slap op, og det regnede og var koldt, var det ikke let at styre dem. Det kunne endda gå når vi var to, ene var det næsten umuligt. Om vinteren, når vi ikke havde vand i brønden, og alle kreaturerne var tørstige, (de fik for lidt roer, og for meget halm og hø) så måtte vi have hest for vogn eller slæde og med et par transportspande til mergelgraven efter vand. Der måtte køres mange gange, for hvad var sådan en slat vand til 17 - 18 kreaturer? Det var ikke altid sjovt når det var koldt, og sneen føg. Først skulle der hugges hul på isen, og så spanden fyldes. Blæste det bare en lille smule, ja, så kunne det jo ikke undgås, at man blev våd, så bukserne frøs stive, så de kunne stå ene, når man endelig var færdig og fik skiftet tøj.

Dog havde vinteren også sine glæder når isen kunne bære, og man fik skøjterne spændt på benene. Så var det ganske vist ikke altid benene var de nederste, men tit at både bagdel og nakke slog stjerner i isen og for øjnene. Men sjovt var det, når man fik det lært.

Når sneen så kom, og vi fik megen sne den gang, så fik vi kælkene frem, og så gik det i susende fart nedad bakkerne. Om fingrene og fødderne blev kolde så man næppe kunne mærke dem, det tænkte man ikke nærmere over. Værre var det, når der gik frost i fødderne, så blev de ømme og tykke så det var en gru.

Forår og sommer var dog den herligste tid. Slet og høst med sin travlhed og trætte lemmer, ak ja. I såtiden om foråret kunne det godt give trætte lemmer at gå bag harven i træsko, der hurtigt blev fyldt med jord. Så kneb det med at få fødderne i dem. I tørveskæringstiden i engen kunne det også give en træt ryg at trille tørv ud.

Så skulle der slås hø, stakkes og køres hjem. Tre læs om dagen var det normale. Der var ca. en mil til engen.

Når vi efter middagsmaden, mens folkene sov, gik en tur hen for at se hvordan de store maskiner ved hjælp af store vandsnegle, løftede vandet op fra sundet, så det kunne få afløb til havet, ja, så var vi vældig imponerede. Pumpestationen var anbragt på den jord, som far og Rasmus Hedegaard ejede i fællesskab, købt fra Fævejle.

Af med strømperne, ud i kanalen, bukserne bukket så højt som det var muligt, og så se på alle de fisk der svømmede i vandet. Storken spankulerede bag efter slåfolkene for at fange frøer og anden levemåde.

Ja når engen er blød, så er det ret en lyst, at tumle sig der, og få lettet sit bryst.

Da farbror Jens begyndte at holde skole i mit barndomshjem, var jeg ca. 8 år, og gik i skole hos ham indtil han holdt op og giftede sig med Marie Jensen fra Vejlby. Jeg var dengang ca. 10 år. Farbror Jens fik liv i skytte- og gymnastiksagen, med god tilslutning fra omegnens karle. Den gang kunne det ikke gå an at pigerne gjorde gymnastik, det var alt for »umoralsk«.

Da var der liv og lystighed i den gamle gård om søndagen, og også vi børn deltog deri med stor glæde.

Når der så, efter sommerens træning, blev afsluttet med præmieskydning og gymnastikopvisning i Martin Bruns skov med efterfølgende bal til den lyse morgen, ja, så var klimaks nået for den sæson.

Jo, der var liv og røre i den gamle gård i de dage.

Sommeraftenerne efter endt dagsgerning tog vi os et spil krok på grønsværen ved gården. Og om vinteraftenerne mangt et spil skak, og blandt andet også højtlæsning.

Jeg mindes endnu, »Sårlægens fortællinger«, af Zakarias Topelius og Marie Sofie Scharst's fortællinger i »Arbejdet adler«, Ingemanns historiske romaner og andre.

Det var en rig tid og en herlig tid for en ungdom at vokse op i.

Den 4. april 1890 blev jeg konfirmeret.

Min ungdom begyndte og min egentlige barndomstid var forbi.

Peder Hansen født 1880
Minder fra mit barndomshjem

Det lå så lunt i læ ved bakkens fod, mit barndomshjem. I ly af høje træer, der vel kunne bøje sig for stormens magt og vælde, men som ejede evnen i sig til at rejse sig igen, når modgangens tid var forbi. Når solens stråler da fik bladene til at udfolde sig, kunne jeg ligge i timevis på ryggen i min fritid og stirre op i det løvfang af de titusinde blade, der hver trak livskraft af moderstammen, der fik sin næring fra moder jord gennem et utal af fine sugerødder.

Denne duft af muld og grokraft har fulgt mig gennem hele livet, og har ofte givet mig ro i sind og tanker, når der var et eller andet spørgsmål, der trængte sig på og syntes uløseligt.

Da mente jeg at kunne skimte en livslinie, der strakte sig fra det tilsyneladende tunge, men dog livgivende muld og op mod stjernernes rige, livets kredsløb,

det uendelige, evigheden. Og jeg mindes så mangen en fritidsstund på højens top, hvorfra man talte de mange kirketårne rundt i horisonten.

Det som jeg tiest vendte øjet imod, var havet, der skimtedes som en blå strime længst mod øst. Så drømte jeg mig på langfart, ud for at leve livet rigt og spændende.

Så sang jeg Bjørnsons: »Undrer mig på hvad jeg får at se, over de høje fjælde«.

Som den yngste af børneflokken, fire år yngre end den broder, der var mig nærmest i alder, var jeg som barn mest overladt til mig selv i min fritid. Derfor blev jeg vist lidt af en drømmer i min ungdomstid.

Mine forældre var ikke meget talende, især var far meget stille. Jeg har dog et minde om ham, der har fulgt mig hele livet igennem. Det var en vinteraften, han var kommet hjem fra en tur til købstaden. Da han havde fået noget at spise sagde mor til mig: »Din far har vist en gave til dig«.

Så gav han mig et par nye skøjter. Vistnok den gave i min barndomstid jeg har været mest glad for.

Vi børn var ikke forvænt med gaver.

Tidlig måtte vi hjælpe til på mark og i stald.

Det arbejde jeg var mest glad for, var det, der hang sammen med bjærgningen af høet fra engen. Den lå en mil vej borte fra gården. Om morgenen kørte vi meget tidligt med mad til hele dagen, og kom først hjem ved solnedgang. Men arbejdet gik med liv og lyst. Vi var nemlig en del unge samlet ved denne lejlighed, idet far ejede engen sammen med sin nabo, der så også mødte frem med sine unge, så selv om det gav trætte lemmer, var det alligevel sjovt.

Efter min konfirmation måtte jeg gøre karls arbejde i gården, og først som 18 årig fik jeg lov til at komme i lære. Den samme lære som mine tre andre brødre havde gennemgået, hos en snedker og tømrer på landet.

Nu nyder jeg mit otium som aldersrentemodtager, men tankerne går tit og ofte til det kære gamle barndomshjem.

P.S. For de der ønsker at læse om det muntre liv på Katholm Gods i samme periode, kan det anbefales at låne bogen: Herregårdsliv. Minder fra gamle herregårde - 2. samling, der findes i depot på Grenaa Bibliotek

Kildehenvisning:
Artikel af Elith Olesen: Gudelige forsamlinger på Østdjursland side 78-102 i Århus Stifts Årbøger, bind 53 - Århus 1960 - side 79 -
Grenaa og Omegn 1983 - A. W. Dinesen: Notitser om min Virksomhed
Grenaa og Omegn 1985 - Finn R. Pedersen: Katholm Gods på falittens rand 1818 - 1823.
Slægtsbog venligst udlånt af familien Thaagaard, Grenaa.
Folketællingslister, Kirkebøger og Matrikelkort: Grenaa Egnsarkiv.

Hattemager i Grenaa

Af Mogens Møller

En af de sidste hattemagermestre i Grenaa var Svend Møller, der virkede i byen fra 1832 til 1849, - de senere år tillige som blegmand og bommand ved Sønderbro.

Han havde tre typer af arbejde, som næsten ikke kendes i vore dage.

Svend Møller blev født i Halland i Sverige den 6. oktober 1794. Hans efternavn var egentlig Bengtson, men da han kom fra en mølleejendom, blev slægtsnavnet derefter. Efter læretiden i købstaden Engelholm drog den nyudlærte hattemagersvend på valsen til Danmark. I 1819 brød han op fra Odense, og var indtil 1832 i Randers hos mester Søren Barlag og dennes enke. I 1820 blev han gift med Caroline Christenze Møller, som var malermesterdatter fra Randers.

Hattemager Svend Møllers hustru Caroline Christenze Møller. Født den 16/8 1797 i Randers og død den 28/8 1884.

I Randers var der ikke brug for flere hattemagermestre. Det var der nu heller ikke i Grenaa, men her var udsigterne nok lidt lysere, idet to af mestrene kunne forventes snart at måtte lægge op på grund af alder. Den 12. september 1832 fik hattemagerfamilien udstedt rejsepas hos politimesteren med tilladelse til at flytte til Grenaa. Passet var påbudt på grund af en af de hyppige koleraepidemier, som også hører til billedet af »de gode gamle dage« før kloakkerne og renovationsvæsenet.

Borgerskab som hattemager

Familien flyttede ind og boede til leje hos snedkermester C. G. Danckewitz i den nordlige del af den ejendom, som senere fik matrikelnummer 171 og adressen Nørregade 8, og som lå, hvor supermarkedet Kvickly i vore dage har indkørsel. Hensigten med flytningen var, at der skulle etableres selvstændig forretning. Det måtte man imidlertid kun, hvis man kunne få tilladelse til erhvervelse af borgerskab i købstaden.

At åbne forretning uden borgerskab var strafbart som forprang, og det fremgår af byens regnskaber, at der af og til blev opkrævet mulkt for ulovlig næring. Konkurrenterne skulle som regel nok sørge for, at der blev grebet ind.

Svend Møller skrev sin ansøgning til bystyret og sluttede meget høfligt: *» - - - saa er min Underdanigste Begjæring, at Deres Høywelbaarenhed Naadigst wilde tillade mig, at jeg efter at have foreviist det befalede Prøvestykke, herefter maatte winde borgerskab som Hattemager her i Byen«.*

Underdanigheden kunne ikke gøre det. Ansøgningen blev modvirket af stærke kræfter, og der skulle komme til at gå flere år, inden den kunne imødekommes. Problemet var ikke en overbebyrdet eller sendrægtig forvaltning, men derimod en lovgivning, der muliggjorde en begrænsning af tilgangen af nye mestre til gavn for de etablerede. I de større købstæder skulle de næringsdrivende være medlemmer af mesterlavene, der kunne afslå en anmodning om optagelse med den begrundelse, at der allerede fandtes et tilstrækkeligt antal mestre i byen. I de mindre købstæder som Grenaa var der ikke oprettet lav, og man skulle i stedet ansøge bystyret om tilladelse til at nedsætte sig som frimester. Myndighederne skulle påse, at der ikke blev meddelt flere bevillinger end der kunne bestå med købstadens, (dvs. konkurrenternes) tarv, og at ingen fik borgerskab uden først at have forfærdiget et prøvestykke. Prøvestykket skulle godkendes af to skuemestre, der normalt var fra samme by.

En borgerskabssag kunne således bremses på tre måder. Der kunne gives afslag med den begrundelse, at der ikke var brug for flere mestre. Ansøgningen kunne også blive udsat for en særlig grundig og dermed langvarig sagsbe-

handling. Og endelig kunne de to skuemestre, som en sidste desperat udvej, forkaste prøvestykket, uanset om det var godt håndværk. I borgerskabsprotokollerne ses alle tre fremgangsmåder anvendt.

Da Svend Møller indgav sin ansøgning om borgerskab som hattemager, var der uheldigvis for ham i forvejen hele tre mestre i byen, hvilket allerede var én mere end sædvanligt.

Endelig efter 2 år og 3 måneder fik han sit borgerskab den 6. april 1835. Skuemestrene Niels Andreasen Aarsberg og Jacob Madsen havde overvåget ansøgerens fremstilling af en fast filtet rund hat, der af dem fandtes forsvarlig. Når det lykkedes at få borgerskabssagen igennem på dette tidspunkt, var det sikkert fordi, såvel Niels Andreasen Aarsberg som Peder Brendstrup nærmede sig de 70 år. Sidstnævnte døde året efter.

I nyere tid har der været følgende hattemagermestre i Grenaa:

Navn:	Forretning fra:	Død:
Jens Andersen	: 1728	1762
Erich Andersen	: 1738	1784 (87 år)
Morten Thomesen	: 1757	1797 (84 år)
Peder Johannesen Ross	: 1783	1792 (39 år)
Niels Andreasen Aarsberg	: 1793	1849 (81 år)
Jacob Madsen	: 1811	1847 (62 år)
Peder Brendstrup	: 1813	1836 (69 år)
Svend Møller	: 1835	1849 (54 år)
Johan Henrik Møller	: 1851	1890 (65 år)

Som regel var to mestre uden svende beskæftiget med hattemagerhåndværk. I Johan Henrik Møllers tid var der ikke andre mestre i byen, men det ses af folketællingerne, at han i 1850 arbejdede sammen med sin moder og siden, i hvert tilfælde den næste halve snes år, havde en svend boende.

Hattemageriets omfang skal ses i lyset af, at det dengang blev anset for uanstændigt at færdes uden hat.

Hattemagerhåndværket

Datidens hatte blev fremstillet af filt, som hattemageren selv lavede af dyrehår, der fugtes og bearbejdes sammen. Fåreuld er anvendeligt, bæverhår regnes for det fornemste og hare- eller kaninhår var det mest almindelige. Carl Svenstrup fortæller, at Svend Møller brugte harehår til sine hatte.

For at hårene kan bringes til at hænge sammen, må de have en kruset overflade, og det får de ved at blive behandlet med en blanding af salpetersyre og kviksølv.

Det siges, at hattemagerne som oftest med årene blev noget mærkelige i deres opførsel på grund af kviksølvforgiftning. Der foreligger ikke vidnesbyrd herom for nogen af hattemagerne i Grenaa. Gennem en række processer blev filten bl.a. kogt, formet, stivet, farvet og tilsidst tilrettet med pressejern.

Svend Møllers mesterstykke var en fast, filtet, rund hat. En sådan var imidlertid atypisk for tiden. I Byhistorien fortælles det da også, at han især lavede høje filthatte, der blev brugt af bønderne, når de skulle i søndagstøjet. De høje filthatte blev ikke kun brugt af bønderne, men det er muligt, at moden har skiftet lidt senere på landet. De høje hatte var faktisk enerådende til omkring år 1900, hvor bowlerhattene vandt frem.

Hattemagerprofessionen omfattede ikke ret til fremstilling af kasketter. Svend Møller fik bystyrets særlige tilladelse til også at forfærdige og sælge kasketter med fårværk.

Kundernes hovedform måles med en såkaldt conformateur. Det viste eksemlar findes på Købstadsmuseet »Den Gamle By« i Århus.

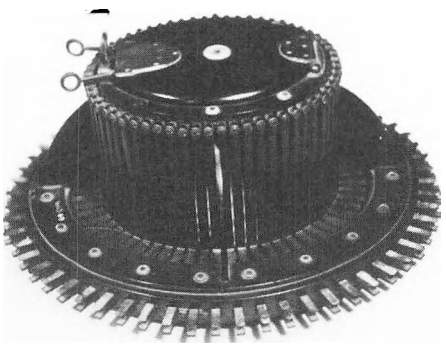

Salget af hattene

Hattene er først og fremmest blevet solgt fra værkstedet og boligen. Bopælen i Bleg- og Bomhuset har været ideel for handel med bønderne. Her hvor de alligevel skulle standse for at betale broafgift, har de kunnet sælge deres hareskind og eventuelt købe sig en ny hat.

Hattene blev også solgt på markedsdage i Grenaa, Ebeltoft og sågar Århus. Af markedsprotokollen for Århus fremgår,at det var sædvanligt for Svend Møller at tage til Olufsmarked sammen med guldsmed Carl Ulrich Bræmer og kobbersmed Chr. Christensen. Disse tre har

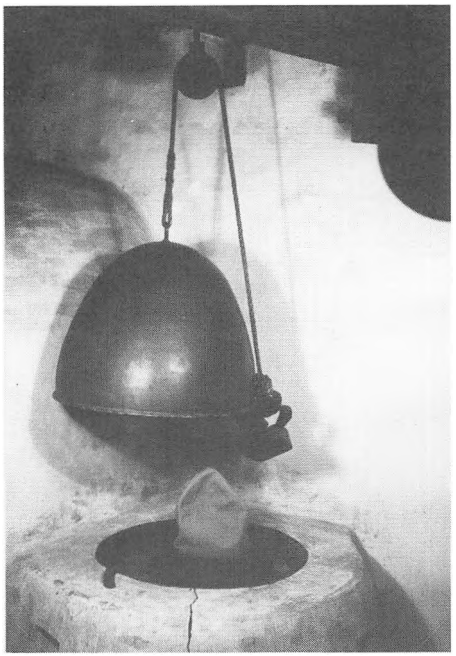

Dekaterekedlen, også kaldet klokken, er en lille gruekedel med en rist, hvorpå hatten sættes. Når kobberlåget sænkes ned, bliver hatten gennemdampet og dermed så bøjelig, at den kan tilrettes. Interiør fra hattemagerværkstedet i »Den Gamle By«, Århus.

hver gang fået fortløbende numre i markedsprotokollen og har utvivlsomt fulgtes ad de ca. 60 km. i hestevogn.

Mellem de tre markedsfæller opstod der et livsvarigt venskab.

Pasningen af Blegdammen og opkrævningen af broafgift

I 1840-erne blev Svend Møller tillige byens blegmand og bommand ved Sønderbro.

Blegdammen var den eng, hvorpå tøj blev lagt til blegning. Blegningen forårsages af sollyset og udføres eventuelt også med kemikalier. Det var blegforpagterens opgave at påtage sig blegningen for byens befolkning mod takstmæssig betaling og specielt at passe på, at tøjet ikke blev stjålet.

Pr. 1. april 1841 blev et af byen opført beboelseshus på Blegdammen klar til indflytning for blegforpagteren. Huset lå umiddelbart syd for åen og vest for Århusvej, hvor nu ejendommen Århusvej 2 ligger. Huset og driften af blegepladsen kunne forpagtes for en betaling af 40 rigsdaler årligt. Til forpagtningen meldte der sig 5 ansøgere: skomager Anders Bang, hattemager Svend Møller, arbejdsmand Søren Clausen, blegpigen Catharina og skomager Jacob Dolmer. Det 6 mand store borgerrepræsentantskab, hvoraf guldsmed Carl Ulrich Bræmer var medlem, besluttede »efter nøje Overvejelse« at vælge Svend Møller som forpagter.

Siden 1822 var der samme sted blevet opkrævet bropassageafgift for alle køretøjer og større dyr tilhørende andre end byens beboere. Broindtægten var også bortforpagtet, for en fast årlig afgift.

Ved bortforpagtningen af Bleghuset i 1841 var det blevet bestemt, at de to forpagtninger skulle slås sammen, når broafgiftforpagtningen ville udløbe med udgangen af 1844. Den årlige afgift for broforpagtningen var da 81 rigsdaler. Man håbede, at byen på denne måde ville få en større forpagtningsindtægt, idet Bleghuset også kunne tjene som bomhus. Den 13. juli 1844 blev der holdt auktion over den samlede forpagtning for perioden 1. januar 1845 til 31. december 1854. Højestbydende blev kobbersmedemester Chr. Christensen med et bud på 165 rigsdaler i årlig afgift. Straks efter blev forpagtningen overført til Svend Møller.

Hermed var hattemagerfamilien kommet på en årelang døgnvagt. De vidste hvad de gik ind til, da hans far havde været færgemand på Lagaelven og hendes farfar var bromand ved Hvanstrup Brohus i Farsø Sogn. En fordel var det, at hele familien kunne hjælpe hinanden med pasningen af brovagten. Hvis man undlod opkrævning af afgiften, f.eks. om natten, gik det alene ud over bommandens indtægt, - så det må have været en mulighed, der kunne vælges.

Pasningen af blegepladsen var mindre krævende, da blegetiden var en mindre del af året, nemlig om sommeren efter første høslæt.

Tegningen af den ældre herre med høj hat er sikkert fra ca. 1880-90. Den forestiller Chr. Bigum, der var kontorist på postkontoret. Udført af Aage Hoffmeyer.

Bom- og Bleghusets gruekedel blev desuden også udlejet til folk, der kom for at vaske deres tøj i åen.
Der opvoksede 7 børn i hattemagerhjemmet. Hattemagerfamilien sad i beskedne kår. At det trods alt gik rimeligt godt, skyldtes de mange indtægtsgivende gøremål, som kunne passes af alle i fællesskab.

Et oldebarn fortæller, at hattemageren en enkelt gang nåede at komme på besøg derhjemme i Halland. I 1832 skrev hans forældre et brev, hvoraf det fremgik, dels at de var kommet til penge, og dels at de ikke mente at have lang tid tilbage. Da han kort tid efter var på marked i Ebeltoft med et læs hatte, mødte han en skipper fra hjemegnen og fik tilbud om at komme med tilbage. Penge kom der i hvert tilfælde ikke ud af turen, og hjemturen blev drøj. Via skibslejlighed ad flere gange kom han langt om længe til Fyn, hvor det ikke var til at komme videre. Det endte med, at den sidste strækning hjem måtte tilbagelægges i robåd.

Hattemageren, guldsmeden og kobbersmeden holdt sammen ved andre lejligheder end markedsturene. Af kirkebøgerne ses, at de var sammen, når der var barnedåb. Hattemagerens fik udlært en søn hos hver af de to andre håndværkere. Og da det kom dertil, købte hattemagerfamilien og kobbersmedefamilien gravsteder ved siden af hinanden. Venskabet med guldsmedefamilien holdt derimod ikke efter Svend Møllers død. Da hans søn, Jens Bloch Møller, i 1850 ville nedsætte sig som guldsmed i sin hjemby, blev det for meget for hans gamle læremester. Skuemestrene C. U. Bræmer og Niels Levring Juul kasserede

Hattemager Svend Møllers enke og 6 af børnene. Sandsynligvis fotograferet i Grenaa i 1880.
1. Caroline Møller, f. 16. august 1797, hattemagerenke i Grenaa.
2. Bolette Margrethe Møller, f. 21. maj 1833, købmand i Mariager.
3. Jacob Møller, f. 27. december 1839, købmand og brygger i Hadsund.
4. Andrea Møller, f. 19. april 1836, gift med arrestforvarer Peder Koppel, Grenaa.
5. Johan Henrik Møller, f. 18. januar 1825, hattemager i Grenaa
6. Jens Bloch Møller, f. 28. december 1822, guldsmed i Grenaa.
7. Bendt Møller, f. 22. juli 1821, kobbersmed i Lemvig.
(Anton Wallenstein Møller, f. 8. januar 1827, rebslager i Altona, var død i 1862).

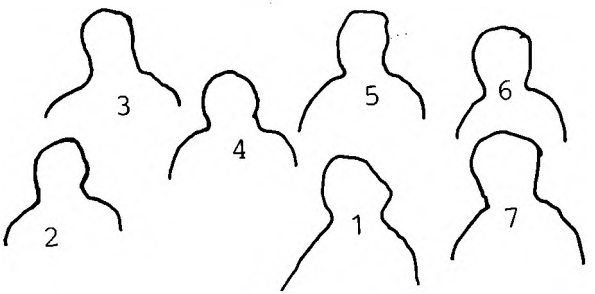

prøvestykket, - en tepotte af drevet sølv. Et overskøn ved fire mestre fra Randers fastslog, at prøvestykket var udført upåklageligt, hvorefter borgerskabet blev udstedt.

Den 25. marts 1849 døde Svend Møller. Enken og børnene flyttede snart over på den anden side af åen og vejen til farvergården Søndergade 9. Herfra passede de fortsat blegepladsen og opkrævningen af broafgift til forpagtningsperiodens udløb. Hattemagerforretningen blev også videreført og siden overtaget af sønnen Johan Henrik Møller, - byens sidste hattemager.

Sine sidste år tilbragte Caroline hos datteren og svigersønnen i arrestforvarerboligen på Torvet, hvor hun døde den 26. august 1884. Ægtefællernes gravsted på Grenaa kirkegård er købt for bestandig, og vedligeholdes af kirken frem til år 2015.

Andrea og Peder Koppel stiftede på deres gamle dage to legater, som nu er indgået i Grenaa Kommunes legat for værdigt trængende. Slægtninge til legatstifterne har stadig fortrinsret ved uddelingen af legatportioner, og da legatstifterne ikke havde nogen efterkommere, tilkommer fortrinsretten slægtninge til Peder Koppels forældre og til hattemagerfamilien. Her er altså penge at tjene for de, der kan dokumentere, at de opfylder betingelserne. - Men 140 kr. årligt er jo ikke hvad det var omkring århundredskiftet.

Kilder:

Carl Svenstrup: Grenaa Bys Historie
Grenaa rådstuearkiv
Folketællinger
Kirkebøger
Århus Markedsprotokol
Overlevering ved Erna Møller, Harrestrupvang 2, Valby

Gerhard de Lichtenberg til Hessel

Af J. A. Nielsen

Slægten de Lichtenbergs stamfader var handelsmanden Gerhard Hanssen de Lichtenberg i Horsens, der med tiden blev en meget velhavende mand. Han levede fra 1707 til 1764 og satte sine mange penge (han var mangemillionær) i jord. Han købte hoved- og herregårde og ejede efterhånden 9 herregårde og 11 kirker. De Lichtenberg forelskede sig i de russiske løgkupler og satte sådanne på fire af sine kirker. De fremtræder altså som et minde om en meget formående mand. Gerhard Hanssen blev for sine fortjenester adlet og fik tilladelse til at føre navnet de Lichtenberg.

Som 4. generation i slægten var Carl Gerhard de Lichtenberg ejer af »Hessel« ved Grenaa. Hans ældste søn, Gerhard, blev ejer af »Hessel« efter sin moder, og broderen Frederik blev ejer af »Lundskov« ved Trustrup. Denne sidste fik fire sønner, og den yngste af disse, Godske, har skrevet sine erindringer om »en lykkelig barndom på Hessel«, der var et samlingspunkt for slægten, og hvor der hver sommer samledes en flok slægtninge på ferie. Onkel Gerhart, som ejeren af gården altid benævntes, så ved disse sammenkomster en mulighed for, at slægtens medlemmer lærte hinanden at kende. Disse erindringer er overdraget Grenaa Egnsarkiv, og i det efterfølgende forsøges uddraget væsentlige ting om Gerhard de Lichtenberg.

Godske de Lichtenberg var officer i sø- og flyvevæsnet og bl.a. kommandør på Grønland. Da Grenaa Egnsarkiv i 1982 kom i forbindelse med ham efter en henvendelse om oplysninger om »Lundskov«-handeler, var han 88½ år og syslede med at nedskrive sine erindringer. Arkivet bad om at få en kopi af disse erindringer, og det blev efterhånden til den største samling erindringer i arkivets historie. Meget udførligt fortæller kommandør de Lichtenberg om onklen og tante Anna, onklens hustru, født Dinesen fra Katholm, og ikke nok med det: Der er interessante skildringer af

Gerhard de Lichtenberg som officersaspirant 1864

ansatte på godset, gartner Voigt, kusk Frands f.eks., og et stort antal billeder fra de gamle dage er fine illustationer til erindringerne. Om Godske de Lichtenbergs moder, Emily Christiane Isidora Jessen, der var sangerinde på Det kgl. Teater og gift med Frederik de Lichtenberg på »Lundskov«, foreligger en interessant og meget udførlig beretning - men det er en helt anden historie...

Her er det Gerhard de Lichtenberg, det gælder. Da hans fader, Carl Gerhard de Lichtenberg, døde i 1868, blev sønnen Gerhard kaldt hjem for at bestyre »Hessel« for moderen, Casperine de Lichtenberg. Inden da havde Gerhard de Lichtenberg været landvæsenselev. Han blev indkaldt til militærtjeneste 9. maj 1864 og meldte sig straks som frivillig officersaspirant. Han nåede dog ikke at komme i felten inden fredsslutningen. *»Jeg var slet ikke med til noget«*, sagde han engang sidenhen, da hans krigsmedalje ved et tilfælde dukkede op i en skuffe. Gerhard de Lichtenberg var dog i mange år i reserven og oplevede en række indkaldelser.

23 år gammel måtte Gerhard de Lichtenberg afbryde sin uddannelse til landbrugskandidat, en uddannelse, der for ham sagde noget og betød noget. Han var imidlertid landmand med liv og sjæl og satte al sin kraft ind på at forbedre og oparbejde landbruget på »Hessel« i mark, eng, hede, plantage eller med kvæg. Den afdøde fader var ikke landmand, og landbruget på »Hessel« og dermed økonomien var ved Gerhard de Lichtenbergs overtagelse af ledelsen i en ringe forfatning. Den nye mand gik imidlertid til sagen med stor interesse. Han indførte nye og mere rentable

Gerhard de Lichtenberg og hustru Anna, født Dinesen på Katholm. De Lichtenberg mødte altid til middagen i diplomatfrakke som her - og han var meget præcis. Samtlige andre deltagere var mødt, når han kom, og ceremonien gentog sig gang på gang. Foto 1903.

metoder i driften. Godske de Lichtenberg var som dreng imponeret af, at onklen på »Hessel« sprøjtede kornmarker for ukrudt. Det var noget helt nyt, og på den tid var markerne f.eks. fyldt op med tidsler.

Gerhard de Lichtenberg oparbejdede en ny havresort, Hessel Havre, som blev solgt til udsæd. Der gjordes et stort arbejde for at holde denne sort ren. To gange fik han det kgl. danske Husholdningsselskabs sølvmedalje for den. På en landbrugsudstilling i London i 1879 fik smørret fra »Hessel« guldmedalje - og denne medalje hænger i Det kgl. Landhusholdningsselskabs mødesal.

Et område, som fik stor betydning for ham og for »Hessel«s økonomi, var opdyrkning af de store enge, der stødte op til Kragsø. Disse enge lå tit, og i hvert fald altid om vinteren, oversvømmet af vand, som gjorde jorden sur og ubekvem. Der blev nu drænet, gravet grøfter og lavet pumpestationer, så jorden kunne få den rette behandling og tilsåning med de rigtige græsarter og dertil den rette kunstgødning. »Hessel« fik ved dette en meget fint høslæt, og tillige opsattes indhegninger for ungkreaturer.

I bogen »Danske slotte og herregårde« 1967 skrives om Gerhard de Lichtenberg: *»Han var en meget dygtig landmand, der forstod, hvilken guldgrube gårdens enge betød for den rigtige mand«*.

Arbejdet med kultivering af eng- og mosearealer skabte opmærksomhed over hele landet, og Gerhard de Lichtenberg blev medlem af Det danske Hedeselskabs repræsentantskab og var med her til 1914, da han måtte fratræde på grund af sygdom. Gerhard de Lichtenberg var formand for et »moseudvalg«, selvfølgelig på grund af hans praktiske erfaringer. Hedeselskabet havde på det tidspunkt intet kendskab til mosekultur. Moseudvalget foretog rejser til Holland og Tyskland for at se på de dér opnåede resultater på mosekulturområdet. Gerhard de Lichtenberg havde et nært samarbejde med den berømte E. Dalgas i Hedeselskabet.

Gerhard de Lichtenberg interesserede sig tillige for hedeselskabets plantningsarbejder, og efterhånden udførte han betydelige beplantninger på heden syd

for Grenaa Havn, f.eks. i nærheden af Polderrevet. Han nævnte engang for nedskriverens fader, der var karl på »Fuglsanggården«, at der desværre var plantet en helt forkert træsort på disse arealer. Det var noget, han havde konstateret, da træerne groede til: De brød sig ikke om at komme over klitranden...

Ved samme lejlighed sagde løjtnant Lichtenberg, som han hed, indtil han blev godsejer, om solsortene: *»Det er sgu mine fugle..«*. På den tid var solsorten en skovfugl, men den var nu begyndt at brede sig i bykvarterene...

Engang var Hessel Hede så godt som uden træer, men Gerhard de Lichtenberg og en række andre jordbesiddere plantede flittigt med assistance og vejledning af hedeselskabet. Langt senere, da Grenaa Kommune var blevet ejer af store arealer, blev der plantet så meget, at det meste af heden nu er skov. Godske de Lichtenberg har i sine erindringer et afsnit, som synes velegnet til at skildre heden som den var omkring århundredskiftet: *»... Beplantningen af heden havde onkel Gerhards allerstørste interesse, og vi børn fulgte med til disse beplantninger, som det jo tog årevis, før man på afstand kunne skimte resultatet. Ja, det var arbejde på langt sigt, og så længe jeg var barn, har det ikke ødelagt noget for mig i dette store, øde hedelandskab, som virkede så romantisk tiltrækkende med duft af porse eller meget andet ubekendt eller ubestemmeligt og med sitrende eller flimrende varme hen over lyngen, hvor man kun anede lyde af fuglekvidder - sang - piben eller mågens hæse skrig - og i stilheden en puslen af »noget«, der rørte sig i lyngen - måske den sorte hugorm, der holdt af at sole sig i lyngtoppen. En enkelt oase med siv og dunhammer stod med sin grønne farve grelt til den mørke lyng eller faldt smukt ind i dette farveorgie, når lyngen blomstrede - - og over det hele en betagende stilhed.*

Nu er plantagen vokset op - heden, de store vidder med den egenartede stemning, klitten langs stranden - - alt er borte. Et barndommens minde er slået i stykker, men for efterverdenen vil den store plantage mellem Grenaa by og Katholm vidne om fortids tålmodigt og ihærdigt arbejde til gavn for kommende slægter...«

I de 21 år, Gerhard de Lichtenberg var bestyrer af »Hessel« for moderen, var han ungkarl. Godske de Lichtenberg skriver, at det nok var en stiltiende overenskomst, at han og Anna Ulrikka Dinesen fra Katholm skulle have hinanden, men først i 1889 blev de gift, efter at Gerhard de Lichtenberg havde overtaget »Hessel«, og hans moder var flyttet til København. Tante Anna nævnes meget ofte af Godske de Lichtenberg.

Gerhard de Lichtenberg var i sin optræden bestemt ikke »folkelig« og blandede sig ikke med populsen, men i samtaler om landbrug var der absolut ingen stands- eller rangforskel. For ham var det nyttiggørelse af fælles interresse, det gjaldt. Hans omdømme medførte, at unge mænd fra hele landet søgte til »Hessel« for at søge uddannelse til senere at kunne drive store landbrug. En serie portrætter af disse unge mænd med landskendte navne viser, at der med årene var omkring 30 sådanne elever på »Hessel«, mindst een ad gangen og aldrig mere end to. Der er navne helt fra Finland og Brasilien, og det er interessant at studere disse unge menneskers egenhændige dedikation til godsejeren.

Gerhard de Lichtenberg ønskede ikke at komme i bestyrelsen for foreninger, blot fordi han var »godsejeren«. Antallet af poster er derfor beskedent, men som nævnt var han aktiv, meget endda, i Hedeselskabet og i Landhusholdningsselskabet. Han var formand for Grenaa Landbrugsforening og i repræsentantskabet for »Spare-, Laane- og Diskontoinstituttet for Grenaa og Omegn« (senere formand) og i bestyrelsen for Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab, men han var hverken medlem af sogne- eller amtsråd.

Godske de Lichenberg ser op til sin onkel og fortæller udførligt om hans måde at være på:

»Følelsesbetonet var onkel Gerhard ikke, og han skulle vist nok have sig frabedt at blive omtalt som vennesæl... Han kunne buldre meget op, men nogen hustyran var han slet ikke. Det var blot hans form, og en form som var yderst almindelig dengang, at den, der var leder og havde myndigheden, også roligt kunne vise den. Sådan var han også over for sine folk. Når han gav en ordre, var det i en bestemt og afgjort tone, og det respekteredes af alle. For os børn var han temmelig tilknappet. Han forstod sig i virkeligheden slet ikke på børn, og hans form gjorde, at man ingen kontakt fik med ham, tværtimod, vi var nærmest sky for ham - men således var tiden dengang: børn skulle ses, men ikke høres, og i ældres nærværelse talte man kun, når man blev spurgt«.

Gerhard de Lictenberg var flittig og energisk i det daglige, og han havde en strålende egenskab: Alle måltider var

fredede og hellige, og det var strengt forbudt at tale om fortrædeligheder ved bordet, f.eks. om det regnede for lidt eller for meget. Godsejeren mødte altid til middag iført diplomatfrakke. To minutter før 6 kom han ind i havestuen, hvor alle andre var samlet. På slaget 6 gik man til bords. Ud over de tre hovedmåltider rørte godsejeren intet. Han nød gerne en snaps til frokost og et glas rødvin til middagen. men ellers intet.

Godsejeren tog selv sin vin hjem og tappede den personligt. Der gik frasagn om denne proces, der ikke gik stille af, og gården havde sine egne flasker med navnet »Hessel« trykt ind i glasset.

Gerhard de Lichtenberg holdt skarpt på stil, form og optræden og hvad der hørte sig til, når det gjaldt »godsejerens« fremtræden, men i det daglige og indenfor hjemmet var han påpasselig og sparsommelig på en måde, som kaldte på smilet:

En broder sagde engang til en ny landvæsenselev: *»Hvis De vil have en god kontakt med min broder, så spørg til hans smør og stryg tændstikkerne på tværs af æsken«*. På denne måde kunne strygefladen holde til mange flere tændstikker, så æsken kunne fyldes op fra »depoter«. Alle i husstanden, også de unge landvæsenselever, indprentedes, at her var noget at spare. Det blev der selvfølgelig grinet meget af - bag godsejerens ryg...

Når man vaskede hænder, krævede godsejeren, at man ikke dyppede sæben i vandet. Så blev sæben blød, og der brugtes for meget. Brugte man neglebørste direkte på sæben, kom det ind under begrebet »ruinerende«.

Gruppebillede: Trappen til sideindgangen. Dette billede formentlig taget i 1889 i forsommeren.
Fra venstre: Onkel Gerhard, Tante Marie, Tante Henriette, Onkel Herluf, Hedevig Rosenkrantz, (født de Lichtenberg), Mor (Tante Karen), fru de Lichtenberg, Lundskov, Jørgen, min bedstemor, Tante Andrea, Tante Emmely, Onkel Frederik, Tante Emilie, Onkel Carl.

(Gave 1982 fra G. de Lichtenberg)

I fyringsperioden forlangte husets herre, at der kun måtte være 16 graders varme i stuerne, og spisestuen blev kun fyret op i ganske specielle tilfælde - til trods for, at der nede i avlsgården stod to lange rækker af favne-birkebrændestabler til brug i herskabets kakkelovne...

Sparsommeligheden skyldtes ganske afgjort »Hessel«s svage økonomiske status, da Gerhard de Lichtenberg overtog ledelsen i 1868. Faderen var ikke landmand, og landbruget og dermed økonomien var som nævnt i ringe stand, så der måtte passes på for at få det hele til at løbe rundt. Sparsommelighed blev en vane for godsejeren...

Kong Frederik den 8. spurgte engang Gerhard de Lichtenberg, om han ville sætte pris på en titel, men svaret var: *»Jeg ønsker ikke titler, men vil gerne i betragtning ved tildeling af dannebrogsmændenes hæderstegn«*. Han fik det på stedet. Udgifterne, der fulgte med en titel, veg godsejeren tilbage for åbenbart.

Fru Anna de Lichtenberg døde under et ophold i København i 1912. Det var et meget hårdt slag for godsejeren, og da han ramtes af en hjerneblødning i 1914

og derefter mistede talens brug og førligheden i højre side, blev hans aktiviteter standset. Han arbejdede stadig med i gårdens drift, men havde stort besvær med at give ordrer. Godske de Lichtenberg fortæller, at f.eks. gartner Voigt (der stammede) og godsejeren slet ikke kunne udtrykke sig, når de blev ivrige. Det må have været strengt for godsejeren at blive slået ud på denne måde.

Til sidst måtte »Hessel« forpagtes ud, og i 1918 solgtes den, først til et konsortium og siden til gårdejer Ove Svendsen. Gården ejedes indtil 1986 af tredie generation af familien Svendsen, og meget er ændret, siden Godske de Lichtenberg skrev erindringer. Grenaa Kommune kom efterhånden til at eje det meste af Hessel Hede med strand og plantager, og der er siden da sket en udvikling, som for ældre er helt ufattelig. Regulære plantninger og »springen i skov« af selvsåede træer og buske har ændret heden i den grad, at der for nogle år siden foretoges en renovering med fjernelse af de fleste af de selvsåede vækster - altsammen for at genskabe noget af heden, som den var engang. Arealerne er så store, at man endnu kan komme helt ud »i det vilde...«

Godsejer Gerhard de Lichtenbergs minde er foreviget ved et gadenavn i boligkvarteret i den tidligere hede: de Lichtenbergs Vej.

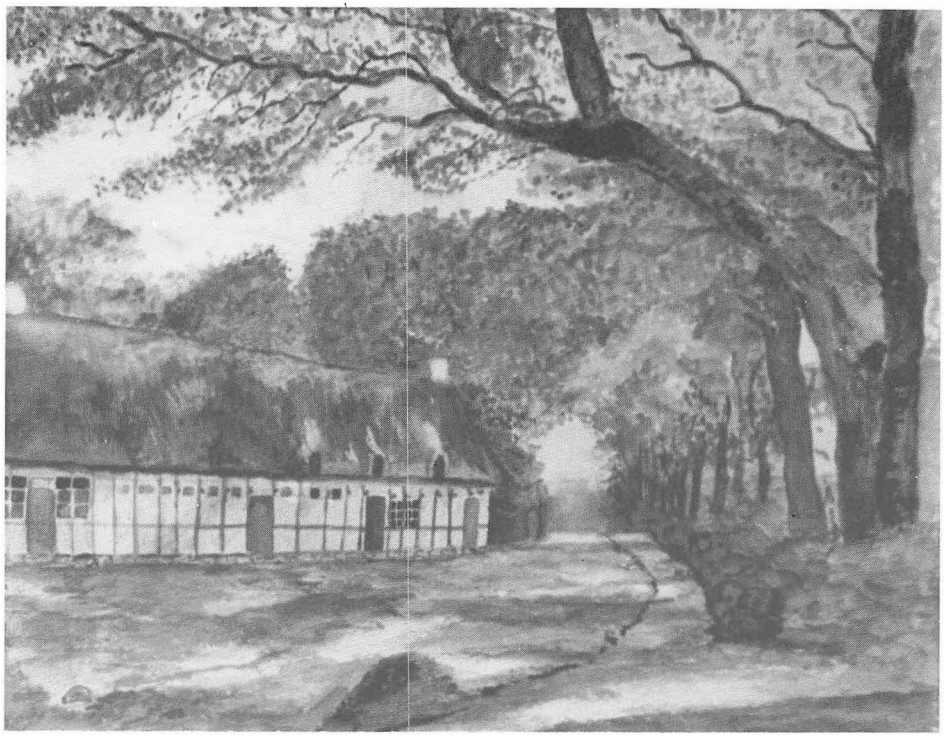

Maleri af funktionærbolig ved »Hessel« ud mod landevejen. Huset er nedrevet. Billedet er malet af fru Anna de Lichtenberg og ejedes af Godske de Lichtenberg.

Kortfattede notater om Gerhard de Lichtenberg og Hessel:

1879: Løjtnant Lichtenberg indleder i Grenaa Landbrugsforening om ølbrygning.
Fru Casperine de Lichtenberg, Hessel, får i London præmie (champion prize) for smør fra 120 køer.
Artikler af Gerhard de Lichtenberg om hvide svaler og andre hvide fugle, om luften i brønde (i anledning af ulykke) og om betingelserne for kornarter på Djursland

1882: Gerhard de Lichtenberg taler »meget længe« i landbrugsforeningen om produktionen af flæsk.

1883: Gerhard de Lichtenberg i repræsentantskabet i sparekassen.
Samme søger at oprette en planteforening for Djursland.

1891: Artikel om bekæmpelse af oksebremselarver og igler m. m.

1897: Artikel om mælkens fedme. Opfordrer til dannelse af kreatur-kontrolforening.
Søger senere kontrolassistent.
Passage langs åen over »Strandhuset«s jord forbydes.

1900: Gerhard de Lichtenberg: Foredrag om landmandsrejse til England.

1901: Artikel om giftige luftarter i brønde og om forsigtighedsregler.

1903: Præmiemalkning for alle på Hessel.

1904: Gerhard de Lichtenberg går af som formand for landboforeningen.
Formand for sparekassens repræsentantskab.

1905: Hingsten »Aldrup Munkedal« til afbenyttelse på Hessel.
Gerhard de Lichtenberg: Foredrag om oksebremselarvens udryddelse.
Hessel: Forbud mod planteopgravning og blomsterplukning på grund af hensynsløshed.

1906: Gerhard de Lichtenberg: Foredrag ved ungskuet i Grenaa om mose- og engkultur.
Tækkerør sælges på Hessel.
Kontrovers med Grenaa Byråd om stigbord ved Kragsø.
Tømrer søges paa Hessel.
Gerhard de Lichtenberg på rejse omkring Herning med kongeparret - Får Dannebrogsmændenes Hæderstegn.

1908: Kontrakt med Grenaa by ang. bro over åen ved Havnen.
Andeæg til salg på Hessel

1909: Forbud mod afbrækning af grene og plukning af blomster.

1910: Ret til at udsætte ålegård udover Polderrev kan fås på Hessel.

1914: Gerhard de Lichtenberg syg. Går ud af Hedeselskabets bestyrelse.
De Lichenberg forpagter Hessel bort til forvalteren, J. Chr. Møller.
De Lichtenberg og Grenaa i strid om Kragsø.
Forbud mod at plukke blomster på Hessel.
De Lichtenberg ud af Landhusholdningsselskabets landbrugsudvalg.

1915: 70 år 4.marts. Gerhard de Lichtenberg.
Årlige advarsler og henstillinger ang. færdsel ved stranden - og om brandfare i skov og hede.

1927: Gerhard de Lichtenberg død i København.

Homaa brænder!

Af Niels Erik Mortensen.

Den 16. august 1887, kl. 2 eftermiddag udbrød der brand i gårdejer Niels Mortensens gård i Homaa.

Branden blev temmelig omfattende, idet hele den vestlige del af byen, med undtagelse af en gård og et hus, brændte, og 10 familier blev husvilde. Om denne brand skal i det følgende berettes.

Naturligvis er der en forhistorie. Den har jeg fået fortalt af Karen Johnsen, som selv havde oplevet den. Det var i høstens tid, høet var bjærget, rugen kørt hjem, og nu høstede de byg. Bedstefar, karlen og en daglejer brugte leerne, to høstkoner samt Karen Johnsen bandt op. Hvad tjenestedrengen egentlig skulle der i sjakket, ved jeg ikke, men han var der også. Han blev kaldt Peter Galant, men hans rigtige navn var Jens Peter Marius Petersen. Hans mor var den ene høstkone. Hans arbejde var nok at flytte køer og får, få køerne ud og hjem m.m.

Men lad nu Karen selv fortælle. Det var så sjovt, da vi var børn. Karen havde nogle meget gestikulerende fagter med hænder og arme:

»Ve do så ænt tænk' dæ te den snotte knæjt, så had'd han funden po, når vi

Parti fra Homaa med skolen midt i billedet. Det var den del af byen som brændte den 16. august 1887. Billedet er efter et postkort. Det er fra før 1909, for postkortet er stemplet den 3. maj 1909.

stu og bukked wos å bån et nieg, så kåm han bågfrå å tu wo skjørter (Som jo nåede til jorden dengang) *å trak dem op øwer hovt ow wos, så gik vi jo po hovt å stak den bå'r ææn li' op i vejret, få vi had' jo ingen bovser po i den warm. Den føøst daw vælt han mæ tow gang, å de anner de grin jo. Din bedstefåer skjælt ham got uj, men lie lidt hjalp'et. Dawen etter tu han bodde mæ å den å'n høstkuen po jen gang. Hans mower goo han jo ænt now, men så sme din bedstefåer lien å grew den snotte hwalp å rysted ham rigtig got, å så fik han et par gue lusinger. Han sku' ha haw manne flier.«*
Hendes slutning på historien var ens hver gang: »*Det Galante væsen wa no skidt*«. Det var nu hendes konklusion og hendes beretning.

Næste dags formiddag forløb ganske normalt med godt høstvejr, en frisk vind fra sydvest. Den gode Peter havde fået køerne hjem til middag - den gang malkede de jo også om middagen. Der var spist middagsmad, alle spiste med, det var en del af lønnen.

De løse høstfolk tog deres middagslur i laden i rugen; men i modsætning til sædvane ville Peters mor ikke hvile sig den dag. »Hun var ikke træt«, så hun gik oppe i haven med min far, der dengang var 5 år gammel, og som gik med en flitsbue.

Klokken har nok været et, for inde i køkkenet var de ved at drikke »middagskaffe«, da der lød et brag på taget af den vestre længe, staldlængen. Lange flammer strakte sig op gennem det knastørre stråtag, og ilden løb i et nu rundt på alle tre længer.

Bedstemor kom løbende ud for at finde sin dreng, bedstefar løb i stalden for at redde hestene - og Karen, ja, hun smed træskoene på køkkengulvet (der var lergulv) og løb ud midt i gården, hvor hun hoppede rundt og skreg: »*Det brænder, det brænder!*« Det med træskoene blev der leet af i mange år derefter.

Bedstemor fandt hurtigt sin dreng. Værre var det med bedstefar. Han nåede kun at få een af de tre heste løst - en hoppe, han selv havde lagt til, og hvis efterkommere vi havde til omkring 1930.

Idet bedstefar og hoppen kom ud af døren, skred taget. Hesten fik ild i manken, og der gik også ild i bedstefars tøj, men een eller flere greb fat i ham og fik ham ud midt i gården, hvor han besvimede - der måtte oven i købet skikkes bud efter læge fra Grenaa. (Jeg husker tydeligt arrene efter brandsårene oven på hans hænder og håndled). Inden han nåede at komme rigtigt til sig selv, var gården brændt rub og stub - de ejede kun det tøj, de havde på. Det var småt nok endda med bedstefar, for en del af tøjet havde de jo flået af ham, og pigen havde smidt sine træsko, inden hun løb ud - alt var elendighed.

Til denne elendighed føjede sig nu, at tjenestedrengen var borte. Havde han prøvet på at få køerne ud og så var indebrændt? På loftet over stalden lå høet. Det var nu sunket ned over de brændte dyr - og evt. drengen. Der gik mandskab i gang med at rode det hele igennem for at se efter drengen. Ved samme tid kom min bedstemors familie fra Højberg kørende. Rygtet om branden var nået dertil. De blev sat ind i situationen og kunne med det samme fortælle, at Peter sad i et kornsæt oppe på matr. nr. 6.

Senere da det hele var overstået, sagde min bedstemor: »*Da Niels føst kaa'm te' sæ sjæl, å de få'n den kanali' åp i marken, at han int wa bræ'n in', da war'et lisom det lin' et bette ku'n*«.

Men dette var blot een gård. I nabogården lå Rasmus Pedersens kostald så tæt på, at far kunne ligge i sin seng i det gamle stuehus og høre, når Rasmus Pedersens køer rejste sig eller lagde sig, så den gård var der faktisk ild i på samme tid. Hurtigt gik det, ilden galoperede hen over de tørre stråtage i den friske vind.

Fra Rasmus Pedersens stuehusgavl (matr. nr. 16) og videre i vinkel langs vejen ned til Asmussen lå en vinkelbygning med 3-4 lejligheder. Nærmest op mod Rasmus Pedersen boede enken efter den sidste smed i den gamle smedie på »Smiipladsen«, Madam Soelberg. Dette lange hus blev næste offer og med i købet røg også Asmussens hus (matr. nr. 42).

Ilden var også sprunget over vejen og havde antændt skolen. De havde dog fået nogle kostbare minutters forspring og fik en del bohave reddet ud såvel som eventuelle dyr. Lærer Møller blev forøvrigt en ret central skikkelse i den nærmest følgende tid for at få gang i det hele igen. Fra skolen sprang ilden over i matr. nr. 34 (vistnok Henrik Jensens). Mærkeligt at matr. nr. 44 ikke gik med.

Fra matr. nr. 34 sprang ilden til matr. nr. 27 (nu Svend Kruse), hvor der dengang var smedie (Lars Nielsen). Der stoppede ilden omtrent. Der var dog ild i Bomholts stråtag, men da var der trods alt gået så lang tid, at man var klar til at sætte ind med det samme og fik ilden slukket.

Alt var stråtækt, og alt var tørt. Der var ikke levnet en bygning nogetsteds, hvor det var brændt.

Det var nok en typisk brand i en gammel landsby, men det gjorde jo ikke tragedien mindre. Alene at få alle de familier husede var et problem. Det omtalte lange vinkelhus tilhørte Lyngdal, og udover smedeenken var det vist arbejdere fra gården, som boede i dette hus.

Hen på eftermiddagen var øvrigheden fra Grenaa kommet til byen og taget ind hos sognefogeden Jørgen Pedersen Konge. Her blev politiretten sat. Der blev mine bedsteforældre tilsagt at komme i forhør.

Chokerede, trætte, sultne og modløse vandrede de ned gennem byen og så alt det, ilden havde fortæret, og de blev endnu mere chokerede.

Bedstefar kom trods sine smertende brandsår i noget af et trediegrads forhør. Han var en fattig mand, og det var oplagt, han selv havde gjort det (sådan følte han selv resten af sine dage, selv om den skyldige blev fundet).

»Og imedens sad Klaudius og mig ude på vandtruget i gården og græd. Drengen var jo så sulten,« har min bedstemor siden fortalt.

Efter forhøret i Jørgen Konges gård kom dagens lyspunkt midt i tragedien, da mine bedsteforældre gik hjemad. Naturligvis var hele byen i uro efter katastrofen. Der skulle drøftes med naboer, der skulle snakkes, der skulle gættes, alt imens røg og stank fra de døde dyr drev ned over byen. Da mine bedsteforældre på hjemvejen passerede Martinus Kristensen og Kirstine Terkel (matr. nr. 33), stod de to i døren. Men ikke nok med det, de spurgte også:

Her, hvor det hvide hus i højre side af billedet ses, stoppede branden i Homaa i 1887. Der var dog ild i stråtaget til gårdejer Niels Bomholts gård til venstre, men man nåede at slukke ilden med det samme. Det fortælles, at der har været ild i denne gård tre gange, men alle tre gange lykkedes det at slukke ilden omgående. Billedet er fra 1908.

»Hvor skal I være i nat?«

Nå ja, så langt havde mine bedsteforældre vist ikke nået at tænke.

Til dette sagde så både Martinus og Kirstine: *»Ja, men I kan godt komme her, vi skal nok få plads.«*

Og sådan blev det. Her skal lige indskydes, at der blev de iøvrigt boende til en gang i november måned, da de havde fået stalden bygget. Martinus og Kirstines hus var kun et lille hus, og de havde en børneflok, men der var altså hjerterum, så gik resten også med husrummet. Det blev forøvrigt til et godt og varigt venskab, som holdt resten af deres liv.

Da de efter samtalen med Martinus og Kirstine genså det, der havde været deres hjem i fem år, var ild og røg så meget borte, at de kunne gå en tur ind i resterne af stuehuset. Min bedstemor havde fået et godt udstyr med, da hun rejste hjemmefra, bl.a. tre standkister af egetræ fyldt med tøj. De var nu sorte af ilden men havde trods alt holdt. Det var spændende at lukke dem op. Men se blot! Linnedtøjet lå lige så pænt i nydelige folder, som det var blevet lagt ned. Ak og ve - kun indtil de rørte ved det. Varmen havde fortæret det, så der blot var aske og støv.

Sådan var det hele vejen igennem - brændt, ødelagt, de ejede intet. Det eneste, som klarede branden, var en kob-

bergruekedel fra 1770, og den eksisterer endnu.

Een ting til forskel fra nu var der. Der var større hjælpsomhed både i det små og i det større. Mine bedsteforældres husningsproblemer er nævnt. Men også i det mere kontante kom der hjælp. Min bedstefar var fra en gård i Aalsø, og derfra kom de trækkende med et par køer. Min bedstemor var fra Højbjerg, og der havde de også lidt, de kunne og ville undvære. Og da det kom så vidt, at der skulle bygges, var det også disse familier samt flere andre, som lagde køretøjer til og sørgede for tækkehalm. Rugen her var jo brændt.

Det var, hvad jeg selv og mange andre har fået fortalt om branden i Homaa, men hvad siger

Samtidens optegnelser

En ting er, at tjenestedrengen, Jens Peter, ved at gemme sig i nogen grad havde dømt sig selv. En anden ting er, at retten naturligvis skulle gå sin gang. Der skulle afholdes politiforhør:

»Aar 1887 den 16. August, Eftermiddag Kl. 6 blev Politiretten sat af Fuldmægtig V. Boller paa den Sognefoged Jørgen Petersen Konge af Homaa tilhørende Gaard i overværelse af Vidnerne Korporal Tornøe og Kontorist Christensen. - Adm. bemærkede, at efter hvad Herredskontoret havde erfaret var der i Dag opstaaet Ildebrand i Homaa By, i hvilken Anledning han havde begivet sig til Brandstedet, hvor da 2 Gaarde, Skolen samt 3 Huse vare nedbrændte, og vare kun Ruinerne tilbage.«

For retten mødte gårdejer Niels Mortensen som forklarer om ildens opståen i den vestre længe, *»Oppe i Taget, ikke i Tagskjægget«*. Det var noget alle blev spurgt om, hvorvidt ilden var kommet indefra eller udefra. Han fortæller, hvordan bygningerne var indrettede og godkender et rids over gården, og han skal berette, hvad han ved om tjenestefolkenes færden. Han oplyser, at løsøret er forsikret for ca. 10.000 kr.

»Om Ildens opkomst kan han ikke udtale nogen Formening og kan iøvrigt ikke meddele flere Oplysninger end sket er.«

Tjenestekarl Henrik Petersen må også gøre rede for sin færden og svare på, om han ved, hvor tjenestedrengen har været.

»Han ryger ikke Tobak, og der har ikke været Lys eller Ild i den paagjældende Længe i flere Dage«.

Henrik Petersen havde sit kammer i længen, og han mistede ved branden sin kiste, et sæt tøj, hovedtøj m.m. Han havde ikke assureret. - Smedelærling Peter Petersen, som er høstkarl i gården har intet nyt at føje til.

Så mødte Jens Peter Marius Petersen, 12 år gammel. Han forklarer, at han om formiddagen har leget i haven, og der var han, da husbond kaldte karlene ind til kaffe. Derefter gik han selv i kostalden og begyndte at trække køer ud »- *og er dermed beskjæftiget til Ilden udbryder«*. Han bedyrer, at et par kammerater, Brigtor og Jacob har været hos ham i stalden.

»Han blev alvorligt foreholdt, om han ikke kunne have været Aarsag til Ildens Opkomst, men nægter paa det bestemteste at have haft Tændstikker, saa lidt som Ild den paagjældende Dag«.

Og han har ingen oplysning at meddele om ildens opkomst. - Han har ganske vist været på loftet mellem kl. 12 og 1, men da var der intet særligt at bemærke.

»Han blev gjentagne Gange alvorligt foreholdt, om ikke han har foraarsaget Ilden, men han fastholder sin Benægtelse.«

Gaardejer N. Mortensens hustru Jakobine og tjenestepigen Karen Sørensen sad og drak kaffe, da ilden udbrød. Jakobine løb ud for at finde sin dreng. Om ildens opkomst kan de intet fortælle.

Jens Peter Marius Petersen fremstilles påny og blev foreholdt, at han måtte kunne give oplysninger om ildens opkomst, men han benægter og kan ikke »- - *meddele det mindste om sammes Opkomst. - Han blev derefter sat under Anholdelse Eftermiddag Kl. 9 og medbragtes til Grenaa«*.

Adm. gennemgik brandens omfang: Fra N. Mortensens gård var ilden sprunget over i skolen og i Rs. Petersens gård, fra denne gård videre til et hus, der tilhørte gårdejer Jensen Lyngdal (4 fam.), et hus, som tilhørte husejer Chr. Henriksen, og en smedje, som tilhørte Lars Nielsen.

Næste dag d. 17. august fremstilles Jens Peter i retten og forklarer om sin færden i have, stald og på loft.

»Da Drengen Jens Peter Marius Petersen er mistænkt for Ildspaasættelse, og det af Hensyn til Sagens Oplysning er nødvendigt at forhindre ham i at konferere med andre blev dekreteret. - Anholdte Jens Peter Marius Petersen bør arresteres. Dekretet meddelt Arrestanten og den tilkaldte Arrestforvarer. Kort derefter indfandt Arrestforvareren sig med Arrestanten, som paa vei til Cellen hav-

de meddelt, at han havde strøget en Tændstik paa Loftet, man spyttede saa paa den, saa Flammen gik ud, men om der var Glød i den, ved han ikke«.

Tændstik og strygeflade har han taget i karlens vestelomme. Han forklarer, at hans husbond for nogle dage siden har givet ham 4 lussinger for ikke at have flyttet køerne til tiden. Men dem tænkte han ikke på, da han rev tændstikken.

Den 18. august *»fremlagdes en Rapport af G. D. fra Politibetjent Nielsen«.* Arrestanten indrømmede, at han ikke havde sagt den fulde sandhed. Der var flamme i tændstikken, da han smed den hen i noget hø. Drengen får så i retten udleveret en æske tændstikker for at vise, hvordan han gjorde. Da han skal vise det, går tændstikken ud ved kastet. *»Det gjorde den paa Loftet ikke,«* udbrød drengen.

19. august sættes retten igen i samme sag. N. Mortensen blev gjort bekendt med drengens forklaring. Brandlidte har sine bygninger forsikrede for 4350 kr. hvilket han mener er for lidt. Det er rigtigt, at han to gange har slaaet drengen, som var noget løgnagtig og forsømmelig i sin gerning. *»- - saa han vil absolut ikke kalde ham nogen god Hjorddreng«.*

Arrestantens mor fremstilles og forklarer om sin færden den skæbnesvangre middag.

»Hun begjærer Ret til at se sin Søn og af hans egen Mund høre, om han har begaaet Gjærningen. Drengen kommer ind i Retten, og paa Moderens Spørgsmaal svarer han grædende: Ja, men I troede jo ikke jeg havde gjort det, derfor ville jeg ikke sige det. - Men herude var jeg nødt til at sige det. - Saavel Drengens Far som Mor erklærer, at de Brandafte-

Tre generationer i Homaa.
1. Niels Mortensen, i hvis gård branden udbrød i 1887.
2. Jakobine Mortensen, født Sørensen, hans hustru.
3. Klaudius Mortensen, deres søn, som er nævnt i artiklen om branden.
4. Anna Mortensen, født Larsen, Klaudius Mortensens hustru.
5. Niels Erik Mortensen, deres søn, her 2 år gammel. Det er ham, der har skrevet om branden.
Billedet er taget den 12. august 1921.

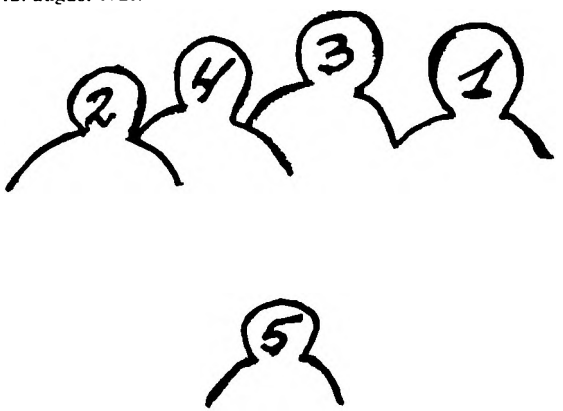

nen forgjæves havde opfordret Sønnen til at bekjende, hvad han havde gjort.«

Drengen Brigtor fremstilles, og han kan fortælle, at Jens Peter inde i stalden sagde til ham: »*Nu er det med at skynde sig ud, for nu sker der noget.*« Brigtor så da, at det brændte i taget.

23. august fremstilles proprietær Jensen til Lyngdal, husejer Lars Nielsen, Christen Henriksen, gårdejer Rs. Petersen og husejer Hans P. Andersen. De skal alle gøre rede for, hvor de har forsikrede, og om forsikringen er stor nok. Skolelærer Møller af Homaa fremstilles og »- *han giver blandt andet Udtryk for, at Jens Peter i Skolen var flittig og helt igjennem en skikkelig Dreng, som ofte legede med Lærerens egne Børn. Han var hverken ondskabsfuld eller hævngjerrig. - Alle de Brandlidte frafalder ethvert krav mod Drengen.*«

25. august fremstilles Jens Peter igen i retten og forklarer, at han ikke havde tænkt, at ilden skulle brede sig videre end til N. Mortensens gård, »- - *ligesom han ogsaa havde gjort Regning paa, at Kreaturerne ville blive reddede.*« Han skulle ikke have tjent længere end til 1. november, men måske ville han til næste sommer igen have fået tjeneste som hjorddreng, »- - *hvilket han siger, at det ville han ikke have haft noget imod. - Arrestanten fortryder sin Gjerning og ønsker Manden vil tilgive ham.*«

Dom af 6. september 1887: 25 slag ris og 40 dages arrest.

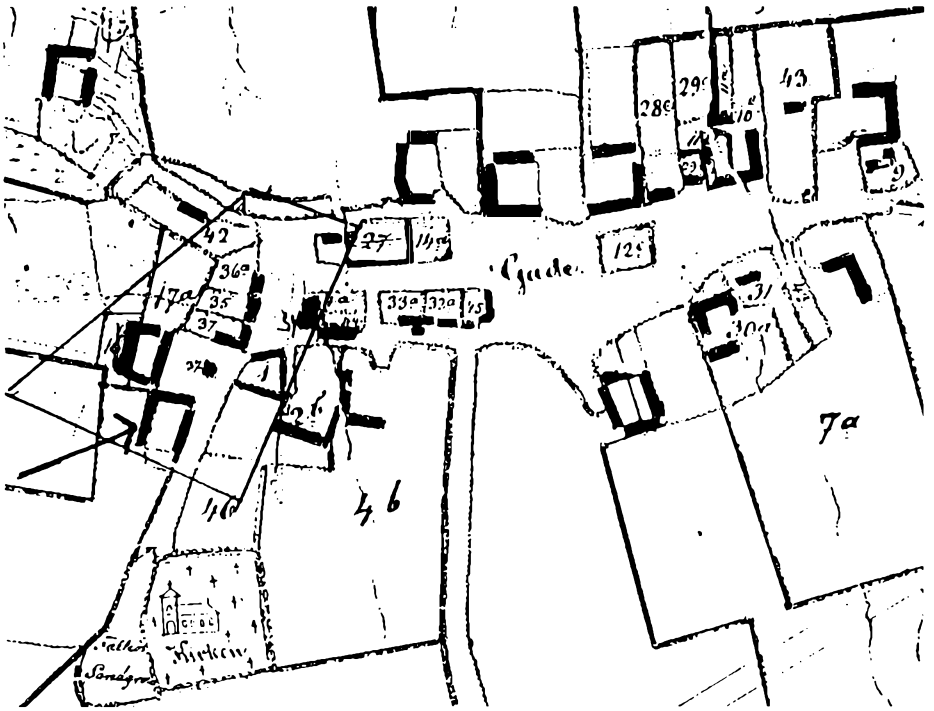

Den indrammede del af kortet viser den del af Homaa by, som brændte den 16. august 1887. Pilen viser, hvor Niels Mortensens gård lå. Det var i den, storbranden udbrød.

En provsteretssag

Af Willy Helbo.

I 1859 fik Hammelev-Enslev sogne en ny præst. Det blev en sag, der kom til at stå megen blæst om i det næste års tid.

Den nyansatte præst hed Peter Thun Foersom. Han blev født den 13. september 1806 i København, og begge hans forældre var skuespillere ved Det Kongelige Teater. Faderen hed det samme som sønnen, Peter Thun Foersom, og moderen hed Johanne Cathrine Ebbesen.

Faderen var selv præstesøn. Han havde en overgang studeret teologi men afbrød dette for at gå teatervejen og blive skuespiller. Peter Thun Foersom voksede derfor op i et kunstnerisk og religiøst miljø, som kom til at præge ham fremover både i levemåde og gerning. Dette præg blev også den mur, han rendte panden imod, da han blev præst i Hammelev-Enslev sogne.

Peter Foersom blev student fra Borgerdydskolen i København i 1825. Derefter valgte han at studere teologi, og i 1834 tog han embedseksamen. I en del år var han lærer ved Københavns fattigvæsens skole, indtil han den 10. december 1846 blev kaldet til sognepræst i Rødding, Løvel og Pederstrup sogne i Viborg stift.

Det har ganske givet været vanskeligt for Peter Foersom som københavner med K at komme over til de tre små landsbyer i det mørke Jylland. Her skulle han nu se at komme på talefod med de stoute og sindige jydske bønder. Det var et helt andet miljø, han nu var kommet i, end det han havde været vant til.

Det kneb da også gevaldigt i starten. Han kunne til tider være lidt uligevægtig, men det affandt hans sognebørn sig snart med. Derimod var det værre, når han i et overstadigt humør prøvede på at være morsom. Da kunne han, når han var i det humør, ikke lade være med at bruge grove og lidet flatterende ord, som skurrede fælt i de jydske ører - ikke mindst fordi de kom fra en præst.

Det var heller ikke særlig heldigt for ham, at han engang inde i Viborg havde fået for meget at drikke. Ved denne lejlighed blev han støjende og temmelig højrøstet. Det skete dog kun denne ene gang. Hans foresatte, biskop Øllegaard, der var hans faders ungdomsven, havde en lang og alvorlig samtale med ham. Denne samtale fik ham til fremover at passe bedre på sig selv.

I reglen var Peter Foersom jævn og ligefrem, og han var venlig og imødekommende mod alle. Der opstod da også et godt og udmærket forhold mellem ham og hans menighed i de tre sogne. Han havde et godt samarbejde med de andre præster på egnen, og sit embede passede han til sine foresattes tilfredshed. Der kom mange i kirkerne for at høre hans prædikener.

Peter Foersom var endnu ikke gift, da han kom til Rødding. Han havde fået en ung pige, Caroline Thomsen, en lærerdatter fra Rødding, til at holde hus for sig. Det udviklede sig imidlertid til mere. Den 28. juni 1848 blev de gift. Caroline Thomsen blev født den 5. september 1822, og hun var datter af lærer Niels Thomsen og hustru, Ellen Marie Sundstrup, Rødding. Hun havde en god indflydelse på Peter Foersom og var i stand til at dæmpe ham ned, når han var ved at gå for vidt.

I Hammelev-Enslev sogne havde man i 25 år haft en sognepræst, som menighederne i de to sogne var meget glade for og tilfredse med. Det var derfor med vemod, man den 22. juni 1859 måtte tage afsked med Niels Andreas Bergmann, der havde søgt og var blevet kaldet til præsteembedet i Ørsted.

Peter Thun Foersom i Rødding søgte det nu ledige embede i Hammelev-Enslev, og den 28. august 1859 blev han kaldet til dette embede. Lidet anende at der inden et halvt år skulle blive indsendt en klage over ham til Kirke- og Undervisningsministeriet, flyttede Peter Thun Foersom til sit nye embede på Djursland.

Hvad var så årsagen til, at der så hurtigt skulle opstå konflikt mellem præst og menighed? Ja, egentlig var der to årsager. For det første var der det, at i Rødding-Løvel-Pederstrup sogne bestod menighederne af jævne bønder, husmænd og indsiddere, medens der i Hammelev-Enslev var en klasse mere, som udgjordes af proprietærerne. Disse dominerede en del og krævede hensyntagen på mange områder. Den ledende proprietær var Ole A. Secher i Hammelev. I 1856 var han blevet kirkeværge, og i 1857 blev han medlem af sogneforstanderskabet, i hvilket han flere gange var

formand. Det var to stillinger, som berørte Peter Foersom som præst.

For det andet var Peter Foersom heller ikke selv uden skyld i den hetz, der fra proprietærside blev rettet mod ham. Han var jævn og jovial og sagde lige præcis det, der passede ham, og så var det ligegyldigt, hvad det end var. Det var man ikke vant til i Hammelev og Enslev, og da man heller ikke fandt, at han var tilstrækkelig ærbødig, blev man fra proprietærernes side ret snart uvenlig stemt mod ham. Det var da også mindre pæne historier, der blev fortalt om Peter Foersom.

Som ny præst ville Foersom gerne rundt i sognet for at hilse på sine sognebørn. Ledsaget af lærer Holm, Hammelev, drog han så afsted på denne vandring. De kom da ind til en gårdmand, som ikke var særlig høj; derimod var hans kone temmelig høj af vækst. Foersom kunne da ikke dy sig for at sige: *»Det var da en dejlig stor kone - og så er han selv sådan en bitte een«*. Da de kom ind til sognefogeden, blev de budt på et par snapse. Præsten ville ikke nøjes med dem, så han tog selv flasken og skænkede op i glasset, hvorefter han sagde til lærer Holm: *»De er en dårlig degn, Holm, når de ikke kan tåle otte kaffepunser«*.

Noget af det groveste han skal have sagt, skal have været, da han ved et møde i sogneforstanderskabet afleverede et eksemplar af biskop Brammers hyrdebrev til formanden, proprietær Ole A. Secher, med ordene, at nu kunne han gøre ved det, hvad han ville, selv havde han brugt sit til at tørre sin ... i. Muligvis har han selv ment det som en morsomhed, men i sogneforstanderskabets - og især i Sechers ører, havde det nu en skurrende lyd - specielt da det kom fra en præst. Ved et andet møde skal han havde sagt, at *»fanden har skabt fruentimmere til pude for mandfolkene«*.

Engang under et besøg hos proprietær Secher skal han have været beruset. Han ville i hvert fald ud at danse med sin husbestyrerinde, og han skal også have prøvet på at kysse hende, for som han havde sagt, i aften hang præsten og hans krave derhjemme, her var det manden Peter Thun, som var tilstede, lidt fordærvet men ellers en kernekarl.

Foersom blev også beskyldt for at skabe splid i kommunen ved at sætte proprietærer og bønder op mod hinanden. Han skal overfor O. A. Secher have udtalt, at det gjaldt om at sætte de tykke forædte bønder i høje skatter, så de kunne blive flået. Når han var sammen med bønderne, skal han have sagt, at nu gjaldt det om at stå sammen mod de storsnudede proprietærer, der sørgede for at sende folk alt det svenske rak på halsen og fylde sognet med en masse uægte børn. Proprietærerne skulle sættes i en høj formueskat.

Det blev også sagt, at Foersom passede sit embede dårligt. Hans prædikener skulle vistnok være oplæsning af andre præsters prædikener, bl.a. Vilhelm Birkedals. Det var kendt, at han ikke gik af vejen for mere end to snapse, og en søndag skal han have sagt til lærer Holm, at han havde turet og sviret så meget, at han ikke havde fået skrevet en ordentlig prædiken til denne søndag. En anden gang skal han have sagt til fyrmesteren på Fornæs, at de bønder skulle da også have alting ind med skeer, men han skulle vise dem, at når han kom i kirke, så skulle der blive prædiket på en helt anden måde.

Engang skal han have lovet at komme til Enslev for at berette en kone, som lå meget syg. Han glemte imidlertid at komme. Det vakte stor harme i Enslev. Dertil kom så rygterne om hans skandaløse optræden i diverse restauranter i Grenaa med sangerinder og andre optrædende.

Alle disse mange forfærdelige historier og rygter styrkede Foersoms modstandere i, at en sådan mand kunne man sandelig ikke have som præst i deres sogne. Nu går der som bekendt ikke røg af en brand uden der også er en ild, så lidt sandhed har der måske nok været i nogle af beskyldningerne. Det har også været uheldigt for Foersom, at han, da han flyttede til Hammelev, måtte lade sin hustru blive i Rødding i længere tid. Havde hun kunnet følge med ham til Hammelev, så havde der sikkert ikke kommet til at stå så megen blæst om hans person, for hun havde som nævnt en dæmpende virkning på ham.

Men hvorom alting var: Følgen af al den ballade blev, at proprietær Secher sammen med proprietær Tørsleff, Hammelevgaard, indbød til menighedsmøde hos Mikkel Bager i Hammelev. Forud for mødets afholdelse havde Tørsleff skrevet en klage til Kirke- og Undervisningsministeriet over den meget uheldige præst - en klage, som man ville have de fremmødte til at underskrive.

Klagen lød således: *»Det hører næsten til dagens orden at se klager fremført mod gejstligheden, men det er ikke en sådan almindelig besværing, at undertegnede menigheder har set sig nødsaget til at fremkomme med. Vi har*

nemlig i næsten 25 år nydt godt af en elsket sjælesørgers nidkære embedsførsel, og hvis velsignelsesrige frugter heller ikke ville udeblive, når skæbnen til hans efterfølger havde tilskikket os en såvel i gejstlig som i verdslig henseende såvel uduelig som uværdig præst som pastor Foersom.

Det må sikkert undskyldes, at vi selv for det høje ministerium tillader os at bruge slige kraftudtryk om en præst, når han i købstaden vækker skandale, og man der løber mere efter at se og høre en pastor Foersom end efter de sangerinder og harpespillerinder, i hvis selskab han har tilbragt i det mindste 1½ dag og 2 aftener, uden at det kunne lykkes nogle af undertegnede og nogle andre velsindede at bringe ham til besindelse, og det endogså uagtet han næste dag skulle prædike i to kirker. I kirken indfandt han sig dog, men visselig til liden opbyggelse.

Dette er kun en enkelt kendsgerning, som vi har tilladt os at anføre, men den er desværre ikke enestående i sin slags, og i kroer og folkestuer er han derfor en særdeles genstand for underholdning.

Ja, vi kan ikke tilbageholde den sørgelige, men almindelige dom over vor præst, at hans hele embedsførsel og optræden såvel i som udenfor kirken i de tre måneder, han har været iblandt os, kun har været skikket til at fremkalde ringeagt og uvilje, og det er derfor vort underdanige andragende, at hans forhold må blive undersøgt og om muligt blive beskikket en anden og værdigere sjælesørger, da hr. pastor Foersom efter vor ringe mening ikke bør beklæde noget embede«.

Forsamlingen ved mødet i Hammelev har sikkert været noget usikre på, om det nu var rigtigt at gøre det, de var på vej til at gøre. I hvert fald blev Secher og Tørsleff spurgt, om man nu selv kunne komme i fortrædeligheder, hvis man underskrev den fremlagte klage. Begge svarede, at der ikke ville ske dem noget; de skulle nok skaffe de nødvendige beviser. Derefter skrev de fleste af de fremmødte under på klagen.

Det må bemærkes, at det kun var bønderne, som var indbudt til dette møde i Hammelev. Husmændene og indsidderne var ikke indbudt, selv om de dog også hørte med til menigheden. Man mente, det var unødvendigt, og iøvrigt mente man også, at de fleste af dem var enige med klagerne.

Foersom blev selvsagt meget vred og harmfuld over den indsendte klage, hvis indhold og rigtighed han benægtede. Han indrømmede dog, at han måske havde anvendt et og andet forkert ord. Han var bitter og skuffet over underskriverne af klagen.

Provst Koch i Gjesing rådede Foersom til at søge forlig. Da der samtidig var nogle i den anden lejr, som ønskede denne sag bragt ud af verden, blev der kaldt til sammenkomst i Hammelev den 20. februar 1860. Her hævdede Foersom stadig sin uskyld, men han tilbød at tilbagekalde nogle af de udtalelser, man angreb ham for. Da han havde underskrevet en erklæring indeholdende denne tilbagekaldelse, var der banet vej for fred.

I Enslev havde man under ledelse af proprietær Hoeck, Christiansminde, tilsluttet sig Hammelevs angreb på Foersom. Nogle dage efter fredsmødet i Hammelev blev der sammenkaldt til et lignende møde i Enslev. Her var Foersom ikke tilstede, men Secher og Tørsleff mødte op. Selv om de to anbefalede et forlig, så kneb det med at få det gennemført. Det lykkedes dog. Når man i Enslev gik med til et forlig, var det under den forudsætning, at provsten nok ville

Hammelev Præstegård.

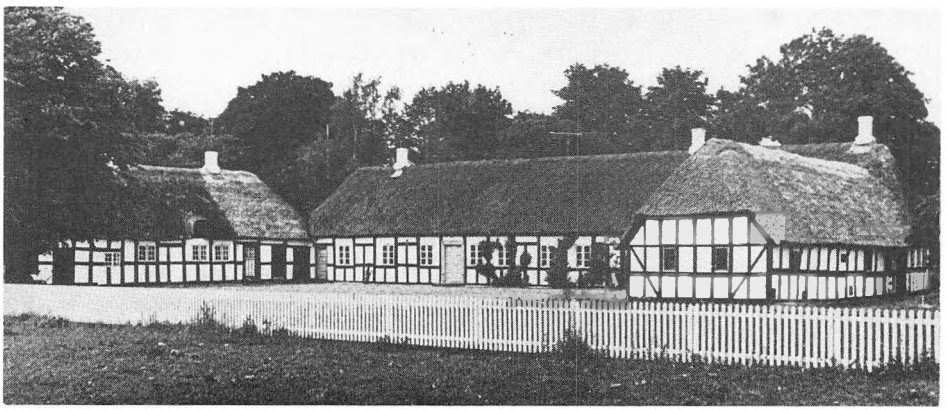

medvirke til, at man kom af med Foersom og fik en anden præst.

Hermed skulle sagen sådan set være gået i orden. Men det var den bare ikke på grund af den famøse klage, som forlængst var afsendt til ministeriet. Derfra blev den sendt til biskoppen i Aarhus, der igen udbad sig nærmere oplysninger hos provst Koch i Gjesing. Dette resulterede i en skrivelse fra Peter Foersom til provsten, hvori han redegjorde for sit ophold i Grenaa den 20. og 21. januar 1860.

Han havde været i Randers, og da han om aftenen den 20. januar kom til Grenaa, var der ingen vogn kommet for at hente ham. Han var da taget ind på en gæstgivergård, hvor han iøvrigt også skulle forhandle med værtens broder om præstegårdsavlen. Her på gæstgivergården tilbragte han aftenen sammen med flere af Grenaas kendte borgere, bl.a. skolebestyrer Hansen og læge Richter, med hvem han i et par timer havde været til offentlig koncert i en restaurant, som han forlod kl. 11 for at gå tilbage til gæstgivergården.

Næste dag forhandlede han med værtens broder og var igen henne i restauranten, hvor han skulle møde en mand fra Kirial. Senere fulgtes han med skolebestyrer Hansen hjem, hvor han på grund af dårlig vejr opholdt sig til kl. 6.

Medens han opholdt sig i restauranten, var proprietær Secher sammen med nogle andre mænd fra egnen kommet ind i restauranten. Secher havde henvendt sig til een af de tilstedeværende gæster og i forblommede vendinger spurgt til præstens befindende. Senere indfandt han sig hos skolebestyrer Hansens bord og der temmelig brøsigt bedt Foersom om at køre med sig hjem. Vel sagtens fordi han ikke ville finde sig i en henvendelse i den tone, havde Foersom afslået dette.

Han havde tilbragt aftenen på gæstgivergården og igen sammen med skolebestyrer Hansen og læge Richter. Kl. 9 havde han og nogle af gæsterne igen været til koncert. Derefter forlod han Grenaa for at spadsere hjem til Hammelev, hvortil han ankom kl. 11. Her havde han siddet og snakket i en times tid med sin midlertidige husbestyrerinde, frk. Bergmann, der var søster til hans forgænger i embedet. Ingen af underskriverne af klagen undtagen Secher havde talt med ham i Grenaa, og de havde alle erklæret, at de havde underskrevet klagen efter proprietærernes gentagne overtalelser og løfter om, at ingen af dem ville blive draget til ansvar for denne handling.

Biskoppen fandt dog ikke denne redegørelse tilfredsstillende. Han refererede sagen til ministeriet, idet han samtidig henstillede, at Foersoms forhold blev undersøgt ved en provsteret. Dette blev tiltrådt af ministeriet den 27. marts 1860

Provsterettens møder blev afholdt den 9. og 10. maj 1860 i Grenaa Rådhus under ledelse af provst Koch og herredsfoged Nyeborg. En masse mennesker fra Hammelev, Enslev, og Grenaa blev nu indkaldt for at gøre rede for, hvad de vidste om Foersoms liv og færden. Disse afhøringer kom til at give et helt andet billede af Foersom, end man egentlig havde ventet. Når man lige så bort fra den med biskoppens hyrdebrev og præstens opførsel hos Secher, så var der ikke noget direkte anstødeligt i hans opførsel.

De fleste af underskriverne af klagen til ministeriet indrømmede overfor provsteretten, at de ikke kendte noget som helst til klagens hovedpunkt, nemlig Foersoms påståede eskapader i Grenaa. De havde bare »*hørt om dem*« og angav Secher og Tørsleff som deres kilder. Secher fastholdt sine beskyldninger mod Foersom om dennes færden i Grenaa. Han mente, at præsten havde fået for meget at drikke, og at han optrådte på en måde, som var utilladeligt og uværdigt for en præst.

Men her blev han meget kraftigt modsagt af de borgere fra Grenaa, som havde været sammen med Foersom de to omtalte aftener. Han havde nok været munter og livlig, men der kunne slet ikke være tale om, at han havde været beruset. Der kunne heller ikke være tale om, at han havde udvist nogen usømmelig adfærd i restauranten, hvilket restauratør Sørensen også bekræftede. Læge Richter havde følt sig meget stødt over den tone, som Secher havde henvendt sig til præsten i, da han bad denne køre med sig hjem. Han syntes, det var helt i orden, at Foersom havde afslået denne opfordring.

Foersoms påståede embedsforsømmelse viste sig også at være en storm i et glas vand. De fleste syntes godt om ham som præst og kunne lide hans prædikener. Blandt dem var sognefoged Chr. Jensen i Hammelev, der samtidig udtalte, at det heller ikke passede, at præsten ved sit første besøg hos ham skulle have bemægtiget sig brændevinsflasken. Han havde kun nydt to små snapse, som var blevet skænket op for ham. Historien om at Foersom havde forsømt at komme til Enslev for at berette en syg

kone var også vildt overdrevet. Det viste sig at konen slet ikke havde været dødssyg, og at det egentlig kun drejede sig om, at hun havde en bulden finger, som nu iøvrigt var ved at være i god bedring.

Foersom nægtede sig skyldig i de fremførte anklagepunkter, men han indrømmede dog, at han måske havde sagt noget i spøg, som var blevet misforstået eller misfortolket. De grove ord om biskoppens hyrdebrev nægtede han at have sagt. Det var heller ikke sandt, at han skabte splid i sognet, og beskyldningerne for at bruge Vilhelm Birkedals prædikener om søndagen var også grebet lige ud af den blå luft, for han ejede dem slet ikke.

Det var heller ikke særlig heldigt for Foersoms hovedmodstandere, at det under afhøringerne kom frem, at mange af underskriverne af klagen ikke kendte ret meget til det, de havde sat deres navne under på. De havde kun gjort det, fordi man havde bedt dem om det. I virkeligheden syntes de godt om deres præst. Dertil kom, at to af hans modstandere, proprietær Hoech, Christiansminde, og landinspektør Christensen, Enslev, måtte indrømme, at de ikke kendte ret meget til Foersom. Hoech havde kun været i kirke hos ham een gang. Men de havde *»hørt så meget ufordelagtigt om ham«*.

Man kan ikke sige andet, end at de mange afhøringer stillede Foersom i et helt andet lys og svækkede angrebet på ham. Alligevel syntes biskop Brammer, da han fik resultatet af provsterettens afhøringer i hænde, at oplysningerne om Foersoms liv og færden ikke harmonerede med, hvad en præst kan tillade sig. Da han indsendte vidneforklaringerne til Kirke- og Undervisningsministeriet, henstillede han, at der på grundlag af disse vidneforklaringer blev rejst tiltale mod Foersom. Ministeriet tiltrådte dette den 9. juni 1860, og provsteretten trådte endnu en gang i funktion.

Denne gang ønskede man også at indhente oplysninger om præsten hos hans tidligere foresatte i Viborg stift samt hos nabopræsterne til Rødding-Løvel-Pederstrup sogne. Fra dem alle kom der kun rosende lovord om ham, selv om han, som et par stykker skrev, kunne være et stemningsmenneske. Det kunne give sig udslag i, at han kunne være pirrelig og heftig, men i kirken var hans menighed glad for ham.

Der blev også fremlagt en beretning fra biskop Brammer om en uanmeldt visitats, som biskoppen havde foretaget i Enslev kirke for at finde ud af, hvordan Foersom passede sine gudstjenester. Af denne beretning fremgik det, at gudstjenesten begyndte til tiden, og at der intet havde været at udsætte på hans prædiken, selv om den ikke havde været så opbyggende og vækkende, som biskoppen kunne have ønsket den. Der havde været mange i kirke, og ingen af dem havde klaget over præsten. Biskoppen mente ikke, der var nogen grund til at afskedige Foersom.

Provsteretten afsagde sin dom den 17. oktober 1860. Foersom blev frikendt på alle anklagepunkter på nær to. Han blev dømt for sine udtalelser i forbindelse med afleveringen af biskoppens hyrdebrev til formanden for sogneforstanderskabet, proprietær Secher. Provsteretten forkastede Foersoms benægtelse af at have brugt den påståede udtalelse, fordi Secher og et andet medlem af sogneforstanderskabet havde aflagt ed på, at han havde brugt udtalelsen. Han blev også dømt for sin optræden i Sechers hjem. Disse to punkter stred mod Danske Lovs bestemmelser om en præsts opførsel. Foersom blev idømt en bøde på 50 rbd. som skulle gå til hjælp for fattige præsteenker. Han skulle endvidere udrede sagens omkostninger. Dette blev accepteret af Foersom, biskoppen og ministeriet, og sagen var dermed bragt til en afslutning.

Selv om Foersoms modstandere, proprietærerne, ikke havde ventet dette udfald af sagen, så fandt de sig dog i, at de skulle beholde Foersom som sognepræst. De måtte oven i købet tåle den snert at se, at de bønder, som havde været medunderskrivere af klagen, nu sluttede op om præsten. Kun een tog konsekvensen af nederlaget; proprietær Lund, Overslemminggaard, løste sognebånd til Rimsø kirke.

De unge mødte i stigende antal til Foersoms katekisationer, så han har haft nemt ved at få de unge i tale. I 1873 havde biskop Brammer været på officiel visitats, og han havde været fuld tilfreds med dens udfald.

Sagen fra Foersoms første år i Hammelev-Enslev var nu fuldstændig glemt. Det var lykkedes for ham at komme i det samme gode forhold til sine menigheder i disse to sogne, som han havde haft til sine gamle menigheder i Rødding-Løvel-Pederstrup sogne i Viborg stift.

Peter Thun Foersom døde i Hammelev den 22. juli 1875, og hans hustru, som han havde haft så hårdt brug for i den første svære tid i embedet, døde den 14. april 1890.

Liegstouw i overstuen - bal i forsamlingshuset

Af Willy Helbo

Landsbyens gade ligger stille hen denne 2. juledags aften. Det er en mørk, stjerneklar aften. Overalt ligger sneen ren og hvid. Den frosne sne knirker under fødderne for hvert skridt, man tager. Selv om det er mørkt, så er den hvide sne alligevel med til at lyse så meget op, at man kan se konturerne af de gamle bindingsværksgårde og -huse på begge sider af landsbyens gade.

Der er ellers tyst og stille overalt. De eneste lyde, man hører en gang imellem, er køernes raslen med bindslerne inde i de lune kostalde. Af og til høres også en hunds gøen.

Pludselig høres noget andet. Det lyder som musik. Vi går efter lyden og kommer derved til een af landsbyens store gårde. Herfra toner der glad musik ud i den frostklare nat ledsaget af høje pigehvin og lidt grovere mandfolkelatter. Her i denne gård morer man sig åbenbart denne aften.

Vi lister os stille hen i gårdens indkørsel og ind gennem porten. En rotte farer forskrækket afsted langs væggens syldsten. Den finder et hul i det gamle bindingsværk, hvor den forsvinder. Oppe på stænget over porten høres en sagte puslen af mus, der rumsterer deroppe.

Vi er nu inde på gårdspladsen og ser op mod stuehuset, hvor vi ser lys i alle vinduer. I den ene ende af stuehuset sker der noget, for det er herfra, der lyder musik og høje latterbrøl og hvin. Der er julegilde og liegstouw i overstuen. Landsbyens ungdom morer sig med sang og dans til klarinettens og violinens glade toner.

Dette skete 2. juledag tirsdag den 26. december 1843. Landsbyen er Allelev i Lyngby sogn, og gården tilhørte gårdmand Jens Sørensen Sjørup. Når man i gamle dage ville more sig, så var der ikke mange andre muligheder end dansen, og det var som regel altid i forbindelse med årets højtider.

Man havde dog også andre festlige skikke, som gav anledning til musik og dans. Der var f.eks. gadelamsfesten om foråret, hvor en blandt landsbyens karle valgt gadebasse sammen med to medhjælpere - en »svend« og en »dreng« - tildelte hver af landsbyens karle een af landsbyens piger som baldame for det kommende år. Hver pige var således den enkelte karls gadelam, indtil en ny fordeling fandt sted næste forår.

Men hvorom alting var, enhver festlighed skulle altid slutte med dans - legestuer eller »liegstouw« som disse danseaftener blev kaldt. Om sommeren foregik dansen udendørs, hvis vejret da ellers var til det, enten ude på toften ved een af landsbyens gårde, i engen i nærheden af landsbyen eller i en nærliggende skov. Om vinteren afholdtes legestuerne i overstuen i een af landsbyens gårde. Dansen gik da lystig til tonerne fra en klarinet og en violin.

Nu skulle man tro, at man altid sådan uden videre kunne arrangere en legestue, når ungdommen fik lyst til at danse en lørdag aften. Disse danseaftener foregik dog i private hjem, så der kunne da ingen myndighed komme og forpurre det hele.

Sådan var det bare ikke - man skulle skam pænt indhente tilladelse hos herredsfogeden. Man kunne heller ikke afholde alle de legestuer, man ville. Der kunne kun gives tilladelse til et bestemt antal i hver landsby. Man kunne heller ikke afholde legestuer flere aftener efter hinanden - een aften, og dermed færdig.

Det var som nævnt herredsfogeden - datidens politimester - der skulle give tilladelse til afholdelse af legestuer. Det hændte dog, at sogneforstanderskabet i en kommune sendte en ansøgning til herredsfogeden om at få overdraget denne ret til udstedelser af tilladelser til legestuer i kommunen. I 1843 sendte sogneforstanderskabet i Lyngby-Albøge kommune en sådan ansøgning til herredsfogeden i Grenaa. Herredsfogeden sendte imidlertid ansøgningen retur med et afslag.

Men de gæve sogneforstandere i Lyngby-Albøge kommune, deriblandt sognepræsten lic. theol. Fr. Nielsen, der var formand for sogneforstanderskabet, gav ikke op. De blev enige om at sende en ny ansøgning afsted, og denne skulle så indeholde et forslag om, at der kun måtte afholdes et bestemt antal legestuer i de to sogne.

Man »fandt det passende«, at der fra november til maj blev givet tilladelse til

afholdelse af otte legestuer i Albøge sogn: nemlig tre i Albøge, tre i Søby og to i Hallendrup. I Lyngby sogn kunne der gives tilladelse til tolv legestuer: fire i Lyngby og Saldrup, tre i Allelev, to i Fladstrup og tre i Trustrup og Obdrup.

»Det fandtes endvidere passende«, at disse legestuer ikke blev afholdt i fasten og i den stille uge - altså i påsken - samt at der skulle være mindst tre uger mellem legestuerne i samme by. Endelig skulle alle legestuerne slutte senest kl. 2.00 nat.

Dette forslag må have behaget herredsfogeden, for nu fik sogneforstanderskabet i Lyngby-Albøge kommune overdraget retten til at udstede disse tilladelser.

I Allelev kunne man nu få lov at afholde tre legestuer i tiden fra november til maj. Ungdommen i Allelev var, ligesom ungdommen i andre landsbyer, glade for at danse, og skulle der være fest, så skulle der være fest.

I 1843, netop samme år som sogneforstanderskabet havde fået ret til at udstede tilladelser til legestuer, bestemte de unge i Allelev, at de ville afholde liegstouw 2. juledag. Man sendte nogle repræsentanter til sognepræsten i Lyngby for at indhendte den fornødne tilladelse, som blev givet. Legestuen skulle afholdes henne i overstuen hos gårdmand Jens Sørensen Sjørup i Allelev. Musikken blev skaffet, og man festede lystigt i Allelev denne 2. juledagsaften og -nat.

Som det så ofte går, når en fest går godt, og når man er ung og har mod på livet, så har man ikke lyst til at stoppe, mens legen er god. Sådan gik det også i Allelev i julen 1843. Festen gik så godt, at de unge havde lyst til at fortsætte 3. juledag. Jens Sjørup havde ikke noget imod, at ungdommen endnu en aften lagde beslag på hans overstue. Det var jo unge mennesker - og hvad pokker, han havde jo også selv været ung engang og kendte til at have spjæt i benene, når musikken spiller.

Altså blev en ny delegation sendt til Lyngby 3. juledag for at spørge sogneforstanderskabets formand, om man kunne få tilladelse til at fortsætte legestuen samme dags aften. Men nej, pastor Nielsen var ubønhørlig. Det kunne der overhovedet ikke være tale om - een aften var nok, og så skulle der gå mindst tre uger, inden den næste legestue kunne afholdes. Med denne nedslående meddelelse måtte de unge mennesker fra Allelev vende hjem igen.

Nu ligger Allelev jo lidt afsides i sognet - og vel mere i 1843 end nu, når man tager samfærdselsmidlerne til sammenligning. Der var dengang ikke de store chancer for, at der kom fremmede udefra, og i landsbyen var der altid sammenhold. Altså tog man chancen og afholdt alligevel legestue i Jens Sørensen Sjørups overstue 3. juledag uden tilladelse fra myndighederne, og man morede sig skønt.

Men ak! De unge burde alligevel have stoppet, medens legen var god. Rygtet om den gode fest i Allelev slap alligevel ud og kom sogneforstanderskabet for øre. En sådan tilsidesættelse af loven skulle ikke gå upåagtet hen; der måtte statueres et eksempel. Man forlangte, at Jens Sørensen Sjørup i Allelev skulle give møde for sogneforstanderskabet for at afgive forklaring, og så ville man ellers afgøre sagen, ved at Jens Sjørup erlagde »en liden Mulkt til Fattigkassen«. Jens Sjørup gav imidlertid ikke møde, og sagen kom for retten i By- og Herredsretten i Grenaa, hvor Jens Sjørup blev idømt en bøde på 2 rigsdaler.

101 år efter

Da jeg skrev om denne tildragelse i Allelev i 1843, kom jeg til at mindes en oplevelse, jeg havde samme sted 101 år efter. I 1944 under den tyske besættelse af Danmark blev der også holdt fest i Allelev - denne gang var det i forsamlingshuset. Da var jeg selv med som balgæst. Under besættelsen var der strenge restriktioner med hensyn til baller og fester. Ingen ungdoms- eller idrætsforening kunne en overgang få lov til at afholde bal. Men Allelev lå jo ikke sådan lige op af stærkt trafikerede veje, så mon det alligevel ikke kunne lade sig gøre at afholde et bal i forsamlingshuset? To-tre unge mænd dannede en festkomité, og det hele blev arrangeret. Et tre-mands orkester, bestående af harmonika, violin og opretstående klaver, spillede til dansen.

Vi morede os dejligt hele aftenen. Musikerne spillede den dansemusik, som vi unge dengang kunne lide at danse til. Jo, det var en skøn sommeraften. Det var varmt, og de fleste vinduer var åbne. Karlene dansede i skjorteærmer, og pigerne var i lyse sommerkjoler. Ude i den lune aften gik flere par tæt sammen, og sandsynligvis er der også blevet stjålet et enkelt kys eller to. Jo, det var en dejlig og varm aften.

Men ak! Også denne aften gik det galt. Da klokken sådan nærmede sig henad midnat, dukkede tre granvoksne politibetjente op nede i indgangsdøren

til salen. Lederen var en dengang meget kendt politibetjent fra Norddjursland. Stor og bred blev han stående i døren, så det var umuligt for nogen at komme ud den vej. Men hvad, der var da også andre smutveje. Nu blev også de sidste vinduer lukket op, og alle inde i salen, både karle og piger, røg ud af vinduerne i en vældig fart.

I løbet af ganske få øjeblikke var hele salen ryddet, uden at de tre betjente gjorde noget særligt til det - ud over deres blotte tilstedeværelse. Jeg røg også selv ud af et vindue og fik i en fart fat i min cykel for at køre hjem til Albøge, hvor jeg dengang boede.

Jo, det var nu alligevel en dejlig aften, og i Allelev ville man gerne holde fest - og helst med en dans eller flere.

»Kærlighedsstien« ved Nordkanalen

Af J. A. Nielsen

Ved Kolindsunds udtørring i 1870'erne skete der meget store ting i kæret vest for Grenaa. På de store engarealer her havde Grenaa bys borgere græsningsret for deres 300 køer og for flokke af får og gæs. Antallet af dyr for de forskellige ejendomme fastsattes efter ejendommens størrelse.

Dyrene blev af byhyrden drevet løse frem og tilbage til græsningen, og det medførte naturligvis et forfærdeligt griseri i gaderne. Byrådet var ved udtørringen af Kolindsund allerede i gang med en afløsning af græsningsrettighederne i Fælleskæret, som arealerne hed, og dette medførte megen utilfredshed blandt lodsejerne. De startede en forening til varetagelse af deres interesser. Byrådet stod imidlertid fast, og græsningsretterne afløstes mod en erstatning af 50 rigsdaler pr. part. Det var en pæn sum dengang. Efter afløsningen udlejedes arealerne til jordbrugere. Lodderne udnyttedes mest til græsning, men nu skulle dyrene føres i bånd, og antallet blev mindre år for år.

Ved udtørringen af Kolindsund gravedes en kanal gennem Fælleskæret, og den store mængde fyld, der blev opgravet, dannede en stor jordvold, populært kaldet »Dæmningen«, syd for kanalen.

Nord for kanalen, hvor der ikke påfyldtes jord, anlagdes en spadseresti, der snart blev uhyre populær og fik navnet »Kærlighedsstien«. Der plantedes træer på begge sider af den, og der placeredes bænke ved den, så det blev til den rene idyl.

Det må erindres, at der på den tid ikke var mange ting at underholde sig med, radio, fjernsyn, diskoteker osv. Næ, man gik tur... Anlægget var nyanlagt for en stor del og blev omgivet med megen pietet. Med »Kærlighedsstien« blev der skabt noget helt nyt. De ældre kunne gå gode ture langs det rindende vand og puste ud på bænkene. De unge kunne sværme i måneskinnet og alt det der. Alt sammen såre idyllisk, men der forekom også mere uheldige ting derude: Kort efter plantningen af træerne langs »Kærlighedsstien« knækkedes på en enkelt nat 42 af træerne, så hærværk er altså ikke noget nyt.

Grenaa Byråd havde store spekulationer med alt det nye ved Kolindsunds udtørring, og der førtes en mængde forhandlinger med Kolindsund-selskabet, bl.a. om bygning af broer over kanalen. »Kobroen« kom til at ligge ved den østlige ende af »Kærlighedsstien«, og 6-700 meter længere mod vest byggedes en smallere gangbro. Det forundrer, hvorfor denne sidste bro blev bygget. Den blev ikke meget benyttet, hvorimod »Kobroen« blev en »hovedfærdselsåre« med vadested for køer og heste.

Ved udtørringsarbejderne blev der anlagt et sluseværk i kanalen lige ud for den senere »Grenaa-Hallen«. Værket

»Kærlighedsstien« ved Nordkanalen, set mod øst - »Kobroen« skimtes helt bagude, »Dæmningen« til højre. Kortet er afsendt fra Grenaa 1918, træerne langs kanalen plantedes sidst i 1870'erne og har her en pæn størrelse. Billedet kan være taget fra den i artiklen omtalte gangbro, der blev opbrudt 1974.

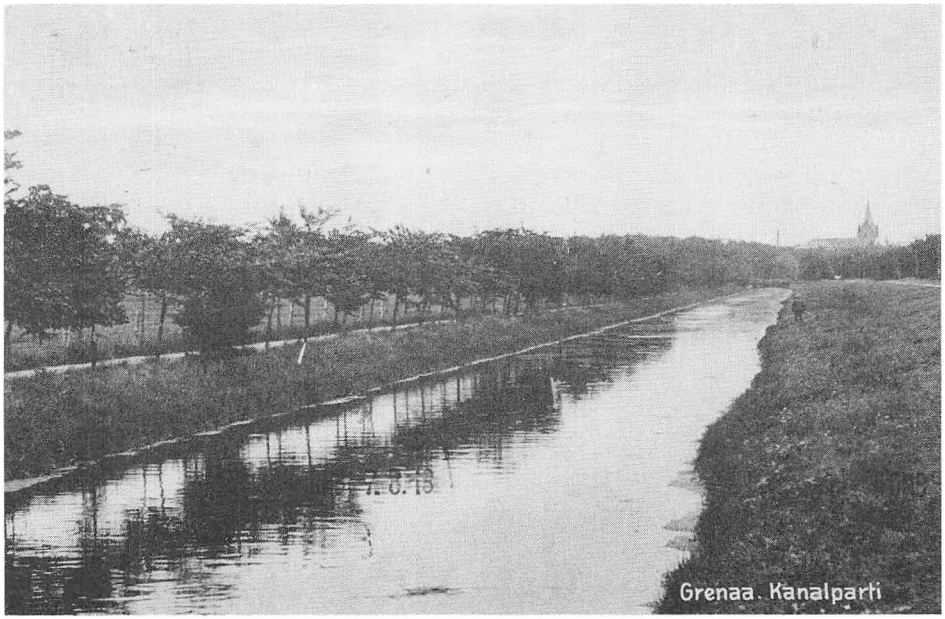

blev ødelagt af isen, og der byggedes et nyt helt ude ved Enslev Skel og ved den vestlige ende af »Kærlighedsstien«. Til sluseværket hørte en smal gangbro uden rækværk. Broen fik navnet »Djævlebroen«, sikkert fordi mange var bange for at gå over den én meter brede bro uden noget at støtte sig til. (Sluseværket her blev forøvrigt også ødelagt af isen, og broen blev brudt ned, men lå der dog en lang række år).

Man kunne altså gå tur gennem Anlægget og ud ad »Kærlighedsstien«, gå over den midterste bro eller over »Djævlebroen« længst ude og hjem ad den nye vej på »Dæmningen«, ganske pæne og interessante ture.

I 1974 var den midterste smalle bro meget brøstfældig, og Kolindsundselskabet spurgte Grenaa Byråd om man var interesseret i at reparere den. Det var byrådet ikke, og så blev broen brudt op. Der er vist ingen, der har savnet den.

Idyllen ved »Kærlighedsstien« blev meget generet af ilde lugte fra en række småhuse i læ af Dæmningen« lige over for »Kobroen«. Her havde en række borgere opdræt af grise, og det lugtede ikke godt. Byrådet måtte efter en mængde klager forbyde grisehold derude allerede 1928, og husene skulle brydes ned, når ejerne holdt op eller døde. Den sidste af disse griseavlere døde først i 1965, så lidt duft var der i mange, mange år.

Fælleskæret nord for Nordkanalen nærmest ved Anlægget blev udlagt til kolonihaver, og kæret ændrede igen udseende, men til det gode. En lang række fine og gode kolonihaver skabte liv og røre og et familieliv uden lige.

Noget helt andet fandt sted, da fyldepladsen eller lossepladsen som den kom til at hedde, flyttedes fra Randersvej-Kærvej ud vestpå til Enslev Skel. Til at begynde med generede pladsen ingen, men efterhånden bredte den sig helt til »Kærlighedsstien«, og så var det sket med idyllen længst ude.

Et fælt sår fik »Kærlighedsstien« også, da Ringvejen og Ringvejsbroen blev anlagt. Stien blev herved delt op i to, og dens flotte lange forløb blev delvis ødelagt. Afløseren af lossepladsen, golfbanen, vil forhåbentlig efterhånden rette noget op på idyllen.

A/S Grenaa Motorfabrik : en virksomhedshistorie

A/S Grenaa Motorfabrik er blandt landets ældste fabrikker indenfor sit område : fremstilling af skibsmotorer - og de karakteristiske grønne »Grenaa motorer« har i årtier været en institution blandt bådfolk herhjemme såvel som i udlandet. Rolls Royce'n blandt skibsmotorer er Grenaa motoren undertiden blevet kaldt, og bedre kvalitetsstempel kan man vel dårligt ønske sig.

Der var imidlertid en tid, hvor virksomheden ikke beskæftigede sig særligt med skibsmotorer, og hvor kunderne var at finde et ganske andet sted, nemlig indenfor landbruget. Historien tager sin begyndelse kort efter århundredskiftet.

Anton Jensen kommer til Grenaa

1900-10 huskes bl.a. som den periode, hvor dansk landbrug begyndte at investere i arbejdsbesparende maskiner i stor stil. Årsagerne hertil var klare nok : efterspørgslen efter danske landbrugsprodukter var stor ude omkring - og mængden af arbejdskraft stadig lille efter den store afvandring fra landbruget i de forudgående årtier. Kort sagt : de moderne indretninger som selvbindere, halmpressere og tærskeværker sammen med vind- og petroleumsmotorer blev tidens effektive midler for at klare kundebehovet.

Annoncerne i Grenaas lokalaviser på denne tid afslører, at der også her på egnen var opstået et stormarked for landbrugsmaskiner, som det drejede sig om at få del i.

I 1905-06 havde byen selv to større virksomheder med landbrugsmaskiner som speciale : »Grenaa Mekaniske Værksted & Maskinforretning« på Markedsgade, der ejedes af fabrikant Willy Meier og »Djurslands Smede- og Maskinfabrik«, der var beliggende i købmand Hermansens gård (nuværende museumsgård) på Kannikegade. Indehaveren Anton Nielsen drev tilsvarende virksomhed i sin hjemby Allingåbro.

Anton Jensens
Smede- & Maskinværksted,
Grenaa,

anbefaler sig med Gas- og Petroleumsmotorer, Petroleumslokomobiler og selvirkende Tærskeværker, samt alle øvrige Landbrugsmaskiner. Komplet Mejeri- og Fabriksanlæg samt Reparationer af alle Slags Maskiner udføres hurtigt og billigt af øvede Folk til rimelige Priser.

En af de første annoncer for Anton Jensens virksomhed på Søndergade.
(Grenaa Folketidende 31.03.1906)

Tiderne var gunstige, og i januar 1906 oprettedes endnu et maskinværksted i Grenaa : »Anton Jensens Smede- og Maskinværksted«. Virksomheden indrettedes i sadelmagermester Oskar Lindstrøms baggård, Søndergade 4 (nuværende J.P. Radio). Vi ved idag ikke meget om maskinværkstedet her, men givet er det, at forholdene har været trange - også efter datidens målestok. Ved en langt senere lejlighed har Lindstrøm udtalt, at der nok havde været nogen betænkelighed, om det gamle hus kunne holde til at få ophængt de tunge drivaksler, der skulle til for at drive et maskinværksted. Det var imidlertid i disse omgivelser at spiren til Grenaa Motorfabrik blev lagt.

Maskinfabrikant Anton Jensen (1878-1951).
(udl. af A/S Grenaa Motorfabrik)

Indehaveren, Anton Jensen, var en 27-årig maskinist, der stammede fra Korup ved Rønde. Efter endt uddannelse havde han i en årrække arbejdet som

værkfører hos sin svoger Julius Jakobsen på dennes maskinfabrik i Esbjerg, førend han besluttede at vende kursen mod Djursland igen.

Værkstedet på Strandgade oprettes 1906

Bare et halvt års tid efter starten i Grenaa må forholdene i det lejede lokale være blevet for små, for i juni 1906 flyttede Anton Jensen ned til Grenaa Havn, hvor han købte smedemester C. O. Christensens smedeværksted, Strandgade 32 (nuværende »Laredo«). Her indrettedes »Anton Jensens Motorfabrik«. Ejendommen var beliggende side om side med redningsstationens bådehus, der var blevet opført på hjørnet af Kalkværksvej og Strandgade i 1899.

Af købekontrakten, der er bevaret på Grenaa Egnsarkiv, kan vi se, at købesummen på 2500 kr. omfattede køb af inventar samt mur- og nagelfast tilbehør. Endvidere var det en betingelse for handelen, at den tidligere ejer kunne fortsætte med at arbejde i virksomheden - nu som ansat.

Med overtagelsen af ejendommen overtog A. Jensen også det arvefæste til grunden, der året forinden var blevet tildelt smedemesteren af Grenaa Byråd.

Bag A. Jensens ønske om at flytte ned til havnen lå vel en forestilling om også at kunne få kunder blandt fiskerne - og Grenaa Havn havde siden slutningen af 1800-tallet udviklet sig til en fiskerihavn af et vist format. Ikke mindst anlægget af jernbanen helt ned til havnen havde sat gang i fisketransporten sydpå.

Ifølge Anton Jensens egne oplysninger mange år senere producerede og leverede han allerede i 1907 sin første skibsmotor, en 3 h.k. petroleumsmotor

Billede fra 1909 der viser personale og ledelse på »Anton Jensens Motorfabrik«, Strandgade 32.

1. Søren Balle
2. Julius Poulsen
3. Alfred Hansen
4. Marant. Petersen
5. Peter Hansen (Pøl)
6. Christiansen
7. Dejn Nielsen
8. ?
9. Anton Jensen (fabrikant)
10. Harald Jakobsen
11. Niels Udsen
12. Chr. Jensen
13. Fritz Jungberg
14. Aage Sau
15. Johannes Jungberg
16. Andreas Jakobsen (værkfører)
17. Valdemar Jensen
18. Carlo Andersen
19. Peter Sørensen
20. Ludvig Poulsen

Kommentar til enkelte af personerne:
Harald og Andreas Jakobsen var brødre og svogre til deres arbejdsgiver, Anton Jensen. De blev begge sidenhen bilforhandlere i Grenaa : Harald overtog svogerens Ford-forretning på Torvet og Andreas startede Chevrolet-forhandling på Søndergade i 1926.
Niels Udsen var bedstefader til Per Udsen, nylig afdød Grenaa-fabrikant
Chr. Jensen ejede »Vogterhuset« på Strandgade (senere »Færgekroen«) og var far til nuv. cykelhandler ved havnen, Viggo Jensen.
Carlo Andersen blev senere ingeniør og »konge« på en sydhavsø (se Grenaa og Omegn Før og Nu, årgang 1976).
Ludvig Poulsen startede sidenhen smedeværksted på Lillegade.

(oplyst af Aksel Poulsen / udl. af A/S Grenaa Motorfabrik)

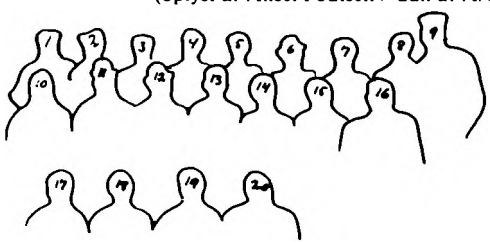

med glødehoved. Aftageren var skipper Peter Bachmann, Grenaa Havn. I de følgende år fortsatte A. Jensen med at konstruere motorer, men langt hovedparten af disse var såkaldte stationære motorer, der især blev solgt til landmænd som drivkraft til landbrugsmaskiner. Trods beliggenheden ved havnen var landmændene altså fortsat langt den væsentligste kundegruppe - og sandsynligvis for at kunne pleje denne kundegruppe fra mere centralt hold besluttede A. Jensen straks at slå til, da Anton Nielsens store virksomhed på Kannikegade blev sat til salg i vinteren 1910-11. Når Anton Jensen i januar 1911 kunne overtage konkurrentens forretning, skyldtes det utvivlsomt, at hans indtjening nede ved havnen havde været ret betydelig. Af skattelisten for året 1910-11 kan vi således se, at han i dette år var havnens største skatteyder - med en samlet personlig skat på 422,40 kr. (skatteprocent 9,6).

Fra 1911 var Anton Jensen således ejer af to virksomheder i byen - tilsammen benævnt »Anton Jensens Maskinfabriker«, og iøvrigt begge forsynet med telefon allerede fra 1911.

I den følgende tid satser A. Jensen stærkt, hvilket bl.a. fremgår tydeligt af de store annoncer, der bringes af lokalaviserne. Af annonceteksten fremgår det klart, hvem kunderne er : *»I Dhrr. Landmænds Velvilje tillader jeg mig at anbefale mine anerkendte gode Petroleumsmotorer, alle Landbrugsmaskiner, Reservedele og Reparationer af enhver Art.«* I et salgskatalog, der er bevaret fra disse år kan vi i detaljer se, hvad A. Jensen så kunne tilbyde : selvrensende tærskeværker (transportable eller stationære), halmpressere, hestegange, pigtærskemaskiner, halmrystere, hakkelsemaskiner, kageknusere og kunststenkværne - for blot at nævne nogle eksempler.

Til at varetage driften af virksomheden på Kannikegade ansatte A. Jensen sin svoger Andreas Jakobsen, der siden 1907 havde været værkfører på værkstedet nede på Strandgade. Andreas Jakobsen forblev hos A. Jensen indtil 1926, hvor han brød ud for at starte egen virksomhed på Søndergade - lige om hjørnet - med forhandling af biler (Chevrolet) og landbrugsmaskiner. Han efterfulgtes på Kannikegade af broderen Harald, der også sidenhen blev en kendt bilforhandler i Grenaa.

Fra Strandgade til fiskerihavnen

I 1916 sker der igen nye ting i Anton Jensens virksomhed, idet afdelingen på Strandgade flytter til større lokaler helt ude ved fiskerihavnen. Til at styre produktionen her ansættes H. O. J. Mikkelsen, der forblev værkfører i virksomheden i de følgende 30 år.

De bygninger, som hermed blev overtaget og ombygget, havde tidligere huset fiskeeksportør Martinus Madsens virksomhed, der tillige omfattede et røgeri og et fryseri med eget dampdrevet isværk. Madsen tilhørte den første generation af fiskeeksportører, der kort før århundredskiftet startede virksomhed på Grenaa Havn. Han ejede et par dampere, som han bl.a. benyttede til transport af fisk til hovedstaden og Tyskland. Forretningen gik strygende, da indehaveren i 1909 pludselig døde under en forretningsrejse - og efter hans enkes fallit 6 år senere kunne Anton Jensen overtage bygningerne samt arvefæsteskøde for ialt 9000 kr.

Selv efter flytningen helt ud på havnen var det fortsat især maskiner og motorer til landbruget, som der satsedes mest på. Dette ændredes totalt i 1920.

Sofus Møller Jensen bliver medejer - et kursskifte finder sted

Siden 1917 var produktionen i landbruget faldet drastisk, bl.a. på grund af mangel på kunstgødning og brændstof - og selvom forrentningen indenfor erhvervet nåede skyhøjder i disse år, så var produktiviteten lav, hvilket betød svigtende efterspørgsel efter bl.a. maskiner. Anton Jensen må have fornemmet, at tiderne var skiftet - og at tiden var inde til at satse på noget nyt. Der var jo også den mulighed at sælge en del af sin virksomhed.

Vi kender idag ikke præcis A. Jensens overvejelser, men en kendsgerning er det, at han i 1920 fortalte en repræsentant fra firmaet S. C. Sørensen, der var på besøg i Grenaa, at han var på udkik efter en mand, der ville skyde penge i foretagenet - eventuelt købe hele afdelingen nede ved havnen.

Rygterne spredtes bl.a. til Randers Motorfabrik, hvor de kom driftsleder Sofus Møller Jensen for øre. Møller Jensen har senere udtalt, at han ikke mente, at der var nogen fremtid for ham på Randers Motorfabrik, men til gengæld var stærkt interesseret i mulighederne i Grenaa. Prisen for at blive kompagnon med Anton Jensen var dog 20.000 kr., en meget anselig sum i 1920. Af noget gammelt brevkladdepapir fra foråret 1920, der er bevaret, kan vi se, at prisen i første omgang har været langt mere, end Møl-

ler Jensen kunne klare - men i brevet af 5. maj 1920 har tonen fået en mere optimistisk klang : »*Herr Fabrikant A. Jensen, Grenaa - Jeg har nu talt med min Fader om Sagen, og han er ikke uvillig til at yde mig et Laan, således at jeg kan indskyde de 20.000 kr., dog vil han først se Fabrikken tillige med en Sagkyndig Mand. Hvis De ikke har noget imod det kan vi jo så komme til Grenaa og ordne Sagen en Dag naar det passer Dem, dog skulde det helst være en Søndag for min skyld...- med Højagtelse S. Møller Jensen, Østergade 4, Randers.*«

Besøget blev aflagt, og man nåede hurtigt til enighed og en kontrakt blev udfærdiget. Herefter var S. Møller Jensen ejer af to syvendedele af »Anton Jensens Motorfabrik«, Grenaa Havn. Møller Jensens optagelse i firmaet skete den 20. august 1920 - men allerede tre måneder forinden var der blevet oprettet en interessentkontrakt med dannelsen af firmaet »Grenaa Havns Motor- og Maskinfabrik ved Anton Jensen og S. Møller Jensen«. Det lidt uelegante navn ændredes kort efter til »I/S Grenaa Havns Motorfabrik« - et navn som virksomheden bar indtil 1935, hvor der igen var sket ændringer i ejerforholdet.

Med Møller Jensens indtræden i firmaet blev idégrundlaget i virksomheden ændret fuldstændigt, og det er med en

Billede der viser det indre af motorfabrikken ved fiskerihavnen i 1916 - altså umiddelbart efter indflytningen. Yderst t.h. ses smed Dejn Nielsen (m. overskæg), og i baggrunden t.h. skimtes bl.a. smed Jungberg og den nyansatte værkfører Mikkelsen. Den mørke herre midt på billedet er Peter Petersen, der står ved saven, og t.h. for Petersen ses (vistnok) Andreas Jakobsen, Harald Dolmer og fabrikant Anton Jensen. Jakobsens normale arbejdsplads i 1916 var i afdelingen oppe på Kannikegade, hvor han var værkfører.

De mange hjul i forgrunden er svinghjul til motorerne, og yderst t.v. får hjulene påført hul igennem navet med en håndDreven »stikkemaskine«. I forgrunden t.h. er en fiskerimotor ved at blive samlet. Diverse motordele ligger spredt på gulvet. I midten, t.h. for Petersen, er en anden motor ved at blive bygget, en såkaldt »Anton Jensen magnetmotor«

Helt bagest i lokalet befandt sig en gasdrevet motor, der trak en akselledning (i loftet), hvorfra der gik remme ned til de enkelte drejebænke. Elektromotorer kendte man ikke. Når personerne grangiveligt ligner voksfigurer skyldes det, at absolut ubevægelighed var påkrævet i ca. 20 sekunder. Så lang udløsertid var der på kameraet dengang.

(oplyst af N. Christensen / billedet er udlånt af Peter Petersen til A/S Grenaa Motorfabrik 1987)

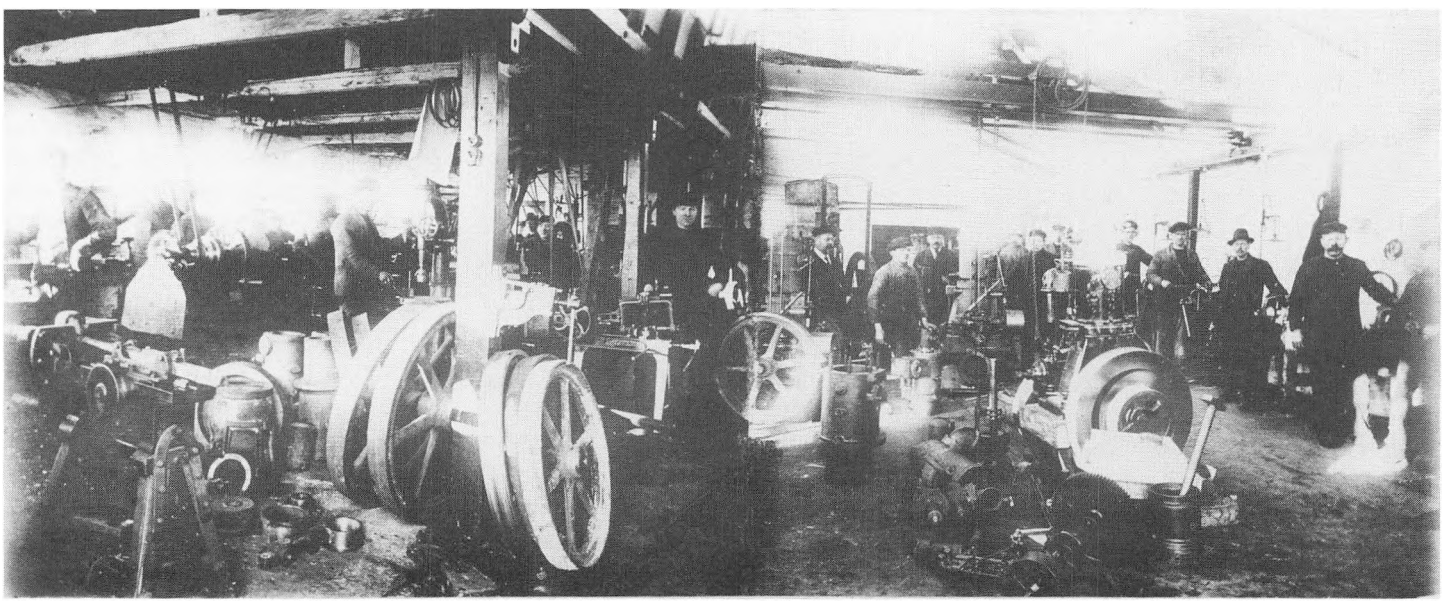

høj grad af berettigelse, når Grenaa Motorfabrik sidenhen ofte har anført årstallet 1920 som virksomhedens starttidspunkt, idet det var fra da af, at man målbevidst satsede på, hvad der fremover skulle blive virksomhedens hovedaktiv : skibsmotorer, især til fiskeri. Men først et par ord om initiativtageren og hans baggrund.

Den unge Sofus Møller Jensen 1918. Han præsenterer sin første selvstændige motorkonstruktion, en 4-takts danolmotor. Denne skibsmotor - konstrueret til fremdrift - blev grundmodel for den »type D«, som han lancerede i Grenaa i 1921 (D = danol). Den sidste 4-takter blev leveret så sent som i 1938 - og til et noget specielt formål : drift af Grenaa Andelsmejeris nye ispindemaskine.
(oplyst af N. Christensen / udl. af Grenaa Egnsarkiv)

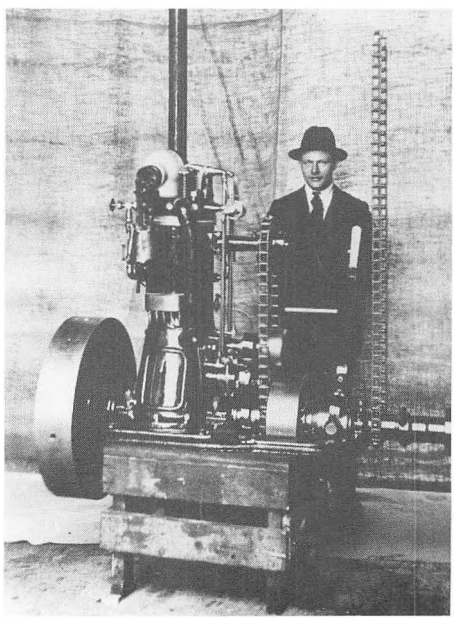

Jens Peter Sofus Møller Jensen var landmandssøn, født i Haslund ved Randers i 1893. Ved flere lejligheder har han fortalt, at han allerede fra barnsben var uhyre optaget af alt, hvad der havde med teknik og mekanik at gøre, og efter bestået realeksamen i 1909 kom han året efter i maskinlære hos firmaet Munksgaard i Randers, hvad der var naturligt for en dreng med de interesser, men meget utraditionelt for en gårdmandsson på den tid. Da læretiden - på 6 år - var ovre i 1916 var han udlært maskinist og havde desuden konstruktøreksamen, som han havde taget sideløbende på Teknisk Skole i Randers. Herefter arbejdede han en kort tid hos Frichs i Århus og Houmøller i Frederikshavn (det nuværende »Alpha«), hvorefter han vendte tilbage til Randers for at blive driftsleder på Randers Motorfabrik. En flot titel - fortæller Møller Jensen - der dog blot dækkede over, at han skulle holde styr på 16 drenge, der reparerede alt muligt - især gamle biler. Her konstruerede han i 1918 sin første motor - en »større« maskine på 9 h.k., der blev solgt til Norge. Dernæst skete det uheld, at alle hans tegninger og modeller gik tabt, da Strømmen - hvor fabrikken lå - brændte. Sidenhen konstruerede han dog 4 nye motorer - og med en vis erfaring som konstruktør og fyldt med gode ideer var han i 1920 klar til at starte i egen virksomhed i Grenaa.
Om sin hovedidé med at satse på skibsmotorer og om den første tid i Grenaa fortalte Møller Jensen i 1970 : *»Det var sådan set en tanke, der straks opstod hos mig. Jeg regnede jo med, at vi var ved en fiskerihavn, og jeg havde arbejdet med motorer til marineformål i de tidligere stillinger, jeg havde haft, og derfor var det naturligt for mig at gå igang med denne opgave. Allerede i 1921, året efter at jeg var kommet, leverede vi den første bådmotor. Det var et drøjt job, for jeg havde jo driften at tage mig af om dagen, så den første bådmotor tegnede jeg om natten. Det var en 4-takts glødehovedmotor på 9 h.k. Den kom i en 5 tons båd fra Bønnerup, der tilhørte Valdemar Pedersen og hed »Andrea«. Det var en ret stor motor efter den tids forhold, men da var fiskeriet jo også et helt andet end idag. Det mest almindelige var jo snurrevod og linefiskeri, der ikke krævede særlig mange kræfter af motoren. Den næste motor, vi lavede, var en 12 hestes motor, også en danol-maskine. Danol stod dengang for petroleum. Men dén specielle danol var en blanding, hvori man havde kommet ⅓ råolie, så den ikke kunne anvendes til lamper.«* Om det personlige slid i de første år fortæller Møller Jensen videre : *»Jeg havde i alt fald nok at gøre. Jeg tegnede motorer, rejste ud og solgte dem (på motorcykel), skulle så, når en motor var bestilt, foretage indkøb af materialer, og måtte endelig, når den var færdig, ud at aflevere den og sørge for at få pengene hjem. Det sidste var ikke det mindst vigtige ...«*

Med lanceringen af 4-takts danolmaskinen var der skabt et solidt grundlag for at drive motorfabrikken videre. Medvirkende til den gode start var en opnået entreprise på vand- gas- & sanitet på Grenaa nye sygehus, der blev opført i disse år (indviet 1922). Enterprisen lød på 30.500 kr. Møller Jensen : *»Jeg syntes dengang, at det var en styrtende masse penge, og jeg var lidt urolig*

ved tanken om det store arbejde, men det blev heldigt gennemført og gav et skub fremad«.

Desuden var Møller Jensen begunstiget af konjunkturerne - for i løbet af 1. verdenskrig havde fiskeriet og fiskeeksporten herhjemme oplevet en kraftig udvikling, derfortsatte 20'erne igennem.

Niels Christensen, der kom i maskinlære på fabrikken i 1923, husker idag fra årene før sin ansættelse, at det nok var svært at skaffe brændstof til bådmotorerne, og at det var forbudt at købe den petroleum, der var til andet end belysning. Det var så Niels' opgave at besøge købmændene hver dag og her hente de tilladte 2 potter petroleum. At væsken så blev hældt i tanken på faderens båd kunne jo ikke kontrolleres. Da købmand Wichmann oprettede sit trankogeri ved havnen, kunne man så hente tran her og blande det med petroleum til et udmærket brændstof. Også sugegastjære kunne benyttes som supplement til petroleum. Det skortede ikke på opfindsomhed i mangeltiden.

Allerede omkring første verdenskrig havde langt hovedparten af fiskekutterne herhjemme - og også i Grenaa Havn - fået motorfremdrift. Det var en udvikling, der for alvor var sat ind ved århundredskiftet. Indtil da havde sejl og årer fortsat været det normale, og de allerførste skibsmotorer, man producerede i Danmark, blev slet ikke brugt til fremdrift, men udelukkende til at trække spillet.

I løbet af 20'erne voksede bådstørrelserne i takt med udviklingen indenfor fiskeriet, ledsaget af et krav om stadig større motoreffekt. Således blev 4-takteren moderniseret i 1926 sådan at den kunne benytte råolie som brændstof, hvilket gav en effektforøgelse på op til 50 h.k. i den avancerede 2-cylindrede udgave, der også kom på markedet, førend kravet om en helt ny motortype fremkom omkring 1930 - og et nyt kapitel i fabrikkens historie kunne tage sin begyndelse. Dette vender vi tilbage til.

Anton Jensens videre skæbne

Med Møller Jensens indtræden i firmaet var Anton Jensens rolle i den daglige ledelse nede på havnen udspillet, idet han helt overlod ansvaret for driften til sin unge kompagnon - og hans kontakt med virksomheden indskrænkede sig snart til en daglig, kort visit på motorcykel, hvorefter han vendte tilbage til Kannikegade, hvor han havde fået helt nye gøremål.

Allerede i samme år, som kompagniskabet med Møller Jensen blev indgået, startede Anton Jensen forhandling af Ford-automobiler - som Grenaas vel første egentlige bilforhandler. Det er nærliggende at se en sammenhæng mellem de to begivenheder : at ønsket om at slippe tøjlerne nede ved havnen hang sammen med ønsket om at dyrke en helt ny interesse, som han så store muligheder i.

Der er ingen tvivl om at han så rigtigt endnu en gang. Alene skattelisterne taler deres tydelige sprog om en blomstrende forretning og ikke mindst en stærkt voksende personlig indtjening. I løbet af årtiet blev Anton Jensen således byens næststørste skatteyder - kun overgået af fabrikant Rosenvinge, Grenaa Dampvæveri. I 1930 kunne bilforretningen således udskilles fra maskinfabrikken og få egne lokaler med udstillingsvindue på Torvet 6 - i den nyopførte ejendom, »Grenaahus«, der samme år var skudt op fra den grund, hvorpå Hasselbalchs store jernstøberi havde ligget i årene forinden.

Når man skuer tilbage, står det fast, at det faktisk var i 11. time, at Anton Jensen startede sin bilforretning, for fra 20'ernes begyndelse fulgte nogle magre år i landbruget med kraftige prisfald og ringe indtjening. Og næsten tilsvarende kan siges om motorfabrikken ved havnen : var Møller Jensen ikke kommet til med sin specialviden om skibsmotorer, så havde virksomheden måske ikke overlevet 20'erne. I flere henseender var året 1920 altså skelsættende.

Anton Jensen huskes som én af 20'ernes helt store handelsmænd i Grenaa. Han var en mand af få ord og med et godt omdømme i byens borgerlige kredse i en årrække. Han var således medlem af Grenaa Byråd i en periode og blev byens første lokale arbejdsgiverformand (1914-16). Endelig bør nævnes, at han i en periode var medejer af Hotel Dagmar og at han var den tids motorsagkyndige i byen. *»Et kørekort kostede 10 kroner hos Anton Jensen og for at få det skulle man bare køre en tur ned til havnen og tilbage igen. Køretimer var der ikke behov for.«* Således fortæller Aksel Poulsen, en gammel Grenaa-dreng, der husker Anton Jensen tydeligt - og som iøvrigt kom i lære på motorfabrikken i 1921.

Efter en skattemæssig tvist med Grenaa Kommune forlod Anton Jensen i 1931 Grenaa for at overtage chefstolen i Århus-bilfirmaet »Bülow & Co«, som han købte alle aktierne i ved samme lej-

Motorfabrikkens personale og ledelse 1928.

1. Arne Bilde, Højbjerg
2. Christian Thomsen
3. Harald Dolmer (senere smedemester v. havnen)
4. Svend Aage Buch
5. Jens Aksel Poulsen (50 års jub. 1971)
6. Herluf Hansen, Østre Maskine
7. Poul Hau
8. Jacob Sørensen
9. Peter Sørensen
10. Niels Christensen (senere drejemester og værkfører. 50 års jub. 1973)
11. Holger Larsen (tillidsmand)
12. Otto Thomsen
13. Henry Henriksen
14. Larsen
15. Alfred Christensen
16. Tim
17. Arnold Christensen
18. Chr. Hansen (»silkesmeden«)
19. Fritz Jungberg (senere smedemester v. havnen)
20. Niels Ejnar Jensen (50 års jub. 1977)
21. Hugo Sørensen (senere »Eskildsen og Sørensen«)
22. Ejner Hansen
23. Anton Jensen (fabrikant)
24. Sofus Møller Jensen (fabrikant)
25. Kræmmer Sørensen (bogholder)
26. Ole Mikkelsen (værkfører)

Chr. Hansen fik ikke sit tilnavn p.g.a. særlig blidhed i omgang med hammeren - men p.g.a. den særlige glans, der kom over hans bukser ved blandingen af slitage og skidt.

(navne oplyst af N. Christensen / Udl. af Grenaa Egnsarkiv)

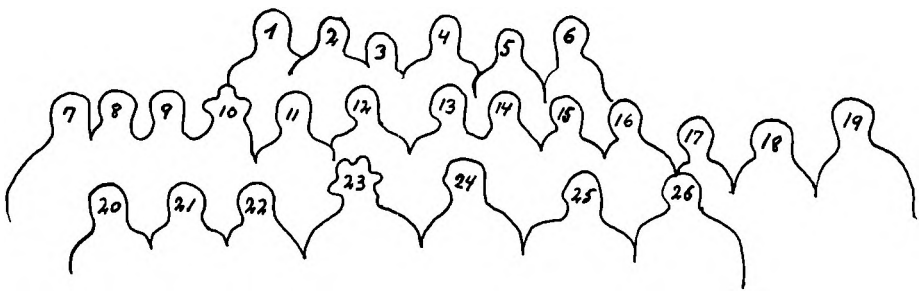

lighed. Han styrede dette firma til sin død i 1951.

I forlængelse af sin afrejse fra byen i 1931 havde Anton Jensen gradvis afviklet sine aktiviteter i byen. Virksomhederne på Kannikegade og Torvet solgtes til svogeren Harald Jakobsen. Og også Anton Jensens andel af motorfabrikken ved havnen skiftede nu hænder.

Sofus Møller Jensen bliver eneejer af Grenaa Havns Motorfabrik 1932/35

I 1935 købte S. Møller Jensen Anton Jensens andel af fabriksbygningerne. Det fremgår af tingbøgerne. Men denne handel betegnede blot den formelle afslutning på A. Jensens engagement i byen. Allerede 3 år tidligere havde Møller Jensen overtaget maskinparken, og han er fra da af reelt at regne som firmaets eneindehaver. Det er her værd at bemærke, at handelen i 1932 efter alt at dømme skete uden indblanding af offentlig og juridisk myndighed, selvom det drejede sig om store værdier, der her skiftede ejer - men mellem de to mænd eksisterede der et sjældent og udpræget tillidsforhold. Handelen skulle man nok selv klare - mand og mand imellem. Dette fortæller Vagn Mikkelsen, der blev ansat hos Bülov & Co. i 1931, kort efter at Anton Jensen kom til. Mikkelsen husker også, at Møller Jensen hver gang personligt kom ud til virksomheden på Trøjborg med terminsbetalingerne i form af en check. Møller Jensen stolede nemlig ikke på postvæsenet. Mikkelsen skiftede iøvrigt arbejdsplads i 1938, efter at Møller Jensen havde henvendt sig til sin gamle kompagnon med spørgsmålet, om han dog ikke kendte nogen der kunne hjælpe ham med bogholderiet hjemme i Grenaa. Samme aften rejste Mikkelsen med Møller Jensen i toget tilbage til Grenaa. Mikkelsen var ansat på motorfabrikken indtil 1983 - siden 1971 som hovedadministrator af firmaets økonomi.

Når handelen i 1932 kunne foretages uden offentlig tinglysning, skyldtes det også noget i vore dage sjældent forekommende : at maskinerne ikke var belånt. Allerede i disse år var det Møller Jensens klare motto at tjene pengene først, førend der kunne investeres - en politik det i vid udstrækning lykkedes at få håndhævet også i de følgende årtier. Også på anden vis blev året 1932 et mærkeår i firmahistorien.

Fra 4-takter til 2-takts semidiesel : succesen kommer

I dette år fik Møller Jensen udviklet den motortype, der for alvor skulle gøre Grenaa-virksomheden kendt og agtet viden om : 2-takts-semidieselmotoren, også kaldt»type T«. Jens Møller-Jensen, fabrikantens ældste søn og direktør på fabrikken siden 1963, fortæller om baggrunden : *»4-takteren blev faktisk sendt på markedet for sent - set i forhold til markedsudviklingen. Det betød ganske vist, at man kunne lære af de andres fejltagelser, men det var et »uheld«, der ikke måtte gentages, når næste maskine skulle udvikles. Det drejede sig om at have konstant føling med udviklingen og moden for at finde frem til, hvad der ville blive sagen på længere sigt. Og semidieselen blev faktisk færdigudviklet næsten til tiden.«*

Som baggrund for udviklingen af den nye motor lå naturligvis den internationale krise, der fra 1930 også havde ramt motorfabrikken. Ordrebogen var tom - og nytænkning stærkt påkrævet.

Den nye motors fortrin var overbevisende : muligheder for langt større ydelser, en roligere gang og en forventet langt længere levetid end den gamle motor. Det sidste kom i høj grad til at holde stik, og det kan nævnes, at den første semidiesel, der forlod fabrikken, endnu var i drift ved jubilæet i 1970. For mange af motorfabrikkens ældre og forhenværende medarbejdere står semidieselen fortsat i 1987 som den eneste »rigtige« Grenaa motor gennem tiden.

Med den nye motortype var fabrikkens fremtid sikret i mange år frem - trods 30'ernes krise og besættelsestiden 1940-45. Jens Møller-Jensen oplyser således, at 20'ernes etableringsår alt ialt var en langt hårdere tid at komme igennem end årene herefter. Specielt huskes slutningen af 30'erne som en virkelig god tid, hvor bl.a. eksporten til - i første omgang - Norge og Sverige kom godt i gang. Som en anerkendelse af indsatsen modtog motorfabrikken i 1944 Dansk Arbejdes initiativdiplom.

Den stærkt stigende aktivitet på motorfabrikken fra 30'erne satte også sit præg på Møller Jensens hjem på Søgade. Jens Møller-Jensen fortæller, at de specielt mange norske kunder, man fik, i en årrække altid fik monteret motoren i Grenaa Havn, og i ventetiden fik de altid deres forplejning i hjemmet. Man spiste, hvad familien spiste - om det så var stegt flæsk og persillesovs. Denne service kunne man sidenhen også tilbyde de tilrejsende klassificeringsfolk (se herom i det flg.) - indtil det en dag blev for dyrt skattemæssigt, og man blev »tvunget« til at benytte restaurationer.

På denne vis blev Christine Møller Jensen også en central person bag firmaets udvikling - omend i det lidt mere skjulte. Og når fru Møller Jensen omtales, skal det også nævnes, at hendes mands store arbejdsindsats i hele hans aktive tid på fabrikken skal ses på baggrund af en massiv opbakning på hjemmefronten.

Fabriksudvidelser 1936-46

I 1936-37 måtte de gamle fabriksbygninger moderniseres og udvides.

Allerede få år efter denne udvidelse var en endnu større udvidelse aktuel, og denne påbegyndtes i 1943 for at blive midlertidig afbrudt igen p.g.a. mangel på materialer og arbejdskraft. Tyskernes lønninger - fx. ude i Tirstrup - kunne man ikke konkurrere med. Først i 1946 kunne byggeriet færdiggøres. Ved dette byggeri fik motorfabrikken den kontorbygning og facade, der kan beses endnu i 1987.

Motorfabrikken 1946 efter endt udvidelse. T.v. for kontorbygningen ses »ishuset«, dvs. N.C. Nielsens fiskeforretning, og det lille skur ved siden heraf er lodshuset. T.h. ses fiskeeksportørerne Møgelbergs og Kirks pakhuse, og yderst skimtes Anton Pinnerups hønsegård.

(oplyst af Aksel Poulsen / udl. af Grenaa Egnsarkiv)

Besættelsesårene

Om besættelsesårene fortalte S. Møller Jensen i 1970 : *»Krigsårene var jo selvfølgelig en vanskelig tid for os. Fiskerne var undergivet olierationeringen, og selv havde vi store vanskeligheder med at skaffe råstoffer, specielt var det svært at skaffe galvaniserede plader til at lave tanke af. Alligevel blev krigsårene økonomisk gode år for motorfabrikken. Der var jo arbejde nok at få, selv om man ikke ville arbejde for besættelsestropperne. Vi producerede alle de motorer vi kunne skaffe materialer til, og der var ingen vanskeligheder ved at få dem solgt, penge var der jo nok af«.* For 1000 kr. ialt var hvad man kom til at lave for tyskerne, fortalte Møller Jensen i 1945. Det skortede ellers ikke på tyske besøgende på fabrikken i krigsårene. Aksel Poulsen husker således, at de grønklædte herrer med de høje kasketter aflagde besøg ved flere lejligheder - altid med behørig eskorte, fx. i form af maskinpistolbevæbnede vagtfolk. På havnekontoret havde man fortalt, at ovre på motorfabrikken, der var man skam gode til tysk, så der kunne tyskerne roligt gå over vel vidende, at her kunne man da blive forstået. Det var nu ikke den slags ros, man var altfor stolt af på den tid, husker Aksel Poulsen. Alligevel var det sandt, for blandt de kunder, der kom på fabrikken, havde der i mange år været en del tysksprogede. Møller Jensen kunne flydende tysk - uden dog at benytte sig heraf ved enhver given lejlighed.

Niels Christensen husker således en episode, hvor en tysk delegation var mødt frem på kontoret for endnu en gang at opfordre fabrikanten til at arbejde for sig. Ved denne lejlighed stod den øverstkommanderende og skuede ud over fiskerihavnen, mens han opmuntrede Møller Jensen til lidt imødekommenhed. *»Sprechen Sie doch deutsch«,* sagde officeren smilende, mens Møller Jensen sad tilknappet og utilnærmelig ved sit skrivebord. Delegationen måtte forlade fabrikken med uforrettet sag.

Personale og ledelse på
Grenaa Havns Motorfabrik ca. 1950.

1. Orla Nielsen (værkfører 1947-51)
2. Niels Christensen
3. Jens Møller-Jensen
4. Vagn Mikkelsen
5. ?
6. ?
7. Kaj Larsen
8. Ib Krebsen
9. Kaj Lykke
10. Børge Christensen
11. Valdemar Jørgensen
12. Helge Bruun
13. Walther Nielsen
14. ?
15. Svend Aage Karlsen
16. Jes Jensen
17. ?
18. Åse Scharling Rasmussen
19. Villy Christensen
20. Richard Dinesen
21. Preben Thorsen Poulsen
22. Åge Laursen
23. Arne Petersen
24. Poul Knudsen
25. Carl Erik Hansen
26. Carlo Jensen
27. Tage Andersen
28. Niels Ejnar Jensen
29. Knud Nielsen
30. Otto Thomsen
31. Evald Nielsen
32. Alfred Sørensen
33. Aksel Hansen
34. Henry Pedersen
35. Arne Kjeldsen
36. Jens Aksel Poulsen
37. Svend Erik Sørensen
38. ?
39. Uffe Hornsyld
40. Georg Hansen
41. Ingolf Petersen
42. Aksel Roholm Nielsen
43. Holger Larsen
44. Wenzel von Seelen
45. Peter Sørensen
46. Gunnar Helander Jensen
47. Peter Knutzen
48. Helmer Krogh
49. Svend Aage Buch

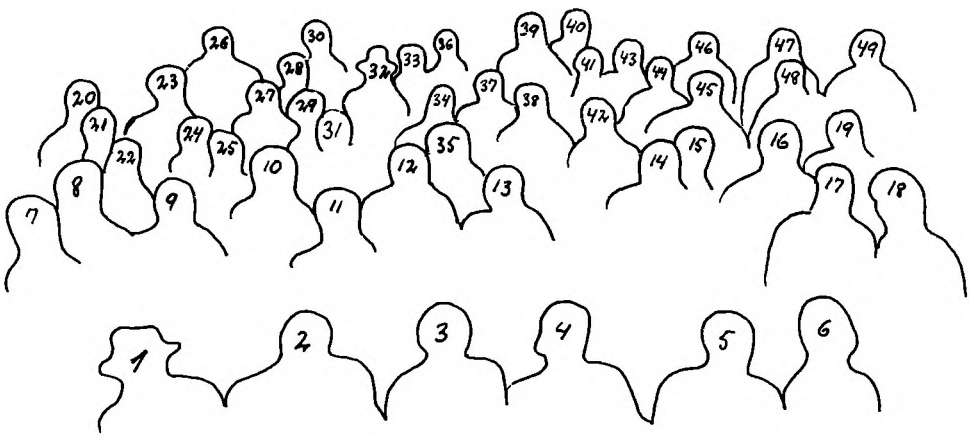

Fabrikant Sofus Møller Jensen er ikke med på billedet, formodentlig travlt optaget inde på fabrikken. Han havde nok ikke tid til det »pjat«.

(navne oplyst af Valdemar Jørgensen (11) / udl. af Vald. Jørgensen)

Sidenhen fortalte Møller Jensen, at pistolerne ved flere lejligheder havde været fremme som overtalelsesmiddel - uden den tilønskede virkning, men havde krigen varet blot lidt længere, havde tyskerne formodentlig overtaget virksomheden med magt.

Efterkrigsårene : Grenaa dieselen konstrueres og videreudvikles

Efterkrigsårene blev travle år på motorfabrikken. Ordrebogen blev hurtigt fyldt, og en overgang var der leveringstid for en motor på 22 måneder, førend tilførslerne af støbejern igen blev normale. En overgang i 1945 var leverancen af støbegods helt nede på 1 ton om måneden hvor behovet var 15 tons.

Udviklingen indenfor marinesektoren tog for alvor fart igen i løbet af 50'erne. Kutterne blev stadig større, og byggedes nu ofte af stål, og trawling var kommet på mode. Ved årtiets slutning stod det klart, at den veltjente semidiesel snart måtte afløses af en mere tidssvarende type. På dette tidspunkt produceredes semidieselen i versioner med op til 3 cylindre og med ydelser op til 400 h.k.

De basiskrav, der måtte stilles til en ny Grenaa motor var følgende : endnu større motorydelse, mindre pladskrav og vægt, mindre pasning og billigere drift. Disse krav kunne ikke mere honoreres med den gamle type, fx. vejede topmodellen nu hele 16,5 tons, og yderligere effekt ville medføre en helt utilladelig vægtforøgelse.

Jens Møller Jensen fortæller herom, at der nu kom en meget spændende periode, hvor man var ivrig deltager på udstillinger og messer verden over, og hvor man med stor opmærksomhed »lånte« med øjnene overalt. Niels Christensen husker også, hvordan medarbejderne forsynedes med alverdens fremmedsprogede tidsskrifter for at kunne følge med i, hvad der rørte sig i branchen modemæssigt.

Det stod allerede da klart, at rene dieseltyper var sagen - kun derved ville kompressionen og dermed ydelsen kunne sættes yderligere i vejret. Efter en række delvist vellykkede eksperimenter påbegyndtes så den 5. maj 1964 konstruktionen af den nye motor. Nøjagtig

Personale og ledelse på Grenaa Motorfabrik 1958.

1. Jens Aksel Poulsen
2. Niels Ejnar Jensen
3. Flemming Pallesen
4. Henry Pedersen
5. Svend Erik ?
6. Bent Jespersen
7. Jimmy Djernis
8. Evald Nielsen
9. Tage Dalgaard Jensen
10. Peter Jakobsen
11. Gustav Rasmussen
12. Dionisio Mira Moya
13. Frits Sørensen
14. Leif Nielsen
15. Viggo Nielsen
16. Hardy Skousgaard
17. Hardy Bugtrup Nielsen
18. Ove Nielsen
19. Kaj Mikkelsen
20. Frode Brink
21. Flint
22. Peter Sørensen
23. Bent Andersen
24. Erik Skousen
25. Villy Christensen
26. Leif Rasmussen
27. Carlo Jensen
28. Peter Andersen
29. Jørn Møller
30. Karl Erik Hansen
31. Hornsyld
32. Hans Broge
33. Frank Jensen
34. Peter Poulsen
35. Karl Pedersen
36. Kaj Larsen
37. Frits Kjerulf
38. Børge Kristensen
39. Karsten Rasmussen
40. Alfred Sørensen
41. Henning Krogh
42. Henry Henriksen
43. Wenzel von Seelen
44. Agnethe Kahl
45. frk. Madsen
46. Vagn Mikkelsen
47. Jens Møller-Jensen
48. Sofus Møller Jensen
49. Peter Knutzen
50. Niels Christensen
51. Leo Elverkær
52. Hanne Poulsen
53. frk. Ellermann
54. Dagny Dam
55. Hagbart Rasmussen
56. Niels Christensen
57. Henry Godsk
58. Sønderbæk
59. Bent Larsen
60. Kristian Taul
61. Valdemar Jørgensen
62. Hans Mortensen
63. Thomas Elverkær
64. Poul Balle
65. Dennis ?
66. Aksel Andersen
67. Poul Mortensen
68. Hans Hornsleth
69. Karl Johan Gitzler
70. ?
71. Bjarne Lauersen
72. Svend Dalgaard Jensen
73. Mogens Basballe

(Navnene er oplyst af J. Aksel Poulsen (1), Valdemar Jørgensen (61), og Hardy Skousgaard (16) / udl. af A/S Grenaa Motorfabrik)

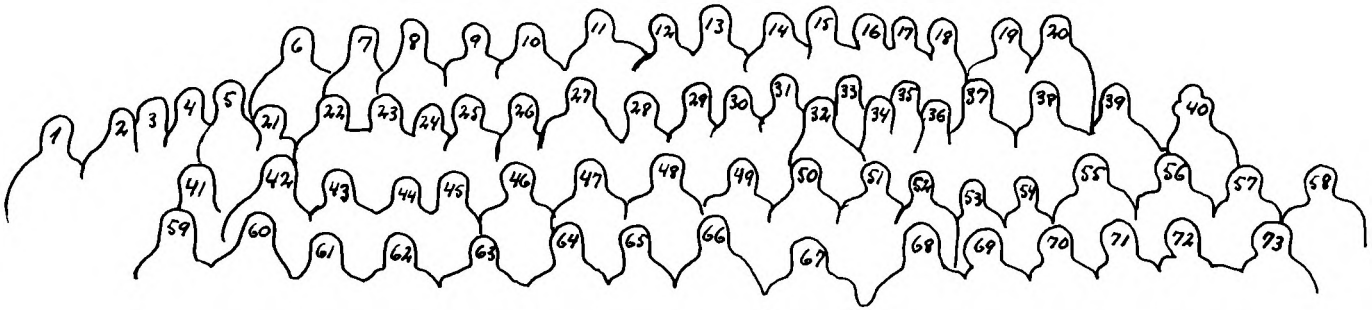
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73

2 år og 1 måned senere startedes det første eksemplar af den nye motor på fabrikkens prøvestand. Prototypen var den såkaldte »type F 24«, en 3-cylindret dieselrækkemotor på 165 h.k. - den motor, der skulle komme til at danne basis for de modeller, der ville blive leveret fra fabrikken også 21 år senere.

Med lanceringen af den 3. type Grenaa motor siden 1920 var en udvidelse af fabrikken påkrævet, og den gennemførtes i 1970-71, hvor der mod vest opførtes et stort drejeværksted og desuden en ny prøvehal. Alle udvidelser medregnet var denne udvidelse den ialt 10. siden 1920 - en glimrende illustration af de konstante pladsproblemer, som Møller Jensen altid har talt om, at han havde.

A/S Grenaa Motorfabrik 1987 : mosaik til en firmaprofil.

Grenaa Motorfabrik er i 1987 en virksomhed med 85 ansatte. Der er således sket en del, siden S. Møller Jensen overtog ledelsen i 1920. Da var der bare 8 drejersvende og 5 lærlinge. Siden da har fabrikken en overgang beskæftiget over 100 mand, men med den nuværende medarbejderstab er omsætningen større end da beskæftigelsen var størst. Årsagen : langt større effektivisering af arbejdsprocesserne - med bl.a. computerstyring. I sidste regnskabsår omsatte fabrikken for 34 mio. kr.

Siden motorfabrikken i 1935 afsatte sin første kuttermotor i udlandet - til en kunde i Norge - er virksomheden vokset frem til i 1987 at have 10 eksportmarkeder med klienter fra Grønland i nord til Australien i syd. Blandt hovedmarkederne idag skal fremhæves : Norge, Island, Holland, Irland.

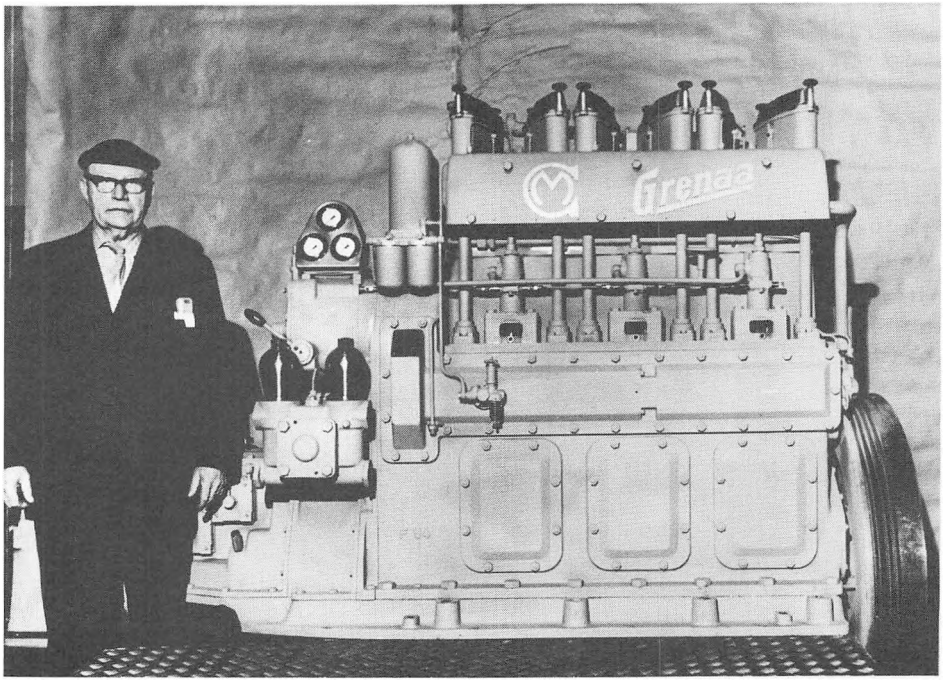

Pressefoto fra 5. juni 1966, hvor seniordirektør S. Møller Jensen fremviser det første eksemplar af den 3. Grenaa motor : »type F 24«. Hermed var den epoke i virksomhedshistorien begyndt, der endnu i 1987 er uafsluttet.
Den nye dieselmotor adskilte sig ikke fra semidieselen ved at bruge andet brændstof, men ved et langt større kompressionsforhold i cylindrene, hvilket dels gav højere ydelse og dels betød, at man sparede et glødelegeme til tænding. Den høje kompression - frembragte en temperatur, der var ensbetydende med selvantænding. Allerede i nogen tid havde det været forbudt at benytte semidieseler til personbefordring - dvs. på færger - på grund af brandfare forbundet med anvendelsen af glødelegemer.
(oplyst af N. Christensen / udl. af Grenaa Egnsarkiv)

Navnet »Grenaa motor« har som tidligere nævnt i mange år haft en god, international klang af kvalitet, og betegnelsen skibsmotorernes Rolls Royce går naturligvis især på de grønne motorers kvalitet og holdbarhed - men vel også på prisen. En Grenaa diesel er kostbart isenkram med priser på op til 2,5 mio. kr. Til sammenligning kostede de første Grenaa motorer i 1921 omkring 3000 kr. Alligevel har priserne på de nuværende motorer vist sig at være konkurrencedygtige. Medvirkende hertil er også den praksis med at »klasse« motorerne, der indledtes allerede i 30'erne-og som indebar, at de anerkendte klassifikationsselskaber som fx. Germanischer Lloyd og Norsk Veritas foretog testning af de enkelte motordele for til slut at udstede et »guldrandet« certifikat om, at gæl-

dende normer var overholdt. Et sådant stempel var - og er - af stor værdi især på udenlandske markeder og specielt i forsikringsøjemed.

Grenaa Motorfabriks succes hænger også sammen med det vidt forgrenede servicenet, som fabrikken har opbygget. Der er således reservedelslagre spredt over den ganske klode og et sagkyndigt mandskab klar til at træde i aktion, hvis der skulle opstå problemer med en Grenaa motor - om stedet er Spanien eller Australien. Når talen er om reservedele, skal det bemærkes, at fabrikken fortsat er leveringsdygtig i de gamle dele til selv de tidligste semidiesel-motorer. Der er fortsat mange af de gamle maskiner i drift verden over.

Grenaa Motorfabrik producerer i 1987 ialt 19 forskellige standard-motormodeller med ydelser fra 165 til 1000 h.k. - og med mulighed for fremtidig forøgelse op til 1200 h.k. Der leveres 3-, 4-, og 6-cylindrede versioner - sidstnævnte også med indbygget gear. Der er altså idag tale om 4 hovedmodeller, oplyser salgschef Svend Larsen. Effektforøgelse ved hjælp af turboladning tilbydes også. Udover at levere standardmotorer producerer motorfabrikken også specialmotorer, der tilpasses helt særlige formål (fx. motorer med skruer i begge ender, som nødvendigt i færger). Motorernes vægt varierer idag fra 4,5 tons til 10,8 tons. Der er således et stykke vej op til semidieselens max. 16,5 tons.

En Grenaa diesel er dog ikke den ideelle maskine til enhver skibstype. Selv fremhæver man på fabrikken, at motoren specielt er velegnet til fiskefartøjer, slæbebåde, fragtskibe og mindre færger (den seneste Anholt-færge er udstyret med to stk. Grenaa diesel). Motorens kraftige og tunge konstruktion forhindrer dens anvendelse i små og lette fartøjer. Til gengæld indebærer denne konstruktion lang levetid og lavt brændstofforbrug. Sidstnævnte er et punkt, man selv fremhæver kraftigt på fabrikken og som kan underbygges med testresultater - så på dette punkt er sammenligningen med Rolls Royce'n heldigvis ikke holdbar.

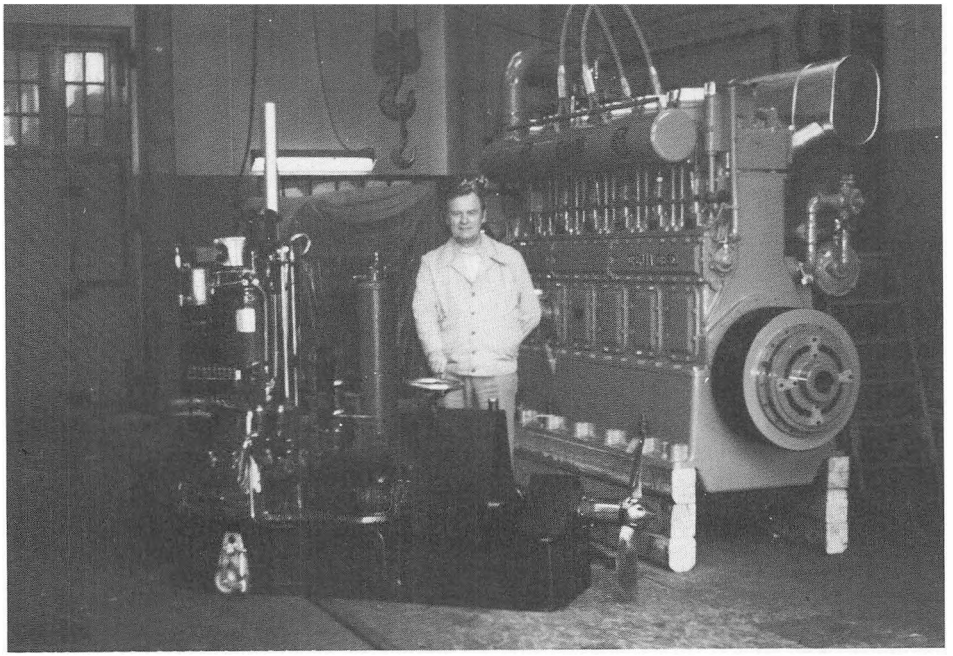

To generationer mødes i fabrikkens prøvehal juni 1981. Veteranmodellen foran J. Møller-Jensen er en model 1921, 4-takts råoliemotor »type 19 DR« (15 h.k.). Produktionsår: 1933. Så sent som 1974 var den stadig i brug, og Grenaa Motorfabrik købte den tilbage fra en fiskeskipper på Fyn. 1982 blev den skænket til Grenaa Fiskerimuseum - iøvrigt sammen med en anden veteranmodel, en 2-takts semidiesel, også årgang 1933. Begge er fortsat funktionsduelige i 1987. Overdragelsen fandt sted i anledning af J. Møller-Jensens 40 års jubilæum på fabrikken, den 29. marts 1982. Motoren t.h. er en moderne dieselmotor, en »6 FR 24« (840 h.k.). Jubilæet i 1982 lod ikke begivenheden i 1970 noget efter i festlighed - og med megen avisomtale. Jubilæer har man altid forstået at fejre på behørig vis på Grenaa Motorfabrik.

(udl. af A/S Grenaa Motorfabrik)

Siden 1966 er der leveret ca. 500 motorer af Grenaa diesel typen, og dermed er produktionen af skibsmotorer naturligvis fortsat virksomhedens hovedaktiv. Men ved siden af skibsmotorer har fabrikken siden 1920 været leveringsdygtig i motortyper og maskindele til vidt forskellige formål og klaret reparationer af mange forskellige slags. I krigsårene havde man således en stor kunde i det lokale hørskætteri, og svineslagteriet,

Dampvæveriet, Kolindsund Ejerlaug og Voldby Elektricitetsværk har også været gode kunder gennem tiden. I de senere år har man leveret maskindele til vindmøller og boreplatforme. Og på tærsklen til 1988 barsler Grenaa Motorfabrik med en nyhed : generatormotorer. Der er her tale om minikraftværker, som der er iværksat en specialproduktion af. De første færdigeksemplarer er allerede solgt til Ghana, hvor de bl.a. skal levere strøm til en frugtplantage.

Alternative produkter og rollen som underleverandør til forskellige brancher kan blive af endnu større betydning i de kommende år, for som J. Møller-Jensen siger, så er det umuligt at forudse, hvad den aktuelle krise for fiskeriet vil betyde fremover for skibsmotorbranchen. Der er blandt fiskere idag en generel tilbageholdenhed m.h.t. at ville foretage investeringer på de 15-30 mill. kr., som en moderne stålkutter koster i 1987 - alt iberegnet. Det betyder samtidigt at efterspørgslen efter skibsmotorer er stagnerende rundt omkring. Krisen mærkes dog ikke så meget på Grenaa Motorfabrik, hvilket J. Møller-Jensen bl.a. forklarer med virksomhedens store soliditet, idet det gamle forsigtigheds-motto »at sætte tæring efter næring«, som faderen introducerede, stadig i vid udstrækning er gældende i firmaet. Han fremhæver, at en virksomhed som Grenaa Motorfabrik konstant har behov for meget høj likviditet, da man hele tiden har store summer liggende ude hos kunderne. Derfor er en solid økonomisk fundering af ekstra vigtighed i den daglige drift. Således er det også en fordel med den familiemæssige kontinuitet i ledelsen, idet man så ikke så snart lader sig friste til dristige og risikofyldte eksperimenter, hvad en udefra kommende ledelse måske snarere ville indlade sig på.

Grenaa Motorfabrik er i 1987 fortsat i familien Møller Jensens eje, idet Jens Møller-Jensen (født 1925) idag er eneindehaver. Han har arbejdet i virksomheden siden 1942 og har gjort turen fra maskinarbejderlærling til svend, værkfører og sidenhen direktør - fra 1963. Omkring denne tid begyndte faderen gradvis at trække sig ud af ledelsen - bl.a. af helbredsårsager - for at lade yngre kræfter komme til, dvs. sønnerne Jens og Niels samt Vagn Mikkelsen. Arbejdsdelingen mellem de tre var i en årrække som følger : Jens Møller-Jensen var teknisk direktør, Niels Møller-Jensen salgsdirektør og Mikkelsen økonomidirektør. Siden sidstnævntes pensionering i 1983 er Jens Møller-Jensen eneste direktør i virksomheden. Han er 1987 i repræsentantskaberne for Jernets Arbejdsgiverforening og Djurslands Bank og i bestyrelserne for Grenaa Handelsskole og Teknisk Skole. Niels Møller-Jensen er 1987 ejer af Esbjergvirksomheden »Nautic Maskinfabrik A/S«, der bl.a. forhandler skibsmotorer - heriblandt Grenaa motorer - og skibskraner. I en årrække siden starten i 1955 fungerede virksomheden som en egentlig servicevirksomhed og filial under Grenaa Motorfabrik. I 1963-86 ejede Grenaa Motorfabrik (J. Møller Jensen) også filialen »Nexø Motor- og Maskinfabrik« på Bornholm.

Siden 1964 er motorfabrikkens navn »A/S Grenaa Motorfabrik«, og fabrikken har siden 1935 skiftet navn hele tre gange : Da Anton Jensen rejste fortsatte man i en periode under navnet »Grenaa Havns Motorfabrik«, et navn, der efter krigen blev forenklet til »Grenaa Motorfabrik«. Dette navn ændredes igen i 1964, da firmaet overgik til aktieselskabsform.

Motorfabrikken har været ramme om mange jubilæer i årenes løb. Blandt de ansatte har indtil 1987 ialt 3 personer fejret 50 års jubilæum på fabrikken: Jens Aksel Poulsen i 1971, Niels Christensen i 1973 og Niels Ejnar Jensen i 1977. Billedet viser Jens Møller-Jensens overrækkelse af den kgl. belønningsmedaille af 2. klasse til værkfører Niels Christensen i 1973. Christensen var drejemester 1947-63 og værkfører 1946-47 og igen 1963-75.
(udl. af A/S Grenaa Motorfabrik)

Grenaa Motorfabrik har altid haft et særligt ry for »at holde på« sine medarbejdere - en firma-tradition, der især må tilskrives S. Møller Jensen. Der er i reglen ingen større grund til at skifte arbejdsplads, hvis man hele tiden har mulighed for personlig og faglig udvikling på det sted, hvor man er. Den gamle fabrikant var altid opmærksom på disse sammenhænge - og kendte samtidig værdien ved at have en erfaren og solid medarbejderstab omkring sig. Også i 1987 har virksomheden en række garvede medarbejdere i sin stab, både ude i produktionen og i administrationen - men samtidig står den yngre generation

Grenaa Motorfabriks ydre rammer 1971. Medens det indre er forandret betydeligt siden fototidspunktet, er fabrikkens eksteriør stort set identisk i 1987 i forhold til 1971. Siden fabriksfotoet fra 1946 (se ovenfor) havde motorfabrikken gradvist erhvervet sig en række af de mindre nabogrunde mod vest. I 1966 overtog man I/S Grenaa Havns Isværk. Isværkets bestyrer Sørensen drev værket videre i nogle få år for motorfabrikkens regning, førend det blev lukket. Endelig fra 1969 kunne man disponere over hele hjørnet ud mod Havneplads. På billedet ses forrest f.v. huset til opbevaring af udstillingsrekvisitter (kaldet »Smidts hus«). Dernæst ses det store drejeværksted, der opførtes 1970-71, som det seneste større byggeri på fabrikken. Drejeværkstedet er sammenbygget med administrationsbygningen (opført 1943-46). Bag denne ses produktionsafdelingen. Den høje bygning bagest er prøvehallen. Bag drejeværkstedet ses resterne af det gamle isværk, der nu fungerer som frokoststue for personalet. Siden fototidspunktet er det hvide »tårn« ved isværket nedrevet, og hegnet helt bagest er erstattet af en mur.

(oplyst af Svend Larsen og Vagn Mikkelsen / udl. af A/S Grenaa Motorfabrik)

på spring, og Claus Møller-Jensen (født 1951) - fra tredie generation - er idag konsulent på Grenaa Motorfabrik.

Sofus Møller Jensen : et miniportræt

S. Møller Jensen døde i 1976, 83 år gammel. At tegne et samlet portræt af denne person er på forhånd en umulig opgave, eftersom han var kendt af så mange, der alle hver især har deres helt personlige billede af den firskårne fabrikant nede på havnen - og de fleste har deres egen, lille pudsige historie at fortælle om ham. Det gælder ikke mindst gamle medarbejdere.

Hans barske, buldrende og bramfrie facon var velkendt af alle - men skræmte kun dem der ikke kendte ham. Samtidig var hans principfasthed en given ting : »den gamle« kunne man stole på - uanset hvem man var. Hans sparsommelighed var legendarisk : kun den gradvise udskiftning af sit befordringsmiddel - fra motorcykel til Ford T-model og videre op i graderne afslørede en stigende personlig velstand. Og hans små pudsigheder med sorte notitsbøger og snus i arbejdstiden (men skrå derhjemme) trak man på smilebåndet af. Blandt kolleger og medarbejdere var der endvidere en dyb beundring for hans store energi og faglige viden, det at han »kunne« selv. Og altid førte han an i lyntempo - dog naturligt nedsat med årene - når tingene skulle gøres, som da Vagn Mikkelsen fulgte med ham hjem fra Århus i 1938 : allerede i toget begyndte han at lægge budgetter for Mikkelsen. Hvorfor ikke gå igang med det samme ?

Som arbejdsgiver var han af den gamle skole. Fagforeningerne så han skævt til i mange år, mens han selv satte en ære i at værne om sine ansattes velfærd både i og uden for arbejdspladsen. Og han ydede gerne et privat lån, når det kneb. Eller som når den årlige firmaudflugt skulle afholdes : det var en selvfølgelighed, at alle skulle med. Havde man ikke råd, måtte der lønforskud til. Disse ture gik som regel til Skovpavillonen ved Ebeltoft med »Ebeltoft-grisen«. Det huskes også, hvordan han ved 25-års jubilæet i 1945 uddelte for over 18.000 kr. i gratialer til hver enkelt ansat - nøje afmålt efter den enkeltes anciennitet. Denne disposition blev han iøvrigt kritiseret for, hvorfor den ikke gentog sig ved senere jubilæer.

For øvrigt var lønnen altid god på motorfabrikken - sammenlignet med andre lokale arbejdspladser, oplyser Aksel Poulsen.

Om Møller Jensens virksomhed kan man endelig sige, at det ikke er ofte, at man støder på en arbejdsplads, som ældre, fratrådte medarbejdere føler en så stærk tilknytning til som i tilfældet Grenaa Motorfabrik. Dette skyldes blandt andet den særlige virksomhedskultur, der også i 1987 bærer stemplet : Sofus Møller Jensen.

En moderne mellemstor 130 tons stålkutter i kraftig søgang. Størstedelen af Grenaa Motorfabriks produktion afsættes til fiskefartøjer, der skal kunne manøvrere under selv de vanskeligste forhold. Dette stiller bl.a. særlige krav til Grenaa motoren. Fx. skal olietilførslen være stabil, også selvom skibet står næsten på hovedet. Denne Hanstholm-kutter er udstyret med en 500 hestes Grenaa diesel »6 F 24 T«.
(oplyst af Svend Larsen / udl. af A/S Grenaa Motorfabrik)

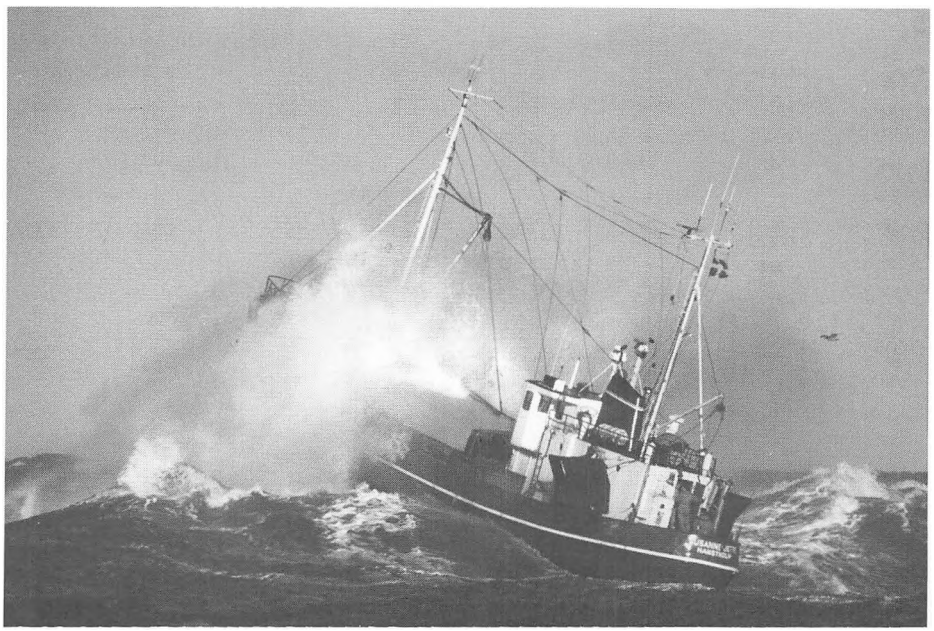

Vester-
ograf.
Restaurant
Barber House
HOTEL DAGMAR
Johannes Mo